STATISTISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

KONGL. STATISTISKA CENTRAL-BYRÅN.

[Häft. 28—31.]

1871.

STOCKHOLM, 1871.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.
KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING

TILL

Statistisk tidskrift / utgiven av Kungl. Statistiska centralbyrån. – Stockholm : Norstedt, 1860-1919.
H. 165, utg. 1919 utgör register till 1860-1913. – I Statistisk tidskrift årgångarna 1871-1913 publicerades *Sveriges officiella statistik i sammandrag* som första nummer.
Efter ett uppehåll 1914-1951 uppstod Statistiska tidskrift igen åren 1952-1984.

Efterföljare:

Journal of official statistics : JOS : an international quarterly / published by SCB, Statistics Sweden. – Stockholm : Statistics Sweden [Statistiska centralbyrån], 1985- .
Tidskriften finns från 1985 fritt tillgänglig i fulltext på internet.

Anmärkning: Vid digitalisering av Statistisk tidskrift, 1860-1913, har häftena med *Sveriges officiella statistik i sammandrag* och tre bilagor brutits ut ur sin årgång och behandlats som separata häften.

Statistisk tidskrift, 1871: h. 28-31.
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån 2010.

urn:nbn:se:scb-st-1871_h28-31

STATISTISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

KONGL. STATISTISKA CENTRAL-BYRÅN.

[Häft. 28—31.]

1871.

STOCKHOLM, 1871.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL AF ÅRGÅNGEN 1871.

[Häft. 28] Årgångens N:o 1.

Sveriges officiela statistik i sammandrag ..... sid. 1.

[Häft. 29] Årgångens N:o 2.

Skördarna i Sverige och deras verkningar (med 4 diagram)..... sid. 77.

Dödligheten inom första lefnadsåret, i Stockholm och i Göteborg ..... » 120.

Utkast till plan för statistik öfver fattigvården ..... » 128.

[Häft. 30] Årgångens N:o 3.

Sparbankerna i Sverige år 1869 ..... sid. 149.

Statistiska meddelanden om Island..... » 199.

[Häft. 31] Årgångens Supplement.

Proportionen emellan könen bland de födde och inom den stående befolkningen med serskild hänsyn till Sverige och dess provinsiela olikheter (med 3 diagram) ..... sid. 215.

Skördarna i Sverige och deras verkningar.

Den anmärkningsvärda försämring, som under de senare åren i åtskilliga riktningar utmärkt vårt lands befolkningsförhållanden, har naturligtvis manat till undersökning af de orsaker, som i hufvudsaklig mån kunna tänkas hafva framkallat den ökade dödligheten och utflyttningen, samt minskningen i antalet af ingångna äktenskap och födda barn.

Några af nyssnämnda förhållanden kunna visserligen på ett tillfredsställande sätt förklaras redan ur de allmänna lagar, hvilka hvarje lands befolkningsförändringar äro underkastade; förminskningen i antalet vigde och födde är sålunda till exempel en gifven följd af den låga nativitet, som utmärkte flertalet af åren 1826—1841, och hvars verkningar säkerligen ännu några år torde komma att spåras. Denna förklaringsgrund är dock äfven inom sist nämnda områden ej alltid tillräcklig och för öfrigt alldeles otillämplig på andra fakta inom kretsen af »befolkningens årliga förändringar».

Forskningen har således bort riktas jemväl åt andra håll, och man har då helt naturligt i främsta rummet fäst sig vid de mer eller mindre svåra missväxter, som under dessa år hemsökt åtskilliga delar af riket. De ur denna synpunkt anställda undersökningarna hafva ock ledt till resultat, hvilkas upplysande och bevisande kraft svårligen torde kunna underkännas. För riket i dess helhet framställa sig nemligen följande förhållanden:

År.	Skörd. *)	På 10,000 innevånare vid årets början kommo			
		Äkten-skap.	Lefvande födde.	Döde.	Ut-vandrade.
1864	VI (1)	70	338	204	13
1865	V (2)	71	330	195	16
1866	VI	68	333	201	18
1867	V (4)	61	309	197	22
1868	V (3)	54	247	209	64
1869	VIII (1)	56	282	222	94

Och ännu påtagligare blifver det ofvan antydda sambandet, om man i sin undersökning går till de smärre områden, som under dessa år hårdast drabbats af nöden. Detta har varit fallet med Jönköpings län (1868), Kronobergs (1868), Elfsborgs (1868), Vesternorrlands (1867), Jemtlands (1865, 1867, 1869), Vesterbottens (1864, 1865, 1867) och Norrbottens (1867). För hvartdera af dessa län utfalla de motsvarande beräkningarna på följande sätt:

*) Skörden betecknas här tillsvidare enligt den i Befolknings-redogörelsen för åren 1851—1855 använda normen:

IX = ymnig,
VIII = god,
VII = öfver medelmåttig,
VI = medelmåttig,
V = under medelmåttig,
IV = svag,
III = knapp,
II = klen,
I = nära allmän missväxt,
0 = missväxt.

De smärre siffrorna inom parentes angifva antalet län, som drabbats af missväxt.

Tab. N:o 1.

Ingångna äktenskap.

År.	Skörd.	Jönköpings län.	Skörd.	Kronobergs län.	Skörd.	Elfsborgs län.	Skörd.	Vesternorrlands län.	Skörd.	Jemtlands län.	Skörd.	Vesterbottens län.	Skörd.	Norrbottens län.
1864 ...	VI	74	VII	68	VI	63	V	73	V	70	I	68	V	70
1865 ...	V	75	V	68	V	65	V	75	0	61	0	62	V	72
1866 ...	VI	68	VII	64	VII	61	VI	66	VII	61	VI	64	V	64
1867 ...	V	68	V	59	VI	59	I	61	I	57	0	45	I	54
1868 ...	I	54	0	55	I	53	VI	54	VII	49	VI	43	V	50
1869 ...	VIII	52	VII	44	VIII	51	V	66	I	60	V	64	V	71
Lefvande födde.														
1864 ...	VI	334	VII	322	VI	323	V	364	V	290	I	397	V	416
1865 ...	V	339	V	348	V	323	V	349	0	298	0	349	V	388
1866 ...	VI	342	VII	341	VII	320	VI	345	VII	292	VI	361	V	401
1867 ...	V	316	V	315	VI	306	I	316	I	288	0	329	I	343
1868 ...	I	269	0	288	I	271	VI	270	VII	225	VI	219	V	305
1869 ...	VIII	277	VII	259	VIII	268	V	312	I	266	V	332	V	350
Döde.														
1864 ...	VI	173	VII	168	VI	187	V	264	V	194	I	192	V	283
1865 ...	V	177	V	164	V	177	V	190	0	155	0	212	V	242
1866 ...	VI	173	VII	173	VII	204	VI	201	VII	147	VI	161	V	207
1867 ...	V	174	V	196	VI	205	I	201	I	138	0	216	I	251
1868 ...	I	193	0	226	I	179	VI	240	VII	137	VI	339	V	270
1869 ...	VIII	196	VII	252	VIII	238	V	214	I	152	V	205	V	231
Utvandrade.														
1864 ...	VI	14	VII	9	VI	28	V	1	V	1	I	1	V	10
1865 ...	V	29	V	6	V	31	V	2	0	7	0	2	V	35
1866 ...	VI	36	VII	25	VII	23	VI	10	VII	9	VI	3	V	43
1867 ...	V	49	V	21	VI	25	I	8	I	9	0	7	I	31
1868 ...	I	165	0	99	I	50	VI	37	VII	37	VI	28	V	24
1869 ...	VIII	226	VII	192	VIII	83	V	21	I	68	V	12	V	13

allt på 10,000 innevånare vid årets början.

Dessa siffror torde ej behöfva någon vidlyftig kommentar; de tala tillräckligt tydligt för sig sjelfva. Allenast skulle vi vilja tillåta oss en erinran med hänsyn till deras riktiga läsande: att nemligen skördeförhållandet med fog måste anses kunna utöfva inflytande på antalet *samma* år ingångna äktenskap *) och verkställda utflyttningar, hvaremot i fråga om antalet födde och döde den felslagna skördens verkningar först under det *nästföljande* året rätt tydligt torde komma till syn. — Det kan för öfrigt naturligtvis ej vara vår mening att vilja skrifva på de mer eller mindre ogynnsamma skördarnas räkning samtliga de förändringar, för hvilka här ofvan redovisats. Men å andra sidan äro i många fall siffror så talande, att man svårligen skall kunna frånkänna skördeutfallet ett ganska betydande inflytande.

Hyser man denna åsigt, så blir det i och med detsamma en uppgift af synnerligt intresse att för en längre tidrymd i nyssnämnda hänseende sammanställa de fakta, som föreligga. Sveriges tidigt högt utbildade befolkningsstatistik bereder oss för hvarje dylik undersökning en gifven fördel framför hvilket annat land i verlden, och äfven i fråga om den andra af de båda faktorerna — skörden — äro vi ingalunda i saknad af jemförelsevis tillförlitliga underrättelser. Med någon utsigt till framgång kunna vi således till besvarande upptaga de vigtiga frågorna: I hvad mån har vårt lands stigande odling och nätet af lättade förbindelser gjort Sverige mägtigt att lättare än förr bära missväxternas hemsökelser bland en dubbelt så stor befolkning? Och huru gestaltade sig i forna dagar förhållandena hos oss efter pröfningar af denna art?

Då vi nu i nedanstående Tab. N:o 2 meddela de fakta, som innehålla svaren på dessa och dylika frågor, torde det vara nödigt att beledsaga densamma med några allmänna anmärkningar öfver uppgifternas värde. Hufvudsakligen äro de hemtade ur Tabell-Kommissionens Berättelse för åren 1851—55. (= Bidrag till Sveriges Officiela Statistik. A. Befolknings-Statistik. Ny följd I: 1.) Tab. N:o 47. De iakttagelser, hvilka der finnas sammanförda, äro dock här naturligtvis fullföljda till senaste åren; derjemte har det synts oss ändamålsenligare att meddela sifferuppgifterna ur nyssnämnde tabell i den lättfatt-

*) Anställda beräkningar visa nemligen att i Sverige under senare tider nära hälften (1861—69 nära 46 %) af de slutna äktenskapen ingåtts under årets tre sista månader.

ligare procentiska formen samt att för skördens betecknande använda en något skiljaktig gradering, på sätt här nedan skall närmare utvecklas.

Hvad nu först och främst beträffar de omdömen öfver skörden, hvilka i ofvan anförde tabell för lättare öfversigtlighets skull blifvit uttryckta i siffror, är det klart, att dessa allmänna omdömen ej kunna ega mera än en relativ giltighet, särskildt derföre att man vid deras affattande ej tyckes hafva fäst tillbörligt afseende vid de olika landskapens inbördes vigt i och för afgörandet af denna fråga. Tydligt är nemligen, att åt skördens utfall i t. ex. Malmöhus län eller Östergötland borde tillerkännas långt större vitsord i fråga om rikets samfälda skörd, än t. ex. åt den i Jemtland eller Norrbotten inhöstade. I samma mån imellertid som dessa allmänna omdömen nalkas någondera ändpunkten: ymnig skörd eller missväxt, stiger tvifvelsutan deras tillförlitlighet, och det är dock hufvudsakligen just dessa mera skarpt utpreglade år, som för vårt syfte äro af vigt.

Det är vidare i hög grad sannolikt, att de större vexlingar, som 1700-talet synes förete, åtminstone i någon mån bero af den tidens uttryckssätt. Man kan svårligen tro, att 9 »*ymniga*» skördar då fallit på lika lång tidrymd, som vårt århundrade endast eger att uppvisa ett enda på sådant sätt betecknadt år; eller att 2 fullständiga missväxter och 13 år med »*nära allmän missväxt*» utmärka förstnämnde tidrymd, under det att ej ett enda år af den senare årsföljden vore att hänföra till dessa tvenne kategorier. Sannolikt döljer sig under 1700-talets »*ymnig*» det slags årsväxt, som nu allmänneligen betecknas såsom »*god*» eller »*öfver medelmåttig*»; och åtminstone några bland de med »*nära allmän missväxt*» tecknade åren torde snarare vara att hänföra till kategorierna »*svag*», »*klen*» eller »*knapp*» skörd. Af denna anledning och enär en skiftning, så fin som den sistnämnda, svårligen kan väntas vara i de ursprungliga uppgifterna iakttagen, har det synts oss lämpligare att något inskränka gradationernas antal. I det följande utmärka vi således med

0 ..... fullkomlig missväxt;
I ..... nära allmän missväxt eller knapp skörd;
II ..... svag eller klen skörd;
III ..... under eller nära medelmåttig skörd;
IV ..... medelmåttig eller fullt medelmåttig skörd;
V ..... öfver medelmåttig; och
VI ..... god eller ymnig skörd.

I några fall (särskildt för åren 1757 och 1763) hafva vi ansett oss ega giltig anledning att frångå de i ofvan anförda källa lemnade uppgifterna. *)

Hvad åter beträffar den andra länken i jemförelsernas kedja — befolkningsförhållandena —, kan tvifvelsutan åt uppgifterna lemnas fullt vitsord. Det torde allenast böra påpekas, att enär i och för de procentiska beräkningarna en befolkningssiffra för hvarje års början varit erforderlig, men folkräkning endast egt rum hvarje 5:te — eller tidigare hvarje 3:dje år, denna siffra för de mellanliggande åren blifvit beräknad efter nativitets- eller mortalitets-öfverskottet med vederbörligt tillägg eller afdrag för den skilnad, som i regeln visar sig mellan de på detta sätt vunna summorna och närmast följande folkräkningsuppgift. — Ett mindre tryckfel i 1847 års uppgifter rörande äktenskapen är här rättadt. Nästföljande tabell innehåller de sålunda vunna talen.

Tab. N:o 2. **På 10,000 personers folkmängd vid årets början kommo**

År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.	År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.
1748.....	II	—	—	—	1759.....	VI	99	342·5	263·9
1749.....	II	86·9	342·5	285·7	1760.....	IV	100	365	248·8
1750.....	VI	93·5	370·4	272·5	1761.....	I	96·1	355·9	259·8
1751.....	IV	94·3	393·7	266	1762.....	0	90,9	355·9	311·5
1752.....	IV	94·3	363·6	277	1763.....	II	86·9	353·4	332·2
1753.....	VI	88·5	367·6	244·5	1764.....	I	88·5	350·9	275·5
1754.....	IV	96·1	379	267·4	1765.....	IV	82	338	279·3
1755.....	IV	93·5	381·7	277·7	1766.....	IV	84	341·3	253·2
1756.....	I	86·2	366·3	280·9	1767.....	IV	84	357·1	259
1757.....	II	80·6	331·1	299·4	1768.....	VI	85·5	339	274
1758.....	IV	82	338	323·6	1769.....	VI	82	334·4	274

*) I IV delen af den »*Samling af Rön och Afhandlingar rörande Landtbruket, som till Kongl. Vetenskaps-Akademien blifvit ingifna*» har Ekon. Prof. i Uppsala EMANUEL EKMAN meddelat en »*Undersökning om årsväxtens förhållande och isynnerhet missväxtåren i Sverige, 1523—1781*», vid hvilken vi i detta hänseende trygga oss. Enär nyssnämnda skrift torde vara temligen förgäten och dessutom svårtillgänglig, och då det utan tvifvel kan vara af intresse att på ett ställe hafva samlade alla hithörande upplysningar, meddela vi här nedan, såsom bilaga i sammanträngd tabellarisk form, det väsendtligaste af de fakta, denne författare meddelat.

Forts. af Tab. N:o 2.

År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.	År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.
1770	IV	82	333·3	263·1	1806	IV	80	307·7	271·7
1771	0	78·1	324·7	280·1	1807	III	82	312·5	257
1772	I	68	289	374·5	1808	II	81·4	304	338
1773	IV	76·9	253·2	518·1	1809	VI	77·5	266	387·6
1774	IV	88·5	347·2	225·2	1810	VI	109	331·1	317·5
1775	I	95·2	358·4	250	1811	II	108	357·1	291·5
1776	IV	90·9	331·1	226·5	1812	I	91·8	339	304·9
1777	VI	91·8	332·2	250	1813	III	78·1	299·4	275·5
1778	IV	90·9	349·7	267·4	1814	V	75·8	314·5	252·5
1779	VI	86·9	369	286·5	1815	VI	97·1	350·9	237·5
1780	I	86·2	359·7	218·8	1816	I	93·5	355·9	228·3
1781	I	78·7	335·6	256·4	1817	III	84·1	335·6	244
1782	I	76·9	321·5	273·2	1818	II	84·7	340·1	245·1
1783	I	80	303	281·7	1819	V	82	331·1	274·7
1784	IV	74·6	315·5	297·6	1820	VI	84·7	331·1	245·7
1785	I	78·1	314·5	283·3	1821	V	88·5	355·9	257
1786	IV	80·6	330	260·4	1822	III	93·5	361	227·8
1787	VI	80	317·5	241	1823	VI	90·9	371·7	211,9
1788	VI	79·4	342·5	265·2	1824	VI	89·3	348·4	209·2
1789	IV	80	323·6	320·5	1825	IV	86·9	367·6	207
1790	VI	84	305·6	294·1	1826	I	81·4	350·9	227·8
1791	VI	110	332·2	259	1827	VI	72·5	314·5	231·5
1792	IV	102	371·7	243·3	1828	VI	79·4	335·6	268·8
1793	VI	90·1	348·4	246·5	1829	IV	79·4	349·7	290·7
1794	VI	82·6	341·3	238·7	1830	III	77·5	331·1	242·1
1795	VI	76·3	322·6	280·9	1831	II	69·1	305·2	261·1
1796	IV	86·2	348·4	247·5	1832	VI	71·9	309·6	234·7
1797	IV	84·7	349·7	239·2	1833	IV	78·7	343·6	218·8
1798	I	83·3	339	232	1834	III	80·6	339	257·7
1799	I	73·5	321·5	252·5	1835	V	75·8	328·9	186·9
1800	I	74·6	286·5	313·5	1836	IV	72·5	320·5	200·8
1801	IV	72·5	301·2	261·8	1837	II	69·1	309	247·5
1802	IV	78·7	318·5	238·1	1838	V	61	295	241·5
1803	VI	82	314·5	238·7	1839	IV	68	295·9	236·4
1804	IV	80·6	319·5	249·4	1840	V	70·9	316·5	204·5
1805	II	84·1	318·5	235·3	1841	I	71·9	304·9	195·3

Forts. af Tab. N:o 2.

År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.	År.	Skördens utfall.	Ingångna äktenskap.	Lefvande födde.	Döde.
1842	III	71·4	318·5	211·9	1857	V	77·5	324·7	276·2
1843	II	72·5	309	215·5	1858	V	81·4	349·7	218·8
1844	III	74·6	323·6	204·1	1859	IV	83·3	352·1	202·8
1845	II	73·5	316·5	189·8	1860	IV	78·7	352·1	178·3
1846	III	69·5	300·3	219·3	1861	III	73·1	327·9	186·2
1847	IV	68·5	296·7	237·5	1862	V	70·9	335·6	215·5
1848	V	73·5	304·9	198	1863	IV	73·1	339	194·6
1849	III	79·4	331·1	199·6	1864	IV	70·4	338	203·7
1850	IV	76·3	320·5	199·2	1865	III	70·9	330	194·6
1851	III	74·1	319·5	208·3	1866	IV	67·6	333·3	200·8
1852	V	69·1	307·7	227·8	1867	III	61	309·6	197·2
1853	III	72·5	314·5	237·5	1868	III	54·3	274	209·2
1854	IV	77·5	338	198·8	1869	VI	56·2	281·7	222·2
1855	V	75·8	319·5	215·1	1870	VI			
1856	IV	74·6	316·5	218·8					

Det ligger i sakens natur att en sammanställning sådan som den ofvanstående svårligen kan erbjuda den öfversigtlighet, som är önskvärd. För detta syfte är åter den *grafiska* framställningen af största värde. Bifogade *diagram* (N:o 1) medgifver sålunda att snart sagdt med en enda blick öfverskåda alla de vexlingar, som under den ifrågavarande tidrymden egt rum. Några få ord såsom kommentar till dess kurvor torde dock vara på sin plats.

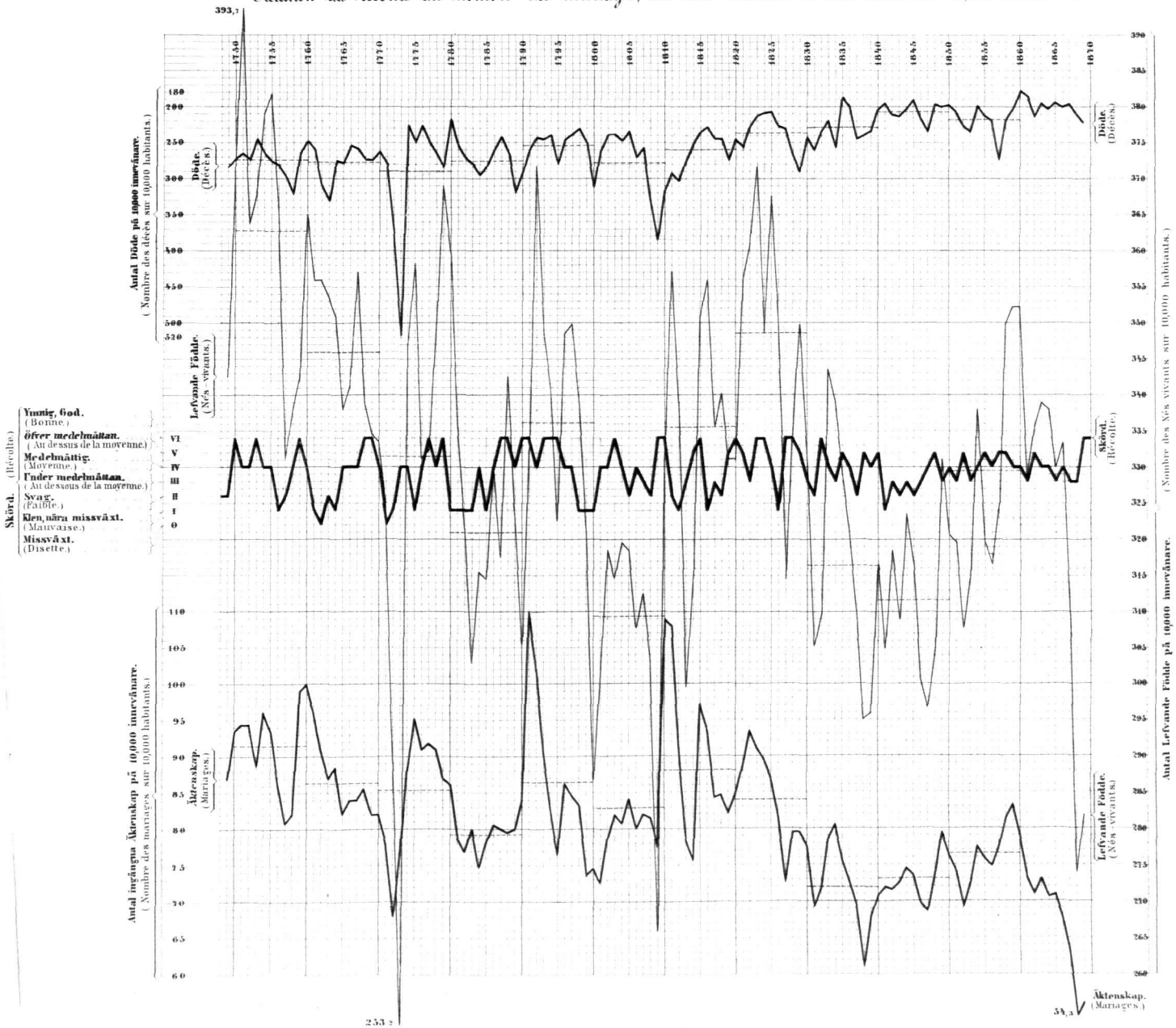
Den skiljaktighet i nutidens och forna tiders bedömande af *skördarna,* som vi nyligen antydde vara sannolik, torde ej böra utgöra något giltigt hinder för försöket att anställa en jemförelse mellan förr och nu i detta hänseende. Om den tidrymd af 122 år, våra uppgifter omfatta, delas i 2:ne lika stora hälfter, blir året 1808 skiljemuren, och med vårt nya statsskicks införande och Sveriges mera uteslutande hänvisning till det egna områdets afkastning inledes det nya tidskiftet. En jemförelse mellan dessa tvenne perioder visar att:

№ 1.

Förhållandet mellan Skördarna

och antalet ingångna **äktenskap**, lefvande **födda** barn och **aflidne** på 10,000 innevånare vid årets början.

Rélation des récoltes au nombre des mariages, des nés vivants et des décès sur 10,000 habitants.

	åren 1748—1808:		1809—1869:
varit	2 skördar = 0;	mot	—:
	13 » = I;	»	4;
	6 » = II;	»	6;
	1 » = III;	»	15;
	24 » = IV;	»	14;
	— » = V;	»	12;
	15 » = VI;	»	10.

Således:

svaga skördar: 21 under den förra, 10 under den senare tidrymden;

medelmättiga eller deromkring: 25 under den förra, 41 under den senare tidrymden;

goda: 15 under förra, 10 under den senare tidrymden.

Särskildt om den ofvan uttalade förmodan är grundad, att en och annan af forna tiders »ymniga» årsväxter i sjelfva verket betecknar hvad en nutidens landtbrukare skulle nämna *»öfver medelmättig»*,*) innebär denna sammanställning ett glädjande bevis på förbättrade jordbruksförhållanden inom vårt land. De medelgoda skördarna hafva under den senare tidrymden uppgått till ⅔ af hela antalet, och de svaga skördarnas antal förminskats med hälften. Den minskning åter, som tyckes förete sig med hänsyn till de ovanligt goda skördarna, tro vi i sjelfva verket vara mera skenbar än verklig. Det är nemligen sjelfklart, att den omsorgsfullare skötsel, som på senare årtionden alltmera allmänt kommit jorden till del, och de betydligare rörelsemedel, ett rationelt jordbruk af sin idkare kräfver, i ganska väsendtlig mån måste stegra hans fordringar på ersättning. Den skörd, som i forna tider med skäl ansågs rikligen löna en ringare möda och kostnad, skulle i våra dagar omöjligen kunna sägas »ymnigt» återgälda mönsterfarmern's ansträngningar. — Slutligen må ej förbises det vigtiga intyg för stigande odling efter förbättrade metoder, som ligger i *skördarnas större jemnhet* under de senaste årtiondena: alltsedan 1846 hafva sålunda — om man allenast undantager det allra sista året, — inga större vexlingar i riksskörden angifvits än mellan »under medelmättig» och »öfver medelmättig.»

Vi öfvergå derefter till *äktenskapen* och anmärka då först, att den betänkliga fortgående sänkning, deras brutna linea allt-

*) Sistnämnda uttryck såsom omdöme för riksskörden förekommer i sjelfva verket först år 1814.

mer och mer företer — särskildt under innevarande århundrades fortgång — ingalunda får sättas i något omedelbart samband med skördeförhållandena. *) Deremot torde inom de särskilda årtiondena deras inverkan lätt nog kunna spåras. Hvad 1750-talet beträffar, motsvaras 1750, 1753 och 1759 års goda skördar af en ganska märkbar höjning inom äktenskapskurvan, och de felslagna skördarna åren 1756 och 1757 af en lika skarp sänkning. — 1761 års knappa skörd, 1762 års missväxt och de nästföljande tvenne årens temligen svaga skördar framkalla under nästa tiotal den betydliga sänkningen af äktenskapen från 100 till 82; den jemförelsevis låga ståndpunkt, på hvilken äktenskapen qvarstå under decenniets återstående år, trots gynnsamma och delvis utmärkta skördeförhållanden, torde väl snarast få tillskrifvas den väldiga finansiela kris, som vid denna tid hemsökte vårt land och med fruktansvärd kraft ingrep i alla våra borgerliga förhållanden. — De första åren af 1770-talet utvisa, bättre kanske än någon annan tidrymd, det af oss ifrågasatta sambandets verklighet. Den fasansfulla missväxten år 1771 och nästföljande års felslagna skörd sänka de ingångna äktenskapens antal ned till 68 på 10,000, en siffra så låg, att endast åren 1838 och 1868 kunna uppvisa ett motstycke. Men de två nästföljande »fullt medelmåttiga» åren bringa den åter upp till 95. — Lägst af förra århundradets tioårsmedeltal står nästföljande decenniets, med ungefär 79 äktenskap på hvarje 10,000-tal af befolkningen; ser man åter till motsvarande del af skördekurvan, befinnes, att icke mindre än hälften af dessa 10 år tecknats såsom drabbade af »nära allmän missväxt.» Det gynnsammare förhållande, som utmärker decenniets sista år, motsvaras ock af en märkbar tillväxt i fråga om äktenskapens talrikhet. — 1790-talet börjar med ett »ymnigt» och ett »godt» år, hvilka ock motsvaras af den högsta ståndpunkt (110), som i fråga om äktenskapens frequens varit inom vårt land iakttagen; på samma sätt utmärkas de dåliga skördeåren 1798—1800 af ett anmärkningsvärdt fall inom äktenskapens kurva. — Ännu under vårt århundrades 4 första tiotal är det temligen lätt att sålunda, snart sagdt år för år följa parallelismen; åren 1803, 1809, 1810, 1815, 1820, 1827, 1828 och 1832 gåfvo åt vårt land goda skördar; de motsvaras ock af lämpliga höjningar inom äktenskapslinien, liksom de svagare

*) Ökade lefnadskostnader, större anspråk och sannolikt väl äfven en mera allmän osedlighet äro härtill vållande.

skördeåren 1811, 1812, 1816, 1818, 1826, 1831, och 1837 af sänkningar. Men i samma mån landets stigande odling och de lättade förbindelserna mellan dess olika delar ökat dess förmåga att bära slagen, blir det ock svårare att så påtagligt som förut utvisa det af oss antagna sambandet. Sjelfva skördarna, sådana de blifvit för riket i dess helhet beräknade, förete ock, såsom redan anmärkt blifvit, inga mera betydande vexlingar under senast förflutna årtionden och man måste således, såsom vi i början af denna uppsats gjort för de sistförflutna åren, gå till de särskilda landsdelarne för att finna spår af den öfverensstämmelse, vi söka. Då visar sig ock, att de större sänkningar, som äktenskapskurvan under åren 1840—1869 företer, nemligen hufvudsakligen för åren 1846 och 1847, 1852 samt 1866—1868 motsvaras: de förra af missväxter (1845) i Uppsala, Stockholms, Vestmanlands och Gotlands län (i sistnämnda län jemväl 1846) samt af »svag» skörd (1847) i hela Norrland, Dalarne och Vermland. Sänkningen år 1852 betingas sannolikt af det föregående årets missväxter i Vesterbotten och Norrbotten, samma års svaga skörd i Halland och »under medelmåttig» i 17 län. Om de senast förflutna trenne åren är redan ofvan taladt.

I ordningen följer nu att påpeka de jemförelsepunkter, som nativitets- och skördekurvorna erbjuda. Den i ögonen fallande öfverensstämmelsen mellan den förstnämnda och den äktenskapskurva, vi nyligen skärskådat, är oss en borgen att parallelismen äfven på detta område ej skall vara svår att uppvisa. — De lägst angifna ståndpunkterna för nativiteten äro 253 (år 1773), 266 (år 1809), 274 (år 1868) och 286 (år 1800); dernäst komma åren 1838, 1839, 1847, 1813 och 1783 med resp. 295, 296, 297, 299 och 303 födde på 10,000 personers folkmängd. Samtliga dessa år hafva ock omedelbart företrädts af missväxter eller särdeles svaga skördar; år 1809 torde jemväl kriget och farsoterna hafva hämmande ingripit i den naturliga utvecklingen. — Å andra sidan befinnes, att de högsta spetsarne af denna linie: 394 (år 1751), 382 (år 1755), 372 (åren 1792 och 1823), 369 (år 1779), 367 (år 1825), 365 (år 1760), 358 (år 1775) och 357 (åren 1767 och 1811) hafva nära föregåtts af gynsamma skördeår. Hvad de oss närmast liggande årtiondena beträffar, finner man, att 1830-talets höjdpunkt 344 (år 1833) sammanträffar med dess förmånligaste skörd (år 1832), liksom 1840-talets maximum 331 (år 1849) motsvaras af 1848 års goda skörd. De höga talen för åren

1858—60 (resp. 350, 352 och 352) torde åter böra sammanställas med de länsvis afgifna omdömena öfver årsväxten, hvilka för år 1857 tala om »öfver medelmåttig» skörd i 8 län och »medelmåttig» i 11; för år 1858 om »god» skörd i 4, »öfver medelmåttig» i 8 och »medelmåttig» i 10; samt år 1859 om »god» skörd i 2 och »medelmåttig» i 10 län.

Det återstår att yttra några ord om en sammanställning af dödlighets- och skörde-kurvorna. Missväxterna 1756 och 1757 följas omedelbart af årtiondets mortalitetsmaximum 324, liksom 1762 års missväxt af 1760-talets största dödlighet: 332. Den förfärliga hungersnöden i början af nästa årtionde alstrar den oerhörda mortalitetssiffran 518, — den högsta i vårt land sedan tabellverkets inrättande iakttagna. Den höga mortaliteten åren 1800, 1809, 1812 och 1819 eger sin motsvarighet i föregående ogynnsamma skördeförhållanden; o. s. v. — Naturligtvis får man dock i fråga om dödlighetskurvans sänkningar mindre än eljest förbise den sannolika inflytelsen af jemväl helt andra förhållanden än skörden. Så till exempel härflyta tydligen sänkningarna för åren 1828, 1829, 1834, 1853 och 1857, trots föregående gynnsamma skördar, från gängse farsoter: de första tvenne åren utmärkas ock af härjande nervfebrar, de tvenne nästföljande af kolera, det sista af kolera, rödsot och nervfeber i förening. — I och för den inflytelse, som under nu senast förflutna år länsvis kan iakttagas (och då särskildt i det så hårdt hemsökta Vesterbotten), torde ånyo få hänvisas till de beräkningar, som meddelats i de inledande tabellerna. — Bättre än något annat vittnar imellertid dödlighetskurvans stadiga uppåtstigande om de förbättrade lefnadsvilkor, som nu tillhöra vårt folk. Här om någonstädes bör ock visa sig den lyckliga verkan, lättade förbindelser utöfva. Och det visades ock ofvan, att de betydligare sänkningarna inom senaste årtiondens dödlighetskurva alstrats af helt andra inflytelser än skördens.

När nu, såsom vi tro oss ofvan hafva utvisat, ett omisskänneligt samband kan spåras mellan vexlingarna i befolkningsförhållandena å ena sidan och skördarna å den andra, äfven när dessa senare uttryckas genom ett för hela riket beräknadt medeltal, hvilket naturligtvis vid år af mindre skarpt utpreglade drag med hänsyn till fruktbarhet eller dess motsats måste vara i mer eller mindre mån godtyckligt, tyckes väl, som borde ock inom det mindre området, — länet —, för hvilket skördeomdömet kan påräknas utfalla pålitligare, nyssnämnda sam-

band framträda ännu tydligare och bestämdare. Det skulle ock otvifvelaktigt så vara, derest man bland våra förvaltningsområden kunde påträffa något, som på samma gång dess befolkning för sitt uppehälle vore mera *uteslutande* hänvisad till *jordbrukets* afkastning, sjelft jemväl stode strängt afsöndradt från förbindelser med öfriga nejder. Då detta åter ej låter tänka sig; då inom vårt land fastmer allestädes andra näringsgrenar: fiske, jagt, bergsbruk, sjöfart, skogsskötsel, m. fl., i väsendtlig mån kunna lemna och ofta fått lemna ersättning för hvad jorden förnekat; och då ändtligen förbindelserna de olika bygderna emellan alltid sträfva att utjemna bristerna, när och hvarhelst de sig yppa, — torde väl få antagas, att af en jemförelse *länsvis*, sådan som den här ofvan för hela riket genomförda, icke kunna påräknas synnerligen kraftigare intyg för giltigheten af vår sats. Härtill kommer ock, att vårt Tabellverk, som under tidrymden 1774—1794 endast infordrade befolkningsuppgifterna *stiftsvis*, ej är i stånd att för annan del af vårt land än för Gotland lemna de nödiga uppgifterna från nyssnämnda ur här ifrågavarande synpunkt särdeles märkliga år. Äfven de förändringar, som den administrativa indelningen här och hvar (särskildt de Norrländska länen samt Vermlands och Örebro län) under denna tid undergått, lägga oöfverstigliga hinder i vägen för ett *fullständigt* genomförande länsvis af dessa beräkningar. Vi meddela imellertid här nedan — i den mån vi förmått anskaffa dem, — de element, som behöfvas för konstruerandet af kurvorna för Gotland; *) de skola visserligen ej befinnas i något hänseende förringa giltigheten af den bevisning, vi ofvan fört.

Tab. N:o 3. **Gotlands län.**

År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.	År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.
1749.....		—	—	—	1756.....		83	313	194
1750.....		—	—	—	1757.....		69	266	244
1751.....		—	—	—	1758.....		82	269	224
1752.....		109	352	164	1759.....		89	269	218
1753.....		86	328	175	1760.....		101	275	274
1754.....		96	343	158	1761.....		101	358	468
1755.....		87	347	197	1762.....		97	361	223

*) För kostnadens skull måste vi afstå från meddelande af diagrammet

Forts. af Tab. N:o 3.

År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.	År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.
1763		90	311	209	1800		72	269	265
1764		96	314	265	1801		67	298	208
1765		101	322	289	1802		86	272	250
1766		88	324	205	1803		91	309	190
1767		74	326	203	1804		85	298	203
1768		84	315	215	1805		80	281	184
1769		71	320	243	1806		90	292	248
1770		86	277	250	1807		79	293	261
1771		78	323	219	1808		68	265	239
1772		74	236	231	1809		73	227	230
1773		78	221	395	1810		89	258	253
1774	VI	106	368	214	1811		85	278	255
1775	0	100	300	193	1812		76	264	248
1776	II	87	273	262	1813		75	264	177
1777	VI	83	298	205	1814		88	272	211
1778	VI	88	318	207	1815		81	259	254
1779	III	86	341	331	1816	IV	91	297	209
1780	II	86	342	163	1817	VI	102	293	213
1781	II	83	257	174	1818	VI	94	297	184
1782	IV	68	290	262	1819	IV	82	306	181
1783	0	79	267	207	1820	VI	88	276	168
1784	V	73	294	260	1821	VI	86	310	154
1785	III	87	275	235	1822	IV	91	301	177
1786	III	82	312	194	1823	VI	98	319	186
1787	VI	67	262	187	1824	III	96	302	223
1788	V	79	283	195	1825	VI	84	304	211
1789	IV	62	271	427	1826	IV	75	309	164
1790	VI	78	268	391	1827	III	71	265	182
1791	VI	122	268	237	1828	III	65	266	237
1792	IV	112	323	172	1829	III	62	281	226
1793	VI	90	307	164	1830	V	74	255	202
1794	VI	84	294	200	1831	V	81	271	223
1795	VI	76	303	193	1832	VI	73	270	258
1796	VI	101	283	234	1833	V	79	316	199
1797	VI	92	319	221	1834	III	92	300	195
1798	II	91	314	224	1835	IV	77	284	173
1799	II	75	324	248	1836	IV	74	285	145

Forts. af Tab. N:o 3.

År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.	År.	Skörd.	Vigda par.	Födde.	Döde.
1837	III	63	265	149	1854	VI	75	255	174
1838	IV	53	238	201	1855	IV	88	262	183
1839	V	63	245	205	1856	VI	83	277	181
1840	V	67	280	200	1857	IV	83	274	165,
1841	III	69	261	162	1858	III	84	300	154
1842	IV	70	262	169	1859	III	76	274	133
1843	III	76	269	185	1860	VI	78	265	130
1844	V	73	239	190	1861	III	70	288	150
1845	0	70	257	181	1862	VI	67	258	162
1846	0	61	211	245	1863	VI	81	279	181
1847	V	61	145	246	1864	IV	73	283	173
1848	V	78	237	162	1865	III	63	262	138
1849	IV	83	289	175	1866	IV	68	265	139
1850	IV	77	264	159	1867	III	57	230	165
1851	V	77	255	136	1868	III	54	222	180
1852	IV	76	254	248	1869	VI	58	205	155
1853	III	78	258	183	1870	VI			

Och då tilläfventyrs någon skulle kunna finna det vara mödan värdt att för sin bygd eller annan del af riket utföra ett liknande arbete, lemna vi här nedan (Tab. N:o 4) en sammanställning af de skördeuppgifter länsvis, som från tiden för vårt Tabellverks början till nutiden af oss kunnat anträffas, under hänvisning i och för äldre tiders befolkningsförhållanden till den serie af meddelanden deröfver, som redan för 12 län finnes intagen i Statistisk Tidskrift, *) och som för öfriga delar af riket så småningom der lärer komma att inflyta.

*) »*Folkmängd, vigde, födde, döde, m. m. i hvarje län och dess städer sedan Svenska Tabellverkets början år 1749.*» Offentliggjorda äro redan uppgifterna för Stockholms län ..... I: 134,
Uppsala d:o ..... » 280,
Södermanlands d:o ..... » 317,
Göteborgs och Bohus d:o ... » 388,
Norrbottens d:o ..... II: 44,
Vesterbottens d:o ..... » 50,
Östergötlands d:o ..... » 164,
Jönköpings d:o ..... » 266,
Kronobergs d:o ..... » 274,
Kalmar d:o ..... häft. 27: 211,
Gotlands d:o ..... » 221,
Blekinge d:o ..... » 232.

Tab. N:o 4. Skörden,

(Siffrorna enligt skörde-skalan, pag. 81; af typografiska

	1749.	1750.	1751.	1752.	1753.	1754.	1755.	1756.	1757.	1758.	1759.	1760.	1761.	1762.	1763.	1764.	1765.	1766.	1767.	1768.	1769.	1770.	1771.	1772.	1773.
Stockholms län																									
Uppsala d:o													3		4	3									
Södermanlands d:o															1	2							2		
Östergötlands d:o								o		6				3											
Jönköpings d:o															3								o		
Kronobergs d:o			6																						
Kalmar d:o																									
Gotlands d:o																									
Blekinge d:o																									
Kristianstads d:o																									
Malmöhus d:o									o			6													
Hallands d:o																									
Göteborgs och Bohus d:o										6		z													
Elfsborgs d:o														o											
Skaraborgs d:o																									
Vermlands d:o			6	3			5																		
Örebro d:o				6			1																		
Vestmanlands d:o																									
Kopparbergs d:o																									
Gefleborgs d:o																3									
Vesternorrlands d:o	6																								
Jemtlands d:o	6																								
Vesterbottens d:o	6																								
Norrbottens d:o	6																								

	1810.	1811.	1812.	1813.	1814.	1815.	1816.	1817.	1818.	1819.	1820.	1821.	1822.	1823.	1824.	1825.	1826.	1827.	1828.	1829.	1830.	1831.	1832.	1833.	1834.
Stockholms län							4	6	o	3	6	4	3	6	4	4	4	4	6	4	4	6	6	6	4
Uppsala d:o							6	3	o	4	6	6	4	6	4	4	3	6	3	4	4	4	6	6	6
Södermanlands d:o							4	3	o	3	6	5	4	6	4	4	3	6	5	3	4	4	4	5	3
Östergötlands d:o							6	6	6	4	6	4	4	6	4	4	2	6	5	4	4	4	4	6	3
Jönköpings d:o							4	4	3	3	6	4	4	6	4	4	o	6	6	4	4	6	4	4	3
Kronobergs d:o							o	6	4	3	6	4	4	6	4	4	o	6	4	4	3	3	4	4	3
Kalmar d:o							4	6	6	6	6	4	4	6	5	4	2	6	3	3	6	6	5	5	3
Gotlands d:o							4	6	6	6	6	6	3	6	3	6	4	6	3	3	6	5	6	4	3
Blekinge d:o							6	6	4	6	6	4	4	6	4	4	3	6	6	6	4	5	4	5	3
Kristianstads d:o							6	6	6	4	6	5	4	6	5	5	2	6	6	5	4	5	5	6	3
Malmöhus d:o							6	6	6	4	6	5	4	6	5	5	3	6	6	5	4	5	5	6	3
Hallands d:o							o	3	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Göteborgs och Bohus d:o							6	3	3	6	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Elfsborgs d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Skaraborgs d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Vermlands d:o							o	o	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Örebro d:o							6	6	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Vestmanlands d:o							4	3	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Kopparbergs d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Gefleborgs d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Vesternorrlands d:o							4	o	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Jemtlands d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Vesterbottens d:o							o	4	3	4	6	5	4	6	6	4	3	6	6	4	4	4	5	5	3
Norrbottens d:o							4	4	3	4	6	6	4	6	6	5	3	6	6	4	4	4	5	5	3

länsvis, 1749—1870.

skäl äro de *romerska* siffrorna utbytta mot andra.)

1774.	1775.	1776.	1777.	1778.	1779.	1780.	1781.	1782.	1783.	1784.	1785.	1786.	1787.	1788.	1789.	1790.	1791.	1792.	1793.	1794.	1795.	1796.	1797.	1798.	1799.	1800.	1801.	1802.	1803.	1804.	1805.	1806.	1807.	1808.	1809.
		4	5	4	4	2	0	4	1	4								2	4	6	6	4	4	2	2										
	2	4	5	4	4	2	0	4	1	4	2								4	6	6	4	4	2	2										
	0	6	5	4	6	2	0	4	1	3	3		5				6	3	4	6	6	5	4	2	2										
	2	6	5	4				4	0	6	2	2				6		3	4	4	6	6	4	2	2										
	6	6	4	4				4	0			2						4	4	4	6	6	4	2	2										
	6	6	4	4					0									4	4	2	6	5	4	2	2										
6	2	6	5	4	4		2	4	2	6	2	2	6		4	6	6	2	5	2	4	6	4	2	2										
6	0	2	6	6	3	2	2	4	0	5	3	3	6	5	4	6	6	4	6	6	6	6	6	2	2										
																		2	4	2	6	6	4	2	2										
																		4	5	2	6	6	5	4	2										
																		4	6	4	6	6	6	4	4										
	3	4	4	2		4			0		3	4	6	2	4	5	4	4	6	2	4	6	4	2	2										
	3	4	4	6		4			2		2	4	6	2	4	4	5	5	4	2	6	4	3	2	2										
6	4	4	4	4			0	3	2	6	3	3	6	0			4	4	4	2	6	6	4	2	2										
6	4	4	4	4			0	4	2	6	3	3	6				4	4	4	2	6	6	3	2	2										
	4	3	4	6	5	6	0	0	4	6	1	2	6	3	5	6	4	5	4	2	6	6	3	2	2										
	3	4	4	4	6	2	2		2	3	3	4	6				4	4	4	6	5	6	4	2	5										
4	3	5	4	4	4	2	2	4	1	3	3	4	6		2		4	4	4	6	6	6	6	2	5										
4	6	6	6	3	6	2	2	6	0	0	3	6	6		6		4	5	4	6	4	4	6	4	2										
6		6			6			2	1		2	6		6	6		6	6	2	6	5	5	6	5	2										
6		6		6	6	4	4	2	6	2	4	6		6	6		6	6	6	6	6	6	4	6	4										
6		6			6	4	4	2	6	2	4	6		6	6		6	6	6	6	6	6	4	6	4										
6		6		6	6	2	4	2	2	2	4	6		6	6		6	6	5	6	2	6	2	6	6										
6		6		6	6	2	4	2	2	2	4	6		6	6		6	6	5	6	2	6	2	6	6										

1835.	1836.	1837.	1838.	1839.	1840.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	1846.	1847.	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
5	4	4	4	4	5	2	4	4	3	0	4	5	4	5	4	3	4	3	3	4	3	5	4	4	6	3	6	4	4	4	3	3	3	6	6
6	4	4	4	4	5	2	4	3	2	0	4	6	5	3	4	3	4	3	5	4	3	5	5	4	4	3	4	3	5	4	4	4	3	4	5
6	4	4	3	4	5	2	4	4	3	3	4	5	5	4	3	3	4	3	3	4	6	5	4	3	4	3	6	3	5	3	5	3	5	5	6
6	6	4	4	5	4	2	4	3	4	3	4	6	6	6	3	4	4	4	5	4	3	4	6	4	4	3	4	4	6	3	5	4	3	6	6
6	3	2	4	4	6	3	3	3	5	4	3	3	5	4	4	3	5	3	4	4	4	3	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3	1	6	5
5	4	3	5	4	4	3	4	3	4	3	3	3	5	4	4	3	3	3	4	4	6	4	5	3	4	4	5	4	5	3	5	3	0	5	5
5	3	4	4	4	6	2	4	3	5	3	3	3	5	4	3	4	3	3	6	4	4	4	4	4	4	3	4	3	6	3	4	3	3	6	6
4	4	3	4	5	5	3	3	3	5	0	0	5	5	4	4	5	4	3	6	4	6	4	3	3	6	3	6	6	4	3	4	3	3	6	6
4	4	3	4	4	4	0	4	4	4	3	3	3	4	4	4	3	4	3	5	4	5	2	3	2	4	4	4	4	5	4	4	3	3	6	5
4	4	3	6	5	4	0	4	4	4	4	4	3	5	5	4	3	4	3	6	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	3	5	4
5	4	3	5	6	5	3	3	6	5	4	4	5	6	5	5	4	5	3	6	4	6	4	4	6	5	5	5	5	6	3	3	4	3	6	4
4	3	2	5	4	5	3	3	3	5	4	3	5	5	6	4	2	5	2	4	3	6	3	4	3	3	3	4	4	5	3	4	3	3	6	5
6	4	2	5	4	4	2	3	4	5	4	3	5	5	4	4	3	4	3	5	5	4	4	5	3	3	3	5	4	5	3	5	4	3	6	5
5	3	2	4	4	4	3	3	4	5	4	3	5	5	4	4	3	4	0	4	4	3	3	5	3	6	3	5	4	4	3	5	4	1	6	6
5	4	3	4	4	5	3	4	3	5	3	3	3	5	3	3	3	5	3	4	5	3	3	6	3	4	3	5	5	4	3	4	3	3	5	5
4	4	2	4	3	5	3	4	3	6	3	3	2	6	3	3	3	4	4	4	4	4	4	5	3	3	3	6	3	3	4	3	2	3	3	6
5	4	4	4	4	5	3	4	4	3	4	4	5	5	4	4	3	4	4	4	4	4	4	6	6	4	3	5	4	5	4	4	3	3	6	6
4	4	4	4	3	5	3	4	4	3	0	4	5	6	3	3	3	4	3	3	4	3	5	5	4	3	3	5	3	4	4	4	3	3	5	5
4	3	2	4	4	5	3	4	4	3	3	4	2	4	3	3	3	5	4	3	4	1	4	4	5	3	4	5	3	4	4	4	3	3	3	5
3	3	2	4	3	5	3	4	4	3	3	4	2	4	3	4	3	4	4	3	4	2	5	4	4	3	4	6	4	3	4	4	3	3	3	6
4	3	3	6	4	5	3	6	4	5	5	4	2	4	4	4	3	5	6	6	4	3	5	6	4	5	4	4	4	3	3	4	1	4	3	6
3	3	3	3	4	5	6	6	6	4	4	4	2	3	0	5	3	5	6	6	4	1	5	5	4	4	4	3	4	3	0	5	1	5	1	6
0	0	3	3	4	4	4	4	4	4	4	5	2	3	0	4	0	4	6	4	4	0	5	4	2	6	4	3	3	1	0	4	0	4	3	6
0	0	2	4	4	4	5	4	4	6	4	6	2	3	3	4	0	4	6	4	3	0	4	4	4	5	5	3	6	3	3	3	1	3	3	6

En sida af befolkningsförhållandena återstår att betrakta: nemligen *folkmängdstillväxten*, som i sig sammanfattar resultaten af de trenne arter af förändringar, vi hittills skärskådat. Lämpligast torde dess vexlingar meddelas qvinqvenniivis, då fem-årsperioder för större delen af den här behandlade tidrymden skilja våra folkräkningar åt. *)

Efterföljande tabell (N:o 5) innehåller såväl de absoluta talen för folkmängdsökningen eller -minskningen under hvarje qvinqvennium, som ock en beräkning deraf i %, samt ett tal för medelskörden, enligt ofvan använda skala. Härtill hafva vi ock slutligen fogat en beräkning öfver femårs-öfverskottet af in- eller utförd spanmål.

Tab. N:o 5. **Folkmängdens tillväxt i Sverige, qvinqvennii-vis, jemförd med medelskörden.**

(Jemför Diagrammet N:o 2.)

År.	Absolut tillväxt + eller minskning —.	Utgörande i % för hela qvinqvenniet.	Medelskörd.	Öfverskott af införd (—) eller utförd (+) spanmål i 1000-tal t:r.
1751—1755	+ 90,351	5·12	$4^{2}/_{5}$	— 2,145
1756—1760 [1]	+ 39,559	2·13	$3^{2}/_{5}$	— 1,328
1761—1765 [2]	+ 71,576	3·78	$1^{3}/_{5}$	— 1,920
1766—1770	+ 65,750	3·34	$4^{4}/_{5}$	— 2,387
1771—1775 [3]	— 9,727	— 0·48	2	— 1,550
1776—1780	+ 97,434	4·82	$4^{1}/_{5}$	— 2,016
1781—1785	+ 31,492	1·48	$1^{3}/_{5}$	— 4,459
1786—1790	+ 8,459	0·39	$5^{1}/_{5}$	— 3,228
1791—1795	+ 122,905	5·69	$5^{3}/_{5}$	— 1,343
1796—1800	+ 66,166	2·90	$2^{1}/_{5}$	— 2,062
1801—1805	+ 80,105	3·41	4	— 1,695
1806—1810	— 49,557	— 2·04	$4^{1}/_{5}$	— 1,041
1811—1815	+ 87,215	3·66	$3^{2}/_{5}$	— 2,446
1816—1820	+ 119,624	4·85	$3^{2}/_{5}$	— 1,233
1821—1825	+ 186,562	7·21	$4^{4}/_{5}$	+ 125
1826—1830	+ 116,830	4·21	4	— 90
1831—1835	+ 137,357	4·75	4	+ 348
1836—1840	+ 113,448	3·75	4	— 450
1841—1845	+ 177,649	5·65	$2^{1}/_{5}$	+ 747
1846—1850	+ 166,005	5·00	$3^{4}/_{5}$	+ 1,772
1851—1855	+ 156,791	4·50	4	+ 2,441
1856—1860	+ 218,717	6·01	$4^{2}/_{5}$	+ 5,080
1861—1865	+ 254,413	6·59	$3^{4}/_{5}$	+ 5,967
1866—1870 [4]	+ 44,616	1·08	$4^{2}/_{5}$	+ 7,197

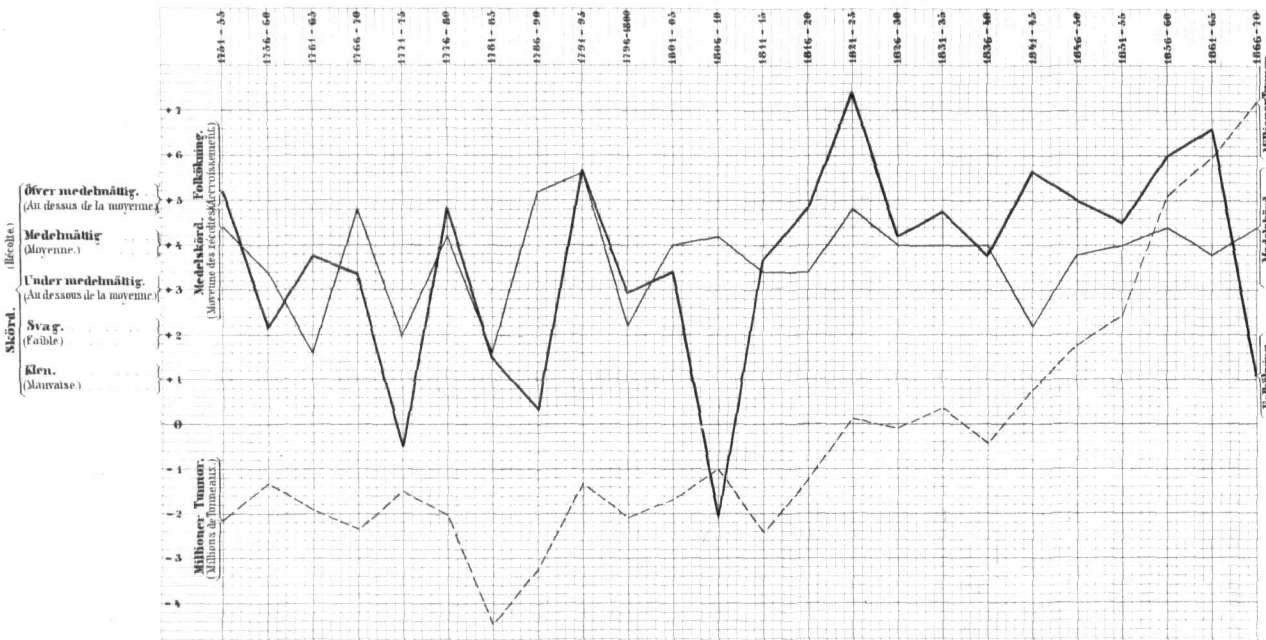
[1]) Bränvinsbränningsförbud hela tiden.
[2]) D:o första året.
[3]) D:o från den 11 Sept. 1772—14 Sept. 1775.
[4]) 1870 års utförsels-siffra ej fullt säker; men ett minimum. Folkmängdssiffrorna för sista perioden omfatta ej året 1870.

*) För tiden före 1775, med folkräkning hvarje tredje år, grunda sig således de för nedanstående tal till grund liggande folkmängdssiffrorna i allmänhet på beräkning.

N:o 2.

Befolkningens tillväxt (+) eller minskning (-) i % qvinqvennii-vis, jemförd med Medelskörden under samma tid samt med Öfverskottet af Spannmåls In-(+) eller Utförseln (-) i millioner Tunnor.

Accroissement (+) ou décroissement (-) p. % de la population, comparé à la moyenne des récoltes et au surplus de l'exportation (+) ou de l'importation (-) des blés, periodes de cinq ans.

En blick på tabellen eller diagrammet visar, att folkmängdsminskning endast förekommit under de tvenne femårsperioderna 1771—75 och 1806—10. Den sistnämnda tidrymden är nogsamt beryktad för krig och fältsjuka, mot hvilkas härjningar gynnsamma skördeförhållanden visade sig maktlösa; minskningen under förstnämnda perioden åter torde med fog kunna sammanställas med de ovanligt klena skördarna. Tiden 1786—90, som står de nyssnämnda åren närmast med en folkökning, som gränsar till stillastående, utmärktes likvisst af särdeles goda skördar; det lärer väl vara kriget, som äfven i detta fall får bära skulden för det abnorma förhållandet. För öfrigt torde böra påpekas, att förra århundradets högsta, såväl absoluta som relativa folkmängdstillväxt faller på de år (1791—95), som visat vackraste skörderesultaten; och endast tvenne af 1700-talets 10 femårsperioder utvisa afvikelser, dem vi ej tilltro oss att på fullt tillfredsställande sätt förklara.

Inom vårt eget århundrade, och särskildt ju närmare vi komma vår egen tid, med dess större rikedom på utvägar att fylla sig yppande behof, torde man ej rimligtvis böra fordra en absolut öfverensstämmelse mellan befolkningstillväxts- och medelskördskurvorna å diagrammet. I åtskilliga fall peka de också åt motsatta håll. Anmärkningsvärdt är imellertid, att äfven här det femtal af år, som utmärkts af bästa medelskörden (1821—25), jemväl står främst i fråga om folkmängdens relativa tillväxt (7·21 %); — den starkaste höjning, som under här behandlade tidehvarf inom vårt land iakttagits. Det är också tvifvelsutan något mer än en ren tillfällighet, att just detta samma qvinqvennium är det första sedan vårt tabellverks inrättande, då spannmålsutförseln från vårt land till qvantitet öfversteg införseln.

Den kurva, som å diagrammet angifver in- eller utförselsöfverskottet, torde ock bättre än den på sväfvande skördeuppgifter grundade »medelskörds»-kurvan kunna lämpa sig till jemförelse med folkökningslinien. Om man undantager de abnorma perioderna 1786—90 och 1806—10, förete ock sistnämnda tvenne linier afvikelser från hvarandra endast 8 gånger under hela tidehvarfvet och åtminstone i trenne fall af dessa 8 torde afvikelsen kunna på fullt tillfredsställande sätt förklaras ur vexlingarna inom bränvinsbränningslagstiftningen. *)

Vår utgångspunkt har helt naturligen föranledt oss att i främsta rummet taga i betraktande de verkningar, skördarnas

*) Se härom anmärkningarna till Tab. 5.

utfall må anses kunna utöfva på vårt lands befolkningsförhållanden. Detta område är imellertid ingalunda det enda, — kanske ej ens det förnämsta, — inom hvilket ett dylikt inflytande är märkbart. Vi öfvergå derföre till en granskning af de iakttagelser, som ur andra synpunkter kunna vara att göra. De beröra dels landet politiska förhållanden, dels befolkningens physiska utveckling, dels dess rättstillstånd, dels ändtligen den ekonomiska och finansiela ställningen i landet.

Hvad den förstnämnda af dessa synpunkter beträffar vilja vi af lätt insedda anledningar fatta oss helt kort. I en företrädesvis statistisk uppsats får ej utrymme lemnas åt mer eller mindre lösa hugskott, och längre än till dessa lärer man väl ej på det politiska området komma. Den iakttagelsen har dock nära nog öfverallt blifvit gjord, att dåliga skördeår omedelbart föregått flertalet af senare tiders större politiska omhvälfningar, och särskildt har man i fråga om Frankrike framhållit en mängd dylika fakta, allt från Ligans och Frondens dagar intill den stora revolutionen samt 1830 och 1848 års omhvälfningar. *) Nu har väl ingen velat i de felslagna skördarna se den omedelbara anledningen till dessa och dylika politiska händelser; men visserligen torde i månget fall den af missväxter och arbetslöshet alstrade nöden hafva blifvit den tändande gnistan i massan af förhandenvarande brännbara ämnen. Af höga spannmålspriser lida alla yrken. De millioner, man i »dyr tid» nödgas utgifva för födan utöfver det vanliga beloppet, måste inbesparas på andra håll. Näringslösheten blifver allmän och *staten* göres gerna i främsta rummet ansvarig för det inträdda missförhållandet. Politiska och sociala qvacksalvare uppträda, och den herskande nöden skaffar dem, lättare än eljest, gehör. Industriela, sociala och politiska utopier utskrikas såsom ofelbara botemedel mot det onda och äskas med lidelsefull häftighet. Vare sig att de beviljas eller ej, — nöden kan dock först af tiden och naturen afhjelpas; det gäller att med tålamod afvakta deras arbete. Gör man ej detta, så står oftast den politiska revolutionen för dörren. — Sådan är den vanliga, den naturliga utvecklingen, och med dessa erfarenheter för ögonen torde det, under inrymmande för öfrigt af största möjliga spelrum åt mäktigare krafters verksamhet, ej vara alldeles olämpligt att påpeka, hurusom äfven i vårt land de enda större politiska

*) Jemför härom *Engel's* utmärkta afhandling: »*Die Getreidepreise, die Ernteerträge und der Getreidehandel im Preussischen Staate*» i Zeitschrift des Kgl. Preussischen Statistischen Bureau's. I. 249 ff.

omhvälfningar, som på senaste hundrade åren försiggått, — de af åren 1772 och 1809, — omedelbart företrädts af särdeles ogynnsamma skördeförhållanden.

Hvad vidare beträffar det inflytande, skördeår af mera skarpt utpreglade drag må kunna anses utöfva på kroppskrafternas större eller mindre utveckling hos det uppväxande slägtet, och då särskildt med hänsyn till alstrandet af allmän svaghet och mindre reslighet hos den kull, som i sin späda ålder varit utsatt för de försakelser, en eller annan svårare missväxt nödvändigt med sig förer, är väl också detta ett område, der man föga kan påstå sig komma utöfver blotta sannolikheter; och vi skulle helt visst ej kommit att åt ämnet egna någon uppmärksamhet, derest den ej blifvit särskildt riktad åt detta håll genom en tillfälligtvis i den af Hans Järta utgifna tidskriften »*Odalmannen*» (II: 118) påträffad anmärkning, så lydande: »Huru mycket de allmänna tillgångarna af födoämnen verka på de späda barnens krafter, har man tillfälle under en flerårig följd af beväringsmönstringar att anmärka. Man finner de tjuguåriga ynglingarne i allmänhet vara längre och mera starkt bildade det ena året än det andra och dessa olika förhållanden sammanstämma med årsväxternas under deras första, andra och tredje lefnadsår.»

Detta var en vink, alltför tydlig att lemnas obegagnad, då Sundhets-kollegii årsberättelser bereda lätt utväg att för en ganska lång följd af år anställa de åsyftade jemförelserna. Hithörande sifferuppgifter finnas sammanförda i nedanstående tabell.

Tab. N:o 6. Vid beväringsmönstringarna ställdes på tillväxt eller förbättring, eller kasserades för undermålighet, allmän svaghet och sjuklighet följande antal på 100 närvarande.

(Jemför Diagrammet N:o 3.)

Mönstringsår.	Födelseår.	Skörd födelseåret.	Kasserade.	Mönstringsår.	Födelseår.	Skörd födelseåret.	Kasserade.
1818	1797	IV	18·70 [1])	1824	1803	VI	19·09
1819	1798	I	19·93	1825	1804	IV	16·93
1820	1799	I	25·16	1826	1805	II	14·42
1821	1800	I	23·53	1827	1806	IV	15·82
1822	1801	IV	20·80	1828	1807	III	17·39
1823	1802	IV	20·10	1829	1808	II	20·33

[1]) Uppgifterna ofullständiga. Uppgifterna för 1816 och 1817 äro ofullständiga i den grad, att de ej kunna läggas till grund för en beräkning.

Forts. af Tab. N:o 6.

Mönstringsår.	Födelseår.	Skörd födelseåret.	Kasserade.	Mönstringsår.	Födelseår.	Skörd födelseåret.	Kasserade.
1830	1809	VI	20·21	1846	1825	IV	22·70
1831	1810	VI	17·69	1847	1826	I	22·23
1832	1811	II	23·50	1848	1827	VI	21·59
1833	1812	I	18·32	1849	1828	VI	21·04
1834	1813	III	21·11	1850	1829	IV	22·28
1835	1814	V	26·67	1851	1830	III	19·51
1836	1815	VI	16·30 [1]	1852	1831	II	18·87
1837	1816	I	20·90	1853	1832	VI	19·64
1838	1817	III	18·15	1854	1833	IV	21·49
1839	1818	II	23·22	1855	1834	III	20·90
1840	1819	V	26·06	1856	1835	V	19·72
1841	1820	VI	26·46	1857	1836	IV	18·09
1842	1821	V	23·64	1858	1837	II	17·67
1843	1822	III	25·59	1859	1838	V	18·47
1844	1823	VI	24·59	1860	1839	IV	17·69
1845	1824	VI	24·38				

[1]) Den låga siffran möjligen beroende på ofullständiga uppgifter.

Siffrorna till och med mönstringsåret 1850 äro hemtade ur *F. T. Berg's* »Bidrag till Sveriges medicinska Topografi och Statistik», pag. 208, (jemväl inryckt i Sundhets-kollegii första årsberättelse); de för följande åren intill 1861 äro enligt enahanda grunder beräknade ur uppgifterna i de följande årsberättelserna. Från och med 1861 åter äro siffrorna i Kollegii årsberättelser uppställda enligt förändrade grunder, hvilka ej medgifva någon jemförelse med det föregående tidskiftet. Denna saknad af brukbara siffror för de senaste åren är dock af jemförelsevis ringa betydenhet, enär den serie af iakttagelser, vi från 43 år ega, torde vara för vårt syfte tillfyllestgörande.

Flere skäl hafva förmått oss att heldre verkställa denna jemförelse för riket i dess helhet än för något eller några af dess smärre administrativa områden. Dels kunde valet dem emellan ej blifva annat än brydsamt; dels finnas, åtminstone för en del län, luckor på grund af beväringsöfningarnas tillfälliga inställande under ett eller annat år; dels var det att befara, att inom olika områden och på olika tider skilda grund-

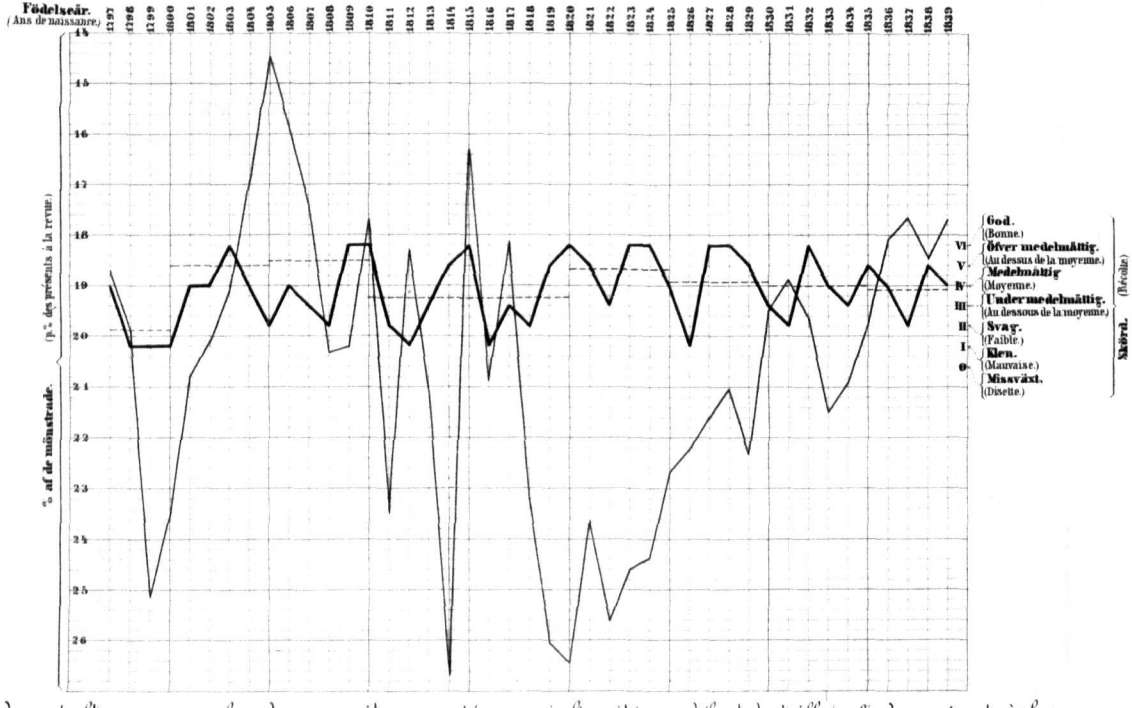
N:o 3.

Skördarnas förhållande

till antalet undermåliga och för allmän svaghet kasserade

Bevärings-skyldige

i % af samtlige vid mönstringen närvarande.

Rapport des récoltes au nombre des conscrits, exemptés pour infirmités ou défaut de taille, p.% des présents à la revue.

satser med hänsyn till bedömandet af de mönstrades duglighet gjort sig gällande; dels är ock uttryckligen angifvet, att understundom helt andra grunder än de för våra beräkningar nödvändiga, fått bestämma de kasserades antal; *) dels ändtligen torde man vid en undersökning länsvis i månget fall hafva råkat ut för de i statistiskt hänseende så betydande faror, som åtfölja ett opererande med allt för små tal. Under sådana förhållanden har det synts mig riktigare att, — om ock med uppoffring af den större säkerhet vår andra jemförelseled eljest möjligen kunde hafva vunnit, — välja *riks*-summorna, der möjligen äfven en och annan af de ofvan antydda ojemnheterna kunde vara utplånad.

Den som ej på förhand rentaf förkastar Järta's sats såsom orimlig och ohållbar torde af det meddelade diagrammet kunna hemta ett och annat icke oväsendtligt stöd för hans åsigt. Han skall t. ex. i de klena skördarna åren 1798—1800 söka anledningen till den höga kasseringsprocenten bland de år 1799 och 1800 födde; han skall sammanställa 1814 års höga kasseringssiffra med skördeuppgifterna från åren 1815—17; och å andra sidan fästa uppmärksamheten vid den öfverensstämmelse, som visar sig mellan de vackra mönstringsresultaten för 1812, 1817 och 1831 års kullar samt skördarna 1814 och 15, 1819—21 och 1832. Men framförallt skall eller bör han påpeka, hurusom det stadiga och jemna framåtskridande till ett bättre som från början af 1820-talet visar sig inom kasseringskurvan, är årsbarn med vår jordbruksnärings uppspirande till nytt lif.

Han lärer för öfrigt ej kunna undgå att märka och erkänna åtskilliga fall af bristande öfverensstämmelse; liksom man å andra sidan lätteligen torde medgifva, att den latitud för jemförelsen, som ligger i orden »årsväxterna under barnens *första, andra och tredje år*», väsendtligt försvårar uppgiften.

Vi vilja således ingalunda fästa någon synnerligen stor betydelse vid detta förmodade samband mellan nöd under de späda åren och kroppslig svaghet under ynglingaåren, och detta desto mindre, då man svårligen torde vilja förneka, att ju en rikligare och bättre kroppslig näring under ett antal följande år (exempelvis det 4:de—6:te) kan till fullo ersätta hvad som förut af kraft förlorats. Men detta oaktadt hafva vi ej velat

*) Jfr *Berg*, l. c., 209.

eller ens ansett oss böra undanhålla materialet till en jemförelse, som torde synas en och annan vara af intresse, och som möjligen, sträckt mera i detalj, kan förete bättre resultat, än det här af oss framlagda.

Men om vi sålunda ännu äro något tveksamme, då frågan rörer sambandet mellan nöd och kroppslig svaghet, så försvinner denna vår tvekan, när det gäller att spåra förhållandet mellan nöd och brott.

Öfvergå vi sålunda till de iakttagelser, som äro att upphemta från *rätts-statistikens* område, så befinna vi oss åter på de faktiska uppgifternas stadiga mark och ega ånyo fullt säkert fotfäste för våra undersökningar. Dessa kunna dock i förevarande ämne ej sträckas längre tillbaka i tiden än till år 1830, med hvilket år serien af Justitie-statsministerns offentliggjorda embetsberättelser börjar. Men fastän vi således äro inskränkta till 4 årtionden, under hvilka skördeförhållandena i vårt land i allmänhet ej förete synnerligen betydande vexlingar, äro vi dock ej helt och hållet beröfvade tillfället att göra sammanställningar och draga slutsatser.

Man torde på förhand vara berättigad till det antagande, att inom brottmålens område afdelningen »*stöld och snatteri*» *) skall vara den, hvilken bäst återspeglar det samband, vi här åsyfta att uppvisa. Vi meddela här nedan i Tab. N:o 7 en sammanställning af hithörande fakta och torde sedan få beledsaga dem med några korta anmärkningar.

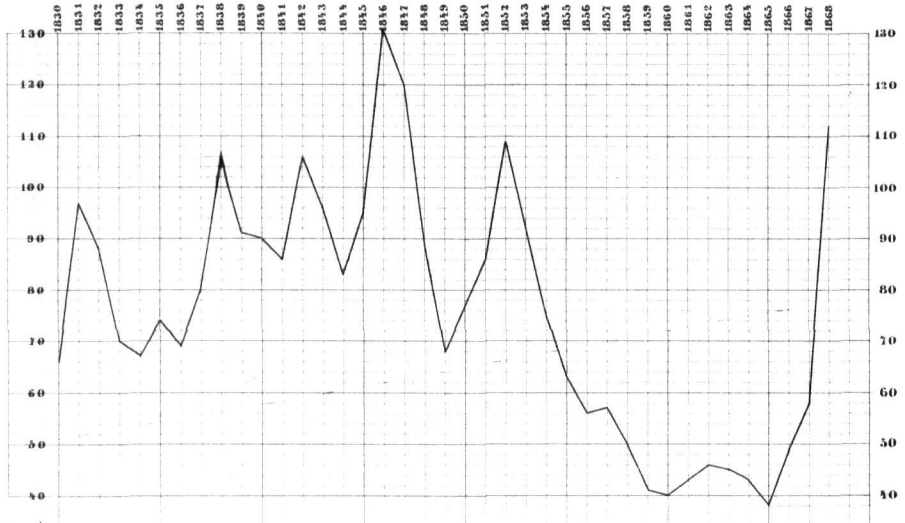
---

*) Under denna rubrik sammanfatta vi här snatteri samt alla slag af qvalificerad och enkel stöld. — De absoluta talen i Tab. 7 återfinnas i Justitie-statsministerns årsberättelser; siffrorna för åren 1830—56 äro direkt hemtade ur det för denna tidrymd utarbetade »Sammandrag». *Bidrag till Sveriges officiela Statistik. B. Rättsväsendet.* Ny följd. I: 3. c. pag. 117. — 1868 års siffra, som ännu ej blifvit offentliggjord, har godhetsfullt blifvit oss meddelad af chefen för Justitie-departementets statistiska byrå.

N:o 4.

Antalet tjufnadsbrott och snatterier
på 100,000 innevånare.

Nombre des vols et des larcins punis sur 100,000 habitants.

Antal Län. (Nombre des gouvernements.)																																							
Undermedelmåttig Skörd. (Récolte au dessous de la moyenne.)	11	–	–	5	13	2	8	9	3	3	–	13	6	9	6	9	9	6	3	1	1	12	2	13	5	2	6	4	2	9	6	5	2	8	5	9	3	10	11
Svag Skörd. (Récolte faible.)	2	6	–	–	–	–	–	8	–	–	–	6	–	–	1	–	–	7	–	–	–	1	–	1	–	–	3	–	–	2	–	1	–	–	1	–	–	½	2
Missväxt. (Disette.)	–	½	3	2	–	2	2	–	–	–	–	2	–	–	–	½	1	–	–	2	–	2	–	1	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	1	1
Understöd af Statsmedel. (Secours par l'Etat.)	5	11	6	3	2	3	½	6	8	2	–	–	1	1	–	6	8	10	1	½	½	1	11	6	½	1	3	5	2	5	½	½	5	½	7	5	5	8	6

Tab. N:o 7.

(Jemför Diagrammet N:o 4.)

År.	Skörd.	Antal län, som undfått understöd.	Antal tjuf-nadsbrott, för hvilka personer blif-vit sakfällda.	Antal på 100,000 innevånare.	År.	Skörd.	Antal län, som undfått understöd.	Antal tjuf-nadsbrott, för hvilka personer blif-vit sakfällda.	Antal på 100,0000 innevånare.
1830	III	5	1,899	66	1850	IV	4	2,667	77
1831	II	11	2,816	97	1851	III	7	3,014	86
1832	VI	6	2,592	88	1852	V	11	3,851	109
1833	IV	3	2,072	70	1853	III	6	3,292	92
1834	III	2	1,985	67	1854	IV	4	2,696	75
1835	V	3	2,234	74	1855	V	1	2,283	63
1836	IV	4	2,100	69	1856	IV	3	2,045	56
1837	II	6	2,457	80	1857	V	5	2,086	57
1838	V	8	3,303	107	1858	V	2	1,898	50
1839	IV	2	2,841	91	1859	IV	5	1,558	41
1840	V	—	2,834	90	1860	IV	4	1,560	40
1841	I	—	2,723	86	1861	III	4	1,670	43
1842	III	1	3,397	106	1862	V	5	1,839	46
1843	II	1	3,096	96	1863	IV	4	1,804	45
1844	III	—	2,734	83	1864	IV	7	1,747	43
1845	II	6	3,142	95	1865	III	5	1,569	38
1846	III	8	4,391	131	1866	IV	5	2,025	49
1847	IV	10	4,024	120	1867	III	8	2,420	58
1848	V	1	3,020	89	1868	III	6	4,659	112
1849	III	4	2,338	68					

å, såsom redan ofvan antydt blifvit, en sammanställning mellan brottsligheten och riksskörden skulle komma att förete alltför obetydliga jemförelsepunkter, har jag denna gång ansett det vara lämpligare att till andra jemförelseleden taga dels antalet län, som haft *under medelmåttig* skörd eller derunder, dels antalet län, som ansetts behöfva understöd af statsmedel till något betydligare belopp (minst 7,500 r:dr).

Gå vi nu till ett närmare aktgifvande på de år, för hvilka brottslighetskurvan företer de största afvikelserna från det normala, så visar sig att året 1831 utmärkes af svag skörd i 6 och missväxt i 4 län, samt att understöd af statsmedel till betydligare belopp då måste beviljas åt 11 län. Högst under årtiondet står år 1838, som också omedelbart föregicks af en skörd, som för 8 län betecknas såsom svag och för 9 såsom

under medelmåttig. År 1837 erhöllo 6 och följande året 8 län understöd af allmänna medel. — Liknande visar sig förhållandet under nästa tiotal af år. Det är då åren 1842, 1846 och 1847, som förete de högsta brottmålssiffrorna. Med hänsyn åter till årsväxten under dessa eller närmast föregående år finnes antecknadt, att missväxt år 1841 hemsökte 2 län, under det att 6 län fingo svag och 13 under medelmåttig skörd; år 1845 hemsöktes 4 län af missväxt och i 9 utföll skörden under medelmåttan; år 1846 medförde missväxt för 1 län och under medelmåttig skörd för 9; och år 1847 svag skörd i 7 och under medelmåttig i 6 län; de understöd behöfvande länens antal var dessa år resp. 6, 8 och 10. — 1850-talet jäfvar ej de slutsatser, till hvilka man af dessa sammanställningar ledes; åren 1851—1853 stå högst med hänsyn till förbrytelsernas antal, och de äro jemväl afgjordt dåliga skördeår. År 1851 behöfdes undsättning i 7, år 1852 i 11 och år 1853 i 6 län; från förstnämnda år omtalas missväxt i 2, svag skörd i 1 och under medelmåttig i 17 län; från det sistnämnda året missväxt i 1 län, svag skörd i 1 och under medelmåttig i 13.

De synnerligen fördelaktiga förhållanden, som brottslighetskurvan företer för slutet af sistnämnda årtionde och första hälften af det nästföljande, står tvifvelsutan i ett innerligt och nära samband med de ovanligt gynnsamma skördeförhållanden, som utmärkte dessa år. Under 8 år efter hvarandra drabbades nemligen intet enda län af missväxt, och endast för fyra län har under sagda tid skörden ansetts vara sämre än »under medelmåttan.» — Att detta oaktadt ett mindre antal län (företrädesvis de Småländska och Norrländska) årligen behöft undsättning är en omständighet af jemförelsevis ringa betydenhet. — De rikliga arbetstillfällen, som bereddes genom de just vid denna tid i stor skala drifna jernvägsbyggnaderna, torde väl ock hafva väsendtligen bidragit till det antydda resultatet.

En blick på det ofvan åberopade »Sammandraget» för åren 1830—56 (I: 3. c. p. 117) visar äfven för de särskilda länen denna nödens och brottens parallelism. Man kan snart sagdt för hvarenda en af derstädes angifna betydligare höjningar i brottmålssiffrorna uppvisa en motsvarande föregående minskning i det normala skördeförhållandet. Särdeles upplysande äro i detta hänseende 1844—48 års siffror för Gotland: 41, 77, 171, 98, 43;*) (missväxtåren 1845 och 1846); likaså för Kalmar

*) Dessa och följande läns-siffror äro ej relativa utan absoluta tal.

län samma år: 142, 202, 322, 325, 182, (137); (under medelmåttig skörd 1845—47); Elfsborgs län 1830—1833, o. s. v. I allmänhet lämpa sig åren 1845 och 1846 synnerligen väl till dessa jemförelser, och icke minst betecknande är det förhållande, att de enda län, som då ej företedde en ovanligare ökning af förbrytelsernas antal äro de nordligaste, hvilka då ock hugnades af ovanligt goda skördar. I förbigående må för öfrigt anmärkas, att i nejder, sådana som de sistnämnda, der en knapp skörd hörer till det vanliga, kan naturligtvis ej en felslagen skörd eller ens en följd af dylika utöfva ett så märkbart inflytande på brottmålsannalerna, som bland en vid försakelser mindre van befolkning.

Den betydliga tillväxten i antalet af tjufnadsbrott, för hvilka personer blifvit sakfällda under de sista åren af den här behandlade tidrymden, — från 1,569 år 1865 till 2,025, 2,420 och ändtligen 4,659 år 1868, — och detta i trots af betydligt skärpta straffbestämmelser, innehåller i och för sig en sorgligt träffande tillämpning af det gamla ordspråket: »Nöden har ingen lag.» — Och så fråga vi då slutligen, om man i dessa alla fakta verkligen endast tilltror sig att se det tillfälliga, godtyckliga sammanträffandet af omständigheter, eller om icke fastmer vi här framför oss ega det påtagliga sambandet mellan orsak och verkan. Svaret, så vill det synas oss, bör ej gerna kunna vara tvifvelaktigt.

Den grafiska framställning af spanmåls- in- och utförseln, hvarå, i samband med frågan om befolkningstillväxten, läsarens uppmärksamhet redan blifvit riktad, var i sjelfva verket ett grepp in på det sista af de områden, vi företagit oss till behandling och till hvilket vi nu öfvergå; området nemligen af våra skördars *ekonomiska* och *finansiela* betydelse.

Att hitintills i denna uppsats alla jemförelser med hänsyn till skördarna rört sig på de allmänna omdömenas i stället för på de faktiska sifferuppgifternas grund, är ett förhållande, som sannolikt redan af mången uppmärksammats och för hvilket vi, om ock sent, äro skyldige att uppgifva en förklaring. Denna lyder korteligen sålunda: vårt hittills följda förfaringssätt har varit betingadt af den nästan fullkomliga saknaden af säkra siffror, och det har derjemte varit den enda utvägen för jemförelsernas utsträckande till vårt tabellverks första dagar.

Då imellertid frågan om de faktiska, till siffran bestämda skörderesultaten för vårt ämne är af synnerligen stor betydelse, manas vi helt naturligt att till ett i möjligaste måtto full-

ständigt helt sammanföra de spridda underrättelser, som från detta fält kunna vara att upphemta. Början torde lämpligen kunna bildas af en kortfattad öfversigt af de åtgärder, som tid efter annan vidtagits för vinnande af upplysning i ämnet.

Sedan Sverige, efter afslutandet af sitt verldshistoriska tidehvarf, börjat rikta sin hufvudsakliga uppmärksamhet på den inre utvecklingen, dröjde det ej länge, innan behofvet af tillförlitliga uppgifter om tillståndet inom olika områden för den medborgerliga verksamheten gjorde sig gällande. Så anbefalldes ock i fråga om landets jordbruks- och öfriga ekonomiska förhållanden (1735) de första Landshöfdinge-berättelserna, hvilka regelbundet skulle till hvarje riksdag ingifvas. Utförandet motsvarade dock ingalunda syftet, luckor uppstodo, *) och en gemensam plan saknades, hvadan en sammanställning för hela riket oftast är ogörlig. Uppgifter öfver årsväxtens qvantitativa belopp förekomma endast undantagsvis, och till allt detta kommer ändtligen att med Gustaf III:s regeringsanträde upphöra på gifven anledning dessa berättelser helt och hållet, och det är dock, såsom vi redan känna, just om århundradets trenne sista årtionden, man företrädesvis skulle önska att erhålla dylika underrättelser.

Med år 1802 upptages under annan form försöket, i hvad det rörde anskaffandet af jordbruks-statistiska uppgifter; prästerskapet skulle insamla och meddela dem i samband med de redogörelser, som till Tabellkommissionen ingåfvos rörande befolkningens årliga förändringar. **) Denna anordning egde bestånd endast till år 1820; ty insamlingssättet var förhatligt, väckte mångenstädes ovilja mot presterne och ansågs ändtligen lemna ett föga tillfredsställande resultat.

Genom Kongl. brefvet af 17 April 1821 anbefalldes K. M:ts Befallningshafvande ånyo att regelbundet afgifva »Femårs-Berättelser» af hufvudsakligen ekonomiskt-statistiskt innehåll. ***) Insamlandets börda var sålunda öfverflyttad på andra skuldror, men hindren för fullständiga och tillförlitliga uppgifters anskaffande voro ingalunda minskade. Allmogens misstroende, dess farhåga att bakom de närgångna spörsmålen

*) Förnyade påbud funnos af nöden 1741 och 1766.

**) Årligen meddelades utsädesbeloppet af de förnämsta kulturväxterna samt skördens korntal. Vid folkräkningsperioderna kom härtill en summarisk uppgift om kreatursstockens storlek och den odlade markens vidd.

***) Den första serien af dessa berättelser omfattar perioden 1818—1822.

dolde sig någon ny beskattning, och i många fall också dess verkliga okunnighet om de förhållanden, rörande hvilka upplysning begärdes, — allt detta förenade sig att åt de nya uppgifterna, (hvilka dessutom hvad skörden beträffar endast gåfvos under form af ett medeltal för hela fem-årsperioden, under det att utsädets belopp endast angafs för senaste året), förläna samma öfverklagade otillförlitlighet.

Något högre värde torde väl rättvisligen kunna tillerkännas de jordbruks-statistiska data, som numera *årligen* genom de särskilda Hushållnings-sällskapens försorg insamlas och i Statistiska Central-byrån bearbetas; men serien af iakttagelser i denna form omfattar ännu allenast fem år, och äfven dess siffror anses med skäl vara icke obetydligt lägre än verkligheten.

Enär likväl sålunda felet hos samtliga nu nämnda trenne källor går i en och samma riktning, är åtminstone en möjlighet beredd att utan fara af allt för stora misstag sträcka jemförelsen i ett eller annat hänseende tillbaka från våra dagar ända till århundradets början. I nästföljande tabell hafva vi sammanställt alla oss kända hithörande siffror. De hafva hemtats dels ur Tabell-kommissionens berättelser, (delvis endast i handskrift i Statistiska Central-byrån tillgängliga), dels ur serien af Landshöfdingarnes Femårs-berättelser, dels ock ur »Bidrag till Sveriges officiela Statistik. N. Jordbruk och Boskapsskötsel. I—V.»

Tab. N:o 8 *a*. **Utsäde, 1802—1820, enligt ofvannämnda källor.**

År.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter och Bönor.	Potatis.	Summa.
	Tunnor.							
1802	19,244	277,864	317,246	288,714	113,395	31,778	53,631	1,101,872
1803	20,955	278,904	316,292	297,336	121,435	31,450	61,725	1,128,097
1804	20,505	278,363	318,342	296,330	123,088	32,508	61,928	1,131,034
1805	21,976	284,604	318,985	297,380	120,041	33,804	67,685	1,144,475
1806	20,290	276,917	328,090	304,831	124,693	34,480	72,124	1,161,432
1807	20,722	278,557	327,444	304,888	125,776	35,010	74,488	1,166,885
1808	20,832	278,264	324,225	297,067	123,717	35,439	81,638	1,161,182
1809	20,777	282,113	324,839	294,854	123,152	36,373	89,058	1,171,166
1810	21,860	293.196	339,554	308,870	134,408	38,471	102,464	1,238,823
1811	22,366	294,874	341,385	313.213	133,590	39,091	111,434	1,255,953
1812	22,774	295,523	344,487	319,175	135,457	40,351	114,649	1,272,416
1813	23,012	298,728	343,166	304,551	131,445	32,784	122,285	1,255,971
1814	23,186	301,468	350,102	311,652	134,597	35,884	130,562	1,287,451
1815	24,040	302,995	356,209	319,290	139,508	37,443	143,873	1,323,358
1816	24,164	306,535	357,914	325,623	139,864	40,462	157,712	1,352.274
1817	24,447	306,217	360,540	329,389	140,437	39,782	169,482	1,370,294
1818	24,534	310,736	360,871	332,544	144,795	41,762	184,009	1,399,251
1819	25,206	312,527	362,032	340,492	143,418	43,819	210,325	1,437,819
1820	25,821	319,615	371,326	346,038	147,877	46,223	240,883	1,497,783
1822	27,807	345,075	374,837	386,159	177,044	65,696	349,519	1,726,137
1827	31,906	381,727	397,106	407,045	185,783	65,740	459,976	1,929,283
1832	32,510	392,290	406,359	430,462	188,694	64,760	545,337	2,060,412
1837	37,476	406,548	401,071	444,335	192,350	65,861	614,396	2,162,037
1842	37,760	410,040	408,414	462,964	193,229	67,473	710,132	2,290,012
1847	44,953	455,616	438,949	538,375	214,802	83,363	864,662	2,640,720
1850	48,353	467,559	447,667	558,146	227,881	88,920	837,651	2,676,177
1855	54,918	502,185	470,109	690,684	219,004	87,223	897,635	2,921,758
1860	66,829	568,891	474,722	979,124	216,863	81,581	1,271,145	3,659,155
1865	76,337	565,494	466,305	1,247,555	171,426	80,253	1,369,249	3,943,619
1866	78,577	564,865	452,614	1,247,982	173,207	75,074	1,378,131	3,970,450
1867	78,978	547,036	460,938	1,320,787	170,903	76,117	1.234,486	3.889,245
1868	75,181	555,661	452,843	1,332,667	171,415	73,752	1,322,143	3,983,662
1869	77,638	567,253	462,334	1,352,039	170,198	72,267	1,361,038	4,062,767

Taþ. N:o 8 *b*. **Skörd** (med afdrag af utsäde). Enligt samma källor som *a*); medeltal perioderna 1818—1822 till 1856—1860.

År.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter och Bönor.	Potatis.	Summa.
	Tunnor.							
1802	105,515	1,172,811	1,582,188	1,317,908	561,242	166,042	400,555	5,306,261
1803	114,753	1,417,623	1,644,075	1,092,066	559,309	152,295	372,952	5,353,073
1804	93,709	1,311,785	1,589,137	1,287,252	607,373	172,282	484,015	5,545,553
1805	111,568	1,336,554	1,510,951	1,279,121	591,582	160,431	512,945	5,503,152
1806	81,253	1,138,851	1,670,602	1,276,375	579,722	168,719	491,794	5,407,316
1807	110,168	1,357,371	1,617,594	1,184,739	546,090	152,258	478,256	5,446,476
1808	97,674	1,328,278	1,429,592	979,098	487,591	133,578	562,736	5,018,547
1809	117,353	1,741,532	1,753,519	1,352,599	669,523	188,465	713,298	6,536,289
1810	118,157	1,638,693	1,705,650	1,454,116	708,044	180,242	823,285	6,628,187
1811	98,958	1,293,917	1,617,031	1,281,523	588,224	187,876	753,173	5,820,702
1812	104,722	1,476,186	1,392,403	1,048,019	435,484	45,660	601,849	5,104,323
1813	124,115	1,533,600	1,712,186	1,061,729	566,977	176,358	932,495	6,107,460
1814	122,092	1,491,482	1,835,837	1,338,752	661,560	182,867	909,964	6,542,554
1815	134,959	1,452,932	1,930,648	1,362,444	683,094	200,500	1,124,015	6,888,584
1816	136,477	1,775,143	1,778,752	1,375,185	640,712	192,960	1,240,230	7,139,459
1817	139,864	1,563,933	1,914,216	1,569,086	732,437	197,380	1,428,380	7,545,296
1818	120,577	1,498,131	1,624,127	1,356,027	622,242	191,049	1,257,647	6,669,800
1819	154,047	1,864,141	1,712,242	1,428,754	619,639	167,108	1,405,862	7,351,793
1820	173,492	1,985,420	2,207,050	1,717,456	836,700	242,799	2,245,251	9,408,168
1818—1822	167,375	1,724,840	1,717,710	1,299,465	702,122	313,307	2,370,474	8,295,293
1823—1827	207,677	2,010,816	1,835,325	1,380,397	754,056	310,918	3,268,303	9,767,492
1828—1832	221,561	2,189,576	1,896,121	1,496,279	765,837	314,159	3,756,176	10,639,709
1833—1837	244,619	2,278,356	1,800,912	1,532,046	774,677	299,109	4,113,442	11,043,161
1838—1842	244,517	2,176,097	1,931,660	1,650,061	834,825	315,093	4,754,051	11,906,304
1843—1847	300,286	2,510,546	2,177,124	1,986,058	1,161,966	434,643	5,334,736	13,905,359
1848—1850	326,129	2,608,856	2,252,689	2,097,006	1,035,504	471,766	4,886,741	13,678,691
1851—1855	345,785	2,908,225	2,354,905	2,776,904	983,977	408,574	5,429,545	15,207,915
1856—1860	509,148	3,763,766	2,668,419	4,677,204	1,208,944	391,350	7,985,607	21,204,438
1865	445,975	3,075,266	2,136,370	4,286,806	709,963	260,596	7,065,396	17,990,342
1866	474,387	2,940,734	2,183,948	5,287,983	808,172	283,668	6,475,875	18,454,767
1867	290,113	2,081,006	1,844,583	4,785,097	671,146	206,069	4,946,970	14,824,984
1868	331,402	2,234,839	1,562,226	3,230,324	513,996	182,394	6,474,679	14,529,860
1869	503,843	3,156,131	2,352,491	6,163,529	845,574	279,250	6,313,392	19,614,210

Hvad åter 1700-talet beträffar är man, såvidt vi hittills kunnat utforska, hänvisad uteslutande till en del mer eller mindre sinnrikt uttänkta och mer eller mindre vanskliga beräkningar med stöd hufvudsakligen af folkmängdssiffran samt beloppet af in- och utförd spanmål. Dock möter i de flesta fall ytterligare svårigheten att besvara frågorna: huru mycket åtgick till bränvinsbränning? och huru mycket till kreaturens utfodring? Den sistnämnda frågan kan på grund af felande uppgifter om kreatursstockens storlek neppeligen besvaras ens approximativt och torde väl äfven vara af jemförelsevis ringa betydenhet för det stora hela. På den förra af de nyssnämnda frågorna hafva den tidens många Svenske nationalekonomer afgifvit mångfaldiga och sinsemellan betydligt afvikande svar, tydligen i hög grad beroende af den olika ställning, de till tidens brännande fråga intagit; några tala om 300,000 tunnor, andre höja denna siffra ända till dubbla beloppet. *)

Då nu efter en »medelmåttig» skörd under bränvinsbränningsförbud (1758) 168,000 tunnor säd infördes, skulle man, med tillämpning af den vanliga beräkningsgrunden, — (2½ tunnor spanmål öfver hufvud till hvarje person) — få antaga i rundt tal 4½ millioner tunnor säd hafva varit det qvantum, vårt land i medlet af förra århundradet frambragte under ett medelgodt skördeår. En liknande beräkning för början af 1770-talet, närmast efter de stora missväxterna, gifver omkring 4,700,000 tunnor. Med dessa siffror stämmer ej illa, **) att de första till Tabellkommissionen år 1802 ingifna jordbruksstatistiska uppgifterna sluta med ett belopp af omkring 5,300,000 tunnor. Denna siffra höjer sig år 1809 till 6 millioner, år 1816 till 7 och ändtligen år 1820 (det sista i serien af Tabellkommissionens berättelser) till nära 9½ millioner tunnor. — De samtida första Femårs-berättelserna angifva såsom medelskörd vid pass 8,300,000 tunnor; siffran höjer sig till en början endast

*) En jemförelse af spanmålsinförseln ett par år under bränvinsbränningsförbudstiden med införseln under några närliggande år efter förbudets upphäfvande torde i någon mån tjena till ledning för omdömet. En beräkning, anställd på grund af förhållandet under två »medelmåttiga» och 2 »ymniga» år, — ett af hvartdera slaget under båda perioderna — utvisar ett medeltal af omkring 320,000 tunnors högre spanmålsinförsel för den senare tiden. Detta belopp skulle således ungefärligen vara hvad som för bränningen åtgått.

**) Helst enär 1802 års uppgifter endast omfatta hvete, råg, korn, hafre, blandsäd, ärter och potatis.

med ungefärligen 1 million tunnor på qvinqvenniet, men från år 1843 med 2 millioner och slutligen 1856—1860 med 6 millioner till ungefär 21 millioner tunnor, på hvilken punkt den sista formen af vår jordbruksstatistik öfvertagit arbetet. — Med tillämpning af enahanda beräkningssätt, som för den föregående tidrymden, erhållas likväl ur de hittills offentliggjorda årgångarne af denna serie allenast ett skördebelopp af högst vid pass 19½ millioner tunnor (1869) och lägst omkring 14½ millioner tunnor (det dåliga skördeåret 1868). 1870 års skörd skall otvifvelaktigt utvisa ett långt högre resultat. — Så mycket tyckes i alla händelser vara visst, *att våra skördar sedan århundradets början till qvantiteten ungefärligen fyrdubblats.* Och att, under inflytande särskildt af den lifliga och ordnade spanmålshandel, som under senaste årtionden utvecklat sig, vårt jordbruks alster derjemte till sin beskaffenhet äro vida bättre och vigtigare nu än förr, är ett påstående, som af den sakkunnige ej lärer motsägas.

En annan sida, och ej den minst intressanta, af de jemförelser, till hvilka senast meddelade tabells siffror kunna gifva anledning, är den af vexlingarna i betydenhet mellan de olika kulturslagen. I utsädesbeloppet ingick (i rundt tal) år

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.	
1802 med	2 %,	25,	29,	26,	10,	3,	5;	men
1869 med	1½ %,	14,	11,	34,	4,	1½,	34.	

Största förändringen visar potatisen, såsom man väl ock på förhand skulle vilja sluta. Ett enda faktum är i detta hänseende synnerligen betecknande: år 1802 skattades potatisskörden i hela vårt land allenast till vid pass 400,000 tunnor, det vill säga till ej ens tredjedelen af hvad som af detta sädesslag år 1869 skördades ensamt i Skåne. — För öfrigt är det, jemte potatisen, hufvudsakligen hafreodlingen, som undanträngt blandsäden, kornet och i viss mån äfven rågen från deras fordom långt mera betydande plats.

Det behöfver väl knappast erinras, att ehuru — enligt hvad ofvanstående beräkningar utvisa — en del kulturarter vikit tillbaka för andra i *relativ* vigt, följer deraf ingalunda, att någon minskning i deras *qvantitativa* odling inträdt. Tvärtom utvisa utsädessiffrorna för denna tidrymd af omkring 60 år en, delvis ganska betydande, qvantitativ tillväxt för samtliga dessa kulturarter. Utsädet af korn och blandsäd har ökats med 50 %, utsädet af ärter med 250 %, rågsädet har fördubblats, hvete-

sädet fyrdubblats, hafresädet femdubblats och potatis-utsädet ändtligen 25-dubblats. Från 53,000 tunnor år 1802 har det stigit till omkring 1,360,000 tunnor år 1869. — Dessa siffror vore, i brist af fullt noggranna uppgifter om den odlade markens vidd, tillräckliga att bevisa, hvilken betydande utsträckning vårt lands uppodling under dessa årtionden vunnit. *) Och att jordförbättringarna minst sagdt hållit jemna steg med denna det odlade områdets utvidgning, är ett af de sakkunnige ofta och med förlåtlig stolthet framhållet faktum, hvilket i sjelfva verket innebär den bästa borgen för en fortsatt lycklig utveckling.

Med frågan om den skördade sädesmängden sammanhänger ur ekonomisk synpunkt på det innerligaste den vigtiga frågan om spanmålspriserna. En sammanställning af dessa priser med de olika företeelser inom samhällslifvet, som här ofvan skärskådats, skulle tvifvelsutan åt vår lilla uppsats hafva förlänat ett ökadt värde, liksom åtskilliga i denna riktning utomlands verkställda försök till fullo ådagalagt metodens utförbarhet och användbarhet. **) Men åtminstone för närvarande se vi oss ur stånd att meddela hithörande fakta i erforderlig omfattning. I Sverige har man nemligen hitintills endast alltför mycket förbisett den rika skatt af upplysningar, som är att hemta ur ett omsorgsfullt samladt och ordnadt material till en »History of Prices». ***) Äfven om — hvad nu ej är förhållandet — uppgifter funnes tillgängliga om skiftningarna i det ena eller andra sädesslagets värde inom landets olika delar under den årsföljd, vi här betrakta, skulle dock de betydliga vexlingar vårt lands myntförhållanden under denna tidrymd undergått, lägga snart sagdt oöfverstigliga hinder i vägen för en fullt följdriktig jemförelse. Åtminstone öfverstiger arbetet våra nuvarande krafter. — De årliga markegångspriserna ligga visserligen nära till hands, men kunna svårligen sägas vara fullt noggranna värdemätare.

*) Alldeles utan dylika uppgifter äro vi likvisst ej. År 1805 beräknades den öppna åkern till omkring 1,370,000 tunnland; år 1869 till något mer än 5 millioner tunnland; — den hade således nära nog fyrdubblats.

**) Bland dylika försök af senare dato må nämnas ett i »*Annuaire Statistique de la Belgique*» meddeladt, åren 1841—1867 omfattande, och en uppsats (1760—1864) i »*Statistische Nachrichten über das Grossherzogthum Oldenburg*», H. XI; båda med grafiska framställningar.

***) För att blott nämna *ett* exempel af hvad utlandet i denna väg har att framvisa, må nämnas att till Preussiska regeringen allt ifrån år 1816 insändts och i tidningarna offentliggjorts uppgifter om de förnämsta sädesslagens medelpris på samtliga vigtigare handelsplatser inom riket; (nu från 76 städer).

I följande tabell, N:o 9, hafva vi imellertid sammanfört en del hithörande uppgifter, hvilka i någon mån torde kunna fylla den antydda bristen. I afsigt derjemte att äfven från vårt land kunna lemna ett intyg om den sträfvan till prisernas utjemning, som af samfärdselns underlättande bör blifva en naturlig följd, meddela vi här nedan en beräkning öfver det maximum af prisskilnad, som de olika länens markegångstaxor från och med år 1824 förete i fråga om vårt lands allmännaste sädesslag, rågen. *)

Tab. N:o 9. **Markegångspriset å 1 tunna råg.**

År.	Medelpris för hela riket.	Skilnad mellan högsta och lägsta läns-priset.	Minimum antaget = 100, så är maximum	År.	Medelpris för hela riket.	Skilnad mellan högsta och lägsta läns-priset.	Minimum antaget = 100, så är maximum
	R:dr	R:mt.			R:dr	R:mt.	
1824	9·75	7	216	1847	14·63	5·95	148
1825	10·02	7	216	1848	11·37	5·37	157
1826	14·75	7·81	173	1849	11·55	6·31	182
1827	11·13	4	155	1850	13·34	3·75	133
1828	9·40	4·87	165	1851	15·37	10·75	239
1829	11·63	6·50	176	1852	14·69	4·50	136
1830	12·90	8	189	1853	17·48	7·75	163
1831	15·62	6	150	1854	15·40	5·37	143
1832	11·92	7·75	182	1855	20·39	6·75	143
1833	10·79	6·75	190	1856	19·30	12	192
1834	11·60	5	180	1857	16·82	5·25	137
1835	11·36	6	167	1858	13·17	4·98	145
1836	11·58	7·50	200	1859	12·90	4·75	143
1837	13·48	8·25	192	1860	14·70	4·50	138
1838	14·59	7·13	166	1861	18·83	5·50	134
1839	12·65	5	148	1862	17·07	8·75	166
1840	13·09	7	164	1863	15·02	6·33	153
1841	16·32	10·25	208	1864	12·84	8·58	188
1842	15·23	8·88	190	1865	13·69	6·37	158
1843	13·26	4·75	143	1866	14·73	6·93	158
1844	10·41	7·17	192	1867	22·46	16·88	247
1845	15·68	7·50	160	1868	20·56	5·80	133
1846	15·60	7·12	156	1869	14·82	7·88	165

*) Endast råg och korn ingå i samtliga länens markegång; valet dem emellan kunde ej vara tvifvelaktigt.

Forts. af Tab. N:o 9. Om *Jemtland* uteslutes ur beräkningen, *företer sista årtiondet följande siffror:*

År.	Medelpris för hela riket.	Skilnad mellan högsta och lägsta läns-priset.	Minimum antaget = 100, så är maximum	År.	Medelpris för hela riket.	Skilnad mellan högsta och lägsta läns-priset.	Minimum antaget = 100, så är maximum
1860.....	14·73	4·50	138	1865.....	13·76	6·37	158
1861.....	18·95	5·50	134	1866.....	14·71	6·93	158
1862.....	17·23	8	157	1867.....	22·93	8·32	142
1863.....	15·07	6·33	153	1868.....	20·71	4·22	122
1864.....	12·75	8·58	188	1869.....	14·91	7·88	165

Förhållandet emellan lägsta och högsta priset, som i medeltal under 1820-talet ställde sig såsom 100 till 183·5, sjunker under nästa årtionde till 176·4, derpå till 170, för 1850-talet till 157·4, och skulle för senast förflutna årtionde, i stället för att såsom nu stadna vid 164, hafva nedgått till 151·5, derest ej de abnorma talen för Jemtland, särskildt år 1867, utöfvat en öfverdrifven inverkan. Tvifvelsutan skulle en sammanställning af de inom rikets skilda landskap verkligen gängse årspriserna hafva företett en ännu kraftigare bevisning.

Hvad nu slutligen beträffar vårt ämnes finansiela sida, frågan om *in- och utförsel af spanmål,* är det en känd sak, att, enligt ingen ringare auktoritet än den store rikskanslerens egen, Sverige ännu på Gustaf II Adolfs tid haft ett öfverskott af spanmål till afsalu och beräknats kunna utföra ända till 7,000 läster (= 336,000 tunnor) spanmål om året. *) Vi betvifla det ej. Sannolikt egde det egentliga Sverige vid den tiden ej mer än omkring 800,000 innevånare; **) för deras uppehälle behöfdes

*) Jag vågar ej åt *Bjelke's* ord (Præsidii Tal i K. Vet. Ak. 1776, pag. 42) gifva en vidsträcktare tolkning. Jfr. *Skandia* IV: 193; *C. af Forsell:* Statistik, 4:e uppl. p. 138; *Agardh-Ljungberg:* Statistik, III: 2, 293.

**) Detta påstående torde anses tarfva bevis. Se här ett försök dertill. Ar 1750 egde det egentliga Sverige en folkmängd af omkring 1,763,000 personer; år 1852 ungefärligen dubbla antalet. Då sålunda visat sig att folkmängdens fördubbling hos oss under jemförelsevis lugn och fredlig utveckling erfordrat ungefärligen 100 års tid, torde ej få antagas att under näst föregående stormiga och krigiska århundrade folkökningen kunnat ske hastigare. Och särskildt om hänsyn tages dertill, att Sverige ännu år 1650 saknade sina södra, folkrika landskap, torde ej den tidens folkmängd kunna skattas högre än till omkring 800,000 personer.

Denna siffra bestyrkes på dubbelt sätt af de beräkningar, som af *Carlson* och *Odhner* anställts i deras historiska verk öfver närbelägna tidskiften. Den förre angifver i II delen af sin *Sveriges Historia under Konungarne af Pfalziska huset,* p. 5, på grund hufvudsakligen af man-

således ej ens 2½ millioner tunnor säd och en skörd af t. ex. 2¾ millioner tunnor skulle beqvämligen hafva kunnat lemna nyssnämnda öfverskott till utförsel. Men andra tider kommo, och särskildt under Carl XII:s krig råkade vårt jordbruk i nästan fullkomlig lägervall. Armar saknades och kapital saknades, tunga gärder tryckte och antalet af ödeshemman ökades med hvarje år. Man har beräknat, att krigen i början af 1700-talet bortryckt omkring 300,000 man; ännu år 1734 funnos i Sverige och Finland mer än 1,000 öde hemman.*) Och då efter krigens slut de fredliga näringarna vaknade till nytt lif, vände sig företagsamheten med en viss förkärlek till de yrken, som i likhet med handel och fabriksväsende lofvade både snar och stor vinst. Jordbruket deremot försummades och, hvad nästan än värre var, föraktades; »att grafva och plöja» ansågs hardt när för en vanhederlig sysselsättning, och af den säd, som alstrades, medtogs ej obetydligt af den kära »husbehofsbränningen», som nu började blomstra upp.

Följderna dröjde ej att visa sig. Under hela den del af 1700-talet, jag här sysselsatt mig med, och ännu under vårt eget århundrades två första årtionden förekommer endast undantagsvis — blott 13 gånger på 72 års tid — en obetydlig spannmålsutförsel; högst (1775) 21,000 tunnor, och inalles på dessa 13 år allenast omkring 60,000 tunnor. Flera årtionden igenom herskade stränga utförselförbud, med undantag allenast för Skåne vid tillfälle af särdeles låga priser. Deremot egde år efter annat en ganska betydande införsel rum. Jag har i nästföljande tabell, N:o 10, från de tillförlitligaste mig kända och tillgängliga, såväl tryckta som handskrifna,**) källor år för år sammanfört uppgifterna om beloppet af in- och utförd spannmål från medlet af förra århundradet till våra dagar.

talsförteckningarna, att Sveriges folkmängd vid början af Carl X:s regering torde hafva uppgått till ej fullt 1 million; den senare i sin *Sveriges inre Historia under Drottning Christinas förmyndare*, p. 349, angifver för nämnde tidpunkt talet 800,000 såsom sannolikt det högsta rimliga.

*) Från år 1700 till år 1718 hade ödeshemmannens antal i Östergötland ökats med 46 och i Skaraborgs län med 114. Redan år 1708 var en stor del af Åbo län öde; i Skåne (1712) hvart 12:te hemman. Enligt bref från Görtz har år 1718 endast en tredjedel af Sveriges odlade jord blifvit besådd.

**) Bland dessa senare bör jag särskildt nämna den Lagerheim'ska Samlingen i Riks-arkivet. — Källorna för de särskilda årsuppgifterna finnas i öfrigt i noter till tabellen angifna. — I allmänhet innefatta siffrorna jemväl den spanmål, som införts eller utförts i förmalet skick, då reduktionen verkställts enligt de i Statistiska Central-Byrån tillämpade grunder. (Se Sv. off. Stat.; N: Sammandrag, 1865, pag. 22; och 1868, p. 8.)

Tab. N:o 10. Spannmåls- in- och utförsel från Sverige 1748—1870.

År.	Införsel i tusental tunnor. *)	Utförsel i tusental tunnor. *)	År.	Införsel i tusental tunnor.	Utförsel i tusental tunnor.
1748	I medeltal 390 a)	Utförselförbud, utom för Skåne, då priset der är för råg 3½, för korn 2½ och för hafre 1¼ Daler Smt tunnan.	1783	1,056	För 3,178 R:dr Sp.
1749			1784	1,065	» 147 »
1750			1785	902	» 1,668 » c)
1751			1786	774	
1752	302		1787	* 620	
1753	405		1788	566	
1754	457		1789	* 765	
1755	591		1790	514	
1756	481		1791	387	7
1757	325		1792	297	4
1758	237		1793	288	Utförselförbud, »så snart spannmål får fritt inkomma.»
1759	170		1794	274	
1760	115		1795	108	
1761	116		1796	241	
1762	331		1797	435	
1763	414		1798	714	
1764	645		1799	515	
1765	414		1800	157	
1766	423		1801	584	
1767	451 b)		1802	340	
1768	590		1803	292	
1769	535		1804	384	
1770	397		1805	95	
1771	269		1806	242	
1772	551		1807	148	
1773	404		1808	58	
1774	209	7	1809	351	
1775	145	21	1810	242	
1776	347		1811	325	
1777	430	1	1812	434 d)	
1778	424	2	1813	901	
1779	436	2	1814	561	
1780	386	2	1815	225	
1781	678		1816	201	
1782	797	För 7,844 R:dr Sp.	1817	171	

*) Summorna hafva afrundats; alla tal öfver 500 räknats såsom 1,000, alla derunder bortkastats.

Forts. af Tab. N:o 10.

År.	Införsel	Utförsel	År.	Införsel	Utförsel	År.	Införsel	Utförsel
	i tusental tunnor.			i tusental tunnor.			i tusental tunnor.	
1818	472		1836	5	59	1854	49	1,028
1819	382	11	1837	73	48	1855	47	1,757
1820	46	32	1838	545	½	1856	678	854
1821	7	93	1839	126	73	1857	564	867
1822	24	31	1840	9	127	1858	97	1,389
1823	2	10	1841	50	134	1859	74	1,695
1824	2	25	1842	95	115	1860	102	1,790
1825	3	30	1843	29	104	1861	688	1,538
1826	144	11	1844	25	304	1862	503	1,233
1827	333	13	1845	55	344	1863	502	1,795
1828	1	216	1846	105	206	1864	628	1,733
1829	1	126	1847	29	536	1865	293	2,287
1830	27	50	1848	5	441	1866	443	1,950
1831	98	58	1849	20	533	1867	1,160	2,625
1832	67	36	1850	129	344	1868	1,387	1,543
1833	3	183	1851	383	230	1869	1,217	2,055
1834	2	192	1852	370	147	1870	574	3,805
1835	46	95	1853	172	300			

Anmärkningar.

a) Medeltalet är beräknadt med ledning af uppgiften för åren 1747—1756 i ströskriften »Bränningens idkande såsom regale». Stockholm 1775.

b) Siffran hemtad ur Jöranson: »Försök til et Systeme i Sveriges Allmänna Hushållning», pag. 599; finnes ock i ofvannämnda ströskrift. General-Tulldirektionens Relation har endast 442.

c) Utförselvärdena 1782—1785 äro hemtade ur Lagerheimska Samlingen. En »Tableau Général de l'Importation et de l'Exportation de la Suède pour 1785» i Stjerneldska Handskriftsamlingen i Uppsala Universitets Bibliothek angifver ett utförselbelopp af omkring 5,000 tunnor från det egentliga Sverige.

d) Enligt Granberg: Svensk Statistik; infördt i stället för Skogmans uppgift, som ej fäster afseende vid den förmalda spanmålen.

Källor äro i öfrigt: för åren 1752—1759 Lagerheimska Samlingen (Riks-arkivet).
1760—1764 Tullarrende-Societetens Berättelse, 1765.
1765 Cantzler: »Mémoires pour servir à la connaissance des affaires de Suède», II. Tab. XXXVII.
1766—1768 General-Tull-Direktionens Relation, 1769.
1769—1772 Jöranson: l. c. p. 599.
1773—1790 Lagerheimska Samlingen.
1791, 1792 D. v. S. (Schulzenheim). Bref om rikets Penningeverk och Allmänna Hushållning. I: 11.
1793—1818 Skogman: Arkivet. III: 121 f.
1819—1833 General-Sammandragen öfver Export och Import.
1834—1860 Betänkande om Sveriges Ekonomiska Utveckling.
1861—1869 Kommerse-Kollegii Berättelser.
1870 Post- och Inrikes Tidningar: 1871, N:o 15.

De från Skogman hemtade uppgifterna, och i öfrigt de med * förtecknade talen angifva endast den omalda säden.

Af tabellen framgår att i medeltal årligen infördes

på 1750-talet	omkring	370,000	tunnor,	
1760	»	403,000	»	
1770	»	361,000	»	
1780	»	761,000	»	
1790	»	376,000	»	
1800—1809	»	265,000	»	och
1810—1819	»	391,000	»	

Bäst stå åren 1808 med 58,000; 1805 med 95,000; 1795 med 108,000; 1760 med 115,000 och 1761 med 116,000 tunnors införsel. Högsta införseln åter egde rum åren 1783 och 1784, då under det förra 1,056,000 tunnor och under det senare 1,065,000 tunnor säd till riket infördes. År 1772 stadnade det vid 551,000 tunnor; men då var också all bränvinsbränning förbjuden.

Med 1820-talet inträder en förändring. Den rastlösa ifver, med hvilken i hela vår verldsdel samtliga näringar — och icke minst modernäringen — började bedrifvas efter de väldiga Napoleonska krigens slut, sammanföll till tiden på ett särdeles lyckligt sätt med naturvetenskapernas och särskildt kemiens uppblomstring. Det »rationela» landtbruket skapades. I vårt land var redan en väsendtlig grund för ett förbättradt jordbruk lagd genom stadgan om Skiftesverket (af år 1803), och Sverige kunde således med större framgång rusta sig att följa Tegnérs maning »och inom egen gräns eröfra Finland åter». Nu inrättades Landtbruks-akademien, nu stiftades Hushållningssällskap *) samt högre och lägre Landtbruksskolor; och frukten af allt detta är ingenting mindre än att Sverige åter blifvit ett spanmåls-utförande land, och detta till en utsträckning, om hvilken svårligen någon för femtio år sedan hade en aning. Utförseln var

på 1820-talet	i medeltal	årligen	59,000	tunnor,
1830	»	»	80,000	»
1840	»	»	284,000	»
1850	»	»	861,000	»
1860	»	»	1,855,000	» och ensamt år
1870	utfördes mer än		3,800,000	»

Det är visserligen sant, att den ojemförligt större delen af denna utförsel utgöres af de mindre värdefulla sädesslagen, korn och isynnerhet hafre, hvaremot hitintills regelbundet mängden af införd hvete och råg (delvis i förmalet skick) ej obetydligt

*) Några stiftades dock redan före denna tid. Gotlands är det äldsta (1791).

öfverstigit utförseln. Men detta missförhållande — om det ens är något missförhållande att man använder sin jord till odling af de sädesslag, som för jordmån och luftstreck äro mest passande, — detta missförhållande, säger jag, är tydligen på god väg att upphöra. I goda år fyller landet numera temligen nära sitt behof jemväl af de dyrbarare sädesslagen; år 1870 behöfde endast 65,000 tunnor hvete och 286,000 tunnor råg införas utöfver hvad af dessa sädes-arter utfördes, och kostnaden för denna införsel är ringa i jemförelse med inkomsten af det utförsels-öfverskott, riket samtidigt egde af 377,000 tunnor korn och 3,212,000 tunnor hafre. Det förtjenar ock anmärkas, att en icke obetydlig del af råginförseln verkställes i syfte att anskaffa härdig Finsk utsädes-spanmål.

Den utskeppade delen af 1869 års skörd har blifvit uppskattad till ett värde af öfver 37½ millioner R:dr R:mt, och den spanmålsutförsel, antagligen af fjolårets skörd, som egt rum intill sistlidne Juli månads slut, beräknas redan hafva inbragt ungefär samma summa.

Dessa höga tal kunna helt naturligt föranleda den frågan: huru mycket månde väl en medelgod Svensk skörd vara värd? Jag har med ledning af en del uppgifter i den så kallade Finans-komiténs betänkande af år 1863 anställt en dylik beräkning för 1858 års skörd. Den går upp till en summa af omkring 150 millioner R:dr R:mt, och då äro likvisst endast de vanliga sädesslagen samt potatis tagna i betraktande och intet afseende fäst vid afkastningen af hö och foderväxter. En enligt enahanda grunder utförd beräkning för år 1868, då riket ändock endast erhöll en »under medelmåttig» skörd, slöt på omkring 200 millioner R:dr; 1869 års skörd torde kunna skattas till ett värde af minst 215 millioner, och 1870 års gröda utan tvifvel ännu vida högre.

Då jag slutat dessa beräkningar, rann mig ofrivilligt i hågen en liten historisk anekdot, som jag engång hört. Den stolta Lovisa Ulrika skall, så säges det, engång, i afsigt att inverka på en riksdagsman af bondeståndet, hafva visat honom sina kungliga smycken och jemväl kronan, dervid spörjande, hvad han väl trodde denna vara värd. »Icke vet jag så noga», blef bondens lugna svar, »men icke kan den väl vara *mera* värd, än ett godt midsommarsregn öfver Eders Majestäts rike.» — Det var ett *vackert* svar och, hvad mer är, ett *sannt* svar; eller kanske rättare sagdt, det var så vackert, just *emedan* det var så sannt.

J. Hellstenius.

BILAGA.

Utdrag ur Em. Ekmans Undersökning om Årsväxtens förhållande och isynnerhet missväxterna i Sverige, 1523—1781.

Anm. De år, för hvilka ingen anteckning förekommer, anses af Ekman hafva varit medelmåttiga eller ymniga.

År.	Skörd.	År.	Skörd.	År.	Skörd.	År.	Skörd.	År.	Skörd.
1523		1555	missväxt.	1587	knapp.	1619		1651	knapp.
1524		1556	knapp.	1588	missväxt.	1620		1652	»
1525		1557		1589	knapp.	1621	knapp.	1653	ymnig.
1526	knapp.	1558		1590		1622	missväxt.	1654	»
1527		1559		1591		1623	svag.	1655	
1528	missväxt.	1560		1592		1624		1656	
1529		1561		1593		1625		1657	
1530		1562		1594		1626		1658	
1531		1563		1595	knapp.	1627		1659	
1532	knapp.	1564	knapp.	1596	missväxt.	1628	knapp.	1660	
1533		1565	missväxt.	1597	knapp.	1629	missväxt.	1661	
1534		1566	knapp.	1598	dyr tid.	1630	knapp.	1662	missväxt.
1535		1567		1599		1631		1663	
1536		1568		1600	knapp.	1632	ringa.	1664	
1537		1569		1601	missväxt.	1633	missväxt i norra.	1665	
1538		1570		1602	knapp.	1634	knapp.	1666	
1539		1571		1603	ymnig.	1635	»	1667	knapp.
1540	missväxt.	1572		1604	»	1636	ymnig.	1668	
1541	knapp.	1573	knapp.	1605		1637		1669	knapp.
1542	»	1574		1606		1638	medelm.	1670	
1543	missväxt.	1575		1607		1639		1671	
1544	knapp.	1576		1608		1640		1672	missväxt.
1545	»	1577		1609		1641	missväxt.	1673	knapp.
1546	dyr tid.	1578		1610		1642	ymnig.	1674	missväxt.
1547		1579	missväxt.	1611		1643		1675	knapp.
1548		1580		1612		1644		1676	ymnig.
1549		1581	knapp.	1613		1645		1677	
1550		1582		1614		1646	ymnig.	1678	
1551		1583		1615		1647		1679	
1552		1584		1616		1648		1680	ymnig.
1553		1585		1617		1649	knapp.	1681	
1554	knapp.	1586		1618	ymnig.	1650	missväxt.	1682	

Forts. af bilagan.

År.	Skörd.	Markegångspris i Uppsala län å 1 t:a råg. Daler S:mt.
1683	medelmåttig.	3
1684	ringa.	3
1685	medelmåttig.	3
1686	knapp.	3 2/3
1687	missväxt.	4
1688	knapp.	3 1/3
1689	medelmåttig.	3
1690	ymnig.	3
1691	»	2 1/3
1692	medelmåttig.	3
1693	knapp.	5
1694	dyr tid.	4 2/3
1695	knapp.	4 1/3
1696	»	4
1697	missväxt.	6
1698	»	6 2/3
1699	dyr tid.	5
1700	ymnig.	2 5/6
1701	»	2 2/3
1702	medelmåttig.	3 1/3
1703	»	3 2/3
1704	ymnig.	3 1/6
1705	medelmåttig.	3 2/3
1706	»	4 1/2
1707	»	4 1/3
1708	»	5
1709	missväxt.	10
1710	medelmåttig.	4
1711	»	3
1712	ymnig.	2 1/2
1713	»	3
1714	medelmåttig.	4 2/3
1715	ymnig.	3 1/2
1716	medelmåttig.	5
1717	knapp.	9
1718	»	10 2/3
1719	missväxt.	11 1/2
1720	medelmåttig.	6
1721	»	5 1/3
1722	ymnig.	5 2/3
1723	medelmåttig.	7 1/3
1724	knapp.	8
1725	medelmåttig.	6 2/3
1726	missväxt.	8 2/3
1727	knapp.	7 1/2
1728	medelmåttig.	5 2/3
1729	ymnig.	4 2/3
1730	medelmåttig.	4 1/3
1731	»	5 1/3
1732	ymnig.	4 1/2
1733	medelmåttig.	6
1734	»	6
1735	»	7
1736	»	7 1/3
1737	ymnig.	6
1738	»	5
1739	medelmåttig.	7 1/3
1740	knapp.	8 1/3
1741	missväxt.	10
1742	knapp.	8 1/3
1743	medelmåttig.	7 1/3
1744	ymnig.	7
1745	ringa.	8 2/3
1746	knapp.	10
1747	missväxt.	10 2/3

Fortsättning, 1748—1781, se Tab. N:o 2.

Dödligheten inom första lefnadsåret, i Stockholm och i Göteborg.

(Tillägg till uppsatsen i Stat. Tidskr., H. 23.)

Då efter afslutandet af den bearbetning, 1868 års folkräkningsuppgifter från Stockholm och Göteborg i Statistiska Central-Byrån underkastats, en kortfattad jemförelse mellan de båda städernas befolkningsförhållanden utarbetades, (jemför Stat. Tidskr., H. 25), visade sig, att skiljaktigheterna dem emellan ur åtskilliga synpunkter voro särdeles anmärkningsvärda. Den afhandling »*Om dödligheten i första lefnadsåret*», som kort tid förut varit i Statistisk Tidskrift offentliggjord, föranledde då en önskan att undersöka, huru med hänsyn till detta ämne förhållandet mellan rikets tvenne största städer gestaltade sig. För Stockholm funnos redan i nyssnämnde uppsats en del hithörande uppgifter intagna; de motsvarande beräkningarna för Göteborg återstodo att verkställa. — Dessa anordnades nu med särskildt syfte att på samma gång vinna faktisk bekräftelse på den förmodade starkare dödligheten bland *oäkta barn*, och det ur sistnämnde synpunkt vunna resultatet befanns vara sådant, att en liknande undersökning rörande hufvudstaden borde kunna blifva af stort intresse.

Det är resultaten af dessa beräkningar, som i det följande skola meddelas. Det material, som Statistiska Central-Byrån eger till sitt förfogande, har visserligen, sedan uppsatsen »*Om dödligheten i första lefnadsåret*» författades, ökats så, att man nu skulle hafva kunnat grunda beräkningarna på ett helt årtiondes iakttagelser; men särskildt för att möjliggöra jemförelserna med de i nyssnämnda afhandling lemnade uppgifterna hafva vi inskränkt oss till de redan behandlade sju åren, 1860—1866. — Och då sannolikt ingen skänker dessa sidor någon uppmärksamhet utan i samband med studerandet af den märkliga afhandling, de afse att i någon mån förfullständiga, torde de vunna talen helt enkelt kunna här meddelas i form af tillägg till den större uppsatsens olika tabeller, och åt läsaren böra

öfverlemnas att sjelf draga de slutsatser, hvartill deras jemförelse med de förut lemnade uppgifterna gifver riklig anledning.

Hela antalet af de under åren 1860—1866 lefvande födda barnen var

	i *Stockholm:*	i *Göteborg:*
äkta	18,575,	7,757,
oäkta	12,666,	2,269,
Summa	31,241.	10,026.

Under samma tid afledo inom första lefnadsåret

	i *Stockholm:*	i *Göteborg:*
äkta	4,028,	1,272,
oäkta	4,481 *)	642.
Summa	8,509.	1,914.

Dessa äro de *absoluta* tal, på grund af hvilka vi haft att utföra våra beräkningar. För de flesta fall torde de finnas vara tillräckligt stora, att man ur dem bör kunna draga befogade slutsatser.

Den första och hufvudsakligaste lyder: vid första lefnadsårets slut qvarlefva

i *Stockholm:*					i *Göteborg:*
7,290	af	10,000	lefvande	födde barn:	8,089,
7,832	»	»	»	» äkta:	8,361.
6,462	»	»	»	» oäkta:	7,171.

Dödlighetsprocenten inom dessa olika grupper visar sig sålunda vara:

27·10 mot 19·11,
21·68 » 16·39,
35·38 » 28·29,

således resp. 7·99, 5·29 och 7·09 % lägre i Göteborg än i hufvudstaden.

Med hänsyn åter till dödlighetens fördelning på de särskilda åldersmånaderna finner man, att

*) Detta antal, ehuru stort det än är, understiger sannolikt det verkliga med ett ej obetydligt belopp. För det stora antalet barnhusbarn finnes nemligen endast undantagsvis (särskildt under år 1861 och delar af nästföregående och efterföljande året) angifvet, huruvida det aflidna barnet varit äkta eller oäkta. Under sådant förhållande har ej annan regel kunnat följas än att räkna såsom *äkta* alla barn, som anföras med *tillnamn*. Vid en jemförelse med uppgifterna för de år, då nyssnämnde åtskilnad blifvit iakttagen, visar sig likväl mer än väl, att genom användandet af detta beräkningssätt de äkta barnens antal tvifvelsutan blifvit allt för stort.

(Tillägg till Tab. N:o 4, Häftet N:o 23, sid. 452.)

Af 10,000 i första lefnadsåret aflidne hafva under åren 1860—1866 dött:

I åldersmånaden	I Stockholm			I Göteborg		
	af samtliga barn.	af äkta.	af oäkta.	af samtliga barn.	af äkta.	af oäkta.
1:sta	2,574	2,490	2,916	2,508	2,461	2,601
2:dra	1,141	1,078	1,265	1,196	1,054	1,480
3:dje	1,072	1,082	1,212	1 034	951	1,199
4:de	1,035	929	1,038	763	684	919
5:te	844	740	841	836	770	966
6:te	679	581	690	627	660	561
7:de	587	623	500	559	597	483
8:de	508	596	378	595	637	514
9:de	429	501	375	454	472	420
10:de	412	491	310	481	605	234
11:te	364	467	250	545	653	327
12:te	355	422	221	402	456	296

För fjerdedels år räknadt visar sig således denna dödlighetens fördelning vara:

i *Stockholm:*

	för alla:	för äkta:	för oäkta:
under 1:a åldersqvartalet	47·87,	46·5,	53·93,
» 2:a »	25·58,	22·5,	25·69,
» 3:e »	15·24,	17·2,	12·53,
» 4:e »	11·31,	13·8,	7·85;

och för *Göteborg:*

under 1:a åldersqvartalet	47·38,	44·66,	52·80,
» 2:a »	22·26,	21·14,	24·46,
» 3:e »	16·08,	17·06,	14·17,
» 4:e »	14·28,	17·14,	8·57.

Halfårsvis är förhållandet

i *Stockholm:*

1:a halfåret	73·45,	69,	79·62,
2:a »	26·55,	31,	20·38;

i *Göteborg:*

1:a halfåret	69·64,	65·80,	77·26,
2:a »	30·36,	34·20,	22·74.

Såsom tillägg till Tab. N:o 5, H. 23, sid. 458, anföra vi vidare:

Af 10,000 lefvande födde (1860—1866) hafva aflidit i nedanstående åldersmånader af första lefnadsåret:

Åldersmånad.	I Stockholm			I Göteborg		
	af samtliga barn.	af äkta.	af oäkta.	af samtliga barn.	af äkta.	af oäkta.
1:sta	697	540	1,032	478	402	732
2:dra	309	233	448	228	172	419
3 dje	291	235	429	198	156	340
4:de	280	201	367	146	112	260
5:te	229	160	298	160	127	274
6:te	184	129	244	120	109	159
7:de	159	135	177	107	98	137
8:de	138	126	133	114	105	146
9:de	116	109	132	87	78	119
10:de	112	108	110	92	99	66
11:te	99	101	90	104	107	93
12:te	96	91	78	77	74	84

hvilket gifver följande dödlighetsprocenter:

	för alla:	för äkta:	för oäkta:
för *Stockholm:*			
under 1:a åldersqvartalet	12·97,	10·08,	19·09,
» 2:a »	6·93,	4·90,	9·09,
» 3:e »	4·13,	3·70,	4·42,
» 4:e »	3·07,	3·00,	2·78;
och för *Göteborg:*			
under 1:a åldersqvartalet	9·04,	7·30,	14·91,
» 2:a »	4·26,	3·48,	6·93,
» 3:e »	3·08,	2·81,	4·02,
» 4:e »	2·73,	2·80,	2·43;
eller halfårsvis:			
för *Stockholm:*			
1:a halfåret	19·90,	14·98,	28·18,
2:a »	7·20,	6·70,	7·20.
Summa	27·10.	21·68.	35·38.
och för *Göteborg:*			
1:a halfåret	13·30,	10·78,	21·84,
2:a »	5·81,	5·61,	6·45.
Summa	19·11.	16·39.	28·29.

Antalet qvarlefvande var vid slutet af hvarje lefnadsmånad:

(Tillägg till Tab. N:o 6, Häftet 23, sid. 462.)

Lefnadsmånad.	I Stockholm.			I Göteborg.		
	Af 10,000 lefvande födde:			Af 10,000 lefvande födde:		
	samtliga barn.	äkta.	oäkta.	samtliga barn.	äkta.	oäkta.
1:sta	9,303	9,460	8,968	9,522	9,598	9,268
2:dra	8,994	9,227	8,520	9,294	9,426	8,849
3:dje	8,703	8,992	8,091	9,096	9,270	8,509
4:de	8,423	8,791	7,724	8,950	9,158	8,249
5:te	8,194	8,631	7,426	8,790	9,031	7,975
6:te	8,010	8,502	7,182	8,670	8,922	7,816
7:de	7,851	8,367	7,005	8,563	8,824	7,679
8:de	7,713	8,241	6,872	8,449	8,719	7,533
9:de	7,597	8,132	6,740	8,362	8,641	7,414
10:de	7,485	8,024	6,630	8,270	8,542	7,348
11:te	7,386	7,923	6,540	8,166	8,435	7,255
12:te	7,290	7,832	6,462	8,089	8,361	7,171

De absoluta tal, som legat till grund för de nästföljande beräkningarna rörande dödligheten vecka för vecka och dag för dag under barnens första lefnadsmånad, torde väl hafva varit så små, att de vunna resultaten svårligen kunna få anses såsom uttryck för en något så när konstant mortalitetslag. Efter förutskickande af denna anmärkning meddela vi dem likväl såsom resultat af 7 års iakttagelser.

(Tillägg till Tab. N:o 7, sid. 468.)

Antalet aflidne och qvarlefvande vid slutet af hvarje lefnadsvecka under första månaden.

Af 10,000 lefvande födde:		Första veckan:		Andra veckan:		Tredje veckan:		Fjerde veckan:	
		döde.	qvarlefvande.	döde.	qvarlefvande.	döde.	qvarlefvande.	döde.	qvarlefvande.
i Stockholm	samtliga	313	9,687	154	9,533	138	9,395	84	9,311
i Göteborg	samtliga	208	9,792	93	9,699	93	9,606	65	9,541
i Stockholm	äkta	232	9,768	113	9,655	106	9,549	61	9,488
i Göteborg	äkta	182	9,818	71	9,747	87	9,660	48	9,612
i Stockholm	oäkta	435	9,565	221	9,344	196	9,148	111	9,037
i Göteborg	oäkta	300	9,700	167	9,533	115	9,418	123	9,295

(Tillägg till Tab. N:o 8, sid. 470.)

Antalet aflidne och qvarlefvande vid slutet af hvart och ett af de 28 första lefnadsdygnen.

Lefnads-dygn.	I Stockholm.						I Göteborg.					
	Af 10,000 lefvande födde:						Af 10,000 lefvande födde:					
	samtliga barn.		äkta.		oäkta.		samtliga barn.		äkta.		oäkta.	
	Döde.	Qvarlefvande.	Döde.	Qvarlefvande.	Döde.	Qvarlefvande.	Döde.	Qvarlefvande.	Döde.	Qvarlefvande.	Döde.	Qvarlefvande.
1:sta	120	9,880	101	9,899	148	9,852	102	9,898	93	9,907	141	9,859
2:dra	50	9,830	32	9,867	77	9,775	29	9,869	29	9,878	30	9,829
3:dje	34	9,796	24	9,843	46	9,729	25	9,844	22	9,856	35	9,794
4:de	31	9,765	17	9,826	50	9,679	8	9,836	5	9,851	18	9,776
5:te	28	9,737	19	9,807	46	9,633	17	9,819	10	9,841	40	9,736
6:te	29	9,708	21	9,786	41	9,592	13	9,806	9	9,832	18	9,718
7:de	21	9,687	18	9,768	27	9,565	14	9,792	14	9,818	18	9,700
8:de	25	9,662	21	9,747	34	9,531	17	9,775	17	9,801	22	9,678
9:de	20	9,642	16	9,731	25	9,506	9	9,766	6	9,795	18	9,660
10:de	22	9,620	12	9,719	35	9,471	8	9,758	4	9,791	21	9,639
11:te	20	9,600	14	9,705	29	9,442	14	9,744	12	9,779	22	9,617
12:te	16	9,584	11	9,694	26	9,416	12	9,732	11	9,768	13	9,604
13:de	19	9,565	14	9,680	27	9,389	16	9,716	9	9,759	40	9,564
14:de	32	9,533	25	9,655	45	9,344	17	9,699	12	9,747	31	9,533
15:de	20	9,513	15	9,640	32	9,312	15	9,684	14	9,733	22	9,511
16:de	19	9,494	17	9,623	22	9,290	13	9,671	13	9,720	13	9,498
17:de	20	9,474	16	9,607	23	9,267	18	9,653	18	9,702	18	9,480
18:de	23	9,451	18	9,589	35	9,232	11	9,642	10	9,692	13	9,467
19:de	15	9,436	9	9,580	27	9,205	12	9,630	10	9,682	18	9,449
20:de	21	9,415	16	9,564	28	9,177	13	9,617	12	9,670	18	9,431
21:sta	20	9,395	15	9,549	29	9,148	11	9,606	10	9,660	13	9,418
22:dra	13	9,382	11	9,538	17	9,131	15	9,591	9	9,651	35	9,383
23:dje	11	9,371	8	9,530	15	9,116	12	9,579	8	9,643	26	9,357
24:de	14	9,357	9	9,521	19	9,097	11	9,568	9	9,634	18	9,339
25:te	15	9,342	9	9,512	20	9,077	10	9,558	9	9,625	13	9,326
26:te	10	9,332	9	9,503	11	9,066	4	9,554	1	9,624	13	9,313
27:de	9	9,323	6	9,497	13	9,053	4	9,550	5	9,619	0	9,313
28:de	12	9,311	9	9,488	16	9,037	9	9,541	7	9,612	18	9,295

Det återstår slutligen att meddela den så kallade *Mortalitetskoëfficienten* för hvardera af de 3:ne grupper, vi i det föregående behandlat.

(Tillägg till Tab. N:o 10, sid. 478.)

Mortalitetskoëfficienterna för hvarje månad af första lefnadsåret.

a) **För samtliga lefvande födda barn.**

Månad.	I Stockholm.			I Göteborg.		
	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitetskoëfficient.	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitetskoëfficient.
0—1	10,000	697	0·0697	10,000	478	0·0478
1—2	9,303	309	0·0332	9,522	228	0·0239
2—3	8,994	291	0·0323	9,294	198	0·0213
3—4	8,703	280	0·0321	9,096	146	0·0161
4—5	8,423	229	0·0272	8,950	160	0·0179
5—6	8,194	184	0·0224	8,790	120	0·0137
6—7	8,010	159	0·0199	8,670	107	0·0123
7—8	7,851	138	0·0175	8,503	114	0·0133
8—9	7,713	116	0·0150	8,449	87	0·0103
9—10.....	7,597	112	0·0147	8,362	92	0·0110
10—11.....	7,485	99	0·0132	8,270	104	0·0126
11—12.....	7,386	96	0·0130	8,166	77	0·0094
12..... ...	7,290			8,089		

b) **För äkta barn.**

Månad.	I Stockholm.			I Göteborg.		
	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitetskoëfficient.	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitetskoëfficient.
0—1	10,000	540	0·0540	10,000	402	0·0402
1—2	9,460	233	0·0246	9,598	172	0·0190
2—3	9,227	235	0·0249	9,426	156	0·0165
3—4	8,992	201	0·0223	9,270	112	0·0121
4—5	8,791	160	0·0182	9,158	127	0·0139
5—6	8,631	129	0·0149	9,031	109	0·0121
6—7	8,502	135	0·0159	8,922	98	0·0110
7—8	8,367	126	0·0150	8,824	105	0·0119
8—9	8,241	109	0·0132	8,719	78	0·0089
9—10	8,132	108	0·0133	8,641	99	0·0115
10—11.....	8,024	101	0·0126	8,542	107	0·0125
11—12.....	7,923	91	0·0115	8,435	74	0·0088
12.....	7,832			8,361		

c) **För oäkta barn.**

Månad.	I Stockholm.			I Göteborg.		
	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitets-koëfficient.	Qvarlefvande.	Aflidne.	Mortalitets-koëfficient.
0—1	10,000	1,032	0·1032	10,000	732	0·0732
1—2	8,968	448	0,0500	9,268	419	0·0452
2—3	8,520	429	0·0506	8,849	340	0·0384
3—4	8,091	367	0·0454	8,509	260	0·0306
4—5	7,724	298	0·0386	8,249	274	0,0332
5—6	7,426	244	0·0329	7,975	159	0·0199
6—7	7,182	177	0·0246	7,816	137	0·0176
7—8	7,005	133	0·0190	7,679	146	0·0190
8—9	6,872	132	0·0180	7,533	119	0·0158
9—10.....	6,740	110	0·0163	7,414	66	0·0089
10—11	6,630	90	0·0136	7,348	93	0·0127
11—12	6,540	78	0·0119	7,255	84	0·0116
12.....	6,462			7,171		

J. Hellstenius.

Utkast till plan för statistik öfver fattigvården.

(Anförande till Statistiska Beredningens protokoll d. 14 Aug. 1871) *).

I sammanhang med den af Kongl. Maj:t d. 9 Juni 1871 utfärdade nådiga Förordning angående fattigvården, enligt hvars 13:de § mom. 1 Fattigvårdsstyrelse åligger bland annat att: angående fattigvården afgifva statistisk redogörelse jemlikt de föreskrifter Kongl. Maj:t låter utfärda, har Statistiska Central-Byrån erhållit nådig befallning att inkomma med förslag till de stadganden i detta afseende, hvilka må finnas nödiga.

För att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra denna nådiga befallning synes det vara af vigt att ej blott klart uppfatta fattigvårds-statistikens ändamål, utan ock redan nu erhålla den upplysning, som för de serskilda fattigvårds-områdena kan vinnas rörande organisation, omfattning och ståndpunkt *i allmänhet* af fattigvården, sådan den f. n. i följd af hittills gällande lag, tillgångar och anspråk, landssed och lokala förhållanden befinner sig.

Måttstocken för bedömande af fattigvårdens ändamålsenlighet får ej hemtas ensamt från fattighjonens absoluta antal, eller från omkostnadernas absoluta belopp, utan bör otvifvelaktigt sökas i den större eller mindre framgång, hvarmed samhället genom densamma kunnat värna sig mot de faror, som alltid åtfölja behofvet att med lagstadgade rättigheter och skyldigheter inom välgörenhetens område ersätta menniskokärlekens fria vexelverkan. Erfarenheten har tillräckligt vitsordat dessa faror, bestående å ena sidan i oförsynt uppdrifna understödsanspråk och omått-

*) Det åliggande, som Chefen för Statistiska Central-Byrån har, att vara föredragande i Statistiska Beredningen, innebär skyldighet att till utgångspunkt för Beredningens öfverläggningar framlägga förslag. Ett sådant är det här nu följande, öfver hvilket Beredningen, innan den till närmare pröfning företager frågan, velat sättas i tillfälle att inhemta den speciela sakkunskapens och erfarenhetens omdöme. Följaktligen har förslaget bort genom tryck göras tillgängligt.

ligt betungande fattigtaxor och å den andra i öfverdrifven njuggh et och hårdhet, som beröfvar den verkligt och oförskyldt nödställde möjligheten att motstå frestelserna till brott mot den lagliga samhällsordningen. Hvarje fattigvårds-anordning och förvaltning, som ej gör sig beredd att möta och så vidt möjligt förebygga dessa faror, måste förr eller senare komma till den sorgliga erfarenhet, att gagnet icke motsvarar ändamålet och uppoffringarna, ja till och med att fattigvården gifvit ökad näring åt det onda, som den bort sträfva att minska.

Den enda säkra ledning för omdömet om fattigvårdens ståndpunkt och verkningar är den, som erbjudes af en tillförlitlig och fullständig fattigvårds-statistik. Det är ock i sjelfva verket på en sådan statistik, d. v. s. på en öfversigt af de fattiges antal, af behofven för deras vård, af de årliga inkomsterna och utgifterna för ändamålet, som hvarje serskildt fattigvårdssamhälle grundar eller åtminstone borde grunda sitt förfaringssätt. Hvarje gång fråga uppstår att för hela Riket genom allmän författning bestämma ett lagligt förfaringssätt i afseende på fattigvården, eller att stadga omdömet om de verkningar, som en dylik författning åstadkommit, är ock klart, att någon annan säker utväg icke finnes, än rådfrågandet af den erfarenhet, som vunnits inom de serskilda fattigvårdssamhällena. Ju mer en sådan erfarenhet kan göras allmänt tillgänglig, desto lättare blifver det ock för hvarje serskildt fattigvårdssamhälle att tillgodogöra sig frukterna af det förfaringssätt, som utvisar den bästa och säkraste vägen till ett godt mål. Okunnighet om fattigvårdens verkliga tillstånd leder deremot oundgängligt till ett vådligt vacklande i författningarna derom och utestänger eller försvårar möjligheten för det ena fattigvårdssamhället att draga fördel af det andras nyttiga anordningar, eller erhålla varning af dess misstag.

En upplysande fattigvårds-statistik är alltså ej blott ett önskningsmål utan ett oundgängligt behof af icke mindre vigt för lagstiftningen och statsförvaltningen än för den kommunala fattigvårdsförvaltningen.

Under sådant förhållande är det serdeles gynnsamt, att sjelfva handhafvandet af fattigvården enligt de i den allmänna förordningen fastställda och af sjelfva ändamålet betingade grunderna redan erbjuder de hufvudsakliga vilkoren för tillgänglighet af de upplysningar, som för en tillförlitlig och fullständig fattigvårds-statistik behöfvas. Sålunda följer af föreskrifterna i den nådiga Förordningens afdelning III »om fattigvårds-styrelse» bland

annat, att inom hvarje fattigvårdssamhälle (§ 13) skall hållas *förteckning* öfver dem, som åtnjuta fattigvård, och då beviljandet af sökt fattigvård förutsätter (§ 12) noggrann undersökning om sökandens lefnadsförhållanden och behof, bör denna förteckning vara anordnad, eller genom lämpligt formulär kunna anordnas, så att den utom *namnet,* som jemväl kan upplysa om könet, upptager *födelseår, födelseort, civilstånd* (gift, ogift, enkling, enka, frånskild) och *yrke,* samt för minderåriga huruvida de äro *äkta* eller *oäkta, fader-, moder-* eller *föräldralösa.*

Till förteckningens fullständighet måste ock höra anteckning af *dag,* från hvilken understödet räknas, så väl som af *dag,* då det i följd af dödsfall eller annan anledning upphört.

Så vida den föreskrifna förteckningen skall uppfylla sitt ändamål och upplysa om verkliga antalet understödda personer, så kan den i fråga om fattigvård åt *familjer* ej undgå att jemte hufvudpersonen äfven upptaga hvar och en af de familjemedlemmar, för hvilka hjelp erhållits.

Fattigvårdens författningsenliga handhafvande förutsätter serskild anteckning rörande de personer och familjer, för hvilka fattigvårdskostnaden kan i *ersättningsväg* utkräfvas af *andra* fattigvårdssamhällen eller af staten.

Då det understöd, som af fattigvårds-styrelse beviljas, kan vara dels ständigt dels tillfälligt och i båda fallen utgå på olika sätt, synes den anbefallda förteckningen ej kunna undvara serskilda anteckningar om de *olika slagen* af understöd.

Om den föreskrifna förteckningen motsvarar sitt ändamål, bör den otvifvelaktigt kunna blifva en källa för många vigtiga upplysningar. Bäst torde man väl kunna tillförsäkra sig dessa genom ett bestämdt fastställdt *formulär* för förteckningarna. Ett sådant innebure en fördel icke mindre för förvaltningen och granskningen af densamma än för statistiken.

Man skulle visserligen kunna ifrågasätta dylika formulär för personalförteckningar af flere olika slag. Så kunde till exempel möjligen serskilda förteckningar föras öfver dem, som åtnjuta fattigvård enligt förordningens § 1 och enligt § 2, serskilda öfver dem, som åtnjuta fattigvård inom det samhälle, som de ej tillhöra, och för hvilka ersättningsanspråk äro berättigade, serskilda öfver minderåriga o. s. v. När fråga är om ett formulär, som skulle hafva giltighet för samtliga fattigvårdssamhällen i Riket, torde det dock vara af hufvudsaklig vigt att fästa uppmärksamheten vid det, som inom de mindre fattigvårdssamhällena är behöfligt och kan åstadkommas samt kan anta-

gas ligga inom förordningens bestämda kraf. Från denna synpunkt torde företräde böra gifvas åt ett enda slag af formulär för personalförteckning, som i det öfvervägande flertalet fall kunde motsvara behofvet, hvaremot åt de större fattigvårdssamhällena borde lemnas frihet att utöfver ett sådant formulärs innehåll gifva åt sina personalförteckningar den större utförlighet och olikhet i uppställningen, som af fattigvårdsstyrelsen pröfvades behöfliga och nyttiga.

En dylik efter ändamålsenligt formulär (se bilagan Litt. A) och med behörig uppmärksamhet förd förteckning öfver alla dem, som af fattigvårds-styrelse erhålla understöd, bereder en källa, som för statistiken öfver den *egentliga fattigpersonalen* kan blifva i det närmaste tillfredsställande. Att åter söka tillvägabringa någon *säker* källa för en fullständig statistik öfver den personal, som egentligen *blott för sjukvård* erhåller understöd af läkarebiträde, fria läkemedel och sjukhusvård synes vara förenadt med oöfvervinneliga svårigheter, hvarföre man i detta hänseende, då sannolikt blott en del af så understödde personer kan ifrågakomma att i den föreskrifna förteckningen varda inskrifne, torde få stanna vid den kännedom om kostnaderna i det hela, som kan vinnas af fattigvårdssamhällenas räkenskaper, Kongl. Sundhets-Kollegii årsberättelser och sjukhusens redogörelser. Att ifrågasätta någon fullständig specifik förteckning öfver de *skolbarn,* som på grund af 8 § 4 mom. i folkskolestadgan åtnjutit understöd af fattigvården, blott för att möjliggöra skolans bevistande, torde ej heller befinnas ändamålsenligt, hvaremot hela detta understödsbelopp torde böra i räkenskaperna under serskild titel upptagas.

Man kan i fråga om *fattigpersonalen* söka upplysning dels om det antal, som under *årets lopp* erhållit understöd, dels om antalet vid en viss tidpunkt, t. ex. *kalenderårets slut,* dels om så väl det ena som det andra. Uppgift om fattigpersonalen blott vid en viss tidpunkt är ej tillräckligt upplysande, då denna personal vid en dylik fast tidpunkt tillfälligtvis skulle kunna befinna sig antingen vid sitt maximum eller vid sitt minimum. Mer upplysande och derför vanligare använd i fattigvårds-statistiken är uppgiften om det antal, som under årets lopp erhållit understöd. Bästa upplysning erhålles naturligtvis, om man har tillgång till uppgift om antalet qvarvarande från förra till nästa året jemte antalet under årets lopp tillkomne och afgångne samt möjlighet att, med kännedom om den tidslängd under hvilken understöd åtnjutits af hvar och en, beräkna det dagliga

medeltalet under årets lopp. När det här gäller att inskränka statistikens kraf, så att det med minsta besvär för fattigvårdsstyrelserna måtte kunna fyllas genom den förteckning, som för sjelfva handhafvandet af fattigvården är nödig, torde denna förteckning enklast kunna ordnas så, att i densamma för det *första året* upptoges *specifik* uppgift om den qvarvarande personalen och att den sedermera fortsattes med en likaledes *specifik* uppgift för de under kalenderåret intagne och afgångne samt för hvarje kalenderår afslutades med en blott *summarisk* uppgift om den då qvarvarande personalen, om hvilken upplysning vinnes genom kol. 9 för afgångne. Medelst beräkning med ledning af kol. 1 och 9 kan under vissa förutsättningar blifva möjligt att erhålla summan af underhållsdagar.

I afseende på den andra, för fattigvårds-statistiken vigtiga hufvudfrågan, den om *fattigvårdskostnaden*, bör ej heller saknas källa för tillfredsställande af statistikens behof.

Då den nådiga Förordningen om fattigvården i 13:de § mom. 1 bland annat ålägger fattigvårdsstyrelse att »hvarje år aflemna utgifts- och inkomst-förslag för nästföljande året, föra räkning öfver medel, hvilka styrelsen har om händer, samt för sin förvaltning lemna redovisning, allt i öfverensstämmelse med kommunallagarne», och då, jemlikt de nådiga förordningarna om kommunalstyrelse, fattigvårdsstyrelses för kalenderår afslutade räkenskap redan tidigt under nästföljande år skall vara tillgänglig för Kommunalstyrelsen och af denna utsedda Revisorer, så återstår blott det önskningsmål, att räkenskapens uppställning ej må lägga hinder för vinnande af statistikens ändamål, nemligen en lätt öfversigt af den financiela ställningen, tillgångarna och behofven, under ett visst fåtal af rubriker. För detta önskningsmål fordras en viss allmänt antagen form för uppställningen af fattigvårdsstyrelses räkenskap. Utan att här träda kommunalmyndighetens sjelfbestämmelserätt för nära, synes man väl kunna antaga, att dess eget intresse borde fordra anslutning till en sådan form af räkenskapen öfver fattigvården, hvarigenom den ändamålsenligaste och lättaste öfversigten öfver resultaten kunde vinnas.

En dylik form förutsätter, såsom nämndt är, ordnandet af inkomster och utgifter under vissa för ämnet företrädesvis vigtiga och gemensamma hufvudtitlar, samt en *fullständig på hvarje orts priser grundad och fastställd uppskattning i penningevärde af hvarje serskildt slag af natura-prestationer*. Derest dessa natura-prestationer, som på olika orter utgå till mycket olika

belopp och värden, ej efter bestämda grunder fullständigt uppskattas i penningevärde och på sådant sätt i räkenskapen redovisas, kommer alltid verkliga fattigvårdskostnaden att förblifva obekant och jemförelsen mellan kommuner med olika förfaringssätt att omöjliggöras.

Med stöd till en stor del af Fattigvårds-förordningen, torde i räkenskapens *debet* följande hufvudtitlar böra väntas, nemligen

kassabehållning från förra året,
influten afkastning af fattigvårdssamhällets fasta egendom,
d:o d:o af räntebärande kapital,
influtet belopp under tillfälliga inkomsttitlar, såsom bötesmedel, kollekter, gåfvor m. m. d.,
d:o d:o af personel afgift, enligt uttaxering,
d:o d:o » tillskott, d:o d:o,
d:o d:o » enskilde
d:o d:o » andra fattigvårdssamhällen } såsom erättning för lemnad fattigvård,
d:o d:o » statsmedel
d:o d:o » lån,
d:o d:o » andra slag med specifikation af de vigtigaste.

I räkenskapens *kredit* torde följande hufvudtitlar vara förtjenta af uppmärksamhet, nemligen:

personliga förvaltningskostnader,
egendoms och inventariers inköp och underhåll,
fattigvårdskostnaden *inom* serskilda vårdanstalter,
d:o d:o *utom* fattigvårdsanstalt,
d:o d:o » för vuxna öfver 15 år,
d:o d:o » » minderåriga (företrädesvis späda barn,)
bidrag till barn för skolgångs möjliggörande,
kostnad för sjukvård och dylikt *utom* fattigvårdsanstalt,
fattigvårdsersättning åt andra samhällen,
afbetalda skulder och räntor,
andra utgifter med specifikation af de vigtigaste,
kassabehållning vid årets slut.

Antagligen lärer väl ock vid den föreskrifna årliga revisionen af fattigvårdens räkenskaper ifrågakomma att lemna en öfversigt öfver fattigvårdens ställning medelst uppgift om dess *samtliga tillgångar och skulder* vid revisionsårets slut, hvarigenom kännedom härom alltså kan förutsättas tillgängliggjord. Då det är en förtjenst hos revisionsberättelser, om de lemna en lätt öfversigt öfver förvaltningen, skulle man kunna tänka sig stati-

stikens behof fylldt genom en efter visst formulär uppställd revisionsberättelse, som blefve tillgänglig.

På det anförda synes kunna grundas förhoppning att, genom bestämda ändamålsenliga och med omdöme begagnade formulär för de föreskrifna personalförteckningarna och räkenskaperna eller revisionsberättelserna, kunna bereda goda källor för fattigvårds-statistiken. Sedan detta mål vunnits, uppstår frågan, huru dessa källor bäst kunna och böra begagnas.

Fattigvårds-statistiken bör i afseende på *personalen* kunna upplysa om antalet understödde personer

a) *ensamme,* fördelade i:
föräldralösa minderåriga äkta barn,
moderlösa d:o oäkta d:o,
ogifte vuxne män,
d:o d:o qvinnor,
enklingar *utan* minderåriga eller eljest af deras omvårdnad beroende barn,
enkor (och frånskilda) d:o d:o d:o,

b) *familjer* bestående af:
gifta par *utan* minderåriga eller af dem ovilkorligt beroende barn,
d:o d:o *med* d:o d:o d:o d:o,
enklingar *med* d:o d:o d:o d:o,
enkor *med* d:o d:o d:o d:o,
ogifta qvinnor *med* d:o d:o d:o d:o,
hvartill kan läggas i konkubinat öppet sammanlefvande personer *med* eller *utan* barn.

Fattigpersonalen bör vidare i den statistiska öfversigten ordnas i *åldersgrupper* t. ex. under ett års ålder, i 2:dra—7:de lefnadsåren, i 8:de—15:de, 16:de—25:te eller möjligen 16:de—20:de och 21:sta—25:te, 26:te—60:de och öfver 60 år.

Det är ock af gagn att få en öfversigt öfver denna personals *yrken.*

Det föreslagna formuläret för *personalförteckning,* innehåller alla nödiga data för en sådan personalstatistik, jemte några andra upplysningar, som äfven skulle kunna för statistiken vara af intresse.

I den mån man efter förberedande nödiga upplysningar om de hufvudsakliga inkomst- och utgiftstitlarne skulle kunna lyckas införa ett räkenskaps- eller revisionsberättelse-formulär, som ej blott i öfrigt utan ock i statistiskt hänseende vore tillfredsställande, blefve frågan om statistik öfver *fattigvårdskostnaderna* äfven relativt lätt löst.

För källornas begagnande kunna olika förfaringssätt ifrågakomma, nemligen antingen *verificerade afskrifter* af hvarje fattigvårdssamhälles personallängd och *sammandrag* af dess räkenskap för året, eller ett af fattigvårdsstyrelsen ombesörjdt *statistiskt sammandrag* efter formulär enligt källorna. Vidare kunna fattigvårdsstyrelses afskrifter eller statistiska sammandrag antingen ingå till någon lokal myndighet, såsom t. ex. Länsstyrelse, för att der efter granskning bearbetas till länssammandrag, beledsagadt af de ytterligare upplysningar, hvartill anledning kunde förefinnas, eller ock blott insamlas af Länsstyrelsen för att till bearbetning emottagas af den centralmyndighet, som vederbör.

Derest ej åt den på ena eller andra sättet bearbetade fattigvårds-statistiken så skyndsamt sig göra låter gifves offentlighet och åtminstone till en början eller periodiskt sådan utförlighet dervid, att hvarje fattigvårdssamhälle upptages, torde hvarken framgång eller gagn vara att förvänta.

Hvad beträffar det arbete, som skulle vållas fattigvårdsstyrelse af bestämda formulärs begagnande och deras afskrifvande eller uppgörandet af statistiska sammandrag, synes dervid icke böra möta svårigheter, då den nådiga Fattigvårdsförordningen i § 18 berättigar till ersättning för skrifnings- och räkenskapsbesvär. Härvid torde ej böra förbises, att en enkel afskrift af personalförteckningen och sammandrag af räkenskapen är lättare verkställd, än utarbetandet af statistiska tabeller, hvilka till följd af bristande insigt och omdöme från många fattigvårdssamhälle kunde komma att meddelas i obrukbart skick.

Huruvida här såsom i många andra länder lokalmyndigheter, såsom t. ex. Länsstyrelserna, kunna anlitas att såsom en mellanhand granska och till sammandrag, en hvar för sitt län, bearbeta meddelandena från fattigvårdssamhällena, förtjenar utan tvifvel en noggrann pröfning, då det säkerligen snart blir, om ej redan är, en omöjlighet att tillfredsställa den officiela statistikens kraf och följa andra länders framsteg derutinnan, så länge man saknar nödigt frivilligt eller obligatoriskt biträde af lokala statistiska föreningar eller lokala myndigheter, som för respektive områden med sakkännedom och intresse samverka med den centrala myndigheten. Om sådant biträde i afseende på fattigvårdsstatistiken ej kan beredas, skulle hela granskningen och bearbetningen af råämnet från sannolikt öfver 2,500 fattigvårdsstyrelser falla ensamt på den centrala myndigheten.

Den hittills vunna erfarenheten, beträffande statistiska primäruppgifters hemtande ur källor af likartad beskaffenhet med nu ifrågavarande, gifver fullt berättigande åt farhågor att granskningen kommer, att föranleda en massa anmärkningar och förfrågningar och följaktligen en vidlyftig skriftvexling, som derjemte genom fördröjda svar kan vålla mycken tidsförlust. Utarbetandet af den statistiska öfversigten från de nominativa förteckningarna och räkenskaperna, måste ock komma att fordra mycken tid och mycken arbetskraft. En skilnad torde dock i detta hänseende kunna antagas möjlig emellan städerna och landsbygden. Den mera utbildade förvaltningen i städerna torde nemligen medgifva att från dem infordra fullständigt utarbetade statistiska sammandrag efter fastställdt formulär, i stället för blotta afskrifter af förteckningar och räkenskaper. Det vidsträckta omfång, som fattigvården i de större städerna har, torde ock kunna innebära ett giltigt skäl att ifrågasätta mera i detalj utförda statistiska redogörelser, än för landsbygden i allmänhet.

Då erfarenheten i andra riktningar ådagalagt nyttan af inspektioners anställande, torde i sammanhang härmed en åsigt ej böra lemnas outtalad om den fördel, som antagligen kunde vinnas ej blott för fattigvården, utan ock för statistiken öfver densamma, derest personer, förtrogna med och intresserade för ämnet, sattes i tillfälle att såsom inspektörer öfver fattigvården inhemta personlig lokalkännedom om dess tillstånd, samt med råd och upplysningar tillhandagå fattigvårdsstyrelserna jemväl i afseende på fattigvårds-statistiken. Hvad den personliga beröringen och kännedomen om alla lokala förhållanden härvid kan verka, utvisar tillräckligt Eilert Sundts föredöme i Norge. För Sverige torde blott behöfva erinras om folkskole-inspektionerna.

Derest man tänker sig den centrala myndighetens åtgärd inskränkt till offentliggörande af länsredogörelser, som blifvit fullständigt utarbetade af lokalmyndighet, och af hvilka utan serdeles stor svårighet ett rikssammandrag kunde upprättas, är det visserligen ej omöjligt att med en mindre kostsam förstärkning af arbetsbiträde verkställa detta i Statistiska Central-Byrån. Mycket beror dock härvid på frågan, huruvida fattigvårdsstatistiken bör framträda i årliga redogörelser eller inskränkas till sådana, som omfatta flere år t. ex. 5 eller 10 år. Med 5- eller 10-årig cykel, som sammanfölle med allmänna folkräkningar och offentliggörandet af Länsstyrelsernas femårsberättelser, genom hvilka behofvet af arbetsbiträde och utrymme betydligt

stegras i Byrån, skulle säkert så stora svårigheter möta och så lång tidsutdrägt uppstå, att ett dylikt försök med nuvarande tillgångar vore ändamålslöst. Tänker man sig åter, hvilket väl torde blifva oundgängligt, åtminstone hvad statistiken för landsbygden angår, den centrala myndigheten ensamt belastad med samtliga primäruppgifternas granskning och bearbetning, och vill man genom dessas *årliga* infordrande efterhand tillvägabringa en upplysande fattigvårds-statistik, så erfordras ovilkorligt en för detta arbete oaflåtligt disponibel personal.

Enligt den grundtanke, som genomgår det gillade förslaget till ett statistiskt embetsverk, skall hvarje förvaltande myndighet bearbeta och utgifva den statistiska redogörelsen öfver sitt verkningsfält. Vägledd af speciel sakkunskap och en på förvaltningens behof riktad blick, bör statistiken, så bearbetad, draga största fördelen af alla de utvägar, som stå till den förvaltande myndighetens förfogande, och blifva för sitt praktiska ändamål mest gagnande. I enlighet härmed skulle väl fattigvårds-statistiken stå i närmaste samband med den sakkunniga person, som inom Ecklesiastik-Departementet har uppdrag med dithörande måls beredning och, på sätt som för undervisningsangelägenheterna är ordnadt, utgöra föremål för serskild byrå inom departementet.

Om en sådan anordning, derest den skulle möta hinder, i någon mån kan ersättas genom anställande af ytterligare en tjensteman med nödiga biträden inom Statistiska Central-Byrån, är beroende af både personela och lokala förhållanden, som äro svåra att på förhand beräkna. I alla händelser måste i sådant fall äfven medfölja en myndighet, tillräcklig att upprätthålla ett regelbundet meddelande af primäruppgifterna och att vidtaga de åtgärder, som dertill äro erforderliga. Vidare erfordras en utvidgning af embetslokalen, så att denna må erbjuda de nödiga vilkoren för arbetets möjliggörande jemte embetsverkets öfriga åligganden.

Fattigvårds-statistikens vigt och de för dess ändamålsenliga tillvägabringande mötande svårigheter innebära otvifvelaktigt förpligtelsen att, innan något förslag till densamma kan utarbetas till definitiv pröfning, tillgängliga *förberedande* upplysningar inhemtas.

I detta hänseende synes kunna ifrågasättas:

att genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande infordra specifik uppgift om samtliga nu befintliga fattigvårdssamhällen samt

hvilka kyrkosocknar och kapellförsamlingar jemte delar af sådana tillhöra hvarje serskildt samhälle;

att derjemte begära några andra fattigvårdssamhällenas nuvarande tillstånd rörande upplysningar; (bilag. Litt. B.)

att i sammanhang härmed genom något preliminärt förslag, som antydde syftet och omfånget af den ifrågavarande statistiken, sätta Konungens Befallningshafvande i tillfälle att inhemta erfarna personers yttranden derom och med egna utlåtanden i ämnet inkomma, hvarjemte torde böra anhållas, att exemplar insändas af sådana tryckta redogörelser öfver fattigvårdsförvaltningen, som anses innehålla värdefulla upplysningar för den föreliggande frågans behandling.

Fr. Th. Berg.

Derest man mindre strängt vill tyda den nådiga Förordningens föreskrift om »förteckning» öfver understödstagarne, torde ej böra förbises, att ändamålsenligaste sättet för en upplysande personalredogörelse skulle vara det, att hvarje ensam person och hvarje familj med sina medlemmar erhölle sitt serskilda lösa blad, å hvilket tillräckligt utrymme kunde beredas för de mångahanda anteckningar, som för förvaltningens behof torde påkallas, och omskrifning besparas i alla de fall, der samma person förnyade gånger berättigas till fattigvårds erhållande. Öfver en dylik samling blad, innehållande hvarje fattighjons historia, skulle med hänvisning till respektive blad upprättas och ordentligt fullföljas en alfabetiskt ordnad förteckning.

På sådant sätt föras författningsenligt förteckningarna öfver fattigpersonalen t. ex. i Bayern och andra tyska stater.

Bilaga Litt. A.

.... *fattigvårdssamhälle* ..... *rote.*

18..... års förteckning öfver dem, som erhållit fattigvårdsunderstöd.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Löpande årsnummer.	Dag då antagen.	Fullständigt namn med anteckning om ogift, gift, enkling, enka, skild, yrke, och för minderårige om äkta, oäkta, fader-, moder- eller föräldralösa.	Födelse- år och för 1:a lefn.-året föd.-dag.	Födelse- ort, när utom fattigvårdssamhället. (Församling i län).	Antagen enligt §§ 1.	Antagen enligt §§ 2.	Serskildt slag af beviljadt understöd.	Dag då afgången.	Anmärkningar.
		Exempel för inskrifningen.							
		Qvarvarande från förra året:							
—	$^{5}/_{10}$	60 Greta Nilsdotter, Skomakare-E.	1790	Borna. Österg.	1	—	Fattighus	$^{5}/_{1}$ † 72	
—	$^{6}/_{9}$	61 Nils Persson, f. d. bonde. G.	1800	———	1	—	Försörjningshus	$^{6}/_{2}$ † 72	
—	$^{7}/_{10}$	62 Lisa Svensdotter. Og.	1842	———	1	—	Omgång	——	Fånig
—	$^{8}/_{11}$	63 Per Hansson. Oä. Fml.	1863	———	1	—	Utackordering	——	Mor † i barnsäng
—	$^{9}/_{12}$	64 Sven Jansson. Og.	1834	———	1	—	Hospital	——	
18	72								
1	$^{3}/_{1}$	Ola Jeppson, Backstugusittare. G.	1822	———	—	1	Fattig-statkost	$^{1}/_{5}$	Arbetslöshet och svaghet efter nervfeber
2		med Lisa, hustru	1832	———	—	1	»	»	
3	—	» Stina, svärmoder	1812	———	—	1	»	»	
4		» Jeppe, son.....	1862	———	—	1	»	»	
5		» Stina, dotter.....	1863	———	—	1	»	»	
6	$^{4}/_{2}$	Odöpt gossebarn.....	$^{1}/_{2}$ 1872	———	1	—	Till fostring	——	Mor okänd landstryk. † i barns.
7	$^{10}/_{2}$	Lena Svensdotter, Skräddare-E.	1824	———	—	1	Vedbrand	$^{1}/_{4}$	

Den 31 Dec. 1872 i fattigvård qvarvarande personers antal: .....

Upplysningar till det föreslagna formuläret för årsförteckning öfver dem, som erhållit fattigvårdsunderstöd.

För att kunna ifrågasättas till begagnande inom samtliga fattigvårdssamhällen synes formuläret icke kunna eller böra upptaga andra ämnen, än dem, som äro af hufvudsaklig och gemensam vigt för fattigvårdens ordentliga handhafvande, och dels kunna antagas böra utgöra inom alla fattigvårdssamhällen oundgängliga föremål för den noggranna undersökning, som den nådiga Fattigvårdsförordningen föreskrifver i afdelningen III, § 12, dels synas erforderliga för den kommunala förvaltningsrevisionens vederbörliga fullgörande. Då formuläret sålunda inskränker sig inom hvad äfven för landsbygdens minsta fattigvårdssamhällen antagligen bör ifrågakomma, kan det deremot för de stora fattigvårdssamhällena möjligen sakna för dem önskvärd utförlighet.

Formuläret är afsedt att åtminstone inom fattigvårdssamhällen, som ej årligen röra sig med 1000-tal fattiga, kunna anordnas och begagnas såsom en *fortgående* förteckning eller *liggare* år efter år under en längre tidsföljd. Det har i sådant afseende måst inskränkas till vanligt skrifpappersformat, i ändamål att bladen skulle kunna inbindas till en beqvämt handterlig bok. En nödvändig följd häraf har blifvit försöket att inskränka de serskilda kolumnernas antal och bredd efter formatets kraf, hvarvid förutsatts, att der en enda rad ej vore tillräcklig för de nödiga anteckningarna i hvarje kolumn, en eller flere af de nästföljande raderna skulle dertill användas, alltid med iakttagande af nödig reda och tydlighet.

Beträffande de serskilda kolumnerna af det föreslagna formuläret, är kol. N:o 1 afsedd till en, blott *för hvarje serskildt kalenderår fortlöpande,* nummerföljd af de under samma år antagna fattighjonen. Sista siffran i denna kolumn utvisar alltså omedelbart för hvarje dag under året och följaktligen äfven för årets sista dag, summan af de till och med samma dag under årets lopp antagna.

Fattigvårdens ordentliga handhafvande synes ovilkorligt fordra anteckning för hvarje person af *dag, från och med hvilken han berättigats att inträda i understöds åtnjutande.* Detta är ändamålet med kolumnen N:o 2, uti hvilken för det knappa utrymmets skuld, anteckningen förutsatts skola göras med begagnande af bråkformen såsom förkortning.

Första fordran vid pröfning af ansökning om fattigvårdshjelp, är naturligtvis den sökandes *namn* och *yrke*, vidare måste väl upplysas om sökanden är *ogift, gift, enkling, enka, frånskild,* eller veterligt förer en olaglig sammanlefnad. Vidare måste väl för minderårige (under 15 år) efterfrågas, huruvida de äro *äkta* eller *oäkta* samt huruvida de hafva förlorat *fader, moder* eller *båda föräldrarne.* Kol. 3 af formuläret är afsedd att inrymma de härom vunna upplysningarna medelst antecknande först af *fullständigt* namn, så att af blotta namnet äfven *könet* må kunna säkert åtskiljas och behof ej göras af serskild kolumn för könen. Formulärets knappa utrymme har ock föranledt förslaget att i samma kolumn göra förenämnda flera serskilda slag af anteckningar för hvarje person, i den mån så erfordras, i stället för att belasta detsamma med flera serskilda kolumner.

Kol. 4 är ämnad för införande af understödstagarens ålder. Men då åldersuppgifterna ofta skulle kunna blifva osäkra, är i stället *födelseåret* föreslaget, efter hvilket åldern lätt kan beräknas. Då antalet af de barn i första lefnadsåret, hvilka påkalla fattigvårdsunderstöd, är af framstående vigt att känna, och sådan kunskap ej kan vinnas genom blott anteckning af födelseåret, afses att *för dessa ensamt* anteckna jemväl *födelsedagen* i bråkform likasom för kol. 2 föreslagits.

Då det antagligen bör vara af stort intresse att erfara, huru många af de fattige som äro födde inom och huru många utom fattigvårdssamhället, har kol. 5 egnats till anteckning af *födelseorten.*

För att skilja mellan dem, som enligt den nådiga Förordningens § 1 äro ovilkorligt berättigade till fattigvård, och dem, för hvilka fattigvård är enligt § 2 beroende af fattigvårdssamhällets egen pröfning, äro kol. 6 och 7 i formuläret föreslagne.

Den, som söker fattigvårdsunderstöd, kan af fattigvårdsstyrelsen pröfvas böra erhålla sådant af flera olika slag, såsom t. ex. intagning i fattighus och full försörjning derstädes eller blott bidrag till föda, husrum, kläder, ved o. d. Det *serskilda slag af sådant understöd,* som blifvit hvarje serskild person beviljadt, måste naturligtvis till nödig upplysning för förvaltning och redogörelse finnas antecknadt. Härtill är kol. 8 afsedd.

För fattigvårdens ordentliga handhafvande är lika nödigt, att noggrann anteckning göres, såsom i kol. 9 föreslås, af *dag, då person, som åtnjutit fattigvård, genom dödsfall eller af annan anledning frånträdt densamma,* som anteckning (kol. 2) af dag, då personen i fattigvård inträdde.

Utom förenämnda anteckningar påkalla den föreskrifna förteckningen och förvaltningens behof utan tvifvel en mängd andra upplysningars inrymmande, hvartill formulärets knappa utrymme endast kunnat afse kol. 10. Bland sådana anteckningar kan exempelvis nämnas: *namnet å det fattigvårdssamhälle,* till hvilket person, som fått understöd der han *ej har hemortsrätt,* anses höra, upplysning i många fall om *serskild anledning till beviljadt understöd* o. s. v.

Man har tänkt sig formuläret, af det innehåll och omfång, som för detsamma må blifva bestämda, så begagnadt, att det tryckes, att nödigt antal exemplar deraf inbindes till en liggare, lämpad efter hvarje fattigvårdssamhälles storlek, så att den, der så önskas, må kunna till inskrifning m. m. begagnas flere år efter hvarandra.

Förteckningen skulle börjas med *kalenderår* och, när den *första* gången upprättas, å första sidan med ett fullständigt öfverförande enligt formuläret af alla de *från nästlidna året qvarvarande* understödstagarne, ordnade i den tidsföljd, i hvilken de kommit i åtnjutande af understödet. För denna förteckning på *blott qvarvarande* vid längdens *första* upplåggande, kunde man dock underlåta att i kol. 1 utföra några ordningsnummer, såsom gällande blott de under löpande kalenderåret antagna.

För dessa sistnämnda, eller *de under kalenderårets lopp antagna,* fortsättes genast derefter längden, *med* utförande i kol. 1 af löpande ordningsnummer.

När kalenderåret är slut, då sista löpande årsnummern omedelbart utvisar antalet under kalenderårets lopp antagne, afslutas årets förteckning medelst inskrifning på en enda rad af *hela summan af de till nästföljande kalenderår i fattigvård qvarvarande personerna.* Denna summa erhålles första gången lätt ur sjelfva förteckningen, om man sammanlägger antalet af de från nästförutgångna året qvarvarande med antalet under det slutade kalenderåret antagne och härifrån med ledning af kol. 9 frårdrager dem, som under kalenderårets lopp afgått. För att med ledning ensamt af den här ifrågavarande förteckningen vid följande kalenderårs slut erhålla säker kännedom om antalet qvarvarande, ökas dock besväret derigenom, att man måste genomgå kol. 9 för flera förutgångna år, för att erhålla antalet afgångne, om hvilka anteckning alltid förutsättes hafva gjorts, motsvarande deras ordningsnummer och namn i förteckningen för förutgångna år.

Vill man underkasta sig besväret att *för hvarje nytt kalenderår* fullständigt med namn m. m. enligt formuläret öfverföra samtlige från det nästförutgångna kalenderåret qvarvarande, i stället för att göra sådant blott en enda gång vid förteckningens första uppläggande, så är det åter lättare att med ledning af kol. 1, 2 och 9 öfverräkna antalet vid årets slut qvarvarande. Inom mindre fattigvårdssamhällen, torde väl i allmänhet en sådan beräkning vara lätt kontrollerad af fattigvårdsstyrelsens personliga kännedom om verkliga dagantalet, äfven om en fullständig öfverföring af de qvarvarande, person för person, ej årligen skett. Men inom dessa mindre samhällen är ock fattigantalet antagligen så litet, att ett årligt fullständigt öfverförande af de qvarvarande ej bör vålla stort besvär, i förhållande till den säkra kontroll öfver förvaltningen, som derigenom kan vinnas.

Om vid inskrifning i kol. 3 blott, såsom förut är antydt, noggrannt iakttages, att *namnet,* som först antecknas, utföres så fullständigt, att man säkert kan åtskilja *könet,* kunna för att minska besväret och behofvet af utrymme, i flera delar användas tydliga förkortningar, såsom t. ex. Og (ogift), G (gift), E (enkling eller enka), S (skild), Ä (äkta), Oä (oäkta), Fl (faderlös), Ml (moderlös) och Fml (både fader- och moderlös).

Såsom i det föregående är ådagalagdt, skulle man förblifva i fullkomlig okunnighet om verkliga antalet understödstagare, derest den person, som sökt och erhållit understöd för en mer eller mindre talrik *familj,* i förteckningen ej vore tydligt skild från den *ensamma* person, som njuter understöd. Då förteckningen följakteligen bör specifikt upptaga hvarenda person, som åtnjuter understöd, men tillika upplysa, om understödet utgår till *familj,* har man tänkt sig att i kol. 3 böra efter hvarandra med serskild ordningsnummer för hvar och en närmast efter namnet å den person, som för sin familj erhållit understödet, upptagas namnen m. m. å de till hans omvårdnad (hustru, barn, andra anhöriga) hörande personer, för hvilka understödet är afsedt. — Detta kan för lättare öfversigt, såsom exemplen visa, ske medelst en liten indragning på raden af de senares namn eller på dylikt sätt.

För att minska besväret med anteckningarna i kol. 5 kunde den regel följas att blott inskrifva namnet å församling *utom* fattigvårdssamhället, så att öppet lemnadt rum i denna kolumn alltid utmärkte födelseort *inom* församling tillhörande fattigvårdssamhället.

I kol. 6 och 7 är afsedt att blott medelst införande af ett streck, (I) upplysa, hvilkendera af förordningens §§ blifvit tillämpad.

För begagnande af kol. 8 är önskligt, att några korta men tillräckligt bestämda och upplysande benämningar införas i bruk.

Dödsfall kan i kol. 9 utmärkas på vanligt sätt med ett † jemte datum.

Då det väl torde inträffa, att under loppet af ett kalenderår en person afgår från understöds åtnjutande men efter någon tids förlopp under *samma år* ånyo pröfvas berättigad till erhållande af sådant, och då denna person, enligt formuläret för förteckningen, vid sin afgång blifvit i kol. 9 afförd, samt vid den förnyade ansökningens bifallande alltså borde i förteckningen med antagningsdag (kol. 2) och öfriga upplysningar ånyo införas, skulle häraf uppstå den följd, dels att han blefve i personstalet dubbelräknad, dels att formulärets öfriga upplysningar finge för honom omskrifvas. En utväg att förekomma detta vore t. ex. att för sålunda flera gånger återuppträdande samma löpande året, utan i stället i kol. 1 teckna t. ex. 0, och person i förteckningen ej upptaga ny ordningsnummer för det i kol. 3 hänvisa till personens första ordningsnummer, under hvilken de nödiga upplysningarna om honom återfunnes. Ett likartadt förfarande med hänvisning till förut skedd inskrifning i förteckningen kan ock i flera andra fall med fördel användas.

Der fattigvårdsförvaltningen kräfver, att förteckning föres *rotevis*, eller för annan del af hela fattigvårdsområdet, skulle dock samma förfaringssätt, som man enligt det ofvan anförda tänkt sig, äfven iakttagas, och i sådant fall blott tydligt utsättas för hvad område förteckningen vore gällande. Om hvarje nytt kalenderårs förteckning i liggaren börjas med ett nytt blad, torde dermed inom mindre fattigvårdssamhällen bokens ändamål med tillräcklig sparsamhet kunna vinnas.

I afseende på den anmärkning, som kan förutses, att formuläret i sina smala kolumner ej erbjuder nog utrymme för anteckning åtminstone med mindre öfvad handstil, torde böra upplysas, att man både från beqvämlighetens och kostnadens synpunkt trott det vara bäst, om ett vanligt skrifpappersarks sida skulle kunna användas, helst den utväg alltid förefinnes, att för utförligare anteckningar om ett och annat låta interfoliera liggaren.

Såsom flerstädes i det föregående är antydt, har afsigten med det nu föreslagna formuläret hufvudsakligen varit att för fattigvårdssamhällen å landsbygden, med ett relativt ringa antal understödstagare, möjligen kunna tillvägabringa likformighet i de föreskrifna förteckningarna. Häraf följer, att den utförlighet, som fattigvården i städerna och serdeles de större bland dem otvifvelaktigt lärer fordra, ej kunnat i detta formulär vinna afseende. Alla de föreslagna rubrikerna äro dock lika nödvändiga å ena som å andra stället. Under förutsättning af gemensamhet i dessa rubriker för statistikens gemensamma behof, kunde åt städerna inrymmas full rätt att i öfrigt anordna sina förteckningar, på sätt af vederbörande fattigvårdsstyrelse pröfvades lämpligast.

Vill man afse från den ökade kostnaden för formulärblanketters anskaffande, kan naturligtvis genom begagnande af hela arkets uppslag, eller båda sidor, ej blott gifvas större bredd åt hvarje kolumn, utan ock derutöfver beredas utrymme för det större kolumnantal, som möjligen kunde pröfvas önskvärdt.

Derest i afseende på fattigvårds-statistikens bearbetning den anordning skulle stadfästas, att städerna finge sjelfva hvar för sig fullständigt utarbeta det statistiska tabellsammandraget öfver fattigvården efter det formulär för sådant, som kan varda fastställdt, i stället för att aflemna afskrift af förteckningen öfver fattigpersonalen, så kunde så mycket större valfrihet lemnas dem i afseende på denna förtecknings anordnande efter lokala förhållanden.

Om det skulle lyckas att uppställa ett formulär till förteckning, om hvars användbarhet det öfvervägande flertalet af fattigvårdssamhällen och synnerligast landsbygdens skulle kunna förena sig, torde kunna ifrågasättas, att detsamma åtminstone till en början på allmän bekostnad trycktes och tillhandahölles för att sålunda tillvägabringa dess allmänna införande i bruk. Derest den metod för fattigvårds-statistikens bearbetning skulle befinnas lämplig, att hvarje fattigvårdssamhälle finge sig ålagdt, att efter fastställdt formulär sjelft utarbeta den statistiska tabellariska öfversigten, så blefve det väl statens åliggande att tillhandahålla de härtill erforderliga formulärblanketterna.

Om åter den metod skulle anses i det öfvervägande flertalet fall mest betryggande, att fattigvårdssamhällets åliggande inskränktes till meddelande af vidimerade afskrifter af personalförteckningen och sammandrag af räkenskaperna, uppställda så likformigt, att de af lokal- eller central-myndighet kunde begagnas

såsom tillräckligt underlag för de statistiska öfversigternas utarbetande, så synes statens mellankomst med skäl kunna ifrågasättas för tillhandahållande af formulärblanketter åtminstone för personal-förteckningarna, men deremot torde en större del af kostnaden för tryckning och tillhandahållande af formulärblanketter, afsedde för det rent statistiska ändamålet, i detta fall kunna inbesparas. Om under sådan förutsättning staten skulle låta upplägga ett för behofvet tillräckligt antal formulärblanketter till personal-förteckningen att begagnas till afskrifterna, så utgjorde papperskostnaden den hufvudsakliga tillökningen i utgifterna för den stora upplaga, som erfordras för att fylla behofvet af liggare till fattigvårdssamhällenas eget bruk. Möjligen skulle ock statens utgift kunna minskas, om staten bekostade hela upplagan och exemplaren tillhandahölles till det låga pris, att fattigvårdssamhällena skulle finna större uträkning att köpa dem än att sjelfva bekosta förteckningens uppliniering.

Bilaga Litt. B.

Uppgifter från ..... Fattigvårdssamhälle,

(med föranledande af Kongl. Maj:ts den 9 Juni 1871 utfärdade nådiga Förordning angående Fattigvården.)

1. Hvilka Kyrkosocknar och Kapellförsamlingar samt delar af sådana tillhöra ofvanstående fattigvårdssamhälle?

2. Finnas inom fattigvårdssamhället, ehvad roteindelning derstädes eger rum eller ej, verk, inrättningar eller kyrkliga samfund med serskild fattigvård?
   och i sådant fall hvilka?

3. Finnas inom fattigvårdssamhället serskilda stiftelser med ändamål att underlätta fattigvården?
   och i sådant fall hvilka?
   a) under kommunens egen förvaltning?
   b) under annan förvaltning?

4. Eger fattigvårdssamhället fattighus, försörjningshus, arbetshus, fattiggård, arbetsgård, barnhem eller annat slag af dylik inrättning, och i sådant fall
   a) antalet af hvarje slags sådan inrättning?
   b) antalet af fattige, som är afsedt att der kunna inrymmas?

5. På hvilka olika sätt meddelas vård och understöd åt de behöfvande, och hvilka äro de gängse benämningarna på hvart och ett af dessa olika sätt? (t. ex. i fattighus, utackordering, omgång o. s. v.)

6. Finnes för fattigvården fastställdt Reglemente? (Om sådant blifvit tryckt, torde ett exemplar få medfölja vid dessa uppgifters meddelande).

7. Finnas inom fattigvårdssamhället inrättningar eller stiftelser, som afse förebyggandet af fattigdom (nödhjelpskassor, arbetsföreningar o. d.)? Och i sådant fall hvilka?

.....

Fattigvårds-Styrelsens n. v. Ordförande.

.... den .... 187....

(Svar, för hvilka utrymmet här ofvan möjligen kunde blifva otillräckligt, torde med hänvisning till frågans N:o meddelas å serskildt blad).

Sparbankerna i Sverige år 1869. *)

Då Statistiska Central-Byrån härmed lemnar den sedvanliga årsredogörelsen öfver rikets sparbankers verksamhet, bör den ej underlåta att till en början fästa uppmärksamhet derpå, att denna redogörelse kunnat framträda först 1¾ år efter slutet af det kalenderår, hvilket den omfattar. Orsaken till ett sådant dröjsmål kan icke af Byrån förebyggas, så länge den är helt och hållet beroende af tiden, inom hvilken uppgifterna från de olika sparbankerna inkomma, och saknad redogörelse från en enda sparbank är tillräcklig att förhindra rikssammandragets afslutande och utgifvande. Den redogörelse, som för nu ifrågavarande år från en sparbank först inlemnades, inkom till Statistiska Central-Byrån den 14 Februari 1870, den sista mottogs efter förnyade påminnelser den 9 Augusti 1871. En tidrymd af 1½ år tyckes likväl vara nog rundelig för meddelande af dessa uppgifter, hvilka, hufvudsakligen inskränkande sig till antalet tillkomne och afgångne delegare, beloppet af insättningar och uttagningar samt godtgjorda räntor, icke äro vidlyftigare, än att mången sparbank plägar derom i de dagliga tidningarne meddela öfversigter för månad och vecka. Om ock några sparbankers räkenskapsår icke infaller med kalenderårets slut och om många sparbanker synas vilja afvakta revisionens afslutande, innan de sända sitt bidrag till sparbanksstatistiken, synes dock uppskof med uppgifternas meddelande längre än till vid pass hälften af det nästföljande året ej vara påkalladt. För år 1870 har Statistiska Central-Byrån hittills fått emottaga uppgifter från endast 74 sparbanker, således från blott ⅓ af hela antalet.

*) Jfr. redogörelserna för sparbankerna i Sverige, Statistisk Tidskrift, 2:dra bandet, häftet 13 och 14; 3:e bandet häftena 16, 17, 19 och 22 samt N:o 3 af årgången 1870 eller häftet 27.

Den förhoppning torde alltså ånyo böra uttalas, att hvarje sparbanksstyrelse i sin mon täcktes genom tidigare afgifvande af sina uppgifter möjliggöra ett skyndsammare offentliggörande af en statistisk redogörelse, som, ehuru icke stor till omfånget, dock eger ett så rikt innehåll, då den söker att följa framstegen af sparsamhet och den enskildes eller måhända just den minst lyckligt lottades omtanka om materiel förkofran och medels förvärfvande till att kunna möta fattigdom, olycka eller nöd.

I förr offentliggjorda sammandrag af sparbanksuppgifter har framhållits, huru menligt inverkande på uppgifternas öfverensstämmelse och fullständighet den omständigheten befunnits, att blott revisionsberättelser eller andra öfversigter, ej affattade enligt det fastställda formuläret, till Statistiska Central-Byrån inkommit, då af dessa ej alltid med säkerhet kunnat inhemtas samtliga de uppgifter, hvarom i formuläret för sparbanksredogörelserna är fråga. Såvidt anledning härtill varit bristande tillgång å *formulärblanketter*, torde särskild uppmärksamhet få fästas derpå, att enligt Kongl. Maj:ts nådiga föreskrift hvarje sparbank eger att från vederbörande Länsstyrelse kostnadsfritt erhålla nödigt antal formulärblanketter för de ifrågavarande redogörelserna.

Bland de i 1868 års redogörelse omförmälda sparbankerna har blott en *slutat* sin verksamhet, nemligen:

Tierps församlings sparbank i **Upsala län**, hvilken d. 27 Juni 1870 upplöstes efter att hafva godtgjort sina fordringsegare. Ehuru inrättningen således egde bestånd ännu vid slutet af året 1869, har ingen redogörelse aflemnats och har sparbanken derför ock här ansetts slutad redan vid den tiden.

Såsom *nybildade* eller såsom ej förr i Statistiska Central-Byrån anmälda äro enligt de för år 1869 ingifna redogörelserna nedanstående sparbanker att anteckna, nemligen:

i **Kalmar län**: *Hjorteds sockens sparbank*, som, med verksamhet inskränkt inom socknen, började den 2 Augusti 1869 och hålles öppen första söcknedagen i hvarje månad; räntefot 5½ %, utlåningsränta 6 % i förskott med inbetalning af $\frac{1}{20}$ af kapitalet hvar sjette månad;

i **Gotlands län**: *Sanda sparbank*, hvilken började sin verksamhet d. 27 Mars 1869, hålles öppen en timme hvarje måndags e. m. och lemnar insättare 5 %;

i **Blekinge län**: *Hoby sockens sparbank,* börjad d. 27 Febr. 1869, öppen hvarje lördag kl. 3—4 e. m.; insättarne erhålla 5 %; utlåning mot inteckning, borgen, pant och hypothek;

i **Kristianstads län**: *Borrby sparbank,* inrättad 1866, verksam hufvudsakligen inom Borrby socken men med rättighet likväl äfven för personer från andra orter att i banken insätta medel och jemväl derur erhålla lån, då lånesökande från socknen saknas; tillgänglig för insättningar två timmar hvarje helgfri lördags e. m.; räntefot 5 %; utlåning mot borgen eller inteckning, med återbetalningsskyldighet inom 5 år, med $\frac{1}{10}$ af kapitalet hvarje halfår;

Vittsjö sockens sparbank, hvilken öppnades d. 1 Nov. 1867, mottager insättningar af och lemnar lån till äfven utom socknen boende, hålles tillgänglig sista söcknedagen i hvarje månad, lemnar insättare 5 %, gifver lån mot godkänd borgen samt 6 % ränta med $\frac{1}{10}$ kapitalamortering hvarje halfår;

Åkarps sockens sparbank, öppnad d. 30 April 1868, egentligen afsedd att gagna endast Åkarps socken, dock hafva undantagsvis lån sökts af och meddelats utom socknen boende personer; tillgänglig första söcknedagen i hvarje månad, lemnar å insättningar 5 %, utlånar mot borgen på fem års amortering; samt

Åhus sockens sparbank, hvars verksamhet tog sin början d. 2 Jan. 1869, hålles öppen första helgfria dagen i hvarje månad äfven för utsocknes personer såväl för insättningar som för lån; räntefot 5 %; låneränta 6 % samt dessutom vid lånets emottagande $\frac{1}{2}$ % af lånebeloppet, hvilken är anslagen till ersättning för räkenskapsföringen; hvarje halfår inbetalas $\frac{1}{10}$ af ursprungliga lånet jemte upplupen ränta.

Efterföljande tabell N:o 1 A, uppställd såsom uti föregående redogörelser, visar omsättningen i samtliga nu kända sparbanker i riket, för hvilka alla uppgifter ock inkommit:

Tab. № 1 A. Omsättningen i hvar och en af rikets Sparbanker år 1869.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grundfond, reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.
Stockholms stads sparbank.	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
1. Stockholms stads *a*)	7,167	1,920	1,844,030	290,310	1,201,839	36,790	6,640,923	507,798	7,148,721
Stockholms läns sparbanker.									
1. Södertelge	97	48	31,025	5,553	20,879	716	124,181	8,664	132,845
2. Tumba bruks	34	4	2,128	847	2,423	106	16,544	984	17,528
3. Wermdö	4	6	261	369	1,209	112	7,784	816	8,600
4. Färentuna härads *b*)	—	3	1	? 1	608	15	426	1,003	1,429
5. Norrtelge stads och omgifnings	71	32	16,125	3,204	16,771	563	69,920	3,488	73,408
6. Stockholms läns	1,670	614	643,962	56,509	439,909	8,280	1,309,019	11,351	1,320,370
Summa	1,876	707	693,502	66,483	481,799	9,792	1,527,874	26,306	1,554,180
Uppsala läns sparbanker.									
1. Uppsala stads	972	540	257,310	71,241	221,926	7,170	1,459,425	71,024	1,530,449
2. Enköpings d:o	113	81	23,759	6,824	25,645	736	152,380	2,399	154,779
3. Lagunda och Hagunda häraders	29	62	4,685	2,810	9,616	411	59,895	6,623	66,518
Summa	1,114	683	285,754	80,875	257,187	8,317	1,671,700	80,046	1,751,746

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Södermanlands läns sparbanker.									
1. Eskilstuna	186	165	42,856	12,404	43,754	1,407	270,212	16,894	287,106
2. Nyköpings stads och läns *c*)	456	258	119,377	29,177	106,733	3,385	572,542	42,773	615,315
3. Trosa	27	31	6,574	2,592	15,400	496	54,597	7,223	61,820
4. Vestra Vingåkers församlings	55	36	22,005	4,432	12,200	403	91,962	6,455	98,417
5. Forssjö bruks	28	32	8,669	4,113	13,643	334	78,135	—	78,135
6. Strengnäs	189	73	54,507	9,764	29,113	1,648	229,862	23,445	253,307
7. Oppunda härads	129	94	14,899	4,929	19,091	932	99,459	6,948	106,407
8. Willåttinge d:o	58	83	6,178	3,304	13,596	742	68,787	2,836	71,623
9. Mariefreds stads	70	68	16,057	3,687	10,727	692	83,936	2,214	86,150
10. Öster- och Vester-Rekarne med Thorshälla stads	78	18	17,952	1,536	5,763	334	39,879	1,535	41,414
11. Mörkö sockens	15	1	2,368	391	321	74	9,724	619	10,343
Summa	**1,291**	**859**	**311,442**	**76,329**	**270,341**	**10,447**	**1,599,095**	**110,942**	**1,710,037**
Östergötlands läns sparbanker.									
1. Norrköpings stads	620	427	160,796	28,230	155,871	5,143	643,537	94,225	737,762
2. Linköpings läns *d*)	628	697	116,605	40,016	126,788	5,705	784,683	111,380	896,063
3. Wadstena *e*)	91	162	22,643	8,895	27,420	1,236	196,280	13,319	209,599
4. Söderköpings stads och omgifnings	120	119	28,528	8,118	26,783	885	177,536	16,494	194,030
5. Kimstads församlings	23	12	3,622	1,052	3,026	163	23,042	1,034	24,076
6. Borg och Löths församlings	?	? 21	1,377	685	2,799	143	14,208	159	14,367
7. Ekebyborna och Asks församlingars *f*)	37	26	3,346	992	2,550	234	21,635	2,320	23,955
8. Qvillinge och Simonstorps d:o	38	58	6,339	2,535	9,889	388	56,429	1,898	58,327
9. Godegårds församlings *f*)	27	17	779	180	1,140	67	3,611	740	4,351
10. Klockrike och Brunneby församlingars	7	6	886	315	1,423	100	6,714	231	6,945
11. Östra Eneby församlings	15	29	4,295	889	3,894	180	19,392	491	19,883

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:dr.			Antal.	R:dr R:mt.		
12. Östra Husby församlings *e*)	15	2	1,503	421	686	113	9,540	304	9,844
13. Westerlösa d:o	5	17	252	172	452	97	3,589	505	4,094
14. Häradshammars d:o	7	3	546	189	284	67	3,999	59	4,058
15. Östra Ny d:o	10	4	672	172	197	68	4,161	59	4,220
16. Östra Hargs d:o *g*)	?	?	29	147	100	45	3,031	38	3,069
17. Åtvidabergs egendomars	56	40	8,506	2,114	5,173	360	47,358	266	47,624
18. Motala köpings	64	96	9,894	2,204	13,398	477	46,189	812	47,001
19. Göstrings härads och Skeninge stads	63	80	9,761	1,678	8,573	583	37,561	2,120	39,681
20. Vikbolands pupill- och sparkassa	58	39	11,039	2,180	7,930	554	49,545	2,456	52,001
21. Fornåsa och Lönsås församlingars *e*)	25	30	3,214	557	2,518	312	11,637	552	12,189
22. Skärkinds församlings	12	17	1,324	230	2,430	130	4,730	307	5,037
23. Risinge d:o	19	22	3,323	533	1,820	151	12,830	—	12,830
24. Vestra Ny d:o	32	22	5,132	1,081	6,699	179	18,827	632	19,459
25. Walkebo härads	180	90	38,004	8,343	19,285	1,264	172,076	2,542	174,618
26. Wifolka d:o *f*)	107	61	49,441	6,519	15,871	872	137,854	2,797	140,651
27. Kinds d:o	60	31	5,200	831	4,804	440	15,318	1,058	16,376
28. Dals d:o *e*)	117	41	18,738	1,632	5,886	446	40,174	636	40,810
29. Bankekinds d:o	112	56	10,085	1,006	8,270	642	19,966	957	20,923
30. Ydre distrikts	44	21	4,020	358	1,679	260	9,576	711	10,287

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
31. Lysings härads	45	11	10,109	642	2,903	164	16,562	1,361	17,923
32. Hagebyhöga och V. Stenby socknars	37	5	2,720	181	116	136	5,171	300	5,471
Summa	2,674	2,262	542,728	123,097	470,657	21,604	2,616,761	260,763	2,877,524
Jönköpings läns sparbanker.									
1. Jönköpings stads och läns	843	123	241,985	45,434	238,758	8,406	893,034	86,042	979,076
2. Eksjö stads	175	144	23,957	6,396	35,728	1,393	132,241	10,336	142,577
3. Wernamo pastorats *e*)	153	311	17,395	4,939	32,484	1,686	105,205	23,974	129,179
4. Grenna	95	35	8,552	1,798	10,461	1,087	34,850	1,957	36,807
5. Östra härads	159	115	14,958	2,648	20,276	1,584	56,358	5,696	62,054
6. Westbo d:o	93	33	6,026	2,675	10,021	964	46,340	2,001	48,341
7. Westra d:o	30	1	3,688	472	1,435	282	11,720	——	11,720
8. Stengårdshults pastorats *h*)	20	11	2,971	212	881	99	4,613	5	4,618
Summa	1,568	773	319,532	64,574	350,014	15,501	1,284,361	130,011	1,414,372
Kronobergs läns sparbanker.									
1. Kronobergs läns	700	816	115,016	29,884	194,482	7,503	626,124	70,665	696,789
2. Elmhults	74	62	8,973	1,510	15,233	651	31,266	1,496	32,762
3. Sunnerbo härads (Ljungby)	167	51	22,494	2,152	20,763	822	50,274	1,496	51,770
Summa	941	929	146,513	33,516	230,478	8,976	707,664	73,657	781,321
Kalmar läns sparbanker.									
1. Kalmar stads	178	173	38,934	9,724	52,023	1,712	217,401	44,445	261,846
2. Borgholms och Ölands *i*)	21	35	4,433	1,702	7,621	147	35,024	3,675	38,699
3. Westerviks	406	439	145,545	27,535	162,220	3,110	600,964	115,962	716,926

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
4. Högsby och Långemåla *e*)	5	10	278	222	1,538	102	4,780	230	5,010
5. Oscarshamns	119	90	40,199	6,446	58,395	858	143,938	30,969	174,907
6. Wimmerby	69	74	12,153	2,564	14,684	465	53,904	6,009	59,913
7. Söderåkra församlings	11	19	1,278	447	1,896	102	9,568	2,891	12,459
8. Ålems	6	5	455	632	1,508	71	12,903	795	13,698
9. Mönsterås	? 3	?	1,596	? 283	1,312	58	6,492	784	7,276
10. Calmar läns lifränte-anstalts sparbanksafdelning	81	51	13,827	3,539	10,381	677	60,902	1,061	61,963
11. Fliseryds församlings *e*)	40	7	14,666	553	12,714	380	11,281	31,912	43,193
12. Misterhults sockens *e*)	33	15	1,966	492	749	141	10,165	2,802	12,967
13. Hjorteds d:o	66	—	1,647	10	——	66	1,657	2,639	4,296
Summa	1,038	918	276,977	54,149	325,041	7,889	1,168,979	244,174	1,413,153
Gotlands läns sparbanker.									
1. Sällskapet D. B. W:s *f*)	408	587	62,981	16,572	87,931	3,785	356,745	30,937	387,682
2. Klinte församlings *e*)	38	6	5,712	890	900	318	20,876	846	21,722
3. Bunge d:o	23	7	6,892	953	2,478	185	21,656	360	22,016
4. Burs pastorats	48	—	2,175	99	343	165	3,370	50	3,420
5. Wänge sockens *e*)	12	1	487	6	17	49	734	7	741
6. Martebo d:o *e*)	12	2	597	51	86	44	1,190	41	1,231

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
7. Mästerby sockens	11	2	895	67	60	43	1,955	22	1,977
8. Stenkumla och Träkumla d:o	15	1	305	14	61	37	410	3	413
9. Alfva pastorats	65	8	2,202	86	463	119	2,879	32	2,911
10. Sanda *e*)	51	1	1,342	16	315	50	1,003	5	1,008
Summa	**683**	**615**	**83,588**	**18,754**	**92,654**	**4,795**	**410,818**	**32,303**	**443,121**
Blekinge läns sparbanker.									
1. Carlskrona (eller Blekinge läns) *k*)	754	464	182,511	27,068	185,512	5,008	602,395	32,943	635,338
2. Carlshamns stads *e*) *f*)	353	295	162,213	26,999	183,913	2,846	570,977	66,148	637,125
3. Sölvesborgs d:o	160	171	77,037	15,661	103,224	1,673	325,135	68,147	393,282
4. Jemshögs, Kyrkhults och Näsums församlingars	98	197	51,453	6,408	51,090	627	145,228	26,017	171,245
5. Ronneby köpings samt Ronneby och Backaryds socknars distrikt	104	97	39,240	6,102	43,016	718	136,746	4,166	140,912
6. Fridlefstads, Rödeby och Sillhöfda församlingars	14	24	1,565	148	1,983	131	3,101	1,170	4,271
7. Tvings sockens och Eringsboda kapells	13	24	4,575	330	3,834	129	7,937	1,926	9,863
8. Asarums församlings	99	40	30,933	2,268	29,087	817	50,378	1,736	52,114
9. Östra härads	40	5	9,500	1,209	3,616	352	30,728	1,272	32,000
10. Hjortsberga m. fl. socknars *l*)	22	15	3,888	826	4,314	194	17,836	1,377	19,213
11. Hoby sockens	60	1	8,153	127	101	59	8,179	749	8,928
Summa	**1,717**	**1,333**	**571,068**	**87,146**	**609,690**	**12,554**	**1,898,640**	**205,651**	**2,104,291**
Kristianstads läns sparbanker.									
1. Kristianstads	544	738	139,359	51,283	222,602	5,412	1,046,603	125,936	1,172,539
2. Vestra Göinge härads	308	345	77,654	21,147	99,639	2,095	438,687	32,675	471,362

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	beräntligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.	Summan af kolumnerna N:is 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
3. Ströfvelstorps församlings	47	24	8,130	2,771	8,331	476	62,160	6,778	68,938
4. Cimbrishamns	155	91	48,887	10,327	32,337	1,070	232,687	18,118	250,805
5. Östra Göinge härads *e*)	124	179	51,527	10,070	61,381	1,214	202,601	17,058	219,659
6. Båstads	130	65	57,193	5,885	44,330	812	141,317	4,762	146,079
7. Gärds- och Albo häraders	172	176	33,838	8,164	48,530	1,275	186,830	9,171	196,001
8. Norra och Södra Åsbo d:o	183	73	36,987	8,357	24,896	1,295	188,622	7,907	196,529
9. Gärds härads *m*)	113	63	26,259	5,512	31,718	1,062	122,504	3,328	125,832
10. Willands d:o *f*)	158	70	12,423	2,560	16,978	628	59,544	1,066	60,610
11. Engelholms *f*)	199	25	35,893	4,417	20,687	887	100,803	1,147	101,950
12. Glimåkra	70	23	21,045	1,806	11,364	363	38,271	473	38,744
13. Örkeneds	28	13	3,745	647	1,388	290	14,626	127	14,753
14. Ingelstads och Jerrestads häraders	228	36	41,777	3,266	19,050	764	81,753	319	82,072
15. Borrby	59	14	25,370	914	13,917	240	24,537	465	25,002
16. Wittsjö sockens *n*)	81	21	7,625	? 482	6,045	292	26,880	811	27,691
17. Åkarps d:o	27	4	4,887	443	1,259	73	12,726	462	13,188
18. Åhus d:o *o*)	284	5	19,675	730	2,273	279	18,087	45	18,132
Summa	2,910	1,965	652,274	138,781	666,725	18,527	2,999,238	230,648	3,229,886

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Malmöhus läns sparbanker.									
1. Malmö stads	1,116	493	483,054	51,306	406,793	9,264	1,122,415	112,414	1,234,829
2. Ystads	830	560	280,064	64,324	257,653	5,770	1,363,791	125,559	1,489,350
3. Sparbanken i Lund	1,290	750	945,531	97,106	845,624	14,105	2,193,271	221,554	2,414,825
4. Landskrona stads	422	376	109,907	23,740	120,772	3,583	500,980	53,126	554,106
5. Helsingborgs d:o	340	256	121,590	25,413	142,539	3,039	534,172	62,867	597,039
6. Höganäs stenkolsverks	21	33	5,362	841	6,508	277	17,341	——	17,341
7. Färs härads *e*)	333	311	99,457	21,515	100,577	2,258	429,337	24,640	453,977
8. Oxie d:o	186	69	27,302	7,800	22,866	1,378	170,344	13,583	183,927
9. Skytts d:o *f*) *p*)	164	114	79,223	13,247	37,073	1,080	277,004	12,497	289,501
10. Luggude d:o	192	155	68,520	16,203	57,972	1,610	324,490	11,863	336,353
11. Frosta d:o	458	333	165,538	32,570	158 311	2,751	658,781	28,121	686,902
12. Torna, Bara och Harjagers häraders *q*)	295	86	221,062	18,149	118,986	2,431	435,503	19,740	455,243
13. Wemmenhögs härads	305	101	58,128	11,798	29,238	1,684	250,998	18,510	269,508
14. Kullens	161	114	44,679	11,202	51,849	1,169	234,196	14,893	249,089
15. Lunds stads och kringliggande lands	373	227	380,376	22,872	328,036	2,324	509,639	20,547	530,186
16. Onsjö härads	141	72	28,847	4,522	20,149	751	106,049	3,238	109,287
17 Eslöfs med kringliggande ort	212	36	47,368	2,227	31,350	741	63,717	1,087	64,804
18. Kattarps sockens *e*) *f*)	31	25	6,894	1,351	5,298	252	26,267	363	26,630
19. Allerums, Flenninge och Wälinge	106	40	36,092	4,717	25,570	721	107,744	2,124	109,868
20 Svalöfs m. fl. socknars *e*) *f*)	108	22	13,581	1,318	11,821	477	23,598	3,664	27,262
Summa	**7,084**	**4,173**	**3,222,575**	**432,221**	**2,778,985**	**55,665**	**9,349,637**	**750,390**	**10,100,027**
Hallands läns sparbanker.									
1. Halmstads	285	215	96,636	15,606	96,260	2,352	337,024	33,857	370,881
2. Warbergs	167	298	63,962	11,544	73,113	2,294	245,551	43,714	289,265
3. Laholms *e*)	71	59	14,372	2,458	13,890	385	54,770	4,928	59,698

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut.			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, ränteinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
4. Falkenbergs *e*)	103	32	12,233	1,548	8,085	411	30,422	897	31,319
5. Eftra sockens *e*)	3	3	46	39	211	32	623	7	630
6. Fjäre härads i Kongsbacka	116	36	33,047	2,005	21,391	482	50,789	3,418	54,207
Summa	**745**	**643**	**220,296**	**33,200**	**212,950**	**5,956**	**719,179**	**86,821**	**806,000**
Göteborgs och Bohus läns sparbanker.									
1. Göteborgs stads	1,274	863	731,262	118,705	685,070	12,076	2,596,928	211,365	2,808,293
2. Uddevalla	222	361	96,009	17,252	152,152	2,684	365,342	69,727	435,069
3. Marstrands stads och omgifnings	87	81	26,134	2,464	28,728	594	54,305	4,402	58,707
4. Strömstads *r*)	140	91	54,178	6,457	62,488	1,144	129,332	8,696	138,028
5. Lysekils *e*)	7	29	1,414	386	7,940	104	6,053	571	6,624
6. Karl Johans församlings	87	47	42,234	2,769	36,516	822	50,745	2,084	52,829
7. Göteborgs och Bohus läns	1,676	297	836,521	41,853	641,477	8,577	999,927	3,457	1,003 384
Summa	**3,493**	**1,769**	**1,787,752**	**189,886**	**1,614,371**	**26,001**	**4,202.632**	**300,302**	**4,502,934**
Elfsborgs läns sparbanker.									
1. Wenersborgs *s*)	567	384	82,805	22,993	93,230	3,835	490,391	80,812	571,203
2. Borås *e*) *f*)	237	135	56,976	11,476	49,533	2,116	248,170	38,939	287,109

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
3. Åmåls *f*)	128	220	28,069	7,930	36,801	1,019	163,289	16,526	179,815
4. Alingsås	195	85	23,050	5,605	22,046	1,080	122,426	13,689	136,115
5. Ulricehamns *t*)	118	67	39,763	? 3,802	38,412	664	122,584	22,522	145,106
6. Fuxerna församlings	46	30	3,103	546	3,596	231	12,353	793	13,146
7. Svenljunga d:o *u*)	60	19	38,244	? 964	33,933	685	58,288	27,125	85.413
Summa	**1,351**	**940**	**272,010**	**53,316**	**277,551**	**9,630**	**1,217,501**	**200.406**	**1,417,907**
Skaraborgs läns sparbanker.									
1. Bromö glasbruksarbetares *e*)	—	6	1,225	906	8,375	100	13,668	——	13,668
2. Mariestads	342	320	57,497	17,925	82,324	2,196	364,281	31,767	396,048
3. Lidköpings *f*)	179	188	24,701	3,878	26,235	665	85,386	16,034	101,420
4. Skaraborgs läns allmänna	785	660	63,644	22,510	85,745	5,835	484,237	19,365	503,602
5. Carlsborgs	1	4	3,147	998	3,435	18	26,656	2,540	29,196
6. Falköpings	41	11	4,750	891	4,796	300	18,293	887	19,180
7. Sköfde	131	47	12,135	2,624	8,962	755	57,854	3,890	61,744
8. Hjo	98	38	9,498	1,434	5,682	504	33,324	319	33,643
Summa	**1,577**	**1,274**	**176,597**	**51,166**	**225,554**	**10,373**	**1,083,699**	**74,802**	**1,158,501**
Wermlands läns sparbanker.									
1. Karlstads	786	625	197,634	47,723	220,247	4,890	1,013,736	83,956	1,097,692
2. Filipstads bergslags	176	134	50,430	18,467	48,361	1,428	363.111	27,742	390,853
3. Kristinehamns	247	204	45,600	12,531	63,065	1,387	277,613	35,403	313.016
4. Vestra Wermlands	98	77	14,873	2,076	12,042	429	48,447	4,151	52,598
5. Sunne *e*)	57	29	9,698	1,738	6,153	269	38,692	2,660	41.352
6. Nedra Ullerads sockens	45	29	7,417	911	4,606	147	21,749	731	22,480
Summa	**1,409**	**1,098**	**325,652**	**83,446**	**354,474**	**8,550**	**1,763,348**	**154,643**	**1,917,991**

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
Örebro läns sparbanker.	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkens-kaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	behållet öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
1. Örebro *r*)	821	525	213,582	43,765	168,746	4,609	882,035	66,583	948,618
2. Wiby församlings *e*)	23	46	3,688	1,617	6,070	300	32,919	475	33,394
3. Nora *e*)	205	195	51,313	13,730	48,523	1,213	284,512	24,090	308,602
4. Askersunds	164	133	23,072	4,861	28,330	891	112,405	14,513	126,918
5. Kumla	29	22	7,279	1,222	5,600	286	24,583	445	25,028
6. Lännäs församlings *f*)	19	18	3,440	576	2,586	123	13,064	1,510	14,574
7. Sköllersta d:o	20	6	360	166	794	72	3,270	87	3,357
8. Karlskoga härads	20	68	4,794	1,278	5,338	262	29,046	2,730	31,776
9. Stora Mellösa församlings *e*) *f*)	19	15	1,420	361	2,247	160	7,829	719	8,548
10. Fellingsbro d:o	81	35	15,643	3,559	7,340	505	73,793	7,643	81,436
11. Nya kopparbergs d:o *e*)	31	34	9,203	1,941	9,995	253	42,713	7,120	49,833
12. Lindesbergs	122	42	34,190	3,599	14,842	438	71,949	2,268	74,217
13. Ramsbergs församlings *e*) *f*) *x*)	11	9	3,022	868	1,439	140	17,336	1,732	19,068
14. Kräklinge d:o	2	5	224	96	279	35	2,066	129	2,195
15. Hjulsjö sockens	30	10	8,965	1,166	1,789	131	26,272	415	26,687
16. Örebro folkbanks grundfond och sparkassa	153	29	32,346	862	6,190	416	57,376	7,796	65,172
17. Lerbäcks sockens	29	5	2,470	179	175	87	5,007	170	5,177
18. Grythytte d:o *e*) *f*)	43	3	6,033	240	467	81	8,924	276	9,200
Summa	1,822	1,200	421,044	80,086	310,750	10,002	1,695,099	138,701	1,833,800

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Westmanlands läns sparbanker.									
1. Westerås	512	233	78,771	21,957	82,133	2,516	459,399	39,317	498,716
2. Sala	72	60	18,342	5,290	19,482	694	109,010	5,494	114,504
3. Köpings och Åkerbo härads	130	60	27,102	5,882	18,971	705	125.294	8,867	134,161
4. Heds församlings	3	1	450	166	47	40	3,871	595	4,466
5. Arboga	97	31	18,204	2,776	11,181	566	63,570	2,196	65,766
6. Simtuna församlings	—	13	236	359	2,790	27	6,897	1,432	8,329
7. Westmanlands läns	391	156	74.618	9,004	32,691	1,937	210,031	2,211	212,242
Summa	**1,205**	**554**	**217,723**	**45,434**	**167,295**	**6,485**	**978,072**	**60,112**	**1,038,184**
Kopparbergs läns sparbanker.									
1. Falu stads	199	148	43,745	13 537	45,949	1,889	280,826	72,502	353,328
2. Husby församlings	62	26	8,536	3,724	14,086	805	75,104	11,362	86,466
3. Kopparbergs läns	357	144	42,361	8,321	25,885	2,102	188,587	9,573	198,160
4. Norrberkes församlings	52	54	12,558	2,251	8,480	395	52,093	1,735	53,828
5. Hedemora *y*)	87	34	11,410	2,986	3,637	666	67,228	2,778	70,006
6. Stora Schedvi	20	10	2,378	629	1,479	170	14,137	970	15,107
7. Grangärdes sockens	13	26	1,019	214	915	157	4.494	1,065	5,559
Summa	**790**	**442**	**122,007**	**31,662**	**100,431**	**6,184**	**682,469**	**99,985**	**782,454**
Gefleborgs läns sparbanker.									
1. Gefle stads	551	255	373,320	29,675	181,208	2,209	764,497	80,333	844,830
2. Fernebo församlings	—	15	—	65	240	107	1,156	—	1,156

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna Nris 8 och 9.
	Antal.		R:dr R:mt.			Antal.	R:dr R:mt.		
3. Hudiksvalls z)	168	75	31,537	5,510	16,460	829	129,436	3,819	133,255
4. Söderhamns	104	33	30,269	4,130	13,384	538	101,568	7,171	108,739
5. Forsbacka bruks	—	—	98	48	—	30	1,029	151	1,180
6. Enångers församlings	42	14	4,698	967	2,109	225	21,678	897	22,575
7. Ofvansjö d:o	76	18	18,028	1,335	4,854	423	37,014	1,919	38,933
8. Thorsåkers d:o	88	14	17,352	1,194	4,928	448	29,532	433	29,965
9. Woxna d:o e)	3	4	336	137	269	262	3,070	742	3,812
10. Gefleborgs läns	862	184	468,676	23,175	213,607	3,412	625,238	5,474	630,712
Summa	1,894	612	944,314	66,236	437,059	8,483	1,714,218	100,939	1,815,157
Westernorrlands läns sparbanker.									
1. Hernösands	392	133	89,504	9,936	46,367	1,557	234,945	26,429	261,374
2. Sundsvalls	234	81	64,499	10,468	27,192	1,050	242,247	21,688	263,935
Summa	626	214	154,003	20,404	73,559	2,607	477,192	48,117	525,309
Jemtlands läns sparbank.									
1. Jemtlands läns	364	139	148,521	18,371	64,958	1,929	431,948	44,246	476,194

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Westerbottens läns sparbanker.									
1. Skellefteå församlings	60	12	11,514	1,921	4,491	240	47,369	5,467	52,836
2. Westerbottens läns.....	216	35	19,796	1.671	5,631	779	44,204	697	44,901
Summa	**276**	**47**	**31,310**	**3.592**	**10,122**	**1,019**	**91,573**	**6,164**	**97,737**
Norrbottens läns sparbanker.									
1. Norrbottens läns *a*)	81	63	15,701	5,729	15,108	658	112,215	9,590	121,805
2. Neder-Kalix sockens.....	29	10	10,163	868	1,775	165	21,387	347	21,734
3. Haparanda	47	4	8,873	869	1,842	207	19,778	549	20,327
4. Luleå stads.....	92	17	8,381	1,312	3,388	296	28,216	1,445	29,661
5. Öfver-Torneå sockens *a*)	58	7	11.074	364	1,372	124	14.104	469	14,573
Summa	**307**	**101**	**54.192**	**9.172**	**23.485**	**1,450**	**195.700**	**12,400**	**208.100**
Summa i Rikets sparbanker (till antal af 222)...	**45,952**	**26,170**	**13,825,404**	**2,152,236**	**11,607,999**	**309,526**	**47,128,320**	**3,980,327**	**51,108,647**

Anmärkningar (till tab. N:o 1A.)

a) Den 4 Oktober 1869 öppnade Stockholms stads sparbank afdelningskontor i folkskolelokalerna i Klara, Jakobs och Johannis, Kungsholms, Adolf Fredriks, Ladugårdslands, Maria och Katrina församlingar, och hållas dessa kontor öppna hvarje söcknedags eftermiddag kl. 4—6, hvarjemte hufvudkontorets verksamhet ökats i det, att det från d. 4 Okt. 1869 hålles öppet dagligen kl. 9—1 och 5—7.

b) Då delegarnes behållning vid årets början var 1,034 R:dr och vid dess slut 426 R:dr, synes den i kol. 5 uppgifna ränta 1 R:dr 45 öre nog liten. Dylik anmärkning kan göras äfven vid föregående års redogörelser.

c) Minskningen från föregående år (omkr. 9,000 R:dr) i kol. 9 uppgifves härleda sig från fastighetsköp.

d) I uppgifterna från Linköpings läns sparbank ingå ej 51,510 R:dr 81 öre, tillhörande dess filialer i Kimstad, Borg och Löt, Klockrike och Brunneby, Ö. Eneby, Häradshammar, Ö. Ny samt Ö. Harg, för hvilka här ofvan särskildt redogöres.

e) Vid jemförelse mellan 1868 års meddelanden om *delegarnes behållning* och de nu i kol. 4—6 lemnade uppgifterna, erhålles icke, såsom sig dock bör, det i kol. 8 meddelade talet. Skilnaden utgör dock i de redogörelser, för hvilka sådant anmärkts, i de flesta fall endast några 10-tal R:dr. Betydligare skilnader, belöpande sig likväl icke öfver 900 R:dr, hafva anmärkts i fråga om Vadstena, Misterhults sockens, Svalöfs m. fl. socknars, Borås, Nora samt Grythytte sparbanker. För Klinte församlings sparbank synes räntan 890 R:dr ej vara tillagd.

f) Det i kol. 7 uppgifna antalet vid årets slut *qvarstående delegare* har för några banker icke visat sig öfverensstämma med förra *årets* belopp och den nu under redogörelseåret (enligt kol. 2 och 3) skedda omsättningen. Skilnaden gäller dock i de flesta fall blott ett fåtal delegare, utom i fråga om Vifolka härads och Villands härads sparbanker, der differenserna gå till något öfver 100.

g) Redogörelsen mycket bristfällig: i kol. 2 ingen anteckning; i kol. 3 uppgifvas de afgångne delegarne till ett antal af 85, hvilket är ett nog högt belopp, då de förra året qvarstående delegarne äro förut uppgifne till 54 och de nu skola hafva nedgått till 45; den toma kol. 2 hade kunnat förklara förhållandet; kol. 8 utan uppgift, men i stället uti kol. 9 uppgifna R:dr 3,063: 69, hvilket belopp likväl i jemförelse med öfriga data ansetts böra vara R:dr 3,030: 74; för kol. 9 är uppgiften lemnad i kol. 10.

h) Stengårdshults pastorats sparbank har utvidgat sin verksamhet till kringliggande socknar samt Kinds härad. Penningar utlånas endast mot borgen och 7 % ränta.

i) Hädanefter skola låntagare amortera årligen $^1/_{10}$ af primitiva kapitalet jemte 6 % ränta.

k) I redogörelsen för Karlskrona sparbank är räntan i kol. 5 uppgifven till R:dr 2,708: 45, hvilket antagits vara ett skriffel för R:dr 27,068: 45.

l) Å redogörelsen är kol. 3 tom; det här insatta talet har erhållits vid jemförelse med öfriga uppgifter.

m) Gjorda anmärkningar angående bristande öfverensstämmelser i flere hänseenden å de till Statistiska Central-Byrån inlemnade redogörelserna hafva från sparbankens Direktion besvarats endast genom öfversändande af revisionsberättelser, hvarigenom uppgifterna om penningebeloppen visserligen kunnat rättas, men det uppgifna antalet delegare måst qvarstå oförändradt, ehuru utan tvifvel icke riktigt.

n) Då i Vittsjö sparbanks redogörelse, den första som Statistiska Central-Byrån nu erhållit, upplysning lemnats äfven för år 1868, hvaraf framgår, att de då qvarstående delegarne voro 241 till antalet och deras behållning 22,690 R:dr, så synes att 1869 års uppgifter icke härmed öfverensstämma. Det i kol. 5 angifna räntebeloppet 482 R:dr är antagligen icke riktigt.

o) Bland delegarne ingå äfven 75 personer, som tecknat grundfondsbidrag, 7,725 R:dr, hvilka jemte upplupna räntor ej få uttagas före d. 1 Jan. 1874.

p) Bristande öfverensstämmelse i kol. 8 med förra årets uppgifter härleder sig derifrån, att medel, som innestått i 10 år och deröfver, utan att insättare anmält sig till insättning eller uttagning, tillgodoförts grundfonden, men sedermera, då insättarne angifvit af Direktionen godkändt förfall, åter krediterats insättarne.

q) Om medel insättas på 1 års uppsägning, godtgör sparbanken $5^1{}_2$ % ränta.

r) I kol. 4 ingå R:dr 7,073: 60, utgörande ett upptaget lån jemte räntor.

s) Under år 1869 hafva tillkommit afdelningar i *Fors* socken uti Vestergötland och i *Vestra Ed* å Dal.

t) Uppgifna räntan 3,802 R:dr bör troligen vara omkring 6,117 R:dr.

u) Angifna räntebeloppet 964 R:dr bör antagligen höjas med 2,538 R:dr.

v) Bland räntebeloppen äro inräknade 438 R:dr, utgörande premier till 151 personer af arbetsklassen för flitiga insättningar.

x) Insättare hafva under år 1869 blifvit godtgjorda $5^1{}_2$ % ränta, i stället för att 6 % förut erhållits.

y) Efter reglementets förändring d. 6 April 1868 benämnes inrättningen: »Sparbanken i Hedemora», men dess verksamhet omfattar fortfarande Hedemora stad och socken samt Garpenbergs socken.

z) Af en för Hudiksvalls stads sparbank delgifven närmare redogörelse framgår bland annat, att

329	delegare	från	Hudiksvalls stad	hade en	behållning	af	R:dr	42,856: 90,
464	»	»	N:a och V:a Helsingland	»	»	»	»	76,624: 20,
36	»	»	aflägsnare orter	»	»	»	»	9,954: 71.
829	delegare					Summa	R:dr	129,435: 81.

Af sparbankens medel voro utlånade:

mot	59	reverser, intecknade i fastigheter	uti Hudiksvall	.	R:dr	66,439: 50,
»	13	»	»	å landet.....	»	12,225: —,
»	82	»	med borgensförbindelser		»	45,615: —.
	154	reverser		Summa	R:dr	124,279: 50.

å) Räntan, som från 1866 års början till d. 1 Maj 1868 godtgjorts insättare med 6 %, har från sistnämnde dag nedsatts till $5^1{}_2$ %.

ä) Då de för *Öfver-Torneå sockens* sparbank sistlidet år lemnade underrättelserna voro mycket ofullständiga, kan nu meddelas, att sparbankens verksamhet i blott ringa mån sträcker sig utom socknen, äfvensom att banken hålles tillgänglig för insättningar 1:a och 3:e lördagen i hvarje månad. Insättare tillgodoräknas 5 % och utlåningar ske mot borgen och inteckning i hemman. Sparbanken inrättades 1868.

Oaktadt de anmärkta bristerna på öfverensstämmelse mellan flere sparbankers uppgifter för nu i fråga varande år, jemförda med de förr lemnade, och oaktadt den störande inflytelsen deraf, att samtlige sparbankers räkenskaper ej omfatta samma tid, eller kalenderåret, torde dock dessa fel, som ofta beträffa mindre sparbanker och mindre summor, ej hindra att i det hela antaga förestående tabell såsom i det närmaste uttryckande rätta förhållandet. Af densamma upplyses bland annat:

att *sparbankernas antal*, vid 1869 års slut uppgående till 222, deraf 88 i städer och 134 å landsbygden, sedan förra året *ökats* med 6;

att de *tillkomne nya delegarnes* antal 45,952 med 7,524 *öfverstiger* förra årets;

att de *afgångne delegarne* 26,170 varit 656 *flere* än under förra året;

att de *qvarstående delegarne* vid årets slut voro 309,526 eller 19,969 *flere* än vid slutet af år 1868;

att det under året 1869 *insatta beloppet* uppgått till 13,825,404 R:dr, eller 2,230,945 R:dr *mera* än under nästförutgångna året;

att de på delegarne för deras insatser sig belöpande *räntorna* blifvit i räkenskaperna utförda med 2,152,236 R:dr eller 160,789 R:dr *mera* än under förra året;

att de under året *uttagna beloppen*, som med 2,217,405 R:dr understiga insättningarna, utgjort 11,607,999 R:dr, eller 589,513 R:dr *mera* än under föregående året;

att *delegarnes behållning*, innestående vid 1869 års slut, var 47,128,320 R:dr, således icke mindre än 4,404,913 *mera* än vid 1868 års slut;

att beloppet af *sparbankernas öfverskott* (grundfond, reservfond m. m.) under året 1869 *ökats* med 167,169 R:dr till 3,980,327 R:dr, samt

att *hela det hos sparbankerna innestående kapitalet* från 46,536,565 R:dr vid 1868 års slut *ökats* under år 1869 till 51,108,647 R:dr eller med 4,572,082 R:dr.

Beträffande i öfrigt förhållandet emellan länen visar sig, att Malmöhus län äfven nu står främst i afseende på de summor, hvilka dess sparbanker förvalta, utgörande 10,100,027 R:dr eller nära 20 procent af motsvarande summa för hela riket. Dernäst kommer fortfarande Stockholms stad med 7,148,721 R:dr, vidare Göteborgs och Bohus län med 4,502,934 R:dr, Kristianstads län med 3,229,886 R:dr, Östergötlands län med

2,877,524 R:dr och Blekinge län med 2,104,291 R:dr. Ordningsföljden i detta hänseende emellan länen var sålunda vid 1869 års slut densamma som vid slutet af det nästförutgångna året, och äfven i ett annat afseende qvarstår förhållandet oförändradt, nemligen att intet af de öfriga länen ännu uppnått 2 millioner R:dr; 11 län bland dessa gå dock nu öfver 1 million R:dr, men 8 län uppnå ej ens denna summa, hvaribland de flesta tillhöra Norrland. Sista platsen i detta hänseende intages fortfarande af Vesterbottens läns sparbanker med endast 97,737 R:dr, hvilket belopp dock är 42 % mera, än hvad förhållandet var 1868.

För att lätta öfversigten öfver sparbankernas verksamhet i olika riktningar är i tabell N:o 1 B (se följ. sida) ett länssammandrag af föregående tabell upprättadt, hvaruti länssummorna äro uttryckta uti procent af hvarje kolumns slutsumma för hela riket.

Efterföljande tabell utvisar, att Stockholms stads sparbank bidragit med 15·6 % (kol. 2) till hela antalet af de under året tillkomne nya delegarne, och då detta tal är det högsta i hela kolumnen, så utvisar detta, att Stockholms stad uti ifrågavarande hänseende står främst, ehuruväl Malmöhus län med sina 15·4 % kommer mycket nära. Hvilken ringa vigt rikets nordligaste län i detta fall ega, angifva de låga talen 0·6—0·8 %. Betraktar man vidare någon af de öfriga kolumnerna t. ex. den 8:de, är det lätt att finna, huru mycket hvarje läns sparbanker bidraga till de 47 millioner R:dr, som enligt tab. N:o 1 A finnas i rikets samtlige sparbanker insatta. Främst ställer sig här Malmöhus län med sina 19·8 %, derefter Stockholms stad med 14·1 %, Göteborgs och Bohus län med 8·9 % o. s. v., ända till Vesterbottens län, som kan uppvisa endast 0·2 %.

Fäster man sig åter vid hvarje *län särskildt för sig* och betraktar talen i kol. 2—kol. 10 på hvarje rad, så framgår såsom allmän regel, att dessa tal äro med hvarandra temligen lika. Såsom de tydligaste exemplen härpå framstå ytterligheterna Malmöhus län, som håller sig omkring 20 %, och Vesterbottens län med sitt 0·2 % i de flesta kolumnerna. Denna likhet hos talen för samma län utvisar, att sjelfva rörelsen hos sparbankerna fortgår temligen lika inom länen, hvarför ock en från de öfriga talen afvikande siffra (på samma rad) antyder ett afvikande från det normala eller ett undantag från regeln. Exempel härpå möter oss redan på första raden, der Stockholms stad har endast 7·3 % afgångne delegare, oaktadt de till-

Tab. № 1B. Sammandrag af sparbankernas rörelse och ställning, länsvis, i procent af slutsummorna för hela riket och jemförda med länens relativa folkmängd, år 1869.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	Under året					Vid årets slut				
Län.	tillkomne nya delegare.	afgångne delegare.	insatt belopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delegare.	innestående behållning tillhörande delegarne.	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, ränteinster m. m.)	Relativa folkmängden vid 1869 års slut.
	Antal.		R:dr R:mt.			Ant.	R:dr R:mt.			
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Stockholms stad	15·6	7·3	13·3	13·5	10·3	11·9	14·1	12·8	14·0	3·2
Stockholms län	4·1	2·7	5·0	3·1	4·2	3·2	3·2	0·7	3·0	3·2
Uppsala d:o	2·4	2·6	2·1	3·7	2·2	2·7	3·6	2·0	3·4	2·4
Södermanlands d:o	2·8	3·3	2·2	3·5	2·3	3·4	3·4	2·8	3·3	3·3
Östergötlands d:o	5·8	8·6	3·9	5·7	4·1	7·0	5·6	6·5	5·6	6·1
Jönköpings d:o	3·4	3·0	2·3	3·0	3·0	5·0	2·7	3·3	2·8	4·4
Kronobergs d:o	2·1	3·5	1·1	1·6	2·0	2·9	1·5	1·9	1·5	3·8
Kalmar d:o	2·3	3·5	2·0	2·5	2·8	2·5	2·5	6·1	2·8	5·6
Gotlands d:o	1·5	2·4	0·6	0·9	0·8	1·5	0·9	0·8	0·9	1·3
Blekinge d:o	3·7	5·1	4·1	4·0	5·3	4·1	4·0	5·2	4·1	3·1
Kristianstads d:o	6·4	7·5	4·7	6·4	5·7	6·0	6·4	5·8	6·3	5·3
Malmöhus d:o	15·4	15·9	23·3	20·1	23·9	18·0	19·8	18·8	19·8	7·5
Hallands d:o	1·6	2·5	1·6	1·5	1·8	1·9	1·5	2·2	1·6	3·1
Göteborgs och Bohus d:o	7·6	6·8	12·9	8·8	13·9	8·4	8·9	7·5	8·8	5·6
Elfsborgs d:o	2·9	3·6	2·0	2·5	2·4	3·1	2·6	5·0	2·8	6·7
Skaraborgs d:o	3·4	4·9	1·3	2·4	1·9	3·4	2·3	1·9	2·3	5·8
Vermlands d:o	3·1	4·2	2·4	3·9	3·1	2·8	3·7	3·9	3·8	6·3
Örebro d:o	4·0	4·6	3·1	3·7	2·7	3·2	3·6	3·5	3·6	4·0
Vestmanlands d:o	2·6	2·1	1·6	2·1	1·4	2·1	2·1	1·5	2·0	2·7
Kopparbergs d:o	1·7	1·7	0·9	1·5	0·9	2·0	1·5	2·5	1·5	4·2
Gefleborgs d:o	4·1	2·3	6·8	3·1	3·8	2·7	3·6	2·5	3·6	3·5
Vesternorrlands d:o	1·4	0·8	1·1	1·0	0·6	0·8	1·0	1·2	1·0	3·2
Jemtlands d:o	0·8	0·5	1·1	0·9	0·6	0·6	0·9	1·1	0·9	1·7
Vesterbottens d:o	0·6	0·2	0·2	0·2	0·1	0·3	0·2	0·2	0·2	2·2
Norrbottens d:o	0·7	0·4	0·4	0·4	0·2	0·5	0·4	0·3	0·4	1·8
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

komne utgöra 15·6 % och de öfriga talen hålla sig nästan lika högt. I Stockholms stads sparbank har sålunda under år 1869 ett ovanligt litet antal delegare utgått ur banken. Ett annat exempel erbjuder Stockholms län, som, oaktadt alla de öfriga kolumnerna hålla sig omkring 3—5 %, likväl i kol. 9 har den låga siffran 0·7 %, hvilket med andra ord vill säga, att detta läns sparbanker hafva i förhållande till sin rörelse en anmärkningsvärdt liten grundfond. Motsatsen åter härtill förekommer i Kalmar län. Då vid jemförelsen af kol. 5 och kol. 8 man finner, att talen häri för hvarje län särskildt ingenstädes skilja sig från hvarandra mera än med en eller annan tiondedels %, så har detta sin giltiga orsak deruti, att den ena kolumnen betecknar räntan och den andra kapitalet, hvilkas relativa tal derföre ock stå i nästan lika förhållande till hvarandra, så länge åtminstone räntefoten i alla sparbankerna hålles ungefär lika hög (5 % à 6 %).

Om man för utrönande af sparbankernas verksamhet inom de olika länen jemför med hvarandra t. ex. sparbanksdelegarnes antal eller deras behållning, utan att fästa något afseende vid länens större eller mindre folkrikhet, beginge man onekligen ett stort misstag. Det är med anledning häraf, som i förestående tabell N:o 1 B en kol. 11 blifvit tillagd, af hvilken framgår, huru mycket hvarje län bidrager till hela rikets folkmängd, och sålunda erbjuder en säker jemförelsepunkt. Då nu af tabellen synes, att t. ex. Stockholms län ingår i rikets folkmängd med 3·2 %, men tillika med 3·2 % bidrager till hela sparbanksdelegareantalet (kol. 7) och äfvenledes med 3·2 % till deras hela behållning (kol. 8), så håller sig detta län precis vid sitt medium, och är sparbanksverksamheten derstädes så att säga normal. Uppsala län åter, som har blott 2·7 % sparbanksdelegare, står ändock relativt högre än Stockholms län med sina 3·2 %, ty Uppsala läns folkmängd utgör blott 2·4 % af riksbefolkningen.

Emedan sparbankernas verksamhet kan betraktas från flere synpunkter, utfalla naturligtvis jemförelserna olika. Vi vilja här endast fästa oss vid det kapital, som de förvalta (kol. 10) och ställa detta i jemförelse med den relativa folkmängden (kol. 11). Häraf framgår, att sparbanksverksamheten står *högst* i Stockholms stad, ty den är mera än 4 gånger så stor ($\frac{14·0}{3·2} = 4·4$), som den kunde vara, om den hölle sig blott till sitt medium, och dernäst kommer Malmöhus län, der denna

verksamhet är 2½ gånger så stor, vidare Göteborgs och Bohus län (1½ gånger), samt för öfrigt Uppsala, Södermanlands, Blekinge, Kristianstads samt Gefleborgs län. I dessa 8 län står utvecklingen af ifrågavarande verksamhet *vid eller öfver* det normala, men i alla de andra länen derunder, ehuruväl Stockholms län, Östergötlands, Gotlands, Örebro och Vestmanlands län icke afvika synnerligen mycket derifrån. *Lägst* och derför sämst är förhållandet i de 3 Småländska länen, i Hallands län och i de båda Vestgöta länen, i Vermland och Dalarna samt i de 4 nordligaste länen, hvarest det aldra sämsta förhållandet möter i Vesterbottens län, der sparbankernas verksamhet icke uppnått $\frac{1}{10}$ af hvad den borde vara ($\frac{0{\cdot}2}{2{\cdot}2} = 0{\cdot}09$).

Att likväl folkmängden icke kan vara den enda bestämmande uti ifrågavarande hänseende, torde vara lätt insedt, då andra faktorer såsom folkmängdens täthet, sparinrättningarnas mer eller mindre lätta tillgänglighet m. m. måste härvid äfven ega inflytande, hvarom ock i det följande skall lemnas redogörelse.

I afseende på sparbankernas *antal* och *fördelning* på de olika länen jemte förhållandet till *folkmängd* och *areal* lemnar tab. N:o 2 (se följ. sida) en öfversigt, hvarvid de i senare tider gjorda rättelser i uppgifterna om några läns arealer, isynnerhet för de nordligaste länen, här iakttagits, och dessutom här, i motsats till föregående årens kalkyler, inberäknats insjöar och vattendrag, enär i detta fall man torde rättast böra fästa sin uppmärksamhet vid *hela* utsträckningen af områdena. För jemförelses skuld meddelas derför ock i slutet af tabellen de motsvarande och nu omräknade talen för de 8 föregående åren.

Af de vid 1869 års slut kända 222 sparbankerna tillhöra 88 städerna, uti hvilka ingen dylik inrättning under årets lopp hvarken tillkommit eller upphört, men i stället hafva å landsbygden för 7 nya kunnat nu redogöras, så att då 1 under tiden slutat sin verksamhet, de å landsbygden voro vid 1869 års slut 134 till antalet. Af dessa nya sparbanker är, enligt hvad ock redan här ofvan anförts, en belägen i hvartdera af Kalmar, Gotlands och Blekinge län samt fyra i Kristianstads län. Den som slutade, tillhörde Uppsala läns sparbanker. Östergötlands län har fortfarande största antalet nemligen 32 sådana, hvilket är ¼ af beloppet i hela riket. Malmöhus län kommer dernäst med 20 dylika, hvarefter i ordning följa Kristianstads och Örebro län hvartdera med 18, Kalmar län med 13, Södermanlands

Tab. N:o 2. Sparbankernas antal och förhållande till folkmängd och areal vid 1869 års slut, länsvis.

Län.	Antal.	*En* på nedanstående innevånareantal.	*En* på qvadratmil.
Stockholms stad	1	134,650	omkr. 9·2
Stockholms län	6	21,901	
Uppsala d:o	3	33,199	» 15·2
Södermanlands d:o	11	12,299	» 5·4
Östergötlands d:o	32	7,938	» 2·9
Jönköpings d:o	8	22,721	» 12·2
Kronobergs d:o	3	53,206	» 29·0
Kalmar d:o	13	17,939	» 7·7
Gotlands d:o	10	5,408	» 2·7
Blekinge d:o	11	11,514	» 2·4
Kristianstads d:o	18	12,269	» 3·2
Malmöhus d:o	20	15,677	» 2·1
Hallands d:o	6	21,255	» 7·1
Göteborgs och Bohus d:o	7	33,114	» 6·2
Elfsborgs d:o	7	39,934	» 16·1
Skaraborgs d:o	8	30,362	» 9·4
Vermlands d:o	6	43,587	» 24·6
Örebro d:o	18	9,246	» 4·4
Vestmanlands d:o	7	16,165	» 8·2
Kopparbergs d:o	7	25,132	» 36·4
Gefleborgs d:o	10	14,583	» 17·0
Vesternorrlands d:o	2	66,329	» 108·9
Jemtlands d:o	1	70,372	» 473·5
Vesterbottens d:o	2	45,469	» 256·1
Norrbottens d:o	5	15,119	» 180·4
I hela riket år 1869	222	18,733	omkr. 17·4
» » » » 1868	216	19,320	» 17·9
» » » » 1867	203	20,668	» 19·0
» » » » 1866	195	21,337	» 19·8
» » » » 1865	186	22,119	» 20·8
» » » » 1864	179	22,738	» 21·6
» » » » 1863	175	22,986	» 22·1
» » » » 1862	167	23,748	» 23·2
» » » » 1861	156	25,111	» 24·8

och Blekinge län, hvartdera med 11, Gotlands och Gefleborgs län, hvilket hvart för sig har 10 sparbanker o. s. v. I Jemtlands län räknar man ännu blott 1 dylik inrättning. Stockholms stads innevånare, som äfvenledes ega blott 1 sådan, afsedd för staden, hafva under redogörelseårets lopp erhållit utvidgad möjlighet för insättningar genom öppnandet i stadens folkskolelokaler af 7 filialer af stadssparbanken och verkar härstädes dessutom den i staden belägna Stockholms läns sparbank.

Huru proportionen mellan sparbankernas *antal* och folkmängden under de sista 9 åren ställt sig allt fördelaktigare, visar den ofvan intagna tabellen. År 1861 fans det en sparbank för 25,111 af rikets innevånare och nu vid 1869 års slut räknade man endast 18,733 personer på en sådan inrättning, ehuruväl, såsom längre fram skall närmare visas, af dessa blott hvar 13:de person begagnade sig af sin möjlighet att få utgöra en bland sparbanksdelegarne. Äfven i afseende på *arealen* har förhållandet så småningom gått mot det bättre, ty då man år 1861 hade att i det hela taget för hela riket öfverfara en areal af nära 25 qvadratmil, innan man påträffade en sparbank, kunde man 1869 finna en sådan åtminstone inom hvar 17·4 qvadratmil. Det är klart, att de Norrländska obygderna måste högst menligt inverka på dessa förhållanden, och att derför Sveriges sydligare trakter skola framvisa mycket gynsammare förhållanden. Malmöhus län räknar en sparinrättning för hvarje 2·1 qvadratmil af sin areal, Blekinge län 1 för hvar 2·4 qvadratmil, Gotland en för hvar 2·7 qv.-mil, Östergötlands län en för hvarje 2·9 qv.-mil o. s. v. Den andra ytterligheten möta vi i Jemtlands län, der hela länsarealen, 473·5 qv.-mil, upptager icke mera än en enda sparbank.

Gotlands län, som i afseende på *innevånareantalet*, tog år 1868 främsta rummet framför Östergötlands län, har ännu mera betryggat sin plats, då det nu eger en sparbank för endast hvarje 5,408:de innebyggare. Härefter följa i ordning Östergötlands län med 7,938, Örebro län med 9,246, Blekinge län med 11,514, Kristianstads län med 12,269, Södermanlands län med 12,299 innevånare o. s. v. Att Malmöhus län, oaktadt det står främst i afseende på arealen, ändock i fråga om sparbankernas förhållande till innevånaretalet erhåller blott 9:de rummet, har sin orsak uti detta läns täta befolkning, likasom dylikt förhållande inträffar äfven med Stockholms stad.

En fortsatt jemförelse med förhållandena under förutgångna år är utförd i efterföljande tabeller hufvudsakligen genom relativa tal, hvarvid i afseende på antalet *sparbanksdelegare* och deras förhållande till folkmängden under åren 1861—1869 redogöres i tabellen N:o 3 (å följande sida).

Det är i allmänhet rätt tillfredsställande resultat, som i tabellen framläggas. År 1861 räknade man här i Sverige 198,559 sparbanksdelegare och på 9:de året derefter hade detta antal ökat sig med 56 % till 309,526. Denna tillökning har i allmänhet fortgått temligen jemnt, hvarför man ock har att hoppas, att förhållandet så skall fortfara, sedan kännedomen om sparbankerna och deras nytta börjat vinna allt mera spridning och sjelfva inrättningarne genom sitt allt större antal göra det lättare att hopsamla besparingarne från många händer. Till hela delegare-antalet bidrager Malmöhus läns stora och utan tvifvel väl bergade befolkning fortfarande med största beloppet eller med 55,665 personer. Dessa äro dock fördelade på ett betydligt antal banker, så att hvar och en sådan icke erhåller så många delegare som Stockholms stads sparbank, hvilken ensam har 36,770 delegare och är Sveriges förnämsta sparbank. Göteborgs och Bohus läns sparinrättningar komma dernäst med tillsammans 26,001 delegare, vidare Östergötlands läns sparbanker med 21,604, Kristianstads läns med 18,527 o. s. v. ända till Vesterbottens läns sparbanker, som hafva tillsammans 1,019 delegare. I medeltal för hela riket hade år 1869 hvar sparbank 1,394 delegare mot 1,273 år 1861.

Länens olika folkrikhet är naturligtvis en vigtig faktor i fråga om det större eller mindre antalet af dem, som hafva sparbanksbok (jfr. Tab. N:o 1 B), men att denna faktor icke verkar ensam, framgår alltför tydligt, då man (såsom i efterföljande tab. N:o 3) fördelar sparbanksdelegarne i hvarje län på dess innevånare, hvarvid man allsicke erhåller något konstant tal, hvilket skulle utmärka en lika ifver inom alla län att erhålla sparbanksbok. I sjelfva verket äro variationerna betydliga: i Stockholms stad, der förhållandet är bäst, träffas en sparbanksdelegare bland ej fullt 4 personer och i Malmöhus län bland ej fullt 6. Vid eller under medeltalet, hvilket för hela riket utgör 13 personer, hålla sig 11 län, de öfriga gå högre ända till 89 personer, såsom förhållandet är i Vesterbottens län, hvilket dock är betydligt gynsammare, än hvad det var året förut, då der fanns en innehafvare af sparbanksbok bland 113 innevånare. Jemför man hvarje län för sig åren 1868 och 1869, skall man

Tab. N:o 3. **Antal vid årets slut qvarstående sparbanksdelegare under åren**

Län.	År 1861.		År 1862.		År 1863.		År 1864.	
	Antal sparbanks-delegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanks-delegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanks-delegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanks-delegare.	*En* delegare på innevånare.
1 Stockholms stad	21,478	omkr. 5	22,208	omkr. 5	23,603	omkr. 5	25,216	omkr. 5
2 Stockholms län	1,120	» 109	2,227	» 56	3,970	» 31	4,813	» 26
3 Uppsala d:o	6,134	» 15	6,529	» 14	6,901	» 14	6,951	» 14
4 Södermanlands d:o	7,836	» 16	8,248	» 16	8,859	» 15	9,195	» 14
5 Östergötlands d:o	14,547	» 17	15,269	» 16	16,035	» 16	16,209	» 16
6 Jönköpings d:o	9,691	» 18	10,621	» 17	11,421	» 16	12,049	» 15
7 Kronobergs d:o	6,887	» 22	7,448	» 21	7,734	» 21	7,851	» 20
8 Kalmar d:o	6,392	» 35	6,741	» 34	7,212	» 32	7,058	» 33
9 Gotlands d:o	3,012	» 17	3,456	» 15	3,900	» 13	3,985	» 13
10 Blekinge d:o	9,138	» 13	9,511	» 13	9,564	» 13	9,581	» 13
11 Kristianstads d:o	12,501	» 17	12,261	» 18	12,148	» 18	12,286	» 18
12 Malmöhus d:o	36,297	» 8	37,780	» 8	38,869	» 8	39,658	» 8
13 Hallands d:o	4,412	» 27	4,528	» 27	4,538	» 27	4,713	» 26
14 Göteborgs o. Bohus d:o	12,903	» 17	13,650	» 16	14,379	» 16	17,087	» 13
15 Elfsborgs d:o	6,654	» 41	6,887	» 40	7,296	» 38	7,513	» 37
16 Skaraborgs d:o	9,374	» 24	9,552	» 24	9,138	» 25	8,933	» 26
17 Vermlands d:o	7,817	» 32	7,593	» 33	7,518	» 34	7,866	» 33
18 Örebro d:o	7,988	» 19	8,357	» 19	8,537	» 19	8,091	» 20
19 Vestmanlands d:o	3,147	» 33	3,382	» 31	3,614	» 30	4,362	» 25
20 Kopparbergs d:o	3,988	» 42	4,326	» 40	4,768	» 36	5,205	» 33
21 Gefleborgs d:o	2,750	» 50	3,047	» 46	3,516	» 40	4,670	» 30
22 Vesternorrlands d:o	1,742	» 68	1,777	» 68	1,772	» 69	1,895	» 66
23 Jemtlands d:o	1,585	» 39	1,716	» 37	1,768	» 37	1,808	» 37
24 Vesterbottens d:o	400	» 208	445	» 191	452	» 191	456	» 193
25 Norrbottens d:o	766	» 92	784	» 92	823	» 88	798	» 92
I hela riket	198,559	omkr. 20	208,343	omkr. 19	218,335	omkr. 18	228,219	omkr. 18
Medeltal delegare i hvar sparbank	1,273		1,218		1,248		1,275	

och deras förhållande till folkmängden vid samma tid 1861—1869, länsvis.

År 1865.		År 1866.		År 1867.		År 1868.		År 1869.		
Antal sparbanksdelegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanksdelegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanksdelegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanksdelegare.	*En* delegare på innevånare.	Antal sparbanksdelegare.	*En* delegare på innevånare.	
27,043	omkr. 5	28,704	omkr. 4·8	29,977	omkr. 4·7	31,543	omkr. 4	36,790	omkr. 3·7	1
6,177	» 21	7,238	» 18	7,834	» 17	8.623	» 15	9,792	» 13	2
7,324	» 13	7,722	» 13	7,785	» 13	8,011	» 12	8,317	» 12	3
9,631	» 14	9,570	» 14	9,875	» 14	10,014	» 14	10,447	» 13	4
17,529	» 14	18,335	» 14	20,245	» 13	21,064	» 12	21,604	» 12	5
12,509	» 15	12,261	» 15	13,292	» 14	14.706	» 13	15,501	» 12	6
7,980	» 20	8,255	» 20	8,621	» 19	8,964	» 18	8.976	» 18	7
7,258	» 32	7,428	» 32	7,738	» 31	7,769	» 30	7,889	» 30	8
4,071	» 13	4,099	» 13	4.453	» 12	4,722	» 11	4,795	» 11	9
10,489	» 12	11,335	» 11	11,948	» 11	12,216	» 10	12,554	» 10	10
13,488	» 16	14,248	» 16	15,549	» 15	17.304	» 13	18.527	» 12	11
42,848	» 7	46,817	» 6·6	49,265	» 6·4	52,796	» 6	55.665	» 5·6	12
4,856	» 26	5,005	» 25	5,538	» 23	5,855	» 22	5,956	» 21	13
19,073	» 12	20.961	» 11	22,638	» 10	24.277	» 9	26,001	» 9	14
7,998	» 35	8,269	» 34	8.706	» 32	9.215	» 31	9.630	» 29	15
8,874	» 27	9,342	» 26	10,056	» 24	10,058	» 24	10,373	» 24	16
8,120	» 32	8.179	» 32	8,307	» 32	8.239	» 32	8,550	» 31	17
8,405	» 19	9,212	» 18	9,614	» 17	9.378	» 18	10,002	» 17	18
4,861	» 22	5,338	» 21	5.623	» 20	5,836	» 19	6,485	» 18	19
5,509	» 32	5,723	» 31	5,867	» 30	5.836	» 30	6,184	» 29	20
5,472	» 26	6,005	» 24	6.543	» 22	7,201	» 20	8,483	» 17	21
1,936	» 66	2,054	» 63	2,117	» 62	2,195	» 60	2,607	» 51	22
1,805	» 38	1,724	» 40	1,700	» 41	1,704	» 41	1,929	» 36	23
458	» 194	514	» 176	700	» 130	790	» 113	1,019	» 89	24
1,012	» 74	1.069	» 71	1.092	» 70	1.242	» 61	1,450	» 52	25
244,726	omkr. 17	**259,407**	omkr. 16	**275,083**	omkr. 15	**289,557**	omkr. 14	**309,526**	omkr. 13	
1,316		**1,330**		**1,355**		**1,341**		**1,394**		

finna, att, der förhållandet ej tyckes stå på samma punkt, har det öfverallt under det senare året sänkt sig till det bättre, och om man går tillbaka till 1861, skall man med få undantag påträffa samma förhållande.

Medelvärdet af hvar sparbanksbok, d. v. s. det penningebelopp, som hvar och en af sparbanksdelegarne i medeltal hade i sparbankerne innestående, framställes länsvis under de 10 åren 1860—1869 i efterföljande tabell:

Tab. N:o 4. **Medeltal af sparbanksdelegarnes innestående behållning vid slutet af åren 1860—1869, länsvis.**

Län.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	Riksdaler Riksmynt.									
Stockholms stad	160,15	159,09	161,66	166,05	161,41	165,39	166,56	170,24	180,97	180,50
Stockholms län	84,03	92,12	78,03	87,65	101,73	111,22	121,29	129,71	144,93	156,03
Uppsala d:o	147,54	155,16	163,01	167,31	173,33	183,44	190,31	195,19	196,90	200,99
Södermanlands d:o ...	137,18	142,56	148,20	150,76	150,56	148,65	152,41	147,49	147,96	153,06
Östergötlands d:o.....	105,84	105,73	108,92	109,65	112,15	109,64	111,36	110,57	114,96	121,12
Jönköpings d:o	87,93	91,27	94,03	90,63	83,08	77,82	81,42	83,52	85,02	82,85
Kronobergs d:o	84,01	86,61	92,46	89,58	86,55	86,21	83,69	84,03	84,57	78,83
Kalmar d:o	166,15	174,74	182,41	177,29	171,26	166,86	163,36	154,94	149,77	148,17
Gotlands d:o.	100,12	101,57	107,97	99,78	96,67	90,27	89,15	87,35	85,16	85,67
Blekinge d:o	160,06	171,14	177,99	176,14	168,55	158,24	148,02	145,67	151,45	151,23
Kristianstads d:o .. .	201,42	196,68	189,41	179,52	171,04	170,06	168,03	169,81	163,51	161,88
Malmöhus d:o.....	159,20	170,11	160,81	154,32	156,95	160,17	157,75	163,10	160,49	167,96
Hallands d:o..... .	103,00	106,11	101,07	100,28	103,38	105,67	105,81	101,30	115,88	120,74
Göteb. o. Bohus d:o	187,01	189,23	188,13	190,83	175,42	175,68	158,08	157,39	158,14	161,63
Elfsborgs d:o..... ..	148,10	153,37	155,85	151,87	141,29	136,15	129,50	129,37	126,42	126,42
Skaraborgs d:o..	85,17	89,54	94,37	101,39	103,96	107,25	109,55	108,36	107,53	104,47
Vermlands d:o	191,18	194,49	204,10	211,20	200,13	206,22	209,35	205,29	207,40	206,23
Örebro d:o	149,82	151,13	153,33	150,79	157,68	161,64	160,26	157,07	160,33	169,47
Vestmanlands d:o	125,07	140,83	151,80	156,85	144,23	150,70	149,96	148,70	151,20	150,82
Kopparbergs d:o	122,25	119,48	118,97	119,55	119,18	119,43	117,34	107,07	107,82	110,36
Gefleborgs d:o	163,73	166,72	178,13	184,45	161,64	157,32	150,59	150,95	158,41	202,07
Vesternorrlands d:o ..	138,52	143,50	147,61	156,44	158,22	166,66	165,77	165,57	171,45	183,04
Jemtlands d:o..... .	164,39	178,11	193,81	201,90	204,61	198,21	192,97	191,58	193,67	223,92
Vesterbottens d:o	119,96	131,12	158,33	171,86	163,65	161,12	134,74	89,97	84,54	89,86
Norrbottens d:o.....	95,33	110,48	126,43	137,65	152,82	125,63	131,74	137,99	125,53	134,96
I hela riket	145,42	149,94	150,05	148,83	146,23	147,04	145,56	145,66	147,54	152,26

Oaktadt under 1869 års lopp delegarnes behållning i sparbankerna stegrats med nära 4½ millioner riksdaler, har dock medelvärdet af hvar sparbanksbok icke ökat sig med mera än 4 R:dr 72 öre ifrån året 1868, då detta medelvärde var 147,54 R:dr till 152,26 R:dr, hvartill det uppgick vid 1869 års slut, och hvilket är det högsta under hela 10-årsperioden 1860—1869. Lägst var detta medelbelopp år 1860, då det likväl belöpte sig till 145,42 R:dr. Det ökade värdet af endast 6,84 R:dr under decenniet tyckes icke stå i något jemnt förhållande till den motsvarande stigningen i totala behållningen, nemligen från 27 millioner R:dr (år 1860) till 47 mill. R:dr (år 1869), men härvid får man ej förbise, att delegarnes antal samtidigt ökats från 187,675 till 309,526, så att resultatet blir nästan detsamma, enär man slutligen erhåller blott ett högre penningebelopp att fördela på dess flere händer.

I redogörelsen för år 1868 visades det, att den stegring, som år från år fortgått i hela beloppet af delegarnes behållning, till största delen uppkommit genom tillagda räntor och endast i ringa mån genom öfverskott af insättningarne öfver uttagen. Med år 1869 inträder ett fördelaktigare förhållande i detta hänseende, ty då uppgick detta öfverskott till fullt ut, hvad räntorna inbragte, eller till något mera än 2 mill. R:dr. Denna stegrade insättning är onekligen en glädjande företeelse, men man bör dock ej härvid förbise, huru ringa i sjelfva verket det belopp är, som hvar insättare har att i händelse af behof ur sparbanken uttaga. Sverige borde väl kunna i detta fall afsätta lika mycket som t. ex. Norge, men jemför man de tillgängliga sifferuppgifterna, så framträda förhållanden, som ingalunda tala till vår fördel. År 1865 hade 168,715 Norske insättare i sina sparbanker tillsammans 75 mill. Sv. R:dr, hvilket på hvar och en insättare gör 445 R:dr. Utsträckes jemförelsen till Danmark, så visar sig, att år 1868 funnos der 238,008 personer, som hade i sparbanker insatte nära 111 mill. Sv. R:dr, och egde således hvar och en af dessa 465 R:dr till sin disposition. De Svenska sparbanksböckernas medelvärde af något mera än 152 R:dr och hela behållningen 47 mill. R:dr ställa oss sålunda icke högt vid jemförelse med de anförda grannländerna. Härvid må likväl anmärkas, att flere sådana summor, som hos oss deponeras i våra egentliga bankinrättningar, lära ofta nog i Norge och Danmark öfverlemnas till sparbankerna.

Länen jemförda med hvarandra uti ifrågavarande hänseende förete stora variationer, gående från 78,83 R:dr i Kronobergs

län till 223,92 R:dr i Jemtlands län, dit maximum åter förflyttat sig, ifrån att sedan 1865 hafva varit inom Vermlands län. Till stegringen i slutsumman för hela riket från 147,54 R:dr år 1868 till 152,26 R:dr år 1869 hafva icke alla län bidragit, tvärtom visa 9 län en större eller mindre sänkning, och 1 län står på samma punkt. En dylik sänkning behöfver dock ej förutsätta en minskad sparsamhet, utan kan härleda sig från ett ökadt antal insättare, hvilka i början oftast hafva endast små summor, hvarmed de kunna bidraga till slutresultatet.

En fortgående jemförelse mellan de särskilda åren i afseende på antalet *tillkomne* sparbanksdelegare framlägges i tab. N:o 5, der antalet af de under första redogörelseåret, eller 1861, tillkomne antagits = 100, så att kolumnerna för de följande åren i procent utvisa vexlingarna af tillkomne delegare.

Tab. N:o 5. **Antalet tillkomne sparbanksdelegare under hvartdera af åren 1862—1869, jemfördt med antalet tillkomne under år 1861, antaget = 100.**

Län.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%
Stockholms stad	116	126	130	137	140	139	150	284
Stockholms län	473	815	495	775	683	580	659	733
Uppsala d:o	99	106	93	108	112	103	106	115
Södermanlands d:o	105	132	113	121	100	101	119	133
Östergötlands d:o	84	95	75	113	112	174	122	110
Jönköpings d:o	107	79	94	91	85	135	140	125
Kronobergs d:o	167	153	145	120	152	181	189	174
Kalmar d:o	128	124	77	97	99	121	103	108
Gotlands d:o	124	139	91	88	78	118	123	128
Blekinge d:o	110	109	106	190	210	173	165	185
Kristianstads d:o	62	60	58	105	91	109	140	121
Malmöhus d:o	86	76	89	122	150	139	133	148
Hallands d:o	106	107	136	146	153	282	250	225
Göteborgs och Bohus d:o	115	119	262	237	216	217	218	233
Elfsborgs d:o	92	130	94	142	113	156	143	158
Skaraborgs d:o	106	104	151	111	155	198	149	187
Vermlands d:o	82	72	120	102	83	104	102	134
Örebro d:o	96	85	72	101	150	117	103	160
Vestmanlands d:o	119	106	209	185	186	167	153	235

Län.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%
Kopparbergs län	99	162	124	115	120	83	97	137
Gefleborgs d:o	100	125	260	205	166	169	168	303
Vesternorrlands d:o	81	83	122	111	110	134	126	259
Jemtlands d:o	91	65	69	68	37	60	57	155
Vesterbottens d:o	119	81	75	73	184	432	224	438
Norrbottens d:o	83	102	57	239	166	189	286	323
I hela riket	102	106	115	134	137	148	144	172

Enligt hvad denna tabell utvisar, har det år från år till och med 1867 stegrade procenttalet, som 1868 sjönk med 4 %, nu under 1869 höjt sig ända till 172 % mot hvad tillökningen i delegareantalet var 1861. Intet enda län har under denna tid fortgått i ständigt stigande, utan kan man här och hvar spåra än större och än mindre sänkningar, men ifrån 1868 och till 1869 är det endast fyra län, der dylikt tillbakagående framträder. Till höjningen i hela riket sistnämnda år från 144 % till 172 % tyckes Stockholms stads sparbank mest bidragit med sin tillökning af 284 % från 150 % år 1868. En dylik stegring hos en så betydande sparbank som Stockholms stads måste ega ett afgjordt större inflytande på slutresultatet, än hvad t. ex. Vesterbottens läns båda sparbanker i detta fall förmå uträtta, oaktadt uti äfven dessa det ifrågavarande procenttalet nästan fördubblats eller från 224 % till 438 %. I andra län kunde också härmed mer eller mindre jemförliga fall uppvisas.

Till en med föregående tabell likartad jemförelse i afseende på antalet *afgångne* sparbanksdelegare erbjudes tillfälle genom följande tab. N:o 6, i hvilken antalet afgångne under år 1861 är likaledes antaget = 100.

Tab. N:o 6. **Antalet afgångne sparbanksdelegare under hvartdera af åren 1862—1869, jemfördt med antalet afgångne under år 1861, antaget = 100.**

Län.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%
Stockholms stad	94	76	71	69	80	95	94	82
Stockholms län	99	313	386	530	617	808	737	643
Uppsala d:o	109	126	136	129	132	172	155	132

Län.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%
Södermanlands län	99	109	124	129	147	140	165	140
Östergötlands d:o	106	123	123	138	134	158	163	180
Jönköpings d:o	63	50	79	99	186	67	85	111
Kronobergs d:o	85	135	165	129	136	152	168	229
Kalmar d:o	165	140	168	139	152	150	181	176
Gotlands d:o	100	134	181	174	176	120	176	278
Blekinge d:o	139	185	186	164	212	211	226	255
Kristianstads d:o	134	122	98	105	110	106	143	152
Malmöhus d:o	133	128	170	142	184	177	198	208
Hallands d:o	115	108	135	157	165	185	236	298
Göteborgs och Bohus d:o	101	104	138	160	139	155	167	182
Elfsborgs d:o	116	153	124	172	143	181	142	192
Skaraborgs d:o	120	207	247	167	156	160	210	212
Vermlands d:o	125	96	107	94	97	108	131	126
Örebro d:o	97	104	168	110	119	139	194	159
Vestmanlands d:o	139	114	104	166	175	210	212	204
Kopparbergs d:o	113	237	168	174	231	240	284	212
Gefleborgs d:o	125	118	180	182	192	198	235	233
Vesternorrlands d:o	105	134	110	147	104	169	146	138
Jemtlands d:o	96	127	153	205	211	209	165	176
Vesterbottens d:o	167	244	239	244	333	478	283	261
Norrbottens d:o	147	129	176	271	224	349	271	224
I hela riket	113	119	134	129	143	149	165	169

Enligt ofvanstående tabell hafva alltså i hela riket de afgångne delegarne år från år ökats i jemnt stigande, då man afser från en ringa sänkning år 1865. Höjningen af 4 % från år 1868 till år 1869 har åstadkommits genom ett ökadt antal afgående i 12 län, hvilket belopp dock minskats genom en samtida sänkning i de öfriga 13 länen, hvaribland äfven Stockholms stad förekommer. Att stegringen icke utgör mera än 4 %, på samma gång som de tillkomne delegarnes antal höjt sig med 28 %, vittnar onekligen fördelaktigt om utvecklingen af sparbankernas verksamhet, ty det vore för mycket begärdt, om man fordrade, att tillväxten i de tillkomnes antal icke skulle få motsvaras af en, om ock ringa tillökning, i de afgångnes.

Förhållandet mellan afgångne och tillkomne sparbanksdelegare åskådliggöres närmare och särskildt för hvarje af åren 1861—

1869 genom den fortsatta redogörelsen uti nedanstående tab. N:o 7, i hvilken de tillkomne sparbanksdelegarne för hvarje särskildt år antagits = 100, så att siffrorna i hvarje årskolumn uttrycka den procent häraf, som de afgångne delegarne utgjort.

Tab. N:o 7. **Jemförelse mellan afgångne och tillkomne sparbanksdelegare, de senare för hvart år antagne = 100.**

Län.	Afgångne delegare i förhållande till 100 nykomne:								
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Stockholms stad	93	75	56	51	47	53	64	59	27
Stockholms län	43	9	16	34	29	39	60	48	38
Uppsala d:o	54	59	64	79	64	63	89	78	61
Södermanlands d:o	63	60	52	69	67	93	87	87	67
Östergötlands d:o	52	65	67	85	63	62	47	69	85
Jönköpings d:o	56	32	35	47	60	121	27	34	49
Kronobergs d:o	75	38	66	85	80	67	63	66	99
Kalmar d:o	54	69	61	117	78	83	67	97	88
Gotlands d:o	41	33	40	83	82	93	42	59	90
Blekinge d:o	56	71	95	78	49	57	68	77	78
Kristianstads d:o	53	116	108	90	53	64	52	55	67
Malmöhus d:o	42	64	70	80	49	51	53	62	59
Hallands d:o	65	71	66	65	70	71	43	62	86
Göteborgs och Bohus d:o	65	57	58	34	44	42	46	50	51
Elfsborgs d:o	58	72	68	76	70	73	66	57	70
Skaraborgs d:o	71	80	147	116	106	71	57	100	81
Vermlands d:o	83	126	110	73	76	96	86	106	78
Örebro d:o	66	66	81	156	73	52	79	125	66
Vestmanlands d:o	53	62	57	30	47	50	67	73	46
Kopparbergs d:o	36	41	53	49	54	70	104	105	56
Gefleborgs d:o	42	53	40	29	37	49	49	59	32
Vesternorrlands d:o	64	82	102	58	85	81	58	74	34
Jemtlands d:o	33	38	66	75	102	194	117	97	38
Vesterbottens d:o	29	40	86	91	96	52	32	36	17
Norrbottens d:o	47	78	60	146	54	64	87	45	33
I hela riket	58	64	65	67	56	60	58	66	57

Under åren 1861—1869 har, enligt hvad ofvanstående tabell utvisar, relationen mellan de afgångne och tillkomne sparbanksdelegarne för hela riket varierat inom ganska trånga gränser, nemligen mellan 56 % (år 1865) och 67 % (år 1864), d. v. s. de afgående hafva utgjort högst ⅔ af de tillkomnes antal. Närmast intill det gynnsammaste året 1865 står nu ifrågavarande redogörelseår 1869, som med blott 1 % öfverstiger detta och företer sålunda talet 57 %. Betraktar man hvarje län för sig under detta sista år, framgår det gynsamma förhållandet, att intet enda af dessa öfvergår 100 %, eller med andra ord: i alla län äro de tillkomnes antal större än de afgångnes och har sålunda hela delegareantalet under året ökats i alla län. Lägsta procenttalet och således gynsammaste förhållandet visar Vesterbottens län eller 17 %, närmast derintill kommer Stockholms stad med 27 %, ända till Kronobergs län, för hvilket endast 1 % fattas, för att de till- och afgångne skulle blifva lika många.

För den tidrymd, under hvilken oafbrutna årliga uppgifter rörande i rikets sparbanker *insatt* och *uttaget belopp* varit tillgängliga, utvisa dessa nedanstående summor:

År.	Insatser.	Uttagningar.	Summa.
1856	R:dr 6,026,887.	R:dr 4,254,721.	R:dr 10,281,608.
1857	» 4,977,455.	» 5,307,631.	» 10,285,066.
1858	» 4,004,234.	» 6,779,762.	» 10,783,996.
1859	» 5,213,685.	» 5,134,948.	» 10,348,633.
1860	» 5,953,793.	» 5,436,201.	» 11,389,994.
1861	» 6,778,376.	» 5,632,461.	» 12,420,837.
1862	» 6,706,324.	» 6,649,716.	» 13,356,040.
1863	» 6,810,329.	» 7,090,264.	» 13,900,593.
1864	» 7,014,643.	» 7,548,545.	» 14,563,188.
1865	» 9,577,985.	» 8,586,647.	» 18,164,632.
1866	» 9,394,427.	» 9,390.796.	» 18,785,223.
1867	» 10,670,179.	» 10,242,938.	» 20,913,117.
1868	» 11,594,459.	» 11,018,486.	» 22,612,945.
1869	» 13,825,404.	» 11,607,999.	» 25,433,403.

Om man antager, att summan af insatserna och uttagningarna i sparbankerna får gälla som uttryck af sjelfva rörelsens storlek, så visa ofvanstående tal, att denna rörelse under femårsperioden 1856—1860 föga öfverstigit 10 à 11 millioner R:dr, men under åren 1861—1865 höjde sig till 18 millioner. Under de följande åren steg verksamheten hastigt, den ökade sig med

2—3 mill. årligen och hade sålunda 1869 kommit till 25½ mill. R:dr, hvilket är 2½ gånger så mycket, som motsvarande tal var år 1856. Insatserna eller uttagningarna, betraktade hvar för sig, utvisa ungefär likartade stegringar.

En närmare jemförelse mellan *uttaget* och *insatt* belopp för hvarje län under tiderymden 1856—1869 är framställd i efterföljande tabell N:o 8 (se följ. sida), uti hvilken insatserna äro antagna = 100, och uttagen äro i procent deraf utförda i tabellens årskolumner.

Enligt efterföljande tabell hafva under decenniet 1856—1865 uttagen i hela riket med 2 % öfverstigit insättningarna, men derefter inträder en förändring till det bättre, hvilken fortgått så, att året 1869 kan uppvisa det gynsamma talet 84 %. Härtill hafva dock ej alla län bidragit, tvärtom finner man ett motsatt förhållande inom tvenne länegrupper, den ena bestående af de Småländska länen jemte Gotlands, Blekinge och Kristianstads län, den andra af Elfsborgs, Skaraborgs och Vermlands län, således i hela södra Sverige, med undantag af dess sydvestligaste del eller Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län. Ett så allmänt förhållande, nemligen att man i rikets norra och mellersta äfvensom sydvestligaste del varit i stånd att i sparbankerna göra större insättningar än uttag, under det att förhållandet varit tvärtom uti ett bälte, upptagande Vermland, Vestergötland, Småland, Gotland, Blekinge och tillgränsande del af Skåne, synes häntyda på en allmänt verkande orsak. En sådan torde man böra söka uti vår hufvudnärings, jordbrukets, gynsamma eller felslagna resultat, och då dessa utöfva sina verkningar hufvudsakligen under det följande året, har man i detta fall att fästa sin uppmärksamhet vid 1868 års skörd. Huru ogynsamt denna utföll just inom Småland och de nyssnämnda tillstötande trakterna, är allmändt kändt, och om man dessutom härmed jemför den omständigheten, att den högsta procentsiffran (157 %) år 1869 i efterföljande tabell förefinnes hos samma län (Kronobergs), som det, hvilket svårast af missväxt hemsöktes år 1868, torde man icke vara oberättigad att uti 1869 års procenttal (i nämnde tabell) finna i allmänna drag en häntydan till den ekonomiska ställning, som det föregående årets skördar i de olika länen och hela riket framkallat.

Tab. N:o 8. **Jemförelse mellan årligen uttaget och insatt belopp, det sistnämnda för hvarje år antaget = 100.**

Sparbankerna i	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	Medeltal 1856 med 1865	1866.	1867.	1868.	1869.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Stockholms stad	89	151	155	108	113	117	96	82	102	82	110	92	93	77	65
Stockholms län	42	77	189	68	54	49	18	34	56	57	64	67	80	68	69
Uppsala d:o	52	83	95	66	76	62	67	83	104	64	75	80	110	108	90
Södermanlands d:o	77	109	136	85	104	80	78	78	107	110	96	115	142	120	87
Östergötlands d:o	76	92	121	90	79	83	85	96	106	100	93	95	79	86	87
Jönköpings d:o	55	118	179	147	91	76	70	106	150	143	114	115	79	77	110
Kronobergs d:o	58	130	282	134	130	98	58	128	149	121	129	128	100	101	157
Kalmar d:o	75	130	222	84	92	70	81	104	164	124	115	123	125	134	117
Gotlands d:o	107	132	296	212	133	64	46	101	148	183	143	140	91	107	111
Blekinge d:o	78	83	168	82	103	80	90	121	134	108	105	111	103	96	107
Kristianstads d:o	66	67	252	93	109	88	194	200	168	82	132	103	79	93	102
Malmöhus d:o	75	93	188	102	66	69	128	127	104	85	104	92	90	118	86
Hallands d:o	59	72	129	128	112	126	124	125	92	99	107	107	96	60	97
Göteborgs och Bohus d:o	78	107	117	85	108	98	99	94	89	86	96	114	95	94	90
Elfsborgs d:o	73	122	220	100	96	78	99	109	158	110	117	117	99	105	102
Skaraborgs d:o	50	113	206	107	141	84	87	116	136	114	115	102	92	138	128
Vermlands d:o	42	125	219	112	84	107	120	120	146	92	117	119	135	131	109
Örebro d:o	56	127	237	138	94	95	93	129	68	93	113	84	113	135	74
Vestmanlands d:o	65	107	123	87	70	47	58	76	74	64	77	81	102	97	77
Kopparbergs d:o	60	103	133	97	85	85	84	72	83	93	90	120	196	132	82
Gefleborgs d:o	71	107	150	80	66	60	59	59	66	69	79	100	89	77	46
Vesternorrlands d:o	39	78	100	58	139	80	99	95	85	87	86	97	110	89	48
Jemtlands d:o	47	70	227	125	77	47	47	88	109	164	100	235	158	128	44
Vesterbottens d:o	56	162	475	45	42	42	29	69	205	192	132	170	187	95	32
Norrbottens d:o	35	203	389	100	73	30	60	58	79	127	115	77	94	111	43
I hela riket	**71**	**107**	**169**	**99**	**91**	**83**	**99**	**104**	**108**	**90**	**102**	**100**	**96**	**95**	**84**

Delegarnes *innestående behållning* har uppgifvits till följande belopp:

år 1860.....	R:dr	27,291,937.						
» 1861.....	»	29,772,670	eller	en	tillväxt	af	R:dr	2,480,733.
» 1862.....	»	31,261,338	»	»	»	»	»	1,488,668.
» 1863.....	»	32,494,403	»	»	»	»	»	1,233,065.
» 1864.....	»	33,376,991	»	»	»	»	»	882,588.
» 1865.....	»	35,983,636	»	»	»	»	»	2,606,645.
» 1866.....	»	37,758,599	»	»	»	»	»	1,774,963.
» 1867.....	»	40,069,366	»	»	»	»	»	2,310,767.
» 1868.....	»	42,723,407	»	»	»	»	»	2,654,041.
» 1869.....	»	47,128,320	»	»	»	»	»	4,404,913.

Dessa årliga tillväxter om tillsammans 19,836,383 R:dr, eller i medeltal för hvarje år omkring 2,200,000 R:dr, hafva utom under sista året uppkommit hufvudsakligen genom räntor och endast till ringa del genom öfverskottet af insättningarna öfver uttagen. Huru mycket hvardera af dessa faktorer bidragit till dessa tillväxter, framgår af följande uppställning:

	Räntor.			Öfverskott af insättningar.			Tillväxt.	
år 1861...	1,326,381	R:dr	+	1,155,915	R:dr	=	2,482,296	R:dr.
» 1862..	1,443,144	»	+	56,608	»	=	1,499,752	»
» 1863...	1,511,445	»	—	279,935	»	=	1,231,510	»
» 1864...	1,561,486	»	—	533,902	»	=	1,027,584	»
» 1865...	1,662,917	»	+	991,338	»	=	2,654,255	»
» 1866...	1,786,572	»	+	3,631	»	=	1,790,203	»
» 1867...	1,875,947	»	+	427,241	»	=	2,303,188	»
» 1868...	1,991,447	»	+	575,973	»	=	2,567,420	»
» 1869...	2,152,236	»	+	2,217,405	»	=	4,369,641	»
Summa	15,311,575	R:dr	+	4,614,274	R:dr	=	19,925,849	R:dr.

Vid jemförelse af båda förestående öfversigter finner man flere skiljaktigheter i de angifna tillväxterna ej allenast för de särskilda åren utan äfven i totala beloppet. Skilnaderna låta dock förklara sig dels genom gjorda rättelser i senare årsuppgifter, dels genom andra i redogörelserna anförda orsaker. En vigtig omständighet härvid bör dessutom ej förbises, nemligen att då nya sparbanker tillkommit i redogörelserna, hafva dessa icke alltid upptagits för första verksamhetsåret och hafva de sålunda inträdt med en delegarebehållning, för hvilkens tillkomst (genom öfverskott af insättningar och räntor) icke blifvit redogjordt. Emedlertid äro olikheterna i de båda öfversigterna icke större, än att uppgifterna kunna anses kontrollera hvarandra.

Att de godtgjorda räntebeloppen åren 1861—1869 varit i ständigt stigande, är ganska naturligt, då sjelfva kapitalet år från år ökats. Insättningarnas öfverskott öfver uttagen visa i dess ställe betydande vexlingar; tvenne år (1863 och 1864) har man till och med uttagit mera, än man de åren insatt. Största öfverskottet visar år 1869 och öfverstiger detta räntorna för samma år; 1869 års öfverskott uppgår vidare till nästan lika mycket, som motsvarande öfverskott för de förutgångna 8 åren tillsammans. Sista årets hela tillväxt uppgick sålunda till något mera än 4½ mill. R:dr, hvartill Stockholms stad och Malmöhus län bidragit mest, eller med nästan 1 mill. R:dr hvardera.

Oaktadt denna betydliga tillväxt år 1869 för hela riket har likväl vid jemförelse med 1868 delegarebehållningen sjunkit i ett län, nemligen i Kronobergs med 50,419 R:dr. Dylik sänkning i vissa län oaktadt tillökning i rikssumman har förekommit oftare under de föregående åren; år 1868 inträffade det i 3 län, år 1867 i 6 län o. s. v.

Sparbankernas egna öfverskottsmedel, eller deras hufvudsakliga grund- och reservfonder, antagligen till största delen uppkomna genom räntevinster, och för öfrigt genom donationer, grundfondsteckningar m. m., hafva uppgifvits för hela riket till följande belopp:

år 1860.....	R:dr	2,096,061.						
» 1861.....	»	2,309,290	och	alltså	ökats	med	R:dr	213,229.
» 1862.....	»	2,542,241	»	»	»	»	»	232,951.
» 1863.....	»	2,807,222	»	»	»	»	»	264,981.
» 1864.....	»	3,038,356	»	»	»	»	»	231,134.
» 1865.....	»	3,132,644	»	»	»	»	»	94,288.
» 1866.....	»	3,375,996	»	»	»	»	»	243,352.
» 1867.....	»	3,570,403	»	»	»	»	»	194,407.
» 1868.....	»	3,813,158	»	»	»	»	»	242,755.
» 1869.....	»	3,980,327	»	»	»	»	»	167,169.

På 10 år hafva sålunda dessa fonder nästan fördubblats och utgjorde alltså vid 1869 års slut nära 4 mill. R:dr. Härtill bidrogo Malmöhus läns sparbanker mest eller med 750,390 R:dr, dernäst Stockholms stads med 507,798, Göteborgs och Bohus läns med 300,302 R:dr o. s. v. Oaktadt tillökningen i hela riket under sista året, utgörande 167,169 R:dr, skola dock enligt uppgifterna Stockholms stads, Uppsala, Södermanlands och Elfsborgs läns sparbanker hafva under detta år lidit en minskning från föregående år i sina öfverskottsmedel.

I förhållande till skulderna (till insättarne) utgöra samtlige grund- och reserv-fonder m. m. 8·5 %. Härvid må man dock ej förbise, att detta procenttal gäller rikets 222 sparbanker tillsammans, så att, då den ena sparbanken icke ikläder sig något ansvar för den andras förbindelser, endast en detaljgranskning af hvarje enskild sparbanks motsvarande procenttal kan hafva någon praktisk betydelse, i händelse dessa reservfonder skulle behöfvas för fullgörandet af sparbankernas förbindelser. Bland större sparbanker kan Stockholms läns sparbank särskildt framhållas såsom hafvande ett anmärkningsvärdt litet öfverskott, då detta uppgifves till endast 0·9 % af skulden till delegarne. Göteborgs- och Bohus läns sparbank har en grundfond, som uppgår till ännu mindre, nemligen 0·3 %, och enligt uppgifterna hafva flere små sparbanker icke alls någon grund- eller reservfond.

Formulären för uppgifterna till sparbanksstatistiken innehålla äfven kolumner för meddelandet af en detaljerad *klassifikation af delegarne efter beloppet af deras vid årets slut innestående behållning.* Sedan det likväl redan af 1865 års redogörelse visat sig, att de flesta delegarne representerade blott mindre summor, och att sålunda sparbankerna icke mottogo större belopp från färre händer, hvilket vore stridande mot dessa inrättningars ändamål, och sedan denna klassifikation befunnits föroraka sparbankernas styrelser, åtminstone de större, ett drygt besvär, meddelades å de nu gällande formulärblanketterna, att den ifrågavarande klassifikationen kunde inskränkas till år 1870.

Emellertid har ett stort antal sparbanksstyrelser äfven för år 1869 benäget meddelat upplysningar också i detta fall, och har derför efterföljande tab. N:o 9 (se följ. sida) egnats åt en sammanställning af hithörande uppgifter.

I efterföljande tabell ingår ej Stockholms stads sparbank med sina belopp, emedan i de derför meddelade uppgifterna vissa af tabellens grupper sammanslagits till en sådan [jfr. noten *a*) å följ. sida]. Vigten af denna sparbank har likväl föranledt, att i de föregående årsredogörelserna de grupperingar, som varit möjliga att åstadkomma, blifvit i tabellen intagna, men då dessa kolumner härigenom erhållit en tillökning, som icke fått sin motsvarighet i de öfriga kolumnerna, blifva de procentiska beräkningarna derigenom icke fullt exakta. Procenttalen för åren 1864—1869 innefatta derför här i anförde tabell *icke* Stockholms stads sparbank.

Tab. N:o 9. Klassifikation af sparbanks-delegarne

Sparbanker i	T. o. m. 10 R:dr.		10–25 R:dr.		25–50 R:dr.		50–100 R:dr.	
	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.
		R:dr.		R:dr.		R:dr.		R:dr.
Stockholms stad *a*)								
Stockholms län *b*)	357	1,381	233	3.697	180	6,403	214	15,125
Uppsala d:o *c*)	55	293	75	1,609	106	3,300	125	7,980
Södermanlands d:o *d*)	695	3,048	505	8,044	442	14.991	479	32,868
Östergötlands d:o *e*)	1,485	6,714	1.049	18,160	971	32.332	746	51,416
Jönköpings d:o *f*)	2,604	7,042	920	15,954	704	24,235	488	34,823
Kronobergs d:o	2,918	9,194	1.602	25,354	1,287	45.008	1,219	83,263
Kalmar d:o *g*)	1,766	6,032	961	16.179	860	30,966	852	58,629
Gotlands d:o *h*)	352	1.538	199	3,602	121	4,722	92	6,595
Blekinge d:o *i*)	1,424	4,476	491	7,837	420	15,209	441	30,424
Kristianstads d:o *k*)	2.344	9,466	1.909	31.297	1.810	60,187	1,854	126,031
Malmöhus d:o *l*)	8,455	24,297	3,088	50.564	2,529	91,898	2.847	199,305
Hallands d:o *m*)	307	1,200	171	2,719	91	3,141	115	7,792
Göteborgs och Bohus d:o *n*)	6,893	17,535	1,726	27,071	1,384	49,330	1.547	108,273
Elfsborgs d:o *o*)	222	1,012	122	1,530	111	3,121	131	8,038
Skaraborgs d:o *p*)	372	1,590	253	4,381	236	8,271	231	16,226
Vermlands d:o	1,808	7,982	1,346	21,427	1,018	36,498	1,106	76,080
Örebro d:o *q*)	771	3,381	635	10,395	569	19,792	632	43,260
Vestmanlands d:o *r*)	1,546	5,453	924	15,124	767	27,871	859	60,704
Kopparbergs d:o	1 418	6,455	1,034	16,025	890	29.602	925	65,332
Gefleborgs d:o *s*)	2,002	6,529	988	16,108	717	25 689	858	59,708
Vesternorrlands d:o *t*)	366	1,527	206	3,806	207	9 306	201	16,400
Jemtlands d:o	563	1 855	389	5,984	258	8,967	214	15,144
Vesterbottens d:o	269	1,396	239	3,872	150	5,453	130	8,862
Norrbottens d:o *u*)	178	804	129	1,958	118	4.262	125	8,578
Hela riket	38.970	130.200	19,194	312.691	15,916	560,614	16,431	1,140,856
Utgörande i procent 1869	29'18	0'64	14'37	1'53	11'94	2'75	12'30	5'59
» » » 1868	29'76	0'74	14'57	1'64	11'72	2'82	12'32	5'99
» » » 1867	29'30	0'66	14'02	1'53	11'36	2'66	12'38	5'82
» » » 1866	27'06	0'62	14'31	1'55	11'87	2'86	13'12	6'08
» » » 1865	28'33	0'74	13'93	1'59	11'69	2'89	12'79	6'08
» » » 1864	28'72	0'75	14'04	1'59	11'57	2'86	12'83	6'13

Anmärkningar.

a) För Stockholms stads sparbank äro uppgifne:

till belopp under 100 R:dr ... 24.674 delegare med en behållning af 519,916: 56 R:dr.
» » 100 200 » ... 3.628 » » » 504.884: 38 »
» » 200 500 » ... 4.318 » » » 1.387.315: 26 »
» » 500 1.000 » ... 2.597 » » » 1,754.902: 19 »
» » öfver 1.000 » ... 1.573 » » » 2.473.904: 43 »

hvilka *summor*, såsom varande *uti några fall sammanslagna i vissa större grupper*, icke kunnat i tabellen intagas.

b) Uppgifter härom ej meddelade för Stockholms läns sparbank.

c) Uppgifter ej meddelade för Uppsala stads och läns samt Lagunda och Hagunda härads sparbanker.

d) Uppgifter härom ej meddelade för Eskilstuna, Nyköpings stads och läns, Strengnäs samt Villåttinge härads sparbanker.

e) Uppgifter ej meddelade för Norrköpings stads, Linköpings läns, Söderköpings stads och omgifnings, Kimstads församlings, Borg och Löts, Qvillinge och Simonstorps, Östra Eneby,

efter deras innestående behållning vid 1869 års slut.

100—200 R:dr.		200—300 R:dr.		300—400 R:dr.		400—500 R:dr.		500—1000 R:dr.		Öfver 1000 R:dr.	
Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.	Antal delegare.	Summa behållning.
	R:dr.		R:dr.		R:dr.		R:dr.		R:dr.		R:dr.
227	31,045	98	24,235	63	21,962	25	11,065	79	53,029	36	50,913
175	30,892	72	18,530	31	10,987	18	8,408	57	36,798	24	33,583
463	63,775	245	58,689	134	45,353	92	41,778	149	98,497	61	90,649
661	91,605	252	59,635	169	57,820	102	44,976	199	133,882	82	140,005
331	43,889	143	33,587	69	19,745	44	19,305	80	52,410	26	35,126
1,014	134,186	332	78,456	239	79,767	109	46,751	213	157,438	43	48,247
870	124,467	426	102,536	229	77,298	152	68,306	348	232,905	169	362,821
59	9,284	26	6,123	8	2,520	9	4,038	10	6,234	4	7,083
429	58,406	210	50,503	138	47,055	98	43,723	182	127,036	111	187,373
1,786	248,156	897	213,507	589	199,152	308	136,042	624	458,218	405	689,505
2,964	418,606	1,537	367,373	1,051	355,937	646	278,273	1,563	1,071,580	641	1,074,812
106	14,330	41	9,473	14	5,183	14	6,121	17	12,418	17	18,834
1,637	228,464	848	206,363	573	195,083	424	188,330	988	689,710	810	1,438,241
146	22,878	48	12,375	27	9,806	27	11,300	36	26,821	25	38,057
285	33,668	89	21,010	50	16,878	16	6,979	42	32,996	13	35,350
1,213	168,373	583	140,005	334	115,430	231	102,262	517	357,962	394	737,329
669	94,744	300	74,204	213	74,282	115	53,351	239	167,991	101	136,645
955	131,515	464	111,145	269	91,232	161	71,761	360	243,989	149	212,380
1,040	138,620	319	74,059	168	60,468	96	43,316	227	156,433	67	92,170
1,008	139,183	584	140,447	320	108,157	294	132,303	533	343,755	399	689,972
247	39,700	128	37,600	75	24,900	48	21,700	65	50,870	14	29,142
245	33,185	102	24,998	61	20,571	58	25,751	111	73,967	128	221,527
104	14,550	45	10,482	31	10,728	14	6,229	27	18,179	10	11,822
120	16,257	40	9,445	38	10,532	18	7,853	18	11,366	8	12,431
16,754	2,329,778	7,529	1,881,769	4,893	1,660,846	3,119	1,379,921	6,654	4,614,487	3,737	6,394,017
12·55	11·41	5·86	9·24	3·36	8·14	2·34	6·76	5·00	22·61	2·80	31·33
12·43	11·93	5·90	9·80	3·55	8·34	2·32	7·14	4·88	22·80	2·55	28·80
13·00	12·09	6·09	9·97	3·82	8·81	2·48	7·33	4·92	22·64	2·63	28·49
13·44	12·59	6·45	10·44	3·83	8·77	2·43	7·25	5·00	22·71	2·49	27·13
13·42	12·67	6·28	10·41	3·89	9·05	2·49	7·61	4·78	22·58	2·40	26·38
13·14	12·38	6·33	10·40	3·83	8·96	2·46	7·56	4·70	22·23	2·38	27·14

Östra Hargs, Göstrings härads och Skeninge stads, Skärkinds sockens, Risinge, Valkebo härads samt för Bankekinds härads sparbanker. Ofullständiga uppgifter för Vesterlösa församlings samt för Harad-hammars sparbanker. Från Kinda härads äro delegare till belopp från 1—25 R:dr samfaldt uppgifne till ett antal af 302 med behållning af 3,610 R:dr, hvilken summa här ofvan ej är medräknad.

f) Uppgifter härom ej meddelade för Jönköpings stads och läns samt för Vernamo sparbanker.

g) Uppgifter saknas för Mönsterås, Kalmar läns allmänna, Fliseryds samt för Misterhults sparbanker.

h) För sällskapet D. B. Wis, Martebo samt för Stenkumla och Träkumla sparbanker saknas uppgifter härom. Ofullständiga uppgifter för Vänge sparbank.

i) Uppgifter ej meddelade för Karlskrona, Karlshamns stads, Jemshögs samt för Tvings och Eringsboda sparbanker.

k) Uppgifter ej meddelade för Cimbrishamns stads, Gärds och Albo häraders, Gärds härads, Villands härads samt för Engelholms sparbanker. Ofullständiga uppgifter för Ströfvelstorps Glimåkra och för Borrby sparbanker.

l) Uppgifter härom ej meddelade för Ystads, sparbanken i Lund, Helsingsborgs, Oxie härads, Skytts härads, Frosta härads, Onsjö härads, Eslövs med kringliggande ort samt för Kattarps sparbank. Ofullständiga uppgifter för Svalöfs m. fl. socknars sparbank.
m) Uppgifter härom saknas för Halmstads, Varbergs, Laholms samt för Eftra sockens sparbanker.
n) För Göteborgs och Bohus läns, Marstrands med kringliggande socknars sparbank äro uppgifterna ofullständiga.
o) Uppgifter ej meddelade för Venersborgs, Borås, Åmåls, Alingsås samt för Svenljunga sparbanker.
p) Uppgifter saknas för Mariestads, Skaraborgs läns allmänna samt för Sköfde sparbanker.
q) För Örebro, Kumla, Nya Kopparbergs, Kräcklinge, Örebro folkbanks grundfond och sparkassa samt för Lerbäcks sockens sparbanker saknas uppgifter. För Sköllersta sockens sparbank ofullständiga uppgifter.
r) Uppgifter saknas för Simtuna sparbank.
s) Uppgifter härom ej meddelade för Östra Fernebo, Enängers samt för Thorsåkers sparbanker.
t) För Sundsvalls sparbank saknas uppgift härom.
u) Uppgifter ej meddelade för Norrbottens läns sparbank.

För att likväl visa, i hvad mån en så betydande sparbank, som Stockholms stads, kan inverka på det hela i detta fall, är nedanstående sammandragna öfversigt af de till tab. N:o 9 lemnade uppgifterna här intagen:

	Stockholms stad sparbank *ej* inberäknad.		Stockholms stads sparbank inberäknad.	
	Antal delegare.	Behållning. R:dr.	Antal delegare.	Behållning. R:dr.
T. o. m. 100 R:dr	90,541.	2,144,361.	115,215.	2,664,277.
100— 200 »	16,754.	2,329,778.	20,382.	2,834,662.
200— 500 »	15,841.	4,925,536.	20,159.	6,312,851.
500—1,000 »	6,684.	4,614,487.	9,281.	6,369,389.
öfver 1,000 »	3,737.	6,394,017.	5,310.	8,867,921.
Summa	133,557.	20,408,179.	170,347.	27,049,100.
hvilket utgör i procent:				
T. o. m. 100 R:dr	67·79 %.	10·51 %.	67·64 %.	9·85 %.
100— 200 »	12·55 »	11·41 »	11·96 »	10·48 »
200— 500 »	11·86 »	24·14 »	11·83 »	23·34 »
500—1,000 »	5·00 »	22·61 »	5·45 »	23·55 »
öfver 1,000 »	2·80 »	31·33 »	3·12 »	32·78 »
Summa	100.	100.	100.	100.

Häraf framgår, att i Stockholms stads sparbank finnes det visserligen relativt taget flere delegare, som hafva behållning öfver 500 R:dr, än i rikets öfriga sparbanker, för hvilka här ofvan kunnat redogöras, men att procenttalen i det hela icke särdeles mycket ändras genom denna sparbanks belopp.

Ett ganska anmärkningsvärdt förhållande framträder af ofvanstående öfversigt, nemligen att 67·64 % af hela delegareantalet icke ega högre behållning än 100 R:dr, så att medelvärdet för mera än $\frac{2}{3}$ af samtlige delegarnes sparbanksböcker

icke belöper sig till högre än 23 R:dr. Då förr är visadt, att medelbehållningen för hvarje delegare i hela riket samma år var 152,26 R:dr, så är häraf klart, att det gifves endast ett fåtal personer, som hafva några betydande summor innestående, hvilka derför ock höja riksmediet, under det att i sjelfva verket det öfvervägande antalet delegare icke hafva till sitt förfogande mera än några och 20 R:dr hvardera. Fullföljer man denna undersökning ännu mera i detalj, så visar tab. 9, att af 133,557 delegare hafva 74,110 mindre än 50 R:dr, eller med andra ord: mera än hälften af hela delegare-antalets sparbanksböcker är föga mera värd än 13 R:dr hvardera. Nära ½ af hela antalet delegare har icke mera än 10 R:dr insatta och är hvarje sådan delegares bok i medeltal värd endast 3,35 R:dr. Jemför man motsvarande förhållanden äfven under de föregående 5 åren, finner man dessa nästan oförändrade, dock framträder en ringa sänkning under de senare åren i medelbehållningen ända upp till 500 R:dr, öfver hvilket belopp i stället en stegring vidtager.

År 1869 tillhörde nära ¼ af hela det i sparbankerna insatta beloppet ett fåtal personer (omkr. 3 %), som hvardera hade mera än 1,000 R:dr till sin disposition. Mera än hälften af sparbankernas delegare-behållning kommer på omkr. 8 % af hela antalet delegare, som ega öfver 500 R:dr innestående, och den andra hälften faller sålunda på de återstående 92 % delegare, bland hvilka 29·18 %, som ega mindre än 10 R:dr, bidraga till hela rikssumman med endast 0·64 %.

De bemödanden, som Statistiska Central-Byrån gjort för tillvägabringande och offentliggörande af en fortgående årlig öfversigt öfver rikets sparbankers verksamhet, hafva rönt ett omisskänneligt deltagande från allmänhetens sida. För en dylik öfversigt erfordras, att likformiga uppgifter från hvarje sparbank skola regelbundet meddelas och detta jemväl i så god tid, att sammandraget af dem ej må allt för länge uppehållas. Delvis uteblifna eller ofullständiga eller allt för länge fördröjda uppgifter hotade dock att omöjliggöra fortsättningen af denna öfversigt. Af sådan anledning ansåg sig Chefen för Statistiska Central-Byrån förpligtad att i underd. memorial af d. 17 Febr. 1866 hemställa, huruvida det kunde anses lämpligt att uti Hushållnings-Sällskapen bereda ett slags föreningspunkt för sparbankerna, genom hvilken ej blott de statistiska uppgifternas regelbundna insamlande skulle kunna underlättas, utan ock sparbanksväsendets fortgående utbildning främjas.

I föregående häften af denna tidskrift (jfr. band III, häft. 16, 17 och 19) finnas intagna såväl detta underdåniga memorial, som ock de på Kongl. Maj:ts befallning från samtliga Hushållnings-Sällskapen deröfver afgifna underdåniga yttranden samt Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 4 Juni 1868 till Chefen för Statistiska Central-Byrån, hvaraf bland annat framgår, hurusom Kongl. Maj:t under den 29 Nov. 1867 i nåder förordnat en komité, med uppgift att utarbeta förslag till de föreskrifter, som må kunna anses lämpliga för befrämjande i allmänhet af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och ordnande.

Då resultatet af denna komités verksamhet varit under behandling af 1871 års lagtima Riksdag, torde en kort redogörelse för frågans gång och slutliga öde finna en lämplig plats i sammanhang med den här ofvan lemnade årsberättelsen. För den, som vill i detalj studera frågan, hänvisas till Riksdagens protokoll.

Nämnde komité, som utgjordes af Hrr Landssekreteraren H. Abelin, Grosshandlaren J. G. Schwartz och Sekreteraren F. Richter, afgaf till Kongl. Maj:t d. 19 Dec. 1868 ett motiveradt »Förslag till författning angående sparbanker», hvilket bland flere detaljbestämmelser äfven föreskrifver såsom åliggande för sparbankernas styrelser, att efter den verkställda årliga revisionen till K. M:ts Befallningshafvande insända styrelsens och revisorernas derför afgifna berättelser tillika med uppgift å insättares antal och fond, sparbankens reservfond samt de säkerheter, som af sparbanken innehafvas, äfvensom att låta införa de vid revisionen afgifna berättelserna i någon af ortens mest spridda tidningar, samt att angående sparbankens verksamhet och ställning meddela de uppgifter, hvilka af Kongl. Maj:t kunna i nåder anbefallas. Förslaget innehåller sålunda tydliga bestämmelser för möjliggörandet af en årlig sparbanksstatistik.

Sedan komiterades förslag blifvit i Statsrådet d. 17 Sept. 1869 föredraget af Statsrådet och Chefen för K. Finansdepartementet, hvilken tillkännagaf sig hafva deltagit i Komiténs arbeten och för sin del ansåge vigtigt, att en lagstiftning i ämnet komme till stånd, blef frågan till Högsta Domstolens underdåniga utlåtande öfverlemnad, och förklarade sig Kongl. Maj:t vilja, sedan detta inkommit, företaga ärendet till nådig pröfning uppå föredragning af Justitiedepartementet.

Vid den omfattande granskning, som komiterades förslag i Högsta Domstolen underkastades, enligt hvad protokollet för d. 17 Dec. 1869 närmare belyser, funno dess fleste ledamöter

de i förslaget förekommande frågor, hvilka äro af financiel beskaffenhet, icke i allmänhet utgöra föremål för Högsta Domstolens utlåtande, utan ansågo sin granskning böra hufvudsakligen omfatta de bestämmelser, som angå rättsförhållanden eller ega gemenskap med allmän lag. Tvekan kunde visserligen uppstå, huruvida det skulle fördelaktigt inverka på utvecklingen af vårt hitintills, utan särskild lagstiftning, ordnade sparbanksväsende, om man sökte föra detsamma under de mera tryckande banden af en speciel lag; men önskvärdheten af en sådan syntes dock öfvervägande ej mindre vid betraktande af nu rådande ovisshet, i hvad mån personlig ansvarighet i händelse af behof skulle enligt lag kunna utkräfvas af dem, som med sparbankernas förvaltning, vare sig som stiftare, principaler eller styrelseledamöter, ega befattning, än ock med afseende å den nu i allmänhet saknade, men genom lagförslaget, om det antoges, beredda trygghet, som bör vara att förvänta genom offentlig myndighets särskilda kontroll och den för öfrigt föreskrifna offentligheten i fråga om sparbankernas förvaltning och deras revision.

Vid ärendets förnyade behandling i Statsrådet d. 23 Dec. 1870 anfördes af föredraganden H. Exc. Herr Justitie-Statsministern, att han för sin del icke kunde annat än finna det särdeles betänkligt att i afseende å sparbankernas förvaltning meddela så strånga reglementariska bestämmelser, som de, hvilka i komiterades förslag finnas upptagna. Derigenom syntes lätteligen kunna inträffa, att det allmänna medborgerliga intresse, som kallat till lif samt på ett i allmänhet synnerligen förtjenstfullt sätt skött och förkofrat de många sparbanksinrättningar, som finnas i vårt land, skulle vid känslan af tvånget afmattas och försvinna till men för den goda sak, man just haft för afsigt att befrämja. En verkan i enahanda riktning motsåge H. Exc. äfven af den beroende ställning till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, sparbankerna enligt förslaget skulle intaga, hvarförutom det vore att befara, att det moraliska ansvaret för sparbankernas ändamålsenliga förvaltning och de insatta medlens återgäldande komme att i allmänna föreställningssättet så godt som uteslutande hvila på de offentliga myndigheterna. På dessa och öfriga anförda grunder hade, med ledning af de i Högsta Domstolen mot komiterades förslag gjorda anmärkningar, inom Justitiedepartementet ett nytt sådant blifvit utarbetadt, hvilket ock efter föredragning vann Kongl. Maj:ts nådiga bifall jemte beslut, att nådig proposition i öfverensstämmelse dermed skulle till Riksdagen aflåtas.

Hufvudsakliga innehållet af detta Kongl. Maj:ts nådiga förslag till *Förordning angående sparbanker* är följande:

(§ 1.) De, som vilja stifta sparbank för mottagande af smärre penningebelopp att förräntas genom ränta på ränta, skola, innan den träder i verksamhet, till K. M:ts Befallningshafvande i länet inlemna ett exemplar af reglementet samt uppgifva orten för styrelsens säte. För redan stiftad sparbank fullgöres detta före slutet af innevarande år. Om fastställelse å sparbanksreglemente, der sådan äskas, är särskildt förordnadt.

(§ 2.) Till K. M. Bef:de aflemnas årligen förteckning å hufvudmän eller styrelseledamöter.

(§ 3.) All vinst å sparbanksrörelsen skall ingå i en reservfond för bestridande af omkostnader och förluster; öfverstiger reservfonden 10 % af insatta medel jemte ränta, kan öfverskottet användas för allmännyttigt eller välgörande ändamål.

(§ 4.) Hafva sparbanks tillgångar nedgått till endast 90 % af insatta medel jemte ränta, slutar sparbanken och ställes under utredning.

(§ 5.) Hufvudmän och styrelseledamöter, hvilka underlåta föreskrifterna i § 3 eller § 4, vare, en för alla och alla för en, insättarne ansvariga för deras fordringars fulla gäldande; i öfrigt vare sparbanks förvaltare ansvarige endast som sysslomän.

(§ 6.) K. M. Bef:de eger att sjelf eller genom ombud taga kännedom af sparbanks räkenskaper jemte protokoll samt låne-, säkerhets- och öfriga handlingar, äfvensom att enligt § 4 ställa sparbank under utredning. Enahanda rätt till kännedoms tagande af räkenskaperna m. m. tillkommer ock landsting eller stadsfullmäktige i städer, som ej tillhöra landsting; för sparbanks ställande under utredning göres anmälan hos K. M. Bef:de.

(§ 7.) Öfver K. M. Bef:des beslut enligt föregående § kan klagan föras hos K. M:t i Dess Finansdepartement.

(§ 8.) Sparbank lyder under allmän underrätt.

(§ 9.) Uppstår behållning efter sparbanks upplösning, öfverlemnas denna till landsting (stadsfullmäktige) till befrämjande af ny sparbanks uppkomst, derest ej K. M:t annorlunda förordnar.

(§ 10.) Med sparbank afses i denna förordning icke penningeinrättning med rätt till vinstutdelning för stiftare eller deras rättsinnehafvare; drifves rörelsen ändock under benämningen sparbank, skola §§ 1, 2, 4 och 6 härofvan till efterrättelse lända.

Ofvanstående lagförslag innehåller sålunda intet direkt åliggande för sparbankerna att lemna uppgifter till en sparbanksstatistik. Afsedt naturligtvis från det frivilliga meddelandet, finnes dock en möjlighet till en sådan statistisk redogörelse genom den rätt, som enligt § 6 tillkommer K. M:ts Befallningshafvande att taga kännedom om sparbankernas rörelse och ställning. Frånvaron af sådan bestämmelse i förslaget anmärktes ock af en talare i Andra Kammaren vid propositionens remiss till Lagutskottet.

Uti Lagutskottets utlåtande N:o 19 af den 21 Mars 1871 anställes en jemförelse mellan komiterades och det Kongl. lag-

förslaget om sparbankerna, hvarvid i fråga om det förra Utskottet kom till samma åsigt, som i den Kongl. propositionen och Herr Justitie-Statsministerns anförande till statsrådsprotokollet uttalats. Hvad åter beträffade det Kongl. lagförslaget, fann Utskottet sig icke kunna detsamma oförändradt förorda, utan afgaf, med hemställan om Riksdagens bifall, ett särskildt förslag, i de flesta delar lika med det Kongl., ehuru med åtskilliga ändringar och tillägg. Detta Utskottets lagförslag vann dock ej alla dess ledamöters bifall, utan beledsagades af flere reservationer, hvaribland en af Prof. Ribbing innehöll ett fullständigt lagförslag i ämnet, utgörande detta en sammanjemkning af de tre andra lagförslagen. Såväl Lagutskottets som Hr Ribbings förslag innehöllo bland annat den föreskriften, att den årliga revisionsberättelsen skall till K. M. Bef:de insändas för att genom tidning i orten eller på annat lämpligt sätt offentliggöras, och då båda förslagen dessutom upptaga enahanda bestämmelser, som § 6 i Kongl. förslaget angifver, synes möjligheten af årliga statistiska redogörelser för sparbankernas verksamhet härigenom bättre betryggad, än genom Kongl förslaget.

Utskottsbetänkandet, som förehades i Andra Kammaren d. 15 April och i Första Kammaren d. 29 April, undergick en sträng granskning, i synnerhet vid föredragningen af § 1. Här torde ej vara plats att närmare redogöra för den omfattande diskussionen, då i 2:a Kammaren härom yttrade sig mera eller mindre vidlyftigt 21 talare, och i den 1:a 13 talare, hvaribland några begärde ordet flere gånger. De fleste talarne i 2:a Kammaren tycktes vilja på utskottsförslaget tillämpa enahanda anmärkningar, som af Justitie-Statsministern i Statsrådet anfördes mot komiterades förslag, betonande desse det förlamande inflytande, som Utskottets förslag skulle utöfva på den fria sparbanksverksamheten, och blef sålunda § 1 afslagen genom 82 nej mot 74 ja, som röstade för förslaget. De öfriga paragraferna blefvo likaledes afslagna, utan diskussion och votering.

Detta frågans öde i 2:a Kammaren kunde ej undgå att hafva sitt inflytande på diskussionen och yrkandena i 1:a Kammaren. Emellertid blef förslagets § 1 till Lagutskottet återförvisad genom 49 ja mot 11 nej, som yrkade bifall. De öfriga paragraferna remitterades äfven, men utan votering och i de flesta fall utan diskussion.

Uti betänkandet N:o 25 af den 2 Maj ansåg Lagutskottet, att, enär frågan fallit i 2:a Kammaren, någon vidare åtgärd

icke kunde af Utskottet i anledning af återremissen vidtagas, hvarefter, sedan betänkandet blifvit i 1:a Kammaren lagdt till handlingarna den 5 Maj och i 2:a Kammaren den 9 Maj, Riksdagen den 11 Maj 1871 i underdånighet anmälde, att frågan om antagande af en författning angående sparbanker för denna gång förfallit.

Elis Sidenbladh.

Stockholm, 1871. P. A. Norstedt & Söner.

Statistiska meddelanden om Island.

Då Island till följe af sitt frånskilda läge och sin ringa betydelse i materielt och politiskt hänseende är föga kändt, men dock för hvarje Svensk väl bekant genom den stora betydelse, det haft och har för vårt språk och vår litteratur, torde en och annan finna intresse af att se några färska data sammanförda, som till någon del belysa landets förhållanden; serdeles som utländska, ganska omfattande tidskrifter i ämnet ej lemna några bidrag till kännedom om denna aflägsna ort. Isländska Litteratursällskapet utgifver årligen statistiska redogörelser om landet, hvilka »*Skýrslur um landshagi á Islandi*, gefnar út af hinu íslenzka Bókmentafélagi» nyligen kommit till Statistiska Centralbyrån. Af dessa statistiska redogörelser hafva hittills utkommit banden I (1858), II (1861), III (1866), IV (1870) och V: 1 (1871), hvilket sistnämnda häfte innehåller *Embættismannatal á Islandi* (Matrikel) 1870, *Búnaðar-ástand* (Landthushållning) 1869, *Mannfjöldi* (Folkmängden) 1869, *Verzlan* (Handel) 1869, *Dómgæzlan* (Rättsväsendet) 1868, *Fjárhagr Islands* (Budgeten) 1871—1872. I de föregående banden I—IV finnas, jemte åtskilligt annat, redogörelser i nästan samma ämnen från början af 1850-talet.

Island har en areal af ungefär 930 qvadratmil,*) hvaraf äro räknade till den egentliga bygden 380 mil, till betesmarker 340 mil och till obygder 210 mil. Af de svenska länen är Norrbottens med en areal af ungefär 902 mil närmast i storlek. Då Island och Norrbotten derjemte ligga vid ungefär samma nordliga höjd och hafva ej mycket olik folkmängdssumma, äro här i tillämpliga delar några jemförelser gjorda mellan de båda trakterna.

*) I denna uppsats menas öfverallt *svenskt* mått, vid hvars reducering från de i »Skýrslur» utförda danska måtten jag följt den grund, som i Statistiska Centralbyråns årsberättelser genom »Tableau comparatif des poids et des mesures etc.» angifves.

I. *Befolkning* år 1869. Den första folkräkningen å Island år 1703 angaf folkmängden till 50,444 personer. År 1769 hade vid folkräkningen antalet nedgått till 46,201. Vid derefter gjorda folkräkningar har antalet menniskor å ön befunnits vara

År	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
1801 d. 1 Dec.	21,550.	25,690.	47,240.
1835 » 2 Febr.	26,516.	29,519.	56,035.
1840 » 2 Nov.	27,106.	29,988.	57,094.
1845 » 2 »	27,896.	30,662.	58,558.
1850 » 1 Febr.	28,234.	30,923.	59,157.
1855 » 1 Okt.	30,869.	33,734.	64,603.
1860 » 1 »	31,867.	35,120.	66,987.

Sedan 1860 har ingen folkräkning varit, utan är folkmängden vid hvarje års slut angifven medelst beräkning genom afdrag af döde och genom tillägg af födde. På detta sätt har folkmängden beräknats vara vid slutet af

År	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
1861	31,830.	35,143.	66,973.
1862	31,805.	34,987.	66,792.
1863	31,985.	35,340.	67,325.
1864	32,298.	35,786.	68,084.
1865	32,659.	36,082.	68,741.
1866	32,460.	35,848.	68,308.
1867	32,892.	36,389.	69,281.
1868	33,059.	36,701.	69,760.
1869	32,972.	36,561.	69,533.

Missförhållandet mellan könen visar sig häraf rätt betydligt och större än i Sverige, som under sist anförda år 1869 hade 2,014,530 mankön och 2,144,227 qvinkön, och än mera betydande än i Norrbottens län, som samtidigt hade 37,406 mankön och 38,190 qvinkön. Förhållandet mellan mankön och qvinkön var sålunda å Island som 1000 : 1109, i Sverige som 1000 : 1064 och i Norrbotten som 1000 : 1021.

Fördelas på Islands areal dess folkmängd 1869, komma på hvarje qvadratmil ungefär 75 personer. Norrbotten, Sveriges glesast befolkade län, hade 84 på qvadratmilen.

Folkökningen afbrytes gång efter annan af de dödes öfvertalighet öfver de födde, men har dock under de sista 100 åren framskridit med ungefär 50 % af hvad personantalet var 1769.

I Sverige har under samma sekel folkmängden mer än fördubblats. Från 1867 års till 1868 års slut ökades folkmängden å Island med 0·69 %, men under 1869 års lopp minskades folkmängden med 0·33 %.

Födde. Under året föddes 2,177 barn, deraf 2,121 lefvande födde och 56 dödfödde. Dessa sist nämnda voro sålunda 2·57 % af alla födda barn. I Sverige voro de 3·24 %, i Norrbotten 2·43 %. Af de lefvande födda voro äkta 933 mankön och 849 qvinkön, oäkta 170 mankön och 169 qvinkön; af de dödfödda voro äkta 25 mankön, 18 qvinkön, oäkta 4 mankön, 9 qvinkön. De äkta barnen äro således 1,825 eller 83·8 % af hela antalet, de oäkta 352 eller 16·2 %. Denna de oäkta barnens procent är betänkligt hög, betydligt öfverstigande hvad förhållandet var i Sverige samma år. Både å Island och i Sverige är denna procent 1869 ogynnsammare än vanligt, men att äfven i medeltal för de sista 10 åren den mörkare skuggan faller på Island, ses här längre ned. Då samtliga barn af mankön äro 1,132 och af qvinkön 1,045, förhåller sig antalet af de senare till de förra som 1000 : 1083. I Sverige var förhållandet 1000 : 1054, i Norrbottens län 1000 : 1079. Skiljer man emellan äkta och oäkta barn, blir detta förhållande å Island

mellan 958 äkta m. och 867 äkta q. som 1105 : 1000,
och » 174 oäkta » » 178 oäkta » » 978 : 1000.

I förhållande till folkmängden är de lefvande födda barnens antal ganska stort, hvilket dock utjemnas af den starka dödligheten bland dem under första lefnadsåret. På hvarje 1000-tal af öns medelfolkmängd 1869 komma af lefvande födda barn 32·89. I Sverige var samtidigt det relativa talet 28·25 och i Norrbottens län 28·56. Vore nativiteten så stark i Sverige som å Island, skulle året 1869 hafva lemnat Sverige ej mindre än ungefär 20,000 flere lefvande födda barn än hvad förhållandet var.

Det minsta antalet barn är födt under vintermånaderna. Ifrån Januari ökar sig antalet småningom till September, hvarefter det sjunker starkt till årets slut.

I afseende på barnaföderskornas ålder märkes, att

	mödrar till äkta barn	mödrar till oäkta barn
i åldern 15—20 år voro	0·6 %.	3·7 %.
21—25 » »	7·6 »	19·7 »
26—30 » »	22·7 »	28·9 »
31—35 » »	30·1 »	26·9 »

		mödrar till äkta barn	oäkta barn
i åldern	36—40 år voro	26·4 %.	14·0 %.
	41—45 » »	10·9 »	6·5 »
	46—50 » »	1·7 »	0·3 »
	51— » »	0·0 »	0·0 »

Under de sista 10 åren (1860—1869) visar sig nativiteten hafva varit af *lefvande födde:*

	Äkta.			Oäkta.			Summa.		
År	M.	Q.	S:a.	M.	Q.	S:a.	M.	Q.	S:a.
1860...	1,074.	1,005.	2,079.	146.	165.	311.	1,220.	1,170.	2,390.
1861...	1,082.	1,045.	2,127.	156.	162.	318.	1,238.	1,207.	2,445.
1862...	1,152.	1,100.	2,252.	173.	178.	351.	1,325.	1,278.	2,603.
1863...	1,122.	1,077.	2,199.	191.	161.	352.	1,313.	1,238.	2,551.
1864...	1,135.	1,126.	2,261.	209.	197.	406.	1,344.	1,323.	2,667.
1865..	1,234.	1,027.	2,261.	194.	204.	398.	1,428.	1,231.	2,659.
1866...	1,077.	1,046.	2,123.	238.	217.	455.	1,315.	1,263.	2,578.
1867...	1,136.	1,090.	2,226.	241.	201.	442.	1,377.	1,291.	2,668.
1868...	999.	973.	1,972.	188.	213.	401.	1,187.	1,186.	2,373.
1869...	933.	849.	1,782.	170.	169.	339.	1,103.	1,018.	2,121.

I medeltal af dessa 10 år har sålunda lefvande födde årligen varit 2,505, deraf 1,285 mankön och 1,220 qvinkön, hvilka senare förhålla sig till de förre som 1000 : 1053. Af dessa 2,505 lefvande födde hafva vidare varit 2,128 äkta och 377 oäkta, hvilka senare således utgöra 15·05 % af de lefvande födda.

Under samma period (1860—1869) har de *dödföddas* antal varit

	Äkta.			Oäkta.			Summa.		
År.	M.	Q.	S:a.	M.	Q.	S:a.	M.	Q.	S:a.
1860...	28.	27.	55.	6.	9.	15.	34.	36.	70.
1861...	35.	33.	68.	5.	7.	12.	40.	40.	80.
1862...	32.	40.	72.	8.	10.	18.	40.	50.	90.
1863...	38.	36.	74.	15.	8.	23.	53.	44.	97.
1864...	45.	30.	75.	10.	8.	18.	55.	38.	93.
1865..	39.	40.	79.	8.	11.	19.	47.	51.	98.
1866...	41.	28.	69.	9.	6.	15.	50.	34.	84.
1867...	24.	36.	60.	6.	9.	15.	30.	45.	75.
1868..	41.	15.	56.	12.	8.	20.	53.	23.	76.
1869...	25.	18.	43.	4.	9.	13.	29.	27.	56.

I medeltal äro således *dödfödde* 82, deraf 43 mankön och 39 qvinkön, hvilka förhålla sig till de förre som 1000 : 1103,

samt 65 äkta och 17 oäkta, hvilkas procent af de dödfödda är 26·15. Af lefvande födde och dödfödde tillsammans förhåller sig i medeltal qvinkönet till mankönet som 1000 : 1055 och de oäkta barnens procent är 15·23. De dödföddas procent af samtliga födda är 3·17.

Jemför man Island och Sverige med hvarandra beträffande förhållandet mellan de äkta och oäkta barnen, får man se detsamma för 10-årsperioden som serskildt för 1869, nämnligen de äkta barnens relativa talrikhet i Sverige. Ön deremot, om hvilken man heldst skulle tro, att öfver den vore utbredt ett lika så strängt som sedligt allvar med gammal nordisk tukt och patriarkalisk helgd, bevisar med siffror hvad länge påstått, att sedligheten icke just står serdeles högt der. *) Ser man närmare efter, hurudant sedlighetsförhållandet i våra dagar är å Island, denna fristad för det konserverade gamla hemlifvet i norden, är förhållandet icke bättre än följande. Island uppvisar under 10-årsperioden 1860—1869 mer än en half gång

*) Detta bör vid närmare skärskådande ej förvåna. Hvad »urgammal tukt och sedlighet» beträffar, är den icke mycket att skryta af. Tvärtom visa skrifterna, serdeles från äldre tider, att sedeslösheten i *detta* hänseende aldrig varit så allmän och fräck — nämnligen enligt vårt föreställningssätt — som i gamla tider. Låt vara, att Islands gamla lagbok Grágás låter mycket sträng och kunde belägga med urbota straff förseelser, som hos oss i värsta fall kräfva några rdr i böter, eller, om vi vända oss till motsatta sidan af norden, att Gutalagen med ytterligt omtänksam försigtighet i 23 kap., som är den mest upplysande tidsbild i detta hänseende, man kan se, fastställer straff för den, som vågade taga i ett fruntimmer, så må man dock icke deraf draga den minsta slutsats i afseende på folkets ömtåliga känsla för det sedliga. Lagen befattar sig icke alls *med den saken, om sedligheten såras, han sörjer här blott för* den *personliga* friheten och rätten och serskildt qvinnofriden. Är mot dessa ej brutet, då är sedligheten okränkt, och barnen af en olaglig förbindelse blifva en ekonomisk fråga. Detta skydd gäller dessutom nästan blott om dem, som lagen värnade. Hvad rätt hade trälinnorna? Från Norge har man ock för tidsandan mycket betecknande berättelser af Sturlesson. Det torde verkligen vara svårt att å nutidens lastbaraste nästen finna uppträden så råa och cyniska, som dem konung Sigurd Magnusson inför sitt hof beredde sig en julafton. Tiderna förmildrades mer och mer, och sedlighetsbegreppet gjorde sig småningom bekant i samma mån någon reflexion öfver det moraliskt goda eller onda kom i fråga. En yngre tid står i dessa hänseenden — likasom i många andra, dock visst icke i alla — framför sin närmast förflutna. Att alltid ändock tala om tidernas förderf, men det förträffliga gamla, och den urgamla nordiska tukten, är lätt att göra, då man ser bort ifrån verkligheten. Barnsagan och tendensromanen kunna pia fraude tillåta sig mycket, som måste vara främmande för statistiken.

så många oäkta lefvande födda barn som Sverige, och dubbelt så många oäkta dödfödda som vårt land. Och härvid må man betänka, att Island har mycket mindre stadsbefolkning än Sverige. Ytterligare ett bidrag i detta ämne fås af redogörelserna om rättsväsendet. Det i uppsatsens början nämnda femte bandets Skýrslur um dómgæzluna 1868 hafva fabulösa uppgifter om horsbrottens mängd, så stor, att jag icke skulle våga meddela dem, om jag icke såge hvad isländingarne sjelfve uppgifvit i nämnda häftes sid. 193—196. Under året hafva inför amtmännen — oberäknadt inför domstol — förevarit 53 sådana mål (närmast desamma som i vår brottmålsstatistik rubriceras under Missgerningsbalkens 56—59 kap.); deremot äro lägersmålen ganska få. Af dessa 53 hafva i 21 mål utslaget varit fällande. Hade, med betraktande af folkmängden, samma förhållande varit hos oss, skulle under det året fällande utslag gifvits i 1,256 sådana mål, vid hvilka siffror man måste förvånas öfver, att vid de svenska domstolarne sakfällas årligen i medeltal ungefär blott 12 personer.

Vigde. Under året ingingos 324 äktenskap. Å hvart 1000-tal af medelfolkmängden utgör detta 4·65 äktenskap. I Sverige var förhållandet 5·64; i Norrbottens län 7·08.

Af både män och qvinnor, som inträdt i äktenskap, träffas de flesta i åldern 26—30 år, nämnligen af männen 40 % och af qvinnorna 35 %.

Förhållandet mellan dem, som ingingo första giftet, och de omgifta var af män: 85·8 % och 14·2 %; af qvinnor 91·0 % och 9·0 %. I Sverige voro enklingar 10·5 %, enkor 5·6 %; i Norrbottens län enklingar 14·6, enkor 9·3 %.

Årstiden för äktenskapens ingående har för de flesta varit hösten (Sept.—Nov.), som uppvisar 60·8 % af alla ingångna, våren (Mars—Maj) deremot det ringaste antalet eller 4·3 %; sommaren har 26·9 % och vintern 8·0 %. Detta är det vanliga å Island, att de flesta äktenskapen afslutas på hösten — Oktober 1869 uppvisar ensam 33 % af årets äktenskap —, då i Sverige December månad står främst sedan flere år tillbaka och med Oktober och November månader uppvisar 46 % af årets äktenskap.

Under året hafva 442 äktenskap blifvit genom döden upplösta, deraf 266 genom mannens och 176 genom hustruns död. Vid folkräkningen den 1 Okt. 1860 funnos å Island 9,571 vigda par. Under det året ingingos 418 äktenskap, hvaremot 632 upplöstes genom döden. Sedan den tiden hafva äktenskap blifvit

År.	Ingångna.	Upplösta g:m döden.	År.	Ingångna.	Upplösta g:m döden.
1861...	464.	412.	1866...	431.	778.
1862...	420.	724.	1867...	412.	310.
1863...	439.	546.	1868...	349.	394.
1864...	507.	406.	1869...	324.	442.
1865...	421.	416.			

Summan af de under dessa 9 år ingångna äktenskapen är 3,767 och de genom döden upplösta 4,428, hvadan således de bestående äktenskapen böra hafva minskats under de sista 10 åren från 9,571 till 8,910. Inträffar icke snart nog en återgång till det bättre i detta hänseende, äro följderna lätta att se: äktenskapens reducerande till ett minimum, de äkta barnens än större fåtalighet än förut, medan de oäkta ökas. I Sverige har under de två sista åren det betänkliga inträffat, att ingångna och upplösta äktenskap i det närmaste varit lika; dock äro under 10-årsperioden de ingångna en femtedel större än de upplösta; tvärtom äro å Island de ingångna en femtedel mindre än de upplösta.

Aflidne. Under året 1869 dogo 2,348 personer, deraf 1,190 mankön och 1,158 qvinkön. (De isländska Skýrslur um landshagi, som här följas, upptaga 2,404 personer, men då bland dem inräknats dödfödda barn, hvilka voro 29 mankön och 27 qvinkön och intagits i beräkningarna bland ogifte, som i första lefnadsmånaden — dagar äro ej specificerade — aflidit genom sjukdom, hafva dessa dödfödda barn, som väl svårligen kunna räknas bland aflidna menniskor, blifvit till alla delar skilda från de aflidne.) Af medelfolkmängden är de aflidnes antal 3·37 %. I Sverige var dödlighetsprocenten 2·23, i Norrbottens län 2·31. Af de aflidne äro 303 barn, nämnligen 176 mankön och 127 qvinkön, under 1 månad, utgörande 12·90 % af samtlige aflidne, och 676 barn under 1 år, eller 28·80 %. I åldern 0—10 år finnas 1,077 aflidna barn, utgörande 45·87 % af alla döde, hvilken procent i Sverige är 42·06. Dödligheten bland de späda barnen, uppgående enligt det nyss nämnda till 28·80 % af alla aflidne, hvilken efter våra förhållanden, som uppvisa lyckligtvis blott 18·49 %, är förfärande hög, var dock år 1869 högre än föregående år. Då de dödföddas inräknande i här följda Skýrslur gör det omöjligt att följa de lefvande födde och sedan aflidne månadsvis, må anmärkas, att de 1869 aflidna barnen under 1 månad utgöra 14·29 % och de under 1 år 31·87 % af alla under 1869 lefvande födda barnen. Dessa

procenttal öfverstiga dock betydligt medeltalet för de sista 10 åren, hvarom se strax nedan.

I anseende till civilståndet *) äro de aflidne

bland män: gifte 22 %, ogifte 68 %, enklingar 10 %;
» qvinnor: » 15 » » 68 » enkor 17 ».

Beträffande årstiden, uppvisa Juni och Juli månader de flesta dödsfallen, dernäst Maj och Augusti.

Af de nämnda 2,348 aflidne hafva dött

genom	naturlig död	2,242	eller i	%	af	de döda	95·49;
»	drunkning	72	»	»	»	»	3·06;
»	annan våldsam död	32	»	»	»	»	1·36;
»	sjelfmord	2	»	»	»	»	0·09.

De drunknades antal uppgår i medeltal för de sista åren till 87 personer, eller ungefär 11 drunknade på 10,000 menniskor, hvilket är ungefär 4 gånger så mycket som i Sverige.

Under 10-årsperioden 1860—1869 hafva aflidit — dödfödde äro här alltid i fråga om de döde frånräknade :

År.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
1860	1,690.	1,566.	3,256.
1861	1,204.	1,107.	2,311.
1862	1,350.	1,434.	2,784.
1863	1,133.	885.	2,018.
1864	1,031.	877.	1,908.
1865	1,067.	935.	2,002.
1866	1,514.	1,497.	3,011.
1867	945.	750.	1,695.
1868	1,020.	874.	1,894.
1869	1,190.	1,158.	2,348 eller
i medeltal	1,214.	1,108.	2,322.

Af dessa aflidne voro

År.	Ogifta		Gifta		Enk-lingar.	Enkor.
	mankön.	qvinkön.	mankön.	qvinkön.		
1860	1,196.	1,118.	389.	243.	105.	205.
1861	868.	823.	257.	155.	79.	129.
1862	835.	818.	389.	335.	126.	281.

*) Isländskan, hvars egna ordförråd knappast någonsin kan taga slut, känner ej till det mångtydiga *l'état civil*, utan har för civilstånd i fråga om äkta och oäkta *getna-arháttur* (bördsegenskap) och för civilstånd i fråga om förhållandet af ogift, gift, enkling eller enka *hjúskaparstétt* (äktenskaps- (eller familje-)förhållande).

År.	Ogifta mankön.	Ogifta qvinkön.	Gifta mankön.	Gifta qvinkön.	Enklingar.	Enkor.
1863.....	635.	536.	368.	178.	130.	171.
1864.....	694.	578.	261.	145.	76.	154.
1865.....	729.	600.	233.	183.	105.	152.
1866.....	890.	843.	461.	317.	163.	337.
1867.....	665.	514.	188.	122.	92.	114.
1868.....	691.	592.	250.	144.	79.	138.
1869.....	807.	785.	266.	176.	117.	197 eller
i medeltal	801.	721.	306.	200.	107.	188.

Tager man i serskildt betraktande barn, som aflidit under 1 års ålder, finner man, att

år	lefvande födde varit,	aflidit i 1:a lefnadsmånaden,	i 1:a lefnadsåret
1860.....	2,390.	344.	779.
1861.....	2,445.	321.	628.
1862.....	2,603.	421.	805.
1863.....	2,551.	305.	549.
1864.....	2,667.	?	617.
1865.....	2,659.	?	597.
1866.....	2,578.	341.	711.
1867.....	2,668.	289.	619.
1868.....	2,373.	278.	625.
1869.....	2,121.	303.	676 eller
i medeltal (10 år)	2,505.	(8 år) 325.	(10 år) 661.

Af medeltal lefvande födde hafva sålunda under första lefnadsmånaden aflidit 12·97 % och under första lefnadsåret 26·39 %. Dessa tal äro i sanning förfärliga, och inför dem visa sig våra förhållanden i hela riket utmärkt gynnsamma, då endast Stockholms stad kan uppvisa delvis liknande tal. Af de lefvande födde i Sverige dogo i medeltal 1860—1866 årligen barn under 1 års ålder till ett antal af 13·28 %, d. v. s. ungefär blott hälften af hvad å Island dött, i Norrbottens län 13·56. Stockholm ensamt för sig öfvergår litet Island, då hufvudstaden visar 27·10 %, men det sorgliga förhållandet qvarstår, att ön har en dödlighet bland barn under 1 år, som går upp mot en hufvudstads med 40 % oäkta barn. Den svåraste tid för Sverige i afseende på denna dödlighet under de sista 115 åren är under 1761—1763, då af barn under 1 år dogo 23·39 %, men detta är dock mindre än det normala för Island. Granskar man förhållandet under den första lefnadsmånaden, visar Island ännu bedröfligare resultat. Medan der 12·97 % afledo, d. v. s. hvart 8:de barn, som födts med lif, är dödt

innan månadens slut, är i Sverige procenten 4·70, i Norrbotten 5·13 och i Stockholm 6·97, hvilket visserligen är mycket, dock blott litet öfver hälften af dödligheten i första lefnadsmånaden å Island.

Efter folkräkningen 1855 å Island företog man sig en statistisk beräkning, som är egendomlig i sitt slag. Det blef undersökt, huru förhållandet var med dopnamnen, och redogörelser äro i bandet I lemnade derom, hvilka mans- och qvinsnamn förekomma å ön, huru många hafva ett visst namn och huru många hafva mer än ett dopnamn. Saken kan ej tyckas vara synnerligen vigtig — och det framhålla de sjelfve —, men det är möjligt, att det kan intressera någon att se ett och annat af frågan. Åt en befolkning af några och 60,000 menniskor borde väl, tycker man, årets 365 dagar räcka till med en namnsdag åt hvar, men det gör det visst icke, ty å ön funnos 530 mans- och 529 qvinsnamn, in summa 1,059 dopnamn, hvartill kommer, att helt få hafva mer än ett namn, nämnligen af män blott 3 % och af qvinnor 5 %. Största delen af förnamnen är af gammal nordisk, d. v. s. inhemsk börd, men äfven ifrån andra språk hafva många namn inkommit och det med betydande användning. Tycke och smak äro alltid olika. Af våra mest vanliga mansnamn är det Jón, som är mest i bruk, och förkärleken för detta utländska namn är så stor, att ej mindre än hvar sjette mansperson hette Jón. Huru många tusen qvinnor hos oss heta Sara, är svårt att ens gissa, men ett ansenligt tal torde det vara; å Island fanns blott en enda med det namnet. Deremot är Guðrún ett mycket omtyckt namn och bars af hvar åttonde qvinna. *)

*) Isländskans förmåga att bruka appellativ och deras sammansättningar gör det möjligt för isländingen att af egna tillgångar göra sig ett namn, t. ex. Engilrós, Klálína, Rósinlilja, Silkisif, Summarrós o. s. v. Svensken deremot — detta vare sagdt utan att på något sätt vilja intränga i hvars och ens till alla delar obestridliga rätt att kalla sina barn med hvilken utsägbar bokstafskombination som heldst — svensken föredrager att söka ut ifrån alla verldens tider och kanter de namn, som han vill skola genom prydlighet eller åtminstone konstighet skilja sig från de vanliga, t. ex. — såsom personer verkligen hette den sista Dec. i fjor — Amatorius, Hamiltång, Madrid, Moshelm, Agrafine, Dementine, Manilla, Moslina, Voltolina o. s. v. Den sparsamhet å namn, som isländingen iakttager, är främmande för svensken. Äro tillgångarne för denne senare mycket små, kunna de dock, väl skötta, räcka ganska långt, hvarigenom man lyckats få ihop till namn åt en flicka: Anna Annette; är deremot förrådet stort, utvecklas den mest slösande prakt, t. ex. i en familj, der

II. *Jordbruk och boskapsskötsel* 1869. Någon spanmålsodling förekommer icke å Island. Visserligen hafva försök gjorts och det ej alldeles förgäfves att få spanmål att mogna, *) men den tid, då Island bar skördar, hör snart till sagorna. Det oundgängliga vilkoret i en så nordlig trakt, blottställd för de mest bistra stormar, för att något mera ömtåliga växter skulle kunna trifvas, är en skyddande skog, men af sådan finnes numera knappt ett trä, och sädesslagen hafva upphört. Den enda odling, som förekommer, är dels för kål och rotfrukter, dels för gräs. Odlad åker, om man så får kalla deras kålgårdar, hade 1869 en vidd af 176 tunnland, fördelade i 4,536 lotter. Mycken omsorg egnas åt odling för gräs, dels genom vattenledning, dels utjemnande af tufvig mark, dels genom inhägnad af mindre jordstycken, å hvilka kreaturen instängas, då jorden derigenom får gödning. Under odlingsarbeten upptages

		År 1868.	År 1869.
Dikning för vattenledning	fot	119,000.	55,000.
Utjemning af tufvig mark	tunnland	19.	8.
Gärdesgårdar, stängda	fot	48,400.	47,900.
Inhägnader för får	st.	1,176.	1,165.
Nya torftägter	»	808.	491.

Längre fram under handel och sjöfart ses, att till Island infördes 1869 inemot 42,000 tunnor spanmål, hvilken summa föga öfver- eller understiges under de sista åren. Denna införda vara utgör ock landets hela tillgång af spanmål, och då medelfolkmängden under året var 69,647 personer, blir för hvarje person den disponibla spanmålstillgången 0·6 t:a. — I Sverige beräknas öfver hufvud taget tillgången af stråsäd för hvarje person till 2½ tunnor, och i Norrbottens län gifver den egna skörden af stråsäd åt hvarje länet tillhörande person ungefär så mycket, som tillgången är å Island för hvar och en. Med den införda potatisen, 545 tunnor, torde tillgången häraf

---

alla barnen i fjor hette: Zoroaster Alfons Emil Perikles; Celestina Egeria Elisabeth; Paulina Andalusia Victoria Athene; Alfhild Esaida Katara Malvina; Anna Edith Minvana Emilia; Ljushild Vanadis Embla Sofia; Anima Signe Elevteria Emanuela.

*) I Arnljót Olafssons plan till statistik för Island (Um landshagsfræði Islands, efni hennar og niðurskipun; Skírslur I.) finnas rubriker för åkerbruk: rågåkrar, kornåkrar o. s. v., men hvarken hos isländingar eller andre har jag kunnat finna, att å ön sått eller skördats något råg eller korn. Tvärtom uppvisas motsatsen.

vara inemot 2,500 tunnor; då väl knappt 2,000 t:r kunna påräknas i skörd af landets 176 tunnland kålgårdar, sedan afdrag härifrån gjorts för odlingen af kål, rofvor och enklare kökträgårdsväxter. Således blir af jordens alster — oberäknadt något kål, rofvor och dylikt — för hvarje öbo ej större tillgång under året än 38 k:r strå- och trindsäd och 2¼ k:a potatis, (hvartill äfven kan läggas 6 ℔ risgryn. Strandhafre växer vild, och tillgången på Islandslaf är ymnig.)

Kreaturens antal å ön är ganska betydligt. Under året (1869) funnos af

hästar 30,835, deraf under 4 år 6,664;

nötkreatur 18,342, deraf kor och drägtiga qvigor 15,693, tjurar, oxar och icke mjölkande kor 769, ungboskap 1,880;

får 356,701, deraf drägtiga tackor 169,284, ej drägtiga 19,127, baggar m. m. 55,128, unga får 113,162;

getter 253.

Jemföras dessa tal med medelfolkmängden å ön 1869, finner man, att mot 100 menniskor underhöllos:

	hästar,	nötkreatur.	får,	getter.
Å Island	44.	26.	511.	0·36.
I Sverige var förhållandet	10.	45.	37.	3.
I Norrbottens län »	10.	46.	66.	3.

Härvid bör dessutom anmärkas, att den isländska *Búnaðarástand* upptager bland nöt- och get-kreaturen inga yngre än *vetur-gömul* (årsgamla) och bland fåren inga yngre än *gemlingar* (årsgamla), hvadan det är ej osannolikt, att antalet af ofvanstående ungboskap får höjas något. Af hästar nämnas ej spädare föl än *trippi* (öfver ½ år).

III. *Handel och sjöfart.* 1. Sjöfart. Till ön räknades 1869 in alles 3,180 farkoster, deraf 61 däckade fartyg, 235 båtar för 8—12 åror, 1,179 för 4—6 åror och 1,705 mindre båtar och ekstockar (»byttur»).

Islands hamnar besöktes år 1869 af 149 fartyg om 4,270 nyläster från utlandet, i hvilka tal Danmark ingår med ungefär ⅔, och af 137 fartyg om 4,360 nyläster från Island. Ibland dessa fartyg räknas endast med varor in- och utgående handelsfartyg, men icke örlogsfartyg, ej heller in- eller utländska fartyg, som legat vid kusterna för hval- eller fiskfångst.

2. Införsel. Då landet ej frambringar spanmål och har ingen egentlig manufakturverksamhet, är naturligt, att utom

kolonialvaror skola spanmål och hvarjehanda manufakturalster vara de hufvudsakligaste införselsvarorna. Af spanmål, gryn, mjöl och bröd infördes år 1869 tunnor (à 63 k:r): råg 20,382, korn 179, hafre 120, bönor och ärter 2,342, krossgryn 8,645, korngryn 430, rågmjöl 4,014; skålpund: hvetemjöl 42,275, korngryn 940, hvete- (och litet råg-)bröd 231,760. — Potatis 545 tunnor.

Om man vill beräkna, huru mycket ofvan anförda slag af spanmål och dess produkter göra tillsammans, uttryckt i tunnor spanmål, har man först de i tunnor angifna: 36,112 tunnor, hvilket tal dock får höjas något i anseende dertill, att en tunna spanmål ingalunda gifver en tunna gryn eller mjöl, *) hvilka produkter således böra vid reduktion till spanmål erhålla större värde, och torde man utan att löpa fara för något betydande misstag få utföra nämnda antal (36,112) tunnor med 40,000. Vidare tillkommer brödet, som torde motsvara 300,000 skålp. hvetemjöl, hvilket med öfriga 42,275 skålp. hvetemjöl och 940 skålp. korngryn låta reducera sig till 1,900 t:r, hvadan således hela spanmålsinförseln kan antagas till ungefär 41,900 tunnor. Härvid må man ock märka, att af risgryn infördes ej mindre än 415,900 skålpund.

Af sprit- och maltdrycker: bränvin 129,800 k:r, romm, punsch och vin 17,600 k:r, öl 12,400 k:r.

Kaffe 416,600 skålp., cikoria 143,000; socker 521,800 skålp., sirap 13,700 skålp.

Tobak 117,300 skålp. och 301,000 cigarrer (»vindlar»).

Salt 12,000 t:r. Stenkol 6,800 t:r. Tjära 250 t:r.

Jern och stål 1,200 c:tr; spik 3,129,700 st.; knifvar 15,099 st.; metkrokar 417,900 st.

Trävaror: bjelkar 2,906 st.; spiror 1,728 st.; plankor 3,754 st.; bräder 59,101 st.

Hampa, spunnen och ospunnen 34,175 skålp.

Tyg, af ylle 10,000 fot; af lin och hampa 835,000 fot.

Krut 2,611 skålp. Bly och hagel 12,070 skålp.

3. Utförsel. Till ersättning för dessa införda varor äro i synnerhet att märka såsom utförda följande:

*) I dessa beräkningar har jag hufvudsakligen följt den grund, som finnes angifven i H) 1. sammandrag sid. 50, hvarvid ock ej alldeles äro lemnade ur sigte de på Island gällande priserna, som lemnat någon ledning vid bedömande af qvaliteten, hvilken åter har sitt inflytande på qvantiteten, äfvensom afseende är fäst vid handelsbruket.

Fisk 60,900 c:tr. Salt rom 825 t:r. Tran 5,000 t:r.

Kött, salt 2,300 t:r. Talg 4,830 c:tr. Fårskinn, saltade 14,746 st., lamskinn 15,862 st.

Fjäder 39,000 skålp. Ejderdun 7,850 skålp. Ripor 10,000 st.

Ull 1,415,100 skålp. Strumpor 106,339 par; vantar 55,670 par; vadmal 880 fot.

Hästar, lefvande 534. (Men bara 1 får 1869 likasom 1868).

För bedömande af priserna å några de vigtigaste varorna må meddelas, att 1 tunna råg var 1869 å Island i lika värde med någondera af dessa qvantiteter: 234 skålp. salt fisk; 82 skålp. talg; 15 st. saltade fårskinn; 156 st. lamskinn; 47·5 skålp. ull; 156 par vantar; 45 skålp. fjäder; 2·8 skålp. ejderdun.

IV. *Landets inkomster och utgifter* från 1 April 1871 till 31 Mars 1872.

Sedan lång tid tillbaka har staten för Island varit förenad med danska riks-staten, men sedan den 2 Januari 1871 har Island sin egen inkomsts- och utgifts-stat. Det första räkenskapsåret enligt den nya ordningen är från den 1 April 1871 till den 31 Mars 1872, hvartill förslaget är följande:

Inkomster.

1.	Allmänna och serskilda inkomster ..... Deraf skatt å arf och fastighetsköp 3,160, å fullmagter 800, karaktersfullmagter 500, förpaktningsinkomster 5,120, konungstionde 7,100, inkomst af sjöfarten och handeln 25,188, af kungs-jordarna 24,160; diverse såsom dana-arf, strandvrak 3,000.	r:dr	72,708.
2.	Lån och förskott (»Gjöld uppí lán og skyndilán»)	»	14,944.
3.	Bidrag af danska staten 100,000 med afdrag af 1,988 R:dr ..... [deraf ordinarie 60,000, extra ordin. 40,000.]	»	98,012.
		Summa r:dr	185,664.

Utgifter.

1.	Civil-ärenden.		
	a. Embetsmäns löner ..... deraf stiftsamtmannen 6,800, de andre amtmännen 4,633, 4,000; lands-uppbördsmannen (»landfogetinn») 2,300; justitiarien i lands-öfverrätten 5,200; assesso-	r:dr	46,363.

rerne 4,000; 2,400; öfverläkaren 3,100, distriktsläkarne 2,000; 1,650; 1,460; 1,450; 3 à 1,200.

	b. Löneförhöjningar	r:dr	5,768.
	c. Expenser och dylikt åt embetsmännen ... Deraf i kansliutgifter och taffelpenningar åt stiftsamtmannen 4,300.	»	7,600.
	d. Diverse utgifter ... deraf till postgången å Island 2,000, till isländska Litteratursällskapet för utgifvande af statistiska redogörelser 800, till utgifvande af Islands lagsamling 1,867.	»	7,259.
2.	Kyrko- och skolärenden.		
	a. Embetsmännens löner ... deraf till biskopen 6,400; domkyrkopresten i Reykjavik 800; föreståndaren för prest-skolan 3,800; lärare vid denna 2,000; 1,800; rektor vid lärda skolan 3,200; lärarne 4 à 2,000, 1 à 1,000.	»	27,000.
	b. Löneförhöjningar	»	3,800.
	c. Underhåll vid skolan	»	2,520.
	d. Andra utgifter i kyrkoärenden ... deraf till understöd åt prester och deras enkor och barn 1,800; expensmedel åt biskopen 800.	»	3,837.
	e. Andra utgifter i skolärenden ... deraf till bok-inköp 1,400; ljus och ved 1,400; för extra undervisning (timmeundervisning, »tímakennsla») 1,260; stipendier (»ölmusur») 8,000.	»	16,768.
3.	Återbetalningar (»Eptirlaun»)	»	22,000.
4.	Landstingskostnader 1871	»	24,000.
5.	Fond till en understödskassa (Til þess að stofna hjálparsjóð»)	»	10,000.
6.	Diverse oförutsedda utgifter	»	8,749.
		Summa r:dr	185,664.

[Utgifter motsvarande dem i Sverige å 1:a, 3:e, 4:e och 5:e hufvudtitlarna förekomma icke.]

Embættismannatal á Islandi är en liten kortfattad »Statskalender» enligt förhållandet vid midsommaren 1870.

Af *landstingets* ledamöter voro 6 utsedde af regeringen och 21 valde af folket.

Landsstyrelsen och *domaremagten* innehafves af 1 stiftsamtman och 3 amtmän samt öfverdomstolen, som räknar 6 medlemmar. Fogdarne, desslikes ock domare, äro 21, en för hvardera af de 3 städerna och 18 syslorna. Kommunerna med hvar sin föreståndare äro 168.

Ecklesiastikstaten räknar 1 biskop, 20 häradsprostar och (med inberäkning af prostarne) 146 kyrkoherdar och derjemte 2 hjelp-prester samt 3 lärare vid prestskolan och 9 lärare vid latinskolan i Reykjavik.

Medicinalstaten räknar 11 läkare, 3 apotekare och 61 examinerade barnmorskor.

Öns *uppbörd* handhafves af en lands-uppbördsman med kunglig fullmagt och lön af staten samt 13 förvaltare, som åtnjuta $\frac{1}{8}$ af intägterna i arvode.

De 171 pastoraten äro sedan den 1 Okt. 1870 fördelade i afseende på löne-inkomsterna i 4 klasser sålunda:

klass	lön, r:dr	antal	eller %
1	1,400 och deröfver	24	14·0.
2	1,000—1,400	35	20·5.
3	700—1,000	42	24·6.
4	under 700	70	40·9.

Domkyrkopresten i Reykjavik är den ende pastor, som till någon del åtnjuter lön af staten.

Af dessa pastorat äro de af 1 klassen regala, de af 2 och 3 klassen tillsättas af stiftsstyrelsen, hvartill sedan kommer kunglig stadfästelse.

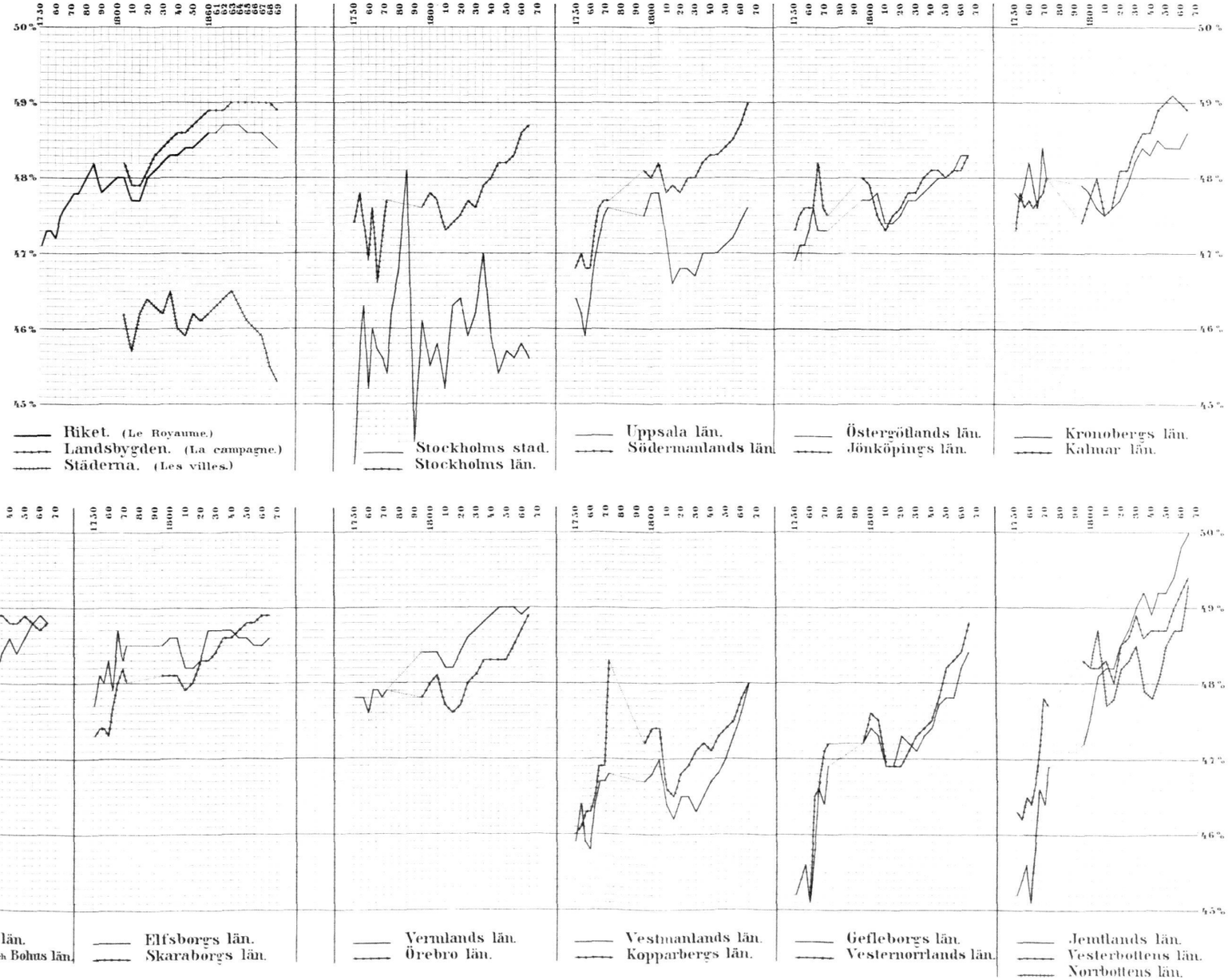
Tjenstgörande prester år 1870 voro till antalet 145. Af dessa hade blott 8 aflagt teologisk examen vid universitetet (i Köpenhamn) och 45 vid prestskolan i Reykjavik, de öfriga 92 hafva icke tagit någon teologisk examen, d. v. s. ungefär $\frac{1}{20}$ af presterna har styrkt sig ega akademisk bildning i teologi, och nära $\frac{2}{3}$ äro i teologi alldeles oexaminerade; hvilket föga öfverensstämmer med våra svenska begrepp och fordringar.

Karl Sidenbladh.

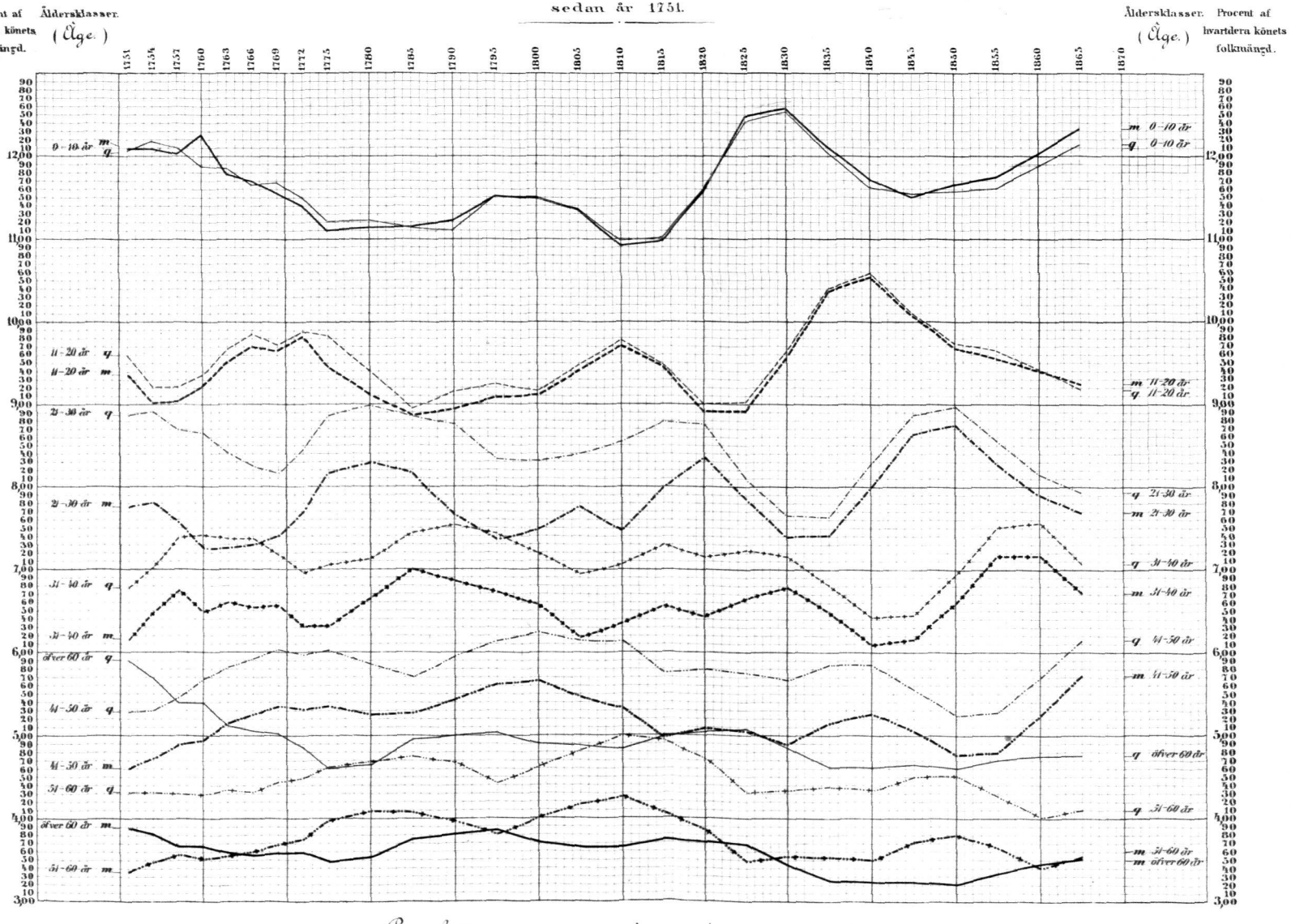
Mankönets
relativa talrikhet i procent
af hela folkmängden
vid folkräkningarne
i
Sverige
från år 1750.

Folkräkningsår: 1751, 1757, 1757, 1760, 1763, 1766, 1769, 1772, och från år 1775 hvart femte år, men blott stiftsvis från 1772 till 1795.

Population masculine par provinces.

Relativa styrkan
af
de särskilda könens åldersklasser inom
hela Sveriges befolkning
sedan år 1751.

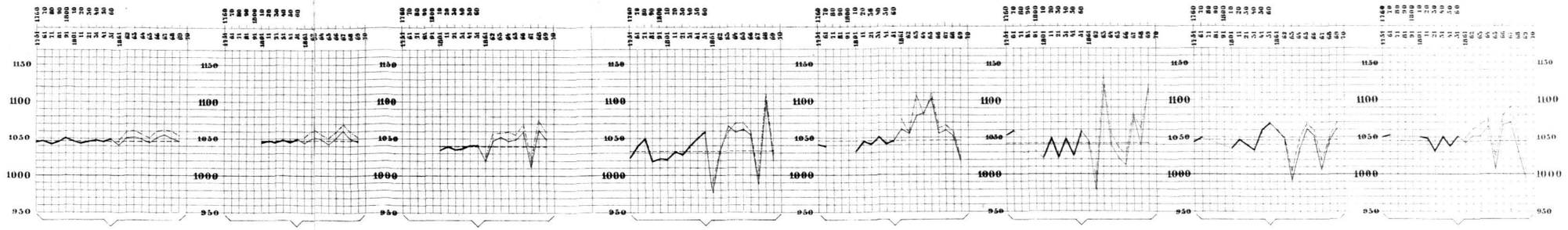

Population par sexes et par âges pour cent.

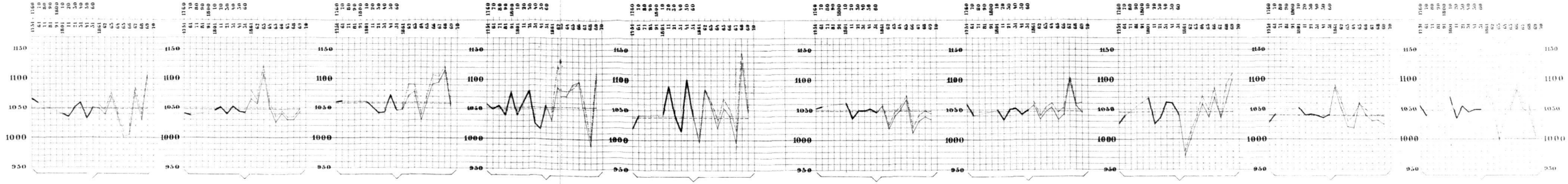
Förhållandet
emellan
de föddes kön i Sverige
sedan år 1751.

Hela tidens medeltal hörande födda manskön
10-årigt medeltal
Årligt antal
Årligt antal hörande och dödfödda
Hvarje 1000 par.

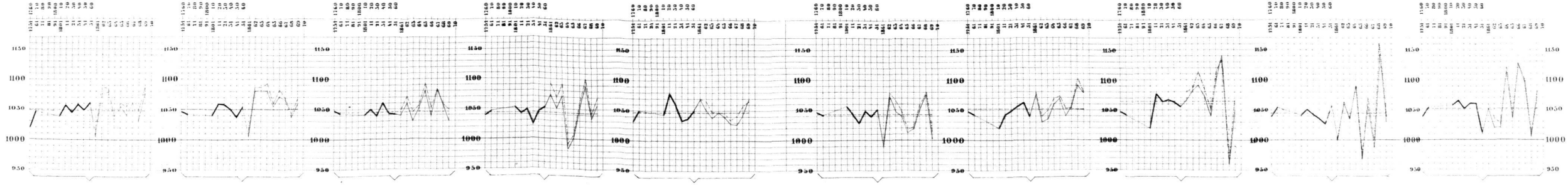
Hvarje län särskildt.

Riket. (Le Royaume)
Landsbygden. (La campagne)
Städerna. (Les villes)
Stockholms stad.
Stockholms län.
Uppsala län.
Södermanlands län.
Östergötlands län.

Jönköpings län.
Kronobergs län.
Kalmar län.
Gotlands län.
Blekinge län.
Kristianstads län.
Malmöhus län.
Hallands län.
Göteborgs och Bohus län.
Elfsborgs län.

Skaraborgs län.
Vermlands län.
Örebro län.
Vestmanlands län.
Kopparbergs län.
Gefleborgs län.
Vesternorrlands län.
Jemtlands län.
Vesterbottens län.
Norrbottens län.

Rapport des naissances des deux sexes par provinces. *Garçons pour 1000 filles: nés vivants:* ——— *moyenne générale,* ——— *moyenne décennale,* ——— *rapport annuel,* ——— *conceptions totales,* ——— *manque de spécification.*

Proportionen emellan könen bland de födde och inom den stående befolkningen med serskild hänsyn till Sverige och dess provinsiela olikheter.

Enligt den Heliga Skrift installerades det första menniskoparet på jorden med välsignelsen: varen fruktsamme, förökens, uppfyllen jorden och gören henne eder underdånig.

Den menniskoslägtets bestämmelse, som häruti innebars, skulle säkerligen, om dess upprätthållande lemnats ensamt åt sociala och individuela förhållanden, hafva förfelats. Den behöfde värnas af naturlags tvång. Enväldigt framträder ock detta tvång i könsskilnaden, såsom oeftergifligt vilkor för förökelsen. Till detta vilkor sluter sig äfven ett annat, nemligen upprätthållandet af den *proportion mellan könen,* som för ändamålet är nödig.

I detta hänseende mötas våra blickar, när de ej kunna öfverskåda mer än enskilda familjer och mindre samhällsgrupper, af den största skenbara oregelbundenhet, så väl i afseende på de födda barnens kön, som i afseende på proportionen mellan könen inom den vuxna befolkningen. För statistiken öppnar sig alltså här ett fält att genom iakttagelser i stort kunna följa naturens ordning på spåren medelst besvarande af en mängd frågor såsom:

huru förhåller sig *i allmänhet* antalet *födda* barn af *mankön* till dem af *qvinkön?*

huru förhåller sig detta antal särskildt bland de *lefvande födda?*

huru serskildt bland de *dödfödda?*

huru serskildt bland de *inom* äktenskap födda?

huru serskildt bland de *utom* äktenskap födda?

huru i olika länder?

huru på landsbygden?
huru i städerna?
huru i serskilda landsdelar?
huru förhåller sig antalet män till antalet qvinnor inom *hela den stående befolkningen* i olika länder?
huru inom samma land vid olika tidpunkter?
huru på landsbygden?
huru i städerna?
huru inom vissa befolkningens *åldersklasser* och företrädesvis inom de produktiva? o. s. v.

Ännu eger man blott från ett relativt fåtal länder *fullständiga* uppgifter öfver hela antalet födda barn med iakttagen skilnad mellan *lefvande-* och *död-födde* och mellan de sistnämndes *kön.*

Iakttagelser i massa föreligga alltså egentligen blott öfver förhållandet mellan de *lefvande födda* barnens kön. Såsom medeltal af dylika iakttagelser till ett antal af omkr. 70 millioner, hemtade från Europeiska länder, har man beräknat proportionen: 1058 lefvande födde af mankön mot 1000 af qvinkön.

Då uppgifterna till större delen samlats inom de senare decennierna af innevarande århundrade, skulle denna proportion gälla såsom uttryck af det *nuvarande* förhållandet under förutsättning, att de från samtliga inbegripna länder hade samma fullständighet och tillförlitlighet, hvilket dock svårligen kan antagas. Den sannolika ofullständigheten af uppgifterna från vissa länder torde således göra denna proportion något tvifvelaktig. Då den är grundad på iakttagelser endast under detta århundrade, är den ej heller fullt jemförlig med resultatet af iakttagelser, som omfatta en längre tiderymd.

De Svenska iakttagelserna för en oafbruten tiderymd af 121 år från och med 1749 till och med 1869, omfattande ett antal af 10,441,450 *lefvande* födda barn, deraf 5,338,835 af manligt och 5,102,615 af qvinligt kön, gifva alltså för hela denna tid proportionen af 1046 *lefvande* födda mankön mot hvart 1000-tal lefvande födda qvinkön.

Om de Svenska iakttagelserna för *hela riket* från och med 1751 till och med 1860 delas i 11 tioårsperioder, så visa de (jfr tab. N:o 1 och tafl. N:o 1.) vid jemförelse af dessa perioders medelproportion ej större skilnad sinsemellan än $7^0/_{00}$, då gränserna ligga emellan minimum: 1043 (1771—1780) och maximum 1050 (1791—1800).

Medelproportionen för hela riket under de 9 sistförflutna åren (1861—1869) af 1,161,235 *lefvande födda* barn, deraf 594,455 af mankön och 566,780 af qvinkön, utgör nära 1049 mankön mot 1000 qvinkön och ligger för enskildt år emellan minimum 1041 (år 1861) och maximum 1055 (år 1867).

Oaktadt dylika vexlingar, som för en längre följd af *enskilda* år framträda ännu skarpare, har under 121 år intet enda enskildt års summa för *hela riket*, äfven om denna stundom understigit 60,000 lefvande födda, företett afvikelse från det förhållandet, att lefvande födde mankön varit talrikare än qvinkön. Gränserna för *årsvexlingarna* i hela riket ligga emellan minimum 1021 lefvande födde mankön (år 1784) och maximum 1062 (år 1807) mot 1000 qvinkön.

Ännu märkbarare framträder den af naturlag bestämda öfvertaligheten af födda mankön, när de *dödfödda* barnen äfven medtagas i beräkning.

Som nämndt är, inskränka sig dock iakttagelserna häröfver till ett betydligt ringare antal, än öfver de *lefvande* födde, och orsakerna härtill äro lätt insedda. En del af de befintliga uppgifterna äro antagligen ock ofullständiga.

Man har emellertid för omkring 1 million *dödfödda* barn med angifven könsskilnad inom åtskilliga Europeiska länder beräknat förhållandet till 1353 af mankön mot 1000 af qvinkön, en proportion, som enligt bekantgjorda uppgifter för Frankrike, så vidt iakttagelserna äro tillförlitliga, skulle uppgå ända till 1452 mot 1000.

De Svenska uppgifterna rörande de *dödföddas kön* omfatta ännu blott de från och med 1861 förflutna 9 år, som för denna redogörelse kunnat medtagas i beräkning, med ett antal af 39,342, hvaraf 22,585 af manligt och 16,757 af qvinligt kön, och gifva alltså förhållandet af 1348 *dödfödde* af mankön mot 1000 af qvinkön, eller mera än 300 pro mille högre antal gossebarn än bland de *lefvande* födde. Vexlingarna i proportionen för enskilda år ligga emellan minimum 1300 (år 1865) och maximum 1414 (år 1868). Samtliga iakttagelser sätta alltså utom allt tvifvel, att bland de dödfödda barnen proportionen af mankön är betydligt högre än den af qvinkön.

När man för de nämnda 9 åren (1861—1869) sammanräknar de i Sverige *lefvande- och död-födde*, (jfr tab. N:o 2 och diagram) utgörande tillsammans 1,200,577, deraf 617,040 af manligt och 583,537 af qvinligt kön, så höjes proportionen bland *samtliga födda barn* till 1057 mankön mot 1000 qvin-

kön, då den deremot under samma tid för de *lefvande* födda ensamt för sig utgjorde blott 1049 mankön mot 1000 qvinkön.

Möjligheten att förlika en af naturordning i stort bestämd proportion mellan de föddas kön med den regellöshet, som inom trängre iakttagelsekretsar och i synnerhet inom de enskilda familjerna i detta hänseende alldagligen möter oss, kan sökas endast i en latitud, som inom vissa gränser måste vara inrymd åt lokala, sociala och individuela inflytelser.

Tillvaron af en sådan latitud utesluter ingalunda möjligheten af en lokal och tillfällig disproportion mellan könen inom den vuxna befolkningen. Ett sådant förhållande föranleder då den ena menniskogruppen att närma sig till den andra och förhindrar med oemotståndlig magt den isolering, som skulle motverka den menskliga utvecklingen.

Denna latitud, denna i smått starka föränderlighet af en proportion, som i stort är och måste vara värnad af naturlags tvång, kan, såsom nämndt är, icke hafva sin grund i annat än lokala, sociala och individuela förhållanden. Att uppdaga dessa erbjuder visserligen ett serdeles lockande fält för undersökning. Men för att komma dem på spåren fordras statistiska iakttagelser af ett omfång, en likformighet, en noggrannhet och en minutiös detaljering, som ännu till större delen saknas och troligen på lång tid ej kunna ernås åtminstone i ett antal tillräckligt stort för att kunna göra anspråk på afgörande röst.

De medelproportioner, som af en och annan författare blifvit beräknade efter iakttagelser under kortare eller längre årsföljder af detta århundradet och på grund af större eller mindre summor för 17 Europeiska stater visa såsom yttersta gränser för de *lefvande* föddes kön 1045 mankön i England och 1066 mankön i Frankrike mot 1000 qvinkön. Då emellertid tiderymderna äro olika långa, de begagnade absoluta talen af högst olika belopp för olika länder och i öfrigt primäruppgifterna icke öfverallt hafva lika värde, vore det utan tvifvel oförsigtigt att på dylika medelproportioner vilja grunda antagandet af någon bestämd inflytelse af *nationalitet* eller *race*. Några exempel från länder, hvilka erbjuda en längre årsföljd af iakttagelser i detta ämne, torde dock vara förtjenta att serskildt anföras (se tab. N:o 3). Derest, såsom visserligen icke är omöjligt, några egendomliga skiljaktigheter mellan olika nationaliteter skulle komma att bekräftas, så kunna dock äfven

dessa hafva sin hufvudsakliga grund i lokala och sociala förhållanden mera än i raceskilnaden ensamt för sig.

För en komparativ undersökning mellan olika länder i dessa hänseenden saknar jag utvägar. För en sådan inom serskilda delar af vårt eget land hafva vi ett värdefullt material.

Vi hafva redan i det föregående ådagalagt, huruledes för *hela* Sverige under $1^1/_5$ sekel summorna af tioårsperioder icke förete någon afvikelse från regeln af mankönets öfvertalighet bland de lefvande födde. Äfven om man för hvartdera af våra n. v. 25 *län* (tab. N:o 1 och diagram) sammanräknar iakttagelserna i *tioårs*-perioder, då man ej sällan erhåller tal, som föga öfverstiga det ringa beloppet af några tusental lefvande födde, gör sig dock samma regel utan undantag gällande.

Om man deremot för hvarje särskildt *län* jemför summorna för de *enskilda åren* förekomma talrika fall af ett omvändt förhållande, så att antalet lefvande födda barn af qvinkön ej blott varit lika stort med det af mankön, utan t. o. m. mer eller mindre betydligt öfverstigit barnen af manligt kön. Sådana undantagsfall hafva förekommit:

under	121	år	i Stockholms stad	31	gånger.
»	»	»	i Gotlands län	23	»
»	100	»	i Uppsala och Vesternorrlands län	16	»
»	»	»	i Vesterbottens län	15	»
»	»	»	i Blekinge och Vestmanlands län	14	»
»	»	»	i Stockholms och Hallands län	12	»
»	»	»	i Södermanlands och Norrbottens län	10	»
»	»	»	i Kronobergs län	9	»
»	»	»	i Jönköpings, Skaraborgs och Jemtlands län	8	»
»	»	»	i Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Gefleborgs län	6	»

Anmärkning. — Då Vermlands, Örebro, Gefleborgs, Vesternorrlands, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens län ännu icke räkna 100-årig tillvaro såsom serskilda län med nuvarande områden, är möjligt, att det förhållande med afseende på de lefvande föddas kön, hvilket egt rum *samfäldt* inom det större område, under hvilket dessa län förr voro sammanförda, ej för hvarje år varit gällande äfven inom hvar och en af de *delar*, som nu bilda de serskilda länen. För Vermlands och Örebro län i n. v. områden gäller ofvanstående förhållande dock minst 75 år, för Vester- och Norrbottens län minst 68, för Gefleborgs, Vesternorrlands och Jemtlands 60 år. — För tiden mellan 1774 och 1794 finnas endast stiftssammandrag tillgängliga, hvilka med undantag för Gotland omöjliggöra undersökning för de serskilda länen.

under 100 år i Östergötlands län ..... 5 gånger.
» » » i Malmöhus och Örebro län ..... 4 »
» » » i Elfsborgs och Vermlands län ..... 3 »
» » » i Kalmar län ..... 2 »

Vid sidan af dessa undantagsfall för enskilda år står alltid som regel, att sänkningen kompenserats genom en mer eller mindre stark höjning *öfver* medeltalet under något eller några af de nästföljande åren.

Enligt grunderna för beräkning af sannolikhet har man fullt skäl att söka en förklaring till de betydliga olikheter, som dessa *års-fluktuationer* inom de olika länen förete, uti det större eller mindre *absoluta* antalet lefvande födda barn. Det visar sig ock, att detta antal är lägst på Gotland — knappt 120,000 tillsammans under 121 år och alltså i medeltal ej ens 1000 på år. Stockholms stad oberäknad företer ock Gotland de *talrikaste* sänkningarna.

Å andra sidan förekomma mycket sällan inom de län, der sammanlagda beloppet lefvande födda barn under ett helt sekel öfverstigit $^1/_2$ million, och årliga medeltalet alltså uppgått till mera än 5000, dylika sänkningar *under* den normala medelproportionen, nemligon blott från 2 till högst 8 gånger på århundradet.

Emellan dessa ytterligheter ligga dock flere län, för hvilka det olika stora *absoluta* antalet lefvande födda ensamt för sig ej synes lemna en tillfredsställande förklaring öfver sänkningarnas större eller mindre talrikhet. För dessa hänvisas man alltså på andra orsaker än blott iakttagelsernas *antal*.

Till vägledning för forskningen, huruvida de serskilda länen oberoende af årsvexlingarna må förete några karakteristiska egendomligheter i proportionen mellan de föddes kön, erbjuda sig följande *medeltal* under hela den tiderymd, som iakttagelserna omfatta. (Jfr tab. N:o 1 och motsv. diagram).

För 121 år (1749—1869).	Medeltal mankön på 1000 qvinkön.	Hela antalet lefv. födde.
Gotlands län	1053.	119,541.
Stockholms stad	1034.	336,854.
För 100 år (1749—1773 och 1795—1869).		
Kalmar län	1058.	516,021.
Vermlands län	1051.	552,016.
Norrbottens »	1051.	153,877.
Jönköpings »	1049.	424,184.

	Medeltal mankön på 1000 qvinkön.	Hela antalet lefv. födde.
Kristianstads län	1048.	455,200.
Elfsborgs »	1048.	597,113.
Skaraborgs »	1048.	522,657.
Kronobergs »	1047.	356,405.
Kopparbergs »	1047.	395,484.
Stockholms »	1046.	324,901.
Södermanlands »	1046.	319,940.
Malmöhus »	1046.	637,249.
Östergötlands »	1045.	581,692.
Hallands »	1045.	271,859.
Örebro »	1045.	367,499.
Vesterbottens »	1044.	169,733.
Vestmanlands »	1043.	272,943.
Uppsala »	1042.	246,344.
Göteborgs och Bohus län	1039.	482,251.
Blekinge län	1037.	283,511.

Anmärkning.	Medeltal mk. på 1000 qk.	Hela antalet lefv. födde.
n. v. Vermlands län under 75 år (1795—1869)	1053.	456,582.
n. v. Örebro » » » »	1047.	303,946.
n. v. Vesterbottens » » 68 år (1802—1869)	1041.	138,324.
n. v. Norrbottens » » » »	1049.	125,403.
Gamla Vesternorrlands » » 14 år (1749—1762)	1045.	53,069.
(Gestrikland, Helsingland, Medelpad, Herjeådalen, Ångermanland, Jemtland.)		
Nyare Vesternorrlands län under 47 år (1763—1809)	1034.	64,233.
(Medelpad, Ångermanland, Jemtland.)		
Gefleborgs län under 47 år (1763—1809)	1057.	55,842.
(Gestrikland, Helsingland, Herjeådalen.)		

Herjeådalen.	Lefvande födde. m.	q.	Summa.	Mankön på 1000 qvinkön.				
1802—1810.	476.	490.	966.	971	1031			
1811—1820.	551.	506.	1057.	1089		1053		
1821—1830.	683.	628.	1311.	1088			1056	
1831—1840.	664.	625.	1289.	1062				1057
1841—1850.	801.	755.	1556.	1061				1072.
1851—1860.	981.	873.	1854.	1124				
1861—1869.	919.	859.	1778.	1070				
	5075.	4736.	9811.	1072.				
1810—1869.	4655.	4301.	8956.	1082.				

För 60 år (1810—1869).

Jemtlands län	1064.	77,473.
Vesternorrlands »	1051.	175,813.
Gefleborgs »	1042.	188,398.

Jfr anmärkn. å föregående sida.

Vid denna jemförelse länen emellan befinnes visserligen Malmöhus län med högsta *absoluta* antalet lefvande födde förete samma proportion, eller 1046 mankön mot 1000 qvinkön, som medeltalet för hela riket. Men att de höga absoluta talen här ej ensamt äro bestämmande, synes deraf, att flere andra län, i hvilka öfver $^1/_2$ million lefvande födda barn för hvartdera legat till grund för beräkningen, dock förete betydliga afvikelser från riksmedeltalet.

Detta skulle väl ensamt för sig ej heller betyda mycket, om iakttagelserna omfattade blott ett och annat år och kunnat påverkas af de ofta starka årsvexlingarna. Men denna inflytelse bör åter motvägas af den långa årsföljden, oftast ett helt århundrade, öfver hvilken de äro utsträckta.

Det synes sålunda ej kunna betviflas, att de mellan länen framträdande större skiljaktigheterna i proportionen mellan de lefvande föddas kön hänvisa på verkligen förhandenvarande och fortverkande olika orsakliga inflytelser.

Jemtlands län torde alltså med skäl kunna framhållas såsom egendomligt för sin höga proportion af mankön (1064), hvilken med 18 $^0/_{00}$ öfverstiger medeltalet för hela riket och med 27 $^0/_{00}$ öfverstiger proportionen för Blekinge län, hvilket i sin ordning företer den motsatta ytterligheten af ifrågavarande proportion, eller blott 1037 mankön mot 1000 qvinkön. Då Jemtlands befolkning delvis är af Norsk härkomst och tab. N:o 3 utvisar en serdeles hög proportion lefvande födda mankön i Norge, så saknas här ej anledning till raceinflytelse såsom grund för afvikelsen från Sveriges öfriga län.

Närmast i ordningen efter Jemtlands län följa med hög proportion af lefvande födda mankön Kalmar (1058), Gotlands (1053) samt Vermlands, Norrbottens och Vesternorrlands län (alla med 1051).

Närmast före Blekinge läns *låga* proportion finnes Göteborgs och Bohus län (1039).

Oscillationerna i proportionen inom de öfriga länen falla emellan gränserna 1042 och 1049 mankön på 1000 qvinkön och aflägsna sig alltså ej betydligt från riksmedeltalet.

Hvad serskildt beträffar *Stockholms stad*, som ej inneslutits i föregående jemförelse, står den lägre än något af länen nemligen med proportionen 1034.

Serdeles anmärkningsvärdt är, att den höga proportionen för Jemtlands län egentligen bestämmes af Herjeådalen, hvars medeltal för 60 år (1811—69) uppgår till ej mindre än 1082 lefvande födda mankön mot 1000 qvinkön och som för 10 årsperioden 1851—60 företer det alldeles enstaka stående medeltalet 1124 mankön mot 1000 qvinkön.

Frågan om skilnad mellan olika län sammanhänger nära med den om skilnad mellan *landsbygd* och *städer*.

Iakttagelser från flere andra länder visa, att i allmänhet *landsbygden* företer en högre proportion af lefvande födde mankön än *städerna*. Såsom ett exempel, i hvilket de höga absoluta talen böra aflägsna all inflytelse af tillfällighet, torde blott få anföras, att, då i England med Wales under åren 1859—1868 bland de *lefvande* födde proportionen af mankön varit 1043, har den deremot för staden London under samma tid varit blott 1036 mankön mot 1000 qvinkön.

I flertalet af vårt lands städer äro visserligen de sociala förhållandena ej betydligt afvikande från den landtliga befolkningens, åtminstone der denna lefver i byalag eller agglomeration. Skilnad mellan landsbygd och städer i det ifrågavarande hänseendet framträder dock äfven här tydligt.

I medeltal för en tiderymd af 68 år (1802—1869) och för ett antal å landsbygden lefvande födde uppgående till 6,101,056 — deraf 3,121,286 mankön och 2,979,770 qvinkön — och i städerna likaledes uppgående till 680,268 — deraf 346,798 mankön och 333,470 qvinkön — utfaller alltså proportionen för *landsbygden* med något öfver 1047, för *städerna* med helt nära 1040 lefvande födda mankön mot 1000 qvinkön. (Jfr tab. N:o 1 och motsv. diagram).

För åren 1861—1869 ensamt för sig med å *landsbygden* lefvande födda mankön 519,803 och qvinkön 495,270 utgör proportionen alltså 1050 mankön mot 1000 qvinkön — med i *städerna* lefvande födde mankön: 74,652 och qvinkön 71,510: blott 1044 mankön mot 1000 qvinkön. (Jfr tab. N:o 1 och motsv. diagram).

Såväl de absoluta talen, som den långa årsföljden synas fullt berättiga antagandet af den konstanta skilnad äfven i vårt land, att mankönets öfvertalighet bland de lefvande födde är *större* å *landsbygden* än i *städerna*.

Till nedtyngande af proportionen för städerna bidrager naturligtvis hufvudsakligen Stockholm med sitt förenämnda låga medeltal (1034).

I fråga om den inflytelse, som i föreliggande hänseende möjligen kan utöfvas af barnens egenskap af *äkta* eller *oäkta*, förete iakttagelserna från många europeiska stater såsom regel det egendomliga förhållandet, att, vare sig ensamt beträffande de lefvande födde, eller de dödfödde äfven medräknade, proportionen af *mankön* är högre bland de *äkta* än bland de *oäkta*.

De svenska iakttagelserna lemna nödiga fullständiga upplysningar blott från och med året 1861.

För ett antal t. o. m. 1869 i hela riket *lefvande födda äkta* barn, uppgående till 1,050,992 — deraf 538,043 mankön och 512,949 qvinkön — utfaller alltså proportionen med 1049 *mankön* mot 1000 qvinkön.

För under samma tid *lefvande födde oäkta* till ett antal af 110,248 — deraf 56,412 mankön och 53,831 qvinkön — utfaller proportionen med 1048 *mankön* mot 1000 qvinkön.

Så vidt man af de relativt låga absoluta talen kan sluta, är alltså skilnaden här ringa, men går dock i samma riktning, som den i andra länder iakttagna.

Ännu mycket lägre absoluta tal förete de samlade iakttagelserna öfver *dödfödde äkta* och *oäkta*. För ett antal af 33,998 *dödfödde äkta* — deraf 19,655 mankön och 14,343 qvinkön — utfaller proportionen med 1370 *mankön* mot 1000 qvinkön. För 5,344 *dödfödde oäkta* — deraf 2930 mankön och 2414 qvinkön — blir proportionen deremot blott 1214 *mankön* mot 1000 qvinkön.

Om man ock till förklaring af denna stora skilnad vill inrymma behörig inflytelse åt de låga absoluta talen, saknas dock ej skäl att antaga, det en skilnad kan komma att till fullo bekräftas såsom för Sverige gällande regel, att proportionen *dödfödde äkta* af mankön betydligt öfverstiger den af *dödfödde oäkta* mankön.

Från och med år 1861 rubriceras nemligen här såsom *äkta* barn blott de, som framfödts efter fullbordadt äktenskap. Men de fall äro i vårt land ganska talrika, då äktenskap fullbordas först *efter* sammanafladt barns framfödande. En följd häraf bör åter blifva, att bland de oäkta barnens mödrar träffas ett relativt större antal qvinnor i yngre kraftfullare ålder än bland de äkta barnens, och att alltså de anledningar till nedkomst med dödfödda barn i allmänhet, hvilka kunna sökas i modrens

helsotillstånd, måste i relativt mindre antal förekomma hos mödrarna till de oäkta barnen. De *fysiologiska* skäl, som serskildt öka risken för foster af *manligt* kön att med lif framfödas, böra alltså i relativt ringare antal förefinnas bland de oäkta barnens mödrar, och barn af manligt kön böra följaktligen af dem kunna lättare med lif framfödas.

Då skilnaden mellan *lefvande* födda äkta och oäkta barn i afseende på proportionen mellan könen enligt de relativt fåtaliga Svenska iakttagelserna framstår så ringa, som förut är anfördt, och då det absoluta antalet härstädes kände *dödfödde oäkta* är så lågt, så följer deraf, att, om man sammanlägger de lefvande- och död-födde äkta för sig och likaledes de lefvande- och död-födde oäkta för sig, skilnaden i proportionen mellan de föddes kön ej kan blifva stor.

Den utfaller nemligen för de förra, till ett absolut antal af 1,084,990 — deraf 557,690 mankön och 527,292 qvinkön — med 1058 mankön mot 1000 qvinkön — och för de senare, till ett absolut antal af 115,587 — deraf 59,342 mankön och 56,245 qvinkön — med 1055 mankön mot 1000 qvinkön.

Skilnaden framträder dock i samma riktning, som af andra länders iakttagelser jemväl är antydd.

Sedan iakttagelserna tillräckligt ådagalagt, att de vexlingar i proportionen mellan de födda barnens kön, hvilka med skenbar regellöshet framträda inom de enskilda familjerna och de smärre samhällsgrupperna, äfven i någon mån sträcka sig till större samhällsgrupper och hela länder ej blott för enskilda år utan t. o. m. för en längre årsföljd, blir det naturligtvis svårt att besvara den frågan, huruvida i dessa vexlingar dock kan spåras någon genomgående riktningslinea till en *konstant ökning* eller *minskning* af proportionen under en tillräckligt lång tiderymd.

Berättigande att antaga möjligheten af en sådan riktningslinea inom vissa gränser kan sökas såväl i den latitud, som är inrymd åt vexlingarna i smått och under kortare tiderymder, som uti den befallande naturlagens oeftergifliga bud.

Så vida vexlingarna i smått äro beroende af lokala, sociala och individuela inflytelser, så kunna dessa inflytelser otvifvelaktigt under tidernas lopp så förändras till intensitet och extensitet, att en bestämd inflytelse på proportionen af de föddas kön deraf kan blifva en *fortgående* följd. Derest sådan inflytelse åter skulle sträfva att inkräkta på naturlagens magt,

gör sig denna säkert gällande genom att återställa det ändamålsenliga förhållandet.

Den tiderymd, som statistiken för närvarande kan öfverskåda, är alltför kort för att på frågan härom gifva ett afgörande svar. Endast från några få länder föreligga iakttagelser, som i tillräckligt stort antal sträcka sig in i det sistförflutna århundradet. På alla länder hafva dessutom politiska och sociala skakningar öfvat en störande inflytelse.

De få tillgängliga iakttagelserna hänvisa åtminstone på sannolikheten af *motsatta* riktningar, så att, der proportionen till en början framstår mycket låg, riktningen går till höjning af mankönets öfvertalighet och omvändt att den från en större höjd kan sjunka nedåt. (Jfr tab. N:is 1 och 3 samt diagram.)

Vid jemförelse mellan medeltalen för det förra århundradet och de för hela tiden gällande befinnes 1700-talets proportion hafva varit *lägre* i Stockholms stad (1029), i Stockholms län (1045), i Kronobergs (1046), i Blekinge (1034), i Malmöhus (1044), i Hallands (1040), i Göteborgs och Bohus (1034), i Elfsborgs (1045), i Skaraborgs (1035), i Vestmanlands (1039) och Kopparbergs län (1042). Deremot var 1700-talets proportion *högre* i Upsala (1049), Östergötlands (1048), Jönköpings (1059), Kalmar (1062), Gotlands (1055) och Kristianstads län (1049). För Södermanlands län står den lika, och för öfriga län efter nuvarande indelning kan denna jemförelse ej utföras. Hvad man häraf synes kunna sluta är att proportionen af lefvande födda mankön snarare haft och har benägenhet att med tiden höja än att sänka sig åtminstone från den utgångspunkt, som våra iakttagelser lemna.

Fysiologien och statistiken hafva ömsesidigt till hvarandra hänskjutit problemet att förklara den i stort så oföränderliga och i smått så föränderliga proportionen mellan de föddes kön.

Statistiken, som fullt bekräftat oföränderligheten i stort, har derjemte, såsom i det föregående är anfördt, ådagalagt:

att äfven afvikelserna hafva en relativ oföränderlighet;

att sålunda i viss mån konstanta skiljaktigheter förekomma ej blott emellan olika länder, utan emellan olika *delar* af samma land;

att proportionen af födda mankön är högre å *landsbygden* än i *städerna;*

— högre bland de *inom* äktenskap, än bland de *utom* äktenskap födde, och

betydligt högre bland de *dödfödde,* än bland de *lefvande* födde.

Det synes ej heller osannolikt, att kulturens fortgång och riktning på denna proportion utöfvar en långsamt fortgående inflytelse.

Dessa få data äro dock långt ifrån att innehålla en tillfredsställande förklaring. Fältet ligger sålunda vidöppet för förslagsmeningar, hvaraf ock en mängd blifvit framkastade, deribland ej få fullkomligt haltlösa. En del af dessa förslagsmeningar ligger mera uteslutande inom fysiologiens område, såsom t. ex. frågan, huruvida fostrets kön bestämmes redan vid aflelsen eller först under utvecklingen i moderlifvet, om inflytelsen af viljeriktningen hos föräldrarne, af modrens fysiska beskaffenhet o. s. v.

Andra förslagsmeningars värde kan otvifvelaktigt afgöras genom statistiska undersökningar t. ex. om inflytelsen af klimat, race, lefnadssätt och yrke, stora genomgripande olyckor inom samhället, såsom krig, hunger och dyr tid, åldersskilnaden mellan föräldrarne, äktenskapets duration, barnets egenskap af det första eller ett senare inom kullen o. s. v.

Hade ett *fåtal* af iakttagelser varit tillräckligt att gifva utslag, så hade naturligtvis meningsskiljaktigheten ej kunnat blifva så stor. Nu fordras åter *massor* af iakttagelser, men med antalet af dem växa ock svårigheterna för deras erhållande. Derjemte ökas ock hindren för orsakernas uppdagande i följd af den komplex af faktorer, som företrädesvis inom det sociala lifvet är verksam, och som till en del undandrager sig all beräkning, ju större omfånget blir af iakttagelser.

Iakttagelser i *stor* skala utöfver det omfång, hvartill staten skäligen kunnat bereda utväg, fordra hjelpmedel och biträde, som sällan stå till buds och till hufvudsaklig del måste grundas på frivillighet och intresse, hvilka vanligen ej i rikt mått stå till buds. Jag har, likasom i Norge äfven skett, vädjat till dessa, då jag med hänsigt till den vigt, som företrädesvis synes böra skänkas åt inflytelsen af föräldrarnes ömsesidiga åldersförhållande och åt barnets ordning inom kullen, nyligen anhållit om frivilliga uppgifter härom från rikets presterskap från och med nu löpande år. Framtiden får utvisa, till hvad omfång dessa uppgifter kunna erhållas och hvad resultat af dem må kunna vinnas.

Af de iakttagelser, för hvilka jag hittills kunnat redogöra, erbjudas blott några vinkar.

Att antalet *aflade mankön* måste betydligt öfverstiga det af *aflade qvinkön* framgår obestridligt af de iakttagelser i stora

massor, som redan nu från så många länder föreligga rörande den högre proportionen mankön bland de lefvande födde och den vida högre proportionen mankön bland de dödfödde.

Om man alltså ville tänka sig samtliga *aflade* barn lefvande framfödda, så skulle följden deraf blifva en vida högre proportion mankön, än den nu bland de *lefvande* födde rådande. Följaktligen synes det obestridligt, att ju mer antalet *dödfödda* barn minskas i förhållande till antalet *lefvande* framfödda, desto högre måste ock bland dessa sistnämnda proportionen af mankön komma att åtminstone till en viss gräns framstå.

Såsom regel bör alltså kunna antagas, att de förhållanden, som förmå att höja antalet *lefvande* födda barn, jemväl äro egnade att verka höjning af *mankönets proportion* bland dem. Bland dylika förhållanden kan den inflytelse, som utöfvas af modrens eget helsotillstånd på lefvande eller liflös börd, svårligen förbises. Möjlig inverkan på modrens helsotillstånd af klimat, race, ålder, lefnads-sätt och vilkor, hennes förhållande under hafvandeskapet och vid nedkomsten o. s. v. torde ej heller kunna förnekas. De modifikationer, som sociala och individuela förhållanden medelst modren sålunda kunna utöfva på proportionen mellan lefvande- och död-födde i allmänhet, kunna alltså sträcka sin inflytelse äfven till proportionen mellan de lefvande föddes *kön*.

Häraf synes mig otvunget framgå, att modrens helsotillstånd och kroppsbeskaffenhet, i den mån de för henne underlätta möjligheten att framföda *lefvande* barn, äfven på proportionen af de lefvande födda barnens *kön* måste utöfva en inflytelse, som af de sociala förhållandena kan i viss grad påverkas.

Den öfvertalighet af mankön bland de lefvande födde, hvilken i Sverige likasom i andra länder utmärker *landsbygden* framför *städerna* (här 1047 : 1040), bör ställas vid sidan af ett annat statistiskt datum, nemligen förhållandet mellan *hela antalet dödfödda* barn å landsbygden och i städerna.

Enligt de Svenska iakttagelserna för åren 1861—1869, omfattande för landsbygden födda barn till ett sammanlagdt antal af 1,048,241, deraf 33,168 dödfödda, och för städerna födda barn tillsammans 152,336, deraf 6,174 dödfödda, utgör alltså procenten af dödfödda å landsbygden 3,16 % mot 4,05 % i städerna. För decenniet 1851—1860 ställer sig denna proportion än ofördelaktigare för städerna, nämligen med 4,31 % mot blott 3,10 % å landet.

Äfven om man sålunda vill tänka sig proportionen af de *aflade* barnens kön vara densamma för städerna som för landsbygden, måste dock, när de *dödfödde* såsom allmän regel förete en öfvertalighet af mankön, vida större än de lefvande födde, och när antalet dödfödda barn är relativt större i städerna än på landsbygden, ett relativt mindre antal mankön komma till verlden *med lif* i städerna än på landsbygden.

Orsakerna till det högre antalet dödfödda barn i städerna kunna svårligen sökas i annat än sämre helsotillstånd, än å landsbygden, hos en del af mödrarna. Härtill kunna samverka såväl befolkningstätheten i och för sig, som olikhet i sysselsättning och lefnadssätt.

Såsom en följd af städernas lägre proportion mankön bland de lefvande födde bör den större eller mindre andel af stadsbefolkning, som ingår i hela *länets* folkmängd, kunna öfva inflytelse på relationen mellan de lefvande föddes kön i *hela länet*.

Vi hafva i det föregående sett, att den näst lägsta proportionen efter Stockholms stad intages af Blekinge län (1037), eller det län, der stadsbefolkning ingår till högsta antalet. Närmast i ordningen, såväl i det ena som andra hänseendet, följer Göteborgs och Bohus län (1039). Vestmanlands och Gefleborgs län med hög andel af stadsbefolkning visa ock bland de lägsta proportionerna af mankön bland de lefvande födde. Å motsatta sidan framstår Jemtlands län med den *lägsta* andelen af stadsbefolkning och den *högsta* proportionen af mankön, och denna proportion stiger för landskapet Herjeådalen, som ej har någon stad, till en sällsam höjd (1072—1082).

Om man nu i afseende på den ifrågavarande egendomligheten för städerna måste söka dess anledning uti befolkningens agglomeration med alla de inflytelser, som denna kan innebära, så följer häraf, att dylik agglomeration äfven utom stadsrättigheter måste kunna i mer eller mindre mån utöfva likartad verkan och alltså möjligen i någon mån kunna förklara de olika förhållandena länen emellan, der andelen af stadsbefolkning ensamt för sig ej gifver nog ledning.

Då likväl agglomeration af befolkningen kan ega rum under mer eller mindre ogynnsamma förhållanden och under mer eller mindre kraftig motverkan mot dess menliga inflytelse, följer naturligtvis ock häraf, att befolkningstätheten ensam för sig omöjligen kan afgifva någon bestämd skala, hvarefter dess indirekta inflytelse på könsskilnaden mellan de lefvande födde skulle kunna uppmätas.

Derest vissa yrken och lefnadsställningar, endemiska eller epidemiska sjukdomar, eller andra landsplågor skulle för qvinnorna medföra sådan inverkan på helsotillståndet, att nedkomst med *dödfödda* barn i en större utbredning deraf vållades, kan en indirekt verkan häraf att minska mankönets proportion bland de *lefvande* födde ej bestridas, och denna proportion sålunda indirekt komma att modifieras af dylika sociala och individuela förhållanden. Detta skulle ock kunna bidraga att i någon mån förklara hvad man velat antaga, ehuru ännu ej med tillräckligt stöd af iakttagelser i stort, nemligen att proportionen af mankön bland de lefvande födde under stora kalamiteter och företrädesvis krig skulle sänkas, men efter återinträdda lyckligare förhållanden åter höjas.

Utan tvekan synes man på grund af det förr anförda kunna antaga, att allmänna olyckor, så framt de verka ökadt antal nedkomster med *dödfödda* barn, måste minska proportionen af mankön bland de lefvande födde, och att i den mån dylika nedkomster sedermera minskas, mankönets proportion bland de lefvande födde åter måste höjas.

Derest den åsigt skulle bekräftas, att barnfadrens betydligt högre ålder än modrens samt barnets egenskap af förstfödt medförde en öfvervägande inflytelse att öka mankönets proportion, hade man en ytterligare förklaringsgrund till den efterverkan efter krig, hvarigenom mankönets proportion bland de lefvande födde skulle höjas. Då den yngre manliga befolkningen genom kriget minskas, ökas det relativa antalet äktenskap mellan äldre män och yngre qvinnor. Hela antalet ingångna äktenskap, hvilket under ett pågående krig sjunkit, ökas åter betydligt efter dess slut och med detsamma äfven antalet af förstföderskor.

Jag bör dock tillägga, att de Svenska iakttagelserna under och efter svåra hemsökelser af hungersnöd och krig visserligen icke motsäga dessa antaganden, men ej heller kunna tjena såsom fullgiltiga bevis för dem. Betydliga sänkningar i mankönets proportion bland de lefvande födde förekomma visserligen under och kort efter svåra olycksår, likasom betydliga höjningar, sedan deras verkan kan antagas hafva upphört, men ej få fall möta ock, der oaktadt flere års svaga skördar och missväxter någon inflytelse på de lefvande föddes könsproportion ej kan förmärkas.

De vinkar, som här kunnat lemnas, torde dock vara tillräckliga att ådagalägga, huru den naturordning, som oeftgifligter

bestämmer, att bland de lefvande födde mankönet skall vara öfvertaligt öfver qvinkönet, likväl inom vissa gränser lemnar rum för en rörlighet, som kan mägtigt påverkas af den mensk-liga samhällsordningen.

Den kollektiva vilja, som i denna samhällsordning har sitt uttryck, kan sålunda äfven inom detta område utöfva en viss inflytelse och bär alltså äfven ett visst ansvar för följder, som för samhället kunde blifva menliga.

Dessa följder framträda i *proportionen mellan könen inom den stående befolkningen.*

En erfarenhet, som lärt oss, att på grund af en fastställd naturordning mot hvart 1000-tal lefvande födde af qvinkön svarar omkring 1050 af mankön, synes fullt berättiga till den förmodan, att inom den stående befolkningen mankönet borde ej blott alltid träffas öfvertaligare än qvinkönet, utan ock fortgående till sin proportion ökas.

Statistiken vederlägger på ett obestridligt sätt denna förmodan, då hon ådagalägger motsatsen, eller att inom *hela* den stående befolkningen qvinkönet för närvarande är öfvertaligt öfver mankönet, så vidt kändt är i det öfvervägande flertalet europeiska länder. *)

Men derjemte röjer statistiken omisskänneligt under lugn samhällsutveckling en fortgående benägenhet till minskning af denna qvinkönets öfvertalighet, när den genom tillfälligheter betydligt stegrats.

Anledningarna till denna qvinkönets öfvertalighet inom den stående befolkningen äro att söka dels i *allmän naturordning*, dels i *samhällsordning.*

Likasom det förhållandet, att antalet *aflade* mankön så betydligt öfverstiger de aflade af qvinkönet, otvifvelaktigt hör till en *fysiologisk naturordning*, så måste vi ock uti en sådan söka förklaringsgrunden dertill, att bland de *lefvande födda* barnen redan från och med första lefnadsåret dödligheten är be-

*) *Anm.* — Det nu vanliga förhållandet i Europa är, att manliga befolkningen utgör 47—49 % af hela folkmängden. Skotland står i denna proportion lägst (1861 med 47,35 % mankön). De nuvarande större europeiska stater, i hvilka senaste folkräkningarna förete en öfvertalighet af mankön, äro, så vidt jag känner, endast Belgien (1856 med 50,15 % m.) och Italien (1861 med 50,04 % m.). Äfven 1866 års folkräkning i Belgien har af den faktiska folkmängden gifvit 50,16 %, af den rättsliga 50,12 % mankön.

tydligt högre bland mankön än bland qvinkön (jfr Stat. Tidskr. häft. 23), och att denna mankönets högre dödlighetsrisk, ehuru minskad, fortgår genom hela barnåldern. All tanke på skilnad i sysselsättning och lefnadssätt måste vid denna tidiga ålder bortfalla, och vi hänvisas till en olikhet i sjelfva organismen, som från födelsen gifver åt qvinkönet en större passiv motståndskraft mot lifsfarliga inflytelser. I denna högre passiva motståndskraft torde ock till någon del ligga grunden till den öfvertalighet af qvinkön, hvilken i jemn tillväxt möter oss, ju mer vi närma oss lifvets slutliga ändpunkt.

Samhällsordningen åter företer under mannens verksamma lif i yrke och lefnadssätt talrika anledningar till en högre dödlighet. Manspillan under fredliga värf träder dock i bakgrunden för den inflytelse på proportionen mellan könen, som utöfvas af kriget. Denna sistnämnda inflytelse har på de europeiska befolkningarna gjort sig så gällande, att de nästan alla kunna i viss mån sägas ännu befinna sig i ett rekonstruktionsarbete för att uppnå det normala förhållandet mellan könen.

In- och *utflyttningar* de serskilde länderna och orterna emellan bidraga naturligtvis ock i hög grad att åstadkomma rörlighet af proportionen mellan könen inom den stående befolkningen.

Sveriges befolkningsstatistik (jfr tab. N:o 4 och motsv. diagram) företer intet enda exempel af någon allmän folkräkning, då ej qvinkönet i hela riket varit talrikare än mankönet i en proportion, som olika år varierat emellan högst 1124 qvinkön (1751) och lägst 1059 qvinkön (1860) på 1000 mankön. Inom hela vårt lands befolkning har mankönet hittills, äfven med inberäkning af tiden efter 1860 (sista afslutade allmänna folkräkningen), aldrig uppnått högre antal än 48,68 % (1863 och 1864) men väl varit nere vid 47,18 % (1751). *)

Riktningen till ett fortgående stigande af mankönets proportion uttalar sig tydligt deruti, att denna proportion visar sig

---

*) *Anm.* — I Norge har vid följande folkräkningar mankönet i procent af hela befolkningen utgjort:

år 1801	.....	47,37 %.
» 1825	.....	48,61 »
» 1835	.....	48,99 »
» 1845	.....	49,10 »
» 1855	.....	48,99 »
» 1865	.....	49,12 »

och alltså hela tiden varit högre än i Sverige.

lägst vid tidpunkten för de äldsta iakttagelserna, eller 1751, och högst de sistförflutna åren, innan emigrationens stora belopp började att sänka densamma. Utan tvifvel hafva ock krigen under 1700-talets första decennier sin dryga andel i den låga proportion, hvarmed våra uppgifter börja. Krigens verkan framträder ock tydlig genom starka fall från 1785 till 1790, från 48,25 % till 47,85 %, och från 1805 till 1810, från 48,00 % till 47,69 %, hvaremot fredstiden sedan 1815 företer ett oafbrutet stigande, intill dess nu senast från och med 1865 utflyttningar i massa uppträdt med motsatt verkan.

Om man serskildt för *landsbygd* och *städer* undersöker proportionen mellan könen (se diagram) inom den stående befolkningen, så upplysa de svenska uppgifterna från och med 1805 följande procent-tal mankön:

	landsbygd.	städer.
1805	48,2 %.	46,2 %.
1810	47,9 »	45,7 »
1815	47,9 »	46,2 »
1820	48,1 »	46,4 »
1825	48,3 »	46,3 »
1830	48,4 »	46,2 »
1835	48,5 »	46,5 »
1840	48,6 »	46,0 »
1845	48,6 »	45,9 »
1850	48,7 »	46,2 »
1855	48,8 »	46,1 »
1860	48,9 »	46,2 »
1865	49,0 »	46,1 »
Medeltal för 60 år	48,5 %.	46,2 %.
1869	48,9 »	45,3 »

Detta faktum, att inom hela den stående befolkningen mankön ingår till mer än 2 % högre belopp i landsbygdens, än i städernas befolkning, har utan tvifvel en bland sina orsaker uti det ådagalagda förhållandet af högre proportion lefvande födde mankön å landsbygden.

En annan orsak ligger i den betydligt större dödligheten bland mankön i städerna; en tredje uti inflyttningarna från landsbygden af qvinkön i öfvervägande proportion.

Äfven i det afseendet framstår en tydlig skilnad mellan landsbygd och städer, att de senare icke förråda den benä-

genhet till höjning af mankönets proportion, hvilken landsbygden utvisar.

I följd af omflyttningarnas störande inflytelse blir det, om ej omöjligt, åtminstone i allmänhet ganska svårt att för *hvarje län* ådagalägga sambandet mellan mankönets proportion bland de lefvande födde och samma köns proportion inom den stående befolkningen. Detta oaktadt äro dock spåren af detta samband ännu i vårt land ganska märkbara. (Jfr diagrammet).

I det föregående är ådagalagdt, att Jemtlands län utmärker sig framför alla de öfriga länen genom den höga proportionen af 1064 mankön mot 1000 qvinkön bland de lefvande födda barnen, såsom medeltal för hela tiderymden 1810—1869. Om man nu (jfr tab. N:o 5) från och med 1810 för hvart och ett af de följande år, för hvilka folkräkningsuppgifter äro tillgängliga, anställer en jemförelse mellan Jemtlands län och de öfriga länen, så finner man, att det första året eller 1810 endast följande 7 län nemligen: Malmöhus, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Blekinge, Elfsborgs, Vermlands och Vesterbottens län hade uppnått samma eller ännu högre proportion af mankön inom den stående befolkningen (näml. 48,2 % och deröfver).

Vidare finner man att år 1815 endast 6 af dessa län, år 1820 endast 5, år 1825 endast 4, åren 1830 och 1835 endast 2, år 1840 3, åren 1845 och 1850 endast 2, år 1855 endast ett län (Malmöhus) kunnat uthålla täflan med Jemtlands län, och att detta från och med 1860 oafbrutet står, oupphunnet af något bland de öfriga länen, med en manlig befolkning, som dels uppnått, dels öfverstiger 50 %. Samverkan af detta läns ringa dödlighet och ringa ut- eller inflyttning får naturligtvis här ej förbises.

I täflan med Jemtlands och öfriga nyssnämnda län i afseende på proportionen af manlig befolkning (intill eller öfver 48 %) uppträder Skaraborgs län först 1815, Norrbottens och Kalmar län först 1820, Södermanlands, Hallands och Örebro län först 1825, Kronobergs län 1830, Jönköpings och Gotlands län 1835, Stockholms län 1840, Östergötlands 1845, Vesternorrlands 1850, Gefleborgs 1860, Vestmanlands och Kopparbergs län slutligen ej förr än 1867. Uppsala län har ännu (1869) ej uppnått proportionen af 48 % mankön.

Vid första påseendet synes denna jemförelse visserligen ej gifva mycket berättigande att, utom hvad Jemtlands län beträffar, lägga någon vigt vid mankönets proportion bland de lefvande födde. Men om man ej förbiser den lika berättigade

inflytelsen af befolkningens omflyttningar och andra förhållanden, så kan man i många fall, oaktadt dessas störande inverkan, dock genomskåda spåren af skilnaderna i proportionen mellan de lefvande föddes kön.

Kalmar län, näst Jemtlands utmärkt för hög proportion (1058) af lefvande födda mankön, uppträder dock i täflan om mankönets högre proportion inom den stående befolkningen först år 1820. Motsägelsen torde åtminstone i någon mån kunna undanrödjas, om man tager i öfvervägande dels att detta län är ett bland dem, som genom utflyttningar till en ganska betydlig del befolkar andra län, dels att det genom sin kuststräcka och betydliga sjöfart är blottställdt för en relativt betydlig manspillan, dels att antalet af män, hvilka såsom sjöfarande lemnat hemmet, sedermera under lång tid ej afhöras och derför ur folkmängdsberäkningen uteslutas, inom en ej serdeles lång årsföljd växer till 1000-tal.

Den motsägelse, som visar sig för Gotlands län, hvilket i hög proportion af mankön bland de lefvande födde intager rummet näst efter Kalmar län (1053), men deremot först år 1835 uppnått proportionen 48,1 % mank. i den stående befolkningen, kan likaledes till en del förklaras af den större manspillan, hvilken här är en följd af fiske- och sjöfarts-näringarna, samt af sjömän, som under lång frånvaro uteslutits ur folkmängdsberäkningarna.

Af Vermlands, Norrbottens och Vesternorrlands län med en proportion af 1051 mankön bland de lefvande födde, uppträder det förstnämnda redan från och med år 1810 med samma höga proportion af mankön inom den stående befolkningen som Jemtlands län och håller sig nära nog uppe i täflan oaktadt en ganska stor utflyttning.

Norrbottens lån uppnår först 1820 ståndpunkten af 48,2 %, men möjligen kan en orsak härtill sökas dels i följder af sista kriget, dels i en större manspillan genom befolkningens yrken och i synnerhet i de svåra följderna af missväxter.

Hvad åter beträffar Vesternorrlands län, kan man ej blott i befolkningens yrken och större benägenhet för utflyttning, utan ock i den utomordentligt höga dödligheten af späda barn i detta län samt dess högre proportion af stadsbefolkning, än något af de andra norrländska länen, söka någon förklaring, hvarför det först från och med 1850 företer en proportion af 48,2 % mankön inom den stående befolkningen.

Att Jönköpings län med proportionen 1049 m.: 1000 q. bland de lefvande födde dock ej förr än 1835 uppnår 48 % mankön i den stående befolkningen, finner förklaring i utflyttningen från detta län, hvilken är den högsta från något län.

Af Kristianstads, Elfsborgs och Skaraborgs län med 1048 lefvande födda m. mot 1000 q. visar sig det första redan från och med 1810 hafva haft en högre proportion (48,6 %) än Jemtland och sedermera äfven hafva, med undantag för ett år, bibehållit denna högre proportion till och med 1850, men derefter måst gifva vika, otvifvelaktigt i följd af växande utflyttning.

På samma sätt är ock redan från och med 1810 förhållandet med Elfsborgs län, ehuru det tidigare eller från och med 1830 redan upphör att kunna täfla med Jemtlands län.

Senast, eller först 1815, visar sig Skaraborgs län hafva uppnått proportionen 48 % mankön, men tillväxten af denna proportion är oafbrutet fortgående och närmande sig Jemtlands, hvilket icke är förhållandet med Elfsborgs län, som utan tvifvel påverkas af den starkare utflyttningen från dess mindre bördiga trakter.

Kronobergs och Kopparbergs län med en proportion af 1047 lefvande födda m. mot 1000 q. synes ej hafva rönt märkbar inflytelse häraf på mankönets proportion inom den stående befolkningen, då det förstnämnda länet ej förr än 1830 hunnit öfver 48 % mankön och sedermera ej företer något raskt stigande, och det sistnämnda länet först år 1867 uppnått proportionen 48 %. Här möter en förklaringsgrund till den skenbara afvikelsen uti de betydliga utflyttningar till andra landsdelar, som hör till vanliga ordningen för båda dessa län.

Bland de län, Stockholms, Södermanlands och Malmöhus, som stå vid medeltalet för hela riket eller 1046 mot 1000 q. lefvande födda mankön, hade det sistnämnda länet redan 1810 bland samtliga län uppnått den högsta proportionen af mankön (49,4 %) och år 1840 redan ökat denna proportion till liktalighet mellan båda könen. Ett län med så tillräckliga tillgångar att föda sin befolkning kan åtminstone intill senaste tider ej hafva erbjudit många anledningar till utflyttning och har följaktligen i en relativt större mängd än flertalet andra län *qvarhållit* sin manliga befolkning. Den relativt betydliga militärstyrka, som länet innesluter, kan möjligen ock verka till höjning af proportionen af dess manliga befolkning. Men å andra sidan intager i detta län stadsbefolkningen hög andel och utöfvar alltså sin inflytelse till minskning. Från 1840 sjunker mankönets pro-

portion inom befolkningen alltmer under liktaligheten och detta sannolikt genom inflytelsen af en utflyttning, som dock varit relativt ringare än från många andra län.

Södermanlands län, från hvilket en högst betydlig utflyttning till andra landsdelar eger rum, har ej heller förr än från och med 1825 uppnått proportionen 48 % manlig befolkning, och Stockholms län har först år 1840 upphunnit denna proportion, men ännu ej såsom Södermanlands län sett den stegrad till 49 %. Äfven här torde stark utflyttning vara en medverkande orsak.

Östergötlands, Hallands och Örebro län hafva den gemensamma proportionen af 1045 mot 1000 q. lefvande födda m. och sålunda *under* medeltalet för riket. De 2 sistnämnda länen uppnådde först 1825 proportionen af 48 % mankön inom den stående befolkningen och hafva ännu ej uppnått 49 %. Från Hallands län är åtminstone utflyttningen till andra län ringa i jemförelse med den från Örebro län, hvilket sistnämnda län antagligen ock har en vida större inflyttning än det förstnämnda.

Östergötlands län, som först 1845 upphunnit 48 %, har ej heller ännu betydligt öfverstigit denna proportion. Detta län påverkas af en ganska stor utflyttning och en hög proportion af stadsbefolkning.

Att Vesterbottens län med 1044 mot 1000 q. lefvande födda m. dock redan 1810 hade inom den stående befolkningen 48,3 % mankön, är en motsägelse, som endast kan i någon mån förklaras genom mycket ringa utflyttning från länet, men möjligen betydlig inflyttning af mankön.

Vestmanlands län med 1043 samt Uppsala och Gefleborgs län med 1042 mot 1000 q. lefvande födda mankön hafva, det första ej förr än år 1867 och det andra ej ännu höjt sig till proportionen 48 % mankön inom den stående befolkningen; hvaremot denna proportion för Gefleborgs län visar sig uppnådd år 1860, utan att annan anledning, än möjligen betydliga inflyttningar, synes föreligga till detta olika förhållande. I alla tre dessa län är proportionen af stadsbefolkning hög.

Slutligen kommer Göteborgs och Bohus samt Blekinge län med sina låga proportioner af lefvande födda mankön (resp. 1039 och 1037 mot 1000 qvinkön), men detta oaktadt företeende den egna undantagsställningen, att båda redan år 1810 uppnått 48,9 % och 48,2 % mankön inom den stående befolkningen. Att stark inflyttning af manlig befolkning här eger rum, är utan tvifvel, hvartill ock garnisonerad militärtrupp bidrager.

Den allmänna regeln, att bland de lefvande födde mankönet är öfvertaligt, men att förhållandet är motsatt inom den stående befolkningen i sin helhet, tillåter oss redan på förhand den slutsats, att, när vi fördela den stående befolkningen i serskilda *åldersklasser*, vi icke kunna vänta att inom dem finna hvarken ständig öfvertalighet af qvinkön eller samma proportion mellan könen.

Den förenade verkan af den högre proportionen lefvande födda mankön och den högre dödligheten inom den manliga delen af befolkningen, måste, när dessa faktorer ensamt eller hufvudsakligen äro verksamma, blifva sådan, att med lefnadsåren den ursprungliga öfvertaligheten af mankönet alltmer minskas och först efterhand lemnar rum åt en växande öfvertalighet af qvinkönet. Under det ett visst antal lefvande födda barn sålunda med hvarje 5- eller 10-tal af tillryggalagda lefnadsår minskas i det hela, förändras liktidigt dermed jemväl proportionen mellan könen, så att från en uppnådd vändpukt af deras liktalighet vid en viss åldersperiod qvinkönet sedermera blir alltmer till antalet öfvervägande. Sedt i stort kan denna vändpunkt af uppnådd liktalighet mellan könen sägas omfatta hela den åldersperiod, då fortplantningsförmågan hos båda könen är verksam. Häruti ligger ett omisskänneligt uttryck af en naturordning, som hänvisar menniskan till det familjelif i engifte, hvilket är grunden för allt sundt samhällslif.

Folkräkningarna inom de europeiska staterna visa nemligen i allmänhet och i rundt tal, att mankönet behåller sig något öfvertaligt till bort emot 20:de lefnadsåret, att derefter börjar ringare öfvertalighet af qvinkön till bort emot 50:de lefnadsåret, och att det egentligen är först efter denna ålder, som qvinkönets öfvertalighet starkt tillväxer.

Då likväl i verkligheten ej blott den olika proportionen mellan de lefvande föddes kön och den olika dödlighetsordningen utan ock den olika starka in- och utvandringen utöfva mycket olika inflytelse inom olika länder, och denna äfven kan under olika tidsförhållanden blifva olika stark, så följer häraf, att ej ringa afvikelser från denna proportion mellan könen måste förekomma.

Såsom medeltal af 26 folkräkningar i Sverige (jfr tab. N:o 4 och diagram) (1751—1860) kan antagas, att den öfvertalighet, som utmärker mankönet vid födelsen redan inom de första 10 lefnadsåren öfvergått till liktalighet mellan båda könen, enär i medeltal skilnaden då utgör ett + för mankönet af blott 0,01 %.

Månget folkräkningsår företer visserligen en betydligare öfvertalighet af mankön, men ej få äro dock serdeles i forna tider de år, då redan i denna åldersklass qvinkönet hunnit till en betydlig öfvertalighet ända till 0,14 % (1769).

I den andra decaden af lifvet, eller 11—20 år, har qvinkönet i medeltal haft en öfvertalighet af 0,11 %. Sedan 1751 förekommer intet enda folkräkningsår, då mankönet i denna åldersklass upphunnit ens liktalighet med qvinkönet, men från en betydlig underlägsenhet i forna tider har det dock ökat sig, så att det 1860 var blott 0,01 % fåtaligare.

I åldersklassen 21—30-åriga utgör qvinkönets öfvertalighet i medeltal 0,71 % och har alltså betydligt ökats samt öfversteg i äldre tider månget år 1 %.

Qvinkönets öfvertalighet sjunker derefter på ett märkvärdigt sätt i åldersklassen 31—40-åriga till ett medeltal af + 0,59 % och i åldersklassen 41—50-åriga stannar den ännu vid + 0,63 %, hvaremot den i åldern 51—60 år åter höjer sig till 0,74 % och för åldern öfver 60 år uppgår till 1,39 %.

Inom afdelningar af denna sista stora åldersklass är öfvertaligheten af qvinnor i ännu vida högre grad progressiv.

Om än sålunda den qvinkönets öfvertalighet, som inom befolkningen i sin helhet förefinnes, ganska tidigt i vårt land börjar framträda, uppnår den dock inom de produktiva åldersklasserna ännu ej någon betydlig öfvervigt. Men när mankönets leder med åren allt starkare glesnat, är det som qvinnan framträder med växande relativ talrikhet för att, ofta med krafter försvagade af årens tyngd, men stärkta af kärlekens magt, sammanhålla familjebanden.

En för hvarje serskildt län genomförd undersökning af proportionen mellan könen inom serskilda åldersklasser af den stående befolkningen skulle utan tvifvel förete ganska olika förhållanden, men då dessa olikheter till en väsentlig del bestämmas af flyttningarna länen emellan, om hvilka vi sakna fullständiga åldersuppgifter, så kan i många fall på denna väg ej vinnas upplysning om den inflytelse, som det manliga könets öfvertalighet bland de födde utöfvar på proportionen mellan könen i serskilda åldersklasser. Alltid kan man dock med säkerhet sluta, att, när en högre åldersgrupp framstår talrikare eller t. o. m. lika talrik med en lägre, detta i allmänhet beror på flyttningar.

En jemförelse mellan Stockholms stad, Uppsala och Jemtlands län (framställd i tab. N:o 6), torde tillräckligt ådagalägga

de utmärkande olikheterna såväl mellan serskilda län, som emellan landsbygd och städer. Den häntyder jemväl på deras förut antydda hufvudsakliga orsaker, nemligen dels olika proportion mellan de lefvande födda barnens kön, dels olika dödlighet serdeles bland mankönet och dels olika starka in- och utflyttningar.

Den tydlighet, hvarmed i de Svenska uppgifternas resultat proportionen mellan könen inom den stående befolkningens åldersklasser synes påverkad af manspillan genom krigen, är såväl för hela riket som för flertalet af länen förtjent af en serskild uppmärksamhet. (Jfr tab. N:o 4 och motsv. diagram).

Ehuru börjad först en mansålder efter Carl XII:s krig bevarar dock vår befolkningsstatistik från sina första år ännu bevis, huru dessa krig rubbat proportionen mellan könen. I den åldersklass af Sveriges befolkning, som år 1751 var öfver 60 år gammal och hvars födelseår ligga före 1691, utgjorde mankönet blott 3,89 %, qvinkönet deremot 5,90 % af hela folkmängden och detta senare köns öfvertalighet sålunda 2,01 %. Motsvarande åldersklass i 1860 års befolkning med födelseår före 1800 visar deremot proportionen af 3,46 % mankön mot blott 4,75 % qvinkön, eller en öfvertalighet af det senare könet af blott 1,29 %.

Den del af mankönet, hvars födelseår lågo före 1691, har otvifvelaktigt talrikt måst deltaga i Carl XII:s krig, hvaremot krigen under detta århundrades första decennium på långt när ej kunnat taga den ifrågavarande åldersklassen af mankön i motsvarande anspråk. Denna verkan på *hela* rikets befolkning förutsätter en motsvarighet åtminstone inom flertalet af de serskilda *länen*. De mer eller mindre starka sänkningar, som dessa utvisa i *hela* den manliga befolkningens proportion efter krigen, hafva nemligen sin hufvudsakliga orsak uti den manspillan, som drabbat de åldersklasser, hvilka företrädesvis äro blottställda för krigets förödelser.

Inflytelsen af senaste tiders starka utflyttning från riket, i hvars totalbelopp under åren 1866—1869, uppgående till 82,628 personer, qvinkön ingått med blott 34,487 mot 48,141 mankön, framträder tydligt i den sjunkande proportionen af mankön i rikets befolkning från dess åren 1863 och 1864 uppnådda maximum af 48,68 % till 1869 års proportion 48,44 %.

Ehuru bland emigranterna alla åldrar från dibarn till 80-åringar äro representerade, utgöres dock det vida öfvervägande flertalet af åldersklassen 20—30-åringar. Det är följaktligen

ock inom denna åldersklass, som emigrationen utöfvat sin största inflytelse att rubba proportionen mellan könen bland den stående befolkningen — en inflytelse, som för de län, hvilka lemnat största kontingenten, äfven måste framträda märkbarast.

Af det anförda framgår omisskänneligt, att proportionen mellan könen såväl inom hela befolkningen, som inom dess serskilda åldersklasser, i allmänhet är värnad af en naturordning, som tryggar möjligheten för vårt slägte att uppfylla sin bestämmelse att förökas och göra jorden sig underdånig. Men deraf ådagalägges ock, att den menskliga samhällsordningen har åt sig inrymd en ganska vidsträckt modifierande inflytelse. Den verkan, som samhällsförhållandena här utöfva, följes åter af en djupgående återverkan på samhällslifvet.

Om vi tänka oss ett sundt, ostördt samhällstillstånd, i hvilket proportionen af mankön bland lefvande födde oafbrutet håller sig hög, i hvilket någon onaturligt ökad dödlighetsrisk för mankönet ej hindrar dess liktalighet med qvinkönet att fortgå ända intill de högre åldersklasserna, i hvilket näringsverksamheten, ledd af klok omtanka, kan uppehållas af infödda arbetskrafter och åt dessa bereder tillräcklig lön, så förefinnes under sådant förhållande i allmänhet intet behof af förstärkning genom främmande befolkningselementer, genom inflyttning. En fortgående tradition af egendomliga fysiska, intellektuela och sedliga egenskaper möter här inga hinder. Den måste tvärtom i hög grad främjas af gemensamma barndomsminnen, gemensam lefnadserfarenhet, af den likformighet i vanor, som, grundlagd af uppfostran och lefnadssätt inom familjekretsen, sedermera fortlefver slägtled efter slägtled. Ju större den konvergens är, som de individuela viljeriktningarna här erhålla, desto lättare kunna de sammanflyta till en enig kollektiv samhällsvilja. Hemlandskärlek, medborgerlig anda, kraft i handling kunna i dessa förhållanden finna riklig näring, likasom nyhetskrämeriet i dem måste träffa en mager afsättningsort. Det goda traditionela kan i sådan jordmån otvifvelaktigt utveckla sig till rika skördar. Men sjelftillräckligheten kan ock utbilda en ensidighet, en otillgänglighet för framsteg, en sjelfvisk isolering, som kan blifva fiendtlig mot samhällets egna väl.

Tänka vi oss åter ett fortgående osundt samhällstillstånd, i hvilket proportionen af lefvande födda mankön oafbrutet håller sig låg, i hvilket en stegrad dödlighetsrisk för mankönet ytterligare bidrager att ej blott göra qvinkönet öfvertaligt redan före manbarhetsåldern, utan att derjemte med hvarje åldersklass än mer öka denna öfvertalighet, så möta vi här ett naturvidrigt förhållande, i följd af hvilket ett sådant samhälles bestånd skulle på det allvarligaste hotas, om ej utvägen af *flyttning* stode öppen.

Huruvida denna flyttning hufvudsakligen antager riktningen af ett aflopp eller af ett tillflöde eller af en omsättning med båda dessa riktningar, beror af förhållanden, på hvilka lefnadssätt och näringsverksamhet utöfva en afgörande inflytelse.

Typen för detta osunda samhällstillstånd företes af de stora städerna. Deras mer och mindre ogynnsamma sociala förhållanden omöjliggöra upprätthållandet af den naturenliga tillväxten och proportionen af befolkningen, men framkalla och underhålla deremot en dragningskraft utåt, som förskaffar dem ett fortgående tillflöde från andra samhällen. Då mängd och beskaffenhet af detta tillflöde i allmänhet bestämmes af behof, af efterfrågan, af väntade fördelar, så måste det företrädesvis framstå såsom ett tillskott af befolkningen inom de arbetsföra åldersklasserna, efter omständigheterna med öfvervigt än af mankön än af qvinkön. Men emedan behof och efterfrågan kunna vara underkastade betydliga vexlingar under olika tidsomständigheter, följer ock häraf, att tillflödet kan vexla betydligt, och att proportionen mellan åldersklasserna och mellan könen inom dem måste i stora städer förete en föränderlighet vid olika tidpunkter större, än den vi möta å landsbygden. Olikheterna kunna ännu mer ökas, när städernas dragningskraft tillfälligtvis eller för vissa åldersklasser sjunker derhän, att den ej motverkar en öfvervägande utflyttning.

Ju mera en befolkning utgöres af ett osammanhängande aggregat af inflyttningar, desto mindre kan man inom densamma göra räkning på en fortgående tradition af egendomliga fysiska, intellektuela och sedliga egenskaper. Saknaden af gemensamma barndomsminnen, af likformiga lefnadsvanor inom familjen, af likformighet i uppfostran och erfarenhet berättigar oss att här vänta en divergens af de enskilda viljeriktningarna, hvilken betydligt

måste försvåra dessas sammanflytande till en enig och framstående kollektiv samhällsvilja. Den hemlandskärlek, den medborgerliga anda, som har sin grund i gemensamhet af tidiga intryck och intressen, kan ej finnas inom en befolkning, som först i den vuxna åldern blifvit sammanförd af skilda individuela intressen. Det egendomliga i traditionerna från barndomshemmet blir ock lätt undanträngdt af de nya beröringarnas öfvervåldigande intryck. För att tillvägabringa en förlikning mellan dessa individuela intressen och samhällets gemensamma kraf uppkallas här intelligensen och det sedliga allvaret till ökad kraftansträngning och ihärdig kamp.

Om i de stora agglomerationerna af befolkning flyttningarna inom de produktiva åldersklasserna ej blott stegra dessa åldersklassers talrikhet, utan ock inom dem upprätthålla en tillbörlig proportion mellan könen, och om derjemte en vaken näringsomtanka finner passande tillfredsställelse, så ökas i betydlig grad möjligheten af nya familjebands sammanknytande. Antalet ingångna äktenskap är ock i allmänhet och i förhållande till landsbygden högt inom de stora städerna.

Ett betydligare missförhållande mellan de båda könen, helst i förening med ogynsamma näringsförhållanden, stegrar deremot betydligt sammanlefnad utom äktenskap med dess följd af en hög proportion barn, beröfvade den välgörande inflytelsen af ett sedligt familjelif. I alla händelser är det städernas afföda, på hvilken inflytelsen af en viss raceblandning företrädesvis gör sig gällande. Detta kan lända till fördel, men i den mån fysisk helsa och kraft saknats hos föräldrarne, eller dessas vilkor ej tillåtit dem att tillfredsställa de i städerna stegrade krafven på en sund barnavård, bidrager den talrika affödan blott att till en tid öka den improduktiva och tärande delen af befolkningen.

Den fortgående tillförseln till städerna af nya befolkningselementer inom de åldersklasser, i hvilka den individuela karakteren till stor del redan är stadgad, måste bilda ett ständigt tillflöde af nya åsigter och önskningar, som mer eller mindre sträfva att göra sig gällande. Yttringar af ett sådant sträfvande måste framträda inom samhällslifvet i en stor mångfald af skilda och ofta sins emellan stridiga riktningar. Bland annat kunna påminnelser om behöfliga samhällsförbättringar, som afse framsteg, allra minst komma att saknas inom befolkningsgrupper sammansatta så som de stora städernas med sin höga

proportion inom den vilje- och handlings-kraftigaste åldern. Ju mindre motstånd traditionens splittrade och försvagade magt här förmår uppställa, desto starkare kan rörligheten blifva, desto mer kan denna rörlighet blifva den verkliga civilisationens häfstång eller hämmsko.

Om jag lyckats ådagalägga, att dessa betraktelser hafva sitt fulla berättigande i de fakta, som statistiken erbjuder, så torde de anförda siffrorna hafva försvarat sitt anspråk på uppmärksamhet såsom uttryck för den underbara samverkan mellan fysiska och etiska lagar, hvaraf det menskliga samhället företer så många märkvärdiga yttringar.

TABELLBILAGOR.

Tab. N:o 1. Lefvande födde mankön

		1869.	1868.	1867.	1866.	1865.	1864.	1863.	1862.	1861.	1851—1860.
1	Stockholms stad	1,020	1,101	988	1,054	1,062	1,057	1,065	1,031	976	1,058
2	Stockholms län	1,018	1,052	1,060	1,055	1,105	1,084	1,079	1,054	1,062	1,045
3	Uppsala d:o	1,120	1,040	1,077	1,014	1,023	1,039	1,119	978	1,045	1,057
4	Södermanlands d:o	1,062	1,045	1,006	1,051	1,061	1,034	991	1,049	1,059	1,068
5	Östergötlands d:o	994	1,032	1,070	1,067	1,007	1,064	1,052	1,052	1,044	1,052
6	Jönköpings d:o	1,106	1,028	1,075	1,004	1,002	1,037	1,068	1,039	1,049	1,054
7	Kronobergs d:o	1,043	1,029	1,029	1,041	1,025	1,050	1,109	1,057	1,066	1,043
8	Kalmar d:o	1,053	1,115	1,095	1,094	1,064	1,029	1,078	1,072	1,048	1,046
9	Gotlands d:o	1,105	988	1,036	1,095	1,092	1,072	1,072	1,086	1,032	1,057
10	Blekinge d:o	1,047	1,128	996	1,040	1,051	1,019	1,060	1,085	997	1,040
11	Kristianstads d:o	1,033	1,038	1,031	1,012	1,067	1,050	1,039	1,019	1,056	1,046
12	Malmöhus d:o	1,044	1,056	1,099	1,043	1,034	1,054	1,046	1,033	1,057	1,048
13	Hallands d:o	1,100	1,063	1,036	1,069	1,036	1,058	1,031	1,003	973	1,039
14	Göteborgs och Bohus d:o	1,024	1,032	1,032	1,042	1,062	1,017	1,021	1,047	1,086	1,041
15	Elfsborgs d:o	1,002	1,042	1,050	1,083	1,048	1,040	997	1,052	1,072	1,048
16	Skaraborgs d:o	1,078	1,031	1,062	1,042	1,055	1,033	1,079	1,076	1,004	1,063
17	Vermlands d:o	1,059	1,037	1,067	1,074	1,055	1,082	1,083	1,082	1,005	1,055
18	Örebro d:o	1,029	1,054	1,081	1,036	1,079	1,051	1,028	1,059	1,039	1,042
19	Vestmanlands d:o	1,057	1,033	1,088	1,052	1,004	984	1,072	1,052	1,074	1,053
20	Kopparbergs d:o	1,068	1,042	1,026	1,027	1,039	1,047	1,037	1,052	1,069	1,050
21	Gefleborgs d:o	1,001	1,075	1,051	1,019	1,013	1,040	1,047	1,073	988	1,051
22	Vesternorrlands d:o	1,079	1,092	1,056	1,039	1,069	1,059	1,035	1,030	1,075	1,037
23	Jemtlands d:o	1,049	961	1,140	1,103	1,041	1,074	1,094	1,084	1,066	1,055
24	Vesterbottens d:o	1,030	1,141	989	1,055	967	1,088	1,036	1,063	999	1,057
25	Norrbottens d:o	1,070	1,005	1,096	1,127	1,035	1,114	1,021	1,022	1,053	1,101
26	Riket	1,046	1,051	1,055	1,051	1,044	1,049	1,052	1,051	1,041	1,049
27	Landsbygden	1,046	1,049	1,061	1,050	1,043	1,049	1,052	1,051	1,044	1,050
28	Städerna	1,048	1,063	1,013	1,059	1,048	1,046	1,052	1,046	1,018	1,042

mot 1,000 d:o qvinkön, länsvis.

1841—1850.	1831—1840.	1821—1830.	1811—1820.	1801—1810.	1791—1800.	1781—1790.	1771—1780.	1761—1770.	1751—1760.	Medeltal för hela tiden.	
1,050	1,040	1,027	1,033	1,021	1,024	1,019	1,050	1,038	1,023	1,034	1
1,043	1,053	1,042	1,046	1,032				1,039	1,042	1,046	2
1,026	1,047	1,023	1,049	1,022				1,058	1,054	1,042	3
1,059	1,033	1,040	1,046	1,035				1,049	1,044	1,046	4
1,037	1,051	1,032	1,048	1,050				1,053	1,050	1,045	5
1,032	*1,059*	*1,051*	*1,035*	*1,040*				*1,059*	*1,066*	*1,049*	*6*
1,045	1,053	1,039	1,053	1,047				1,038	1,041	1,047	7
1,074	1,044	1,043	1,053	1,061				1,063	1,061	1,058	8
1,017	1,025	1,082	1,061	1,039	1,078	1,038	1,056	1,049	1,058	1,053	9
1,101	1,013	1,041	1,090	1,042	(Uppgifter meddelade			1,041	1,018	1,037	10
1,053	1,049	1,049	1,035	1,063	blott stiftsvis och utan			1,055	1,053	1,048	11
1,041	1,052	1,050	1,033	1,048	skilnad mellan lands-			1,040	1,059	1,046	12
1,060	1,062	1,037	1,024	1,068	bygd och städer tillåta			1,039	1,025	1,045	13
1,036	1,039	1,042	1,040	1,054	blott undantagsvis för-			1,042	1,027	1,039	14
1,049	1,044	1,055	1,034	1,070	delning mellan län.)			1,037	1,055	1,048	15
1,048	1,058	1,045	1,057	1,038				1,046	1,019	1,048	16
1,035	1,050	1,057	1,059	1,040				1,042	1,047	1,051	17
1,043	1,061	1,039	1,050	1,040						1,045	18
1,046	1,022	1,048	1,042	1,054				1,046	1,039	1,043	19
1,037	1,033	1,060	1,078	1,044				1,049	1,031	1,047	20
1,039	1,049	1,026	1,042	1,057						1,042	21
1,062	1,056	1,047	1,043	1,019				1,042	1,046	1,051	22
1,064	1,067	1,064	1,076							1,064	23
1,025	1,036	1,044	1,053	1,042				1,054	1,039	1,044	24
1,060	1,061	1,051	1,065	1,056						1,051	25
1,045	1,047	1,045	1,044	1,046	1,050	1,045	1,043	1,046	1,044	1,046	26
1,046	1,048	1,046	1,047	1,046						1,047	27
1,042	1,037	1,036	1,039	1,035						1,040	28

Tab. N:o 2. Lefvande och dödfödde mankön mot 1,000 d:o d:o af qvinkön.

	1869.	1868.	1867.	1866.	1865.	1864.	1863.	1862.	1861.	Medeltal 1861–1869.	Medelproportion under samma tid af endast lefvande födde.
Stockholms stad	1,027	1,109	994	1,059	1,071	1,071	1,059	1,034	989	1,046	1,039
Stockholms län	1,022	1,058	1,066	1,062	1,110	1,080	1,107	1,054	1,075	1,071	1,063
Uppsala d:o	1,116	1,061	1,085	1,025	1,037	1,056	1,134	991	1,042	1,058	1,051
Södermanlands d:o	1,070	1,050	1,017	1,059	1,067	1,049	1,003	1,048	1,058	1,046	1,040
Östergötlands d:o	1,006	1,047	1,090	1,080	1,022	1,076	1,067	1,061	1,049	1,056	1,042
Jönköpings d:o	1,106	1,039	1,084	1,017	1,011	1,043	1,076	1,046	1,057	1,052	1,045
Kronobergs d:o	1,039	1,034	1,033	1,045	1,036	1,061	1,122	1,064	1,079	1,057	1,050
Kalmar d:o	1,055	1,121	1,104	1,108	1,072	1,039	1,090	1,091	1,049	1,083	1,072
Gotlands d:o	1,111	1,000	1,056	1,097	1,083	1,080	1,081	1,124	1,045	1,075	1,064
Blekinge d:o	1,054	1,146	1,014	1,051	1,069	1,032	1,063	1,084	1,005	1,056	1,047
Kristianstads d:o	1,044	1,049	1,041	1,020	1,073	1,055	1,046	1,023	1,059	1,046	1,038
Malmöhus d:o	1,062	1,059	1,103	1,053	1,045	1,060	1,054	1,039	1,063	1,059	1,052
Hallands d:o	1,110	1,083	1,034	1,087	1,049	1,073	1,039	1,014	981	1,051	1,041
Göteborgs och Bohus d:o	1,037	1,039	1,040	1,050	1,058	1,038	1,031	1,062	1,090	1,049	1,040
Elfsborgs d:o	1,004	1,057	1,061	1,048	1,054	1,048	999	1,062	1,089	1,051	1,043
Skaraborgs d:o	1,086	1,048	1,075	1,055	1,061	1,039	1,084	1,088	1,016	1,061	1,051
Vermlands d:o	1,067	1,042	1,067	1,084	1,060	1,093	1,087	1,087	1,014	1,068	1,060
Örebro d:o	1,049	1,058	1,083	1,051	1,093	1,055	1,044	1,071	1,048	1,061	1,051
Vestmanlands d:o	1,068	1,041	1,101	1,061	1,005	992	1,092	1,069	1,092	1,057	1,046
Kopparbergs d:o	1,066	1,057	1,041	1,033	1,046	1,047	1,049	1,066	1,070	1,052	1,045
Gefleborgs d.o	1,015	1,080	1,059	1,022	1,018	1,048	1,066	1,078	989	1,041	1,034
Vesternorrlands d:o	1,081	1,103	1,055	1,053	1,073	1,068	1,050	1,040	1,079	1,066	1,059
Jemtlands d:o	1,066	969	1,133	1,112	1,051	1,083	1,114	1,087	1,081	1,078	1,068
Vesterbottens d:o	1,039	1,160	1,000	1,070	975	1,090	1,035	1,059	1,003	1,043	1,041
Norrbottens d:o	1,080	1,013	1,097	1,128	1,042	1,119	1,025	1,036	1,060	1,067	1,060
Riket	1,054	1,061	1,063	1,060	1,051	1,057	1,061	1,059	1,048	1,057	1,049
Landsbygden	1,053	1,059	1,069	1,059	1,051	1,057	1,062	1,060	1,052	1,058	1,050
Städerna	1,058	1,075	1,021	1,069	1,055	1,059	1,058	1,057	1,026	1,053	1,044

Tab. N:o 3. Proportionen mellan de föddes kön i några andra länder.

Lefvande födde mankön på 1,000 d:o qvinkön.

Finland.

1751—1760	1,024
1761—1770	1,035
1771—1780	1,029
1781—1790	1,028
1791—1800	1,038
1801—1810	1,035
1811—1820	1,033
1821—1830	1,039
1831—1840	1,036
1841—1850	1,038
1751—1850	1,036
1851—1860	1,046
1861—1865	1,045
1866	1,047
1867	1,039
1868	1,051

Norge.

1801—1805	1,043
1806—1810	1,050
1811—1815	1,040
1816—1820	1,051
1821—1825	1,043
1826—1830	1,051
1831—1835	1,059
1836—1840	1,054
1841—1845	1,051
1846—1850	1,051
1851—1855	1,044
1856—1860	1,060
1861	1,052
1862	1,055
1863	1,061
1864	1,064
1865	1,057
1866	1,058
1867	1,061
1868	1,059

Frankrike.

1800—1815	1,063
1820—1825	1,063
1831—1835	1,065
1836—1840	1,060
1841—1845	1,059
1846—1850	1,053
1851—1856	1,054
1856—1860	1,051
1861—1865	1,051

Lefvande födde äkta.

1800—1815	1,063
1820—1825	1,065
1831—1835	1,067
1836—1840	1,062
1841—1845	1,061
1846—1850	1,055
1851—1856	1,055
1856—1860	1,053
1861—1865	1,053

Lefvande födde oäkta.

1820—1825	1,040
1831—1835	1,045
1836—1840	1,034
1841—1845	1,035
1846—1850	1,033
1851—1856	1,030
1856—1860	1,038
1861—1865	1,032

Dödfödda äkta.

1861—1865	1,499

Dödfödda oäkta.

1861—1865	1,248

Landsbygden:
lefvande födde.

1861—1865	1,053

dödfödde.

1861—1865	1,540

Städerna:
lefvande födde.

1861—1865	1,043

dödfödde.

1861—1865	1,371

Lefvande och dödfödde mankön på 1,000 d:o d:o qvinkön.

Danmark.

1801—1833	1,058
1855—1859	1,062
1860—1864	1,063

Äkta.

1835—1844	1,058
1845—1854	1,056
1855—1859	1,064
1860—1864	1,063

Landsbygd.

1855—1859	1,064
1860—1864	1,068

Städer.

1855—1859	1,058
1860—1864	1,061

Köpenhamn.

1860—1864	1,029

Preussen.

1816—1841	1,059
1837—1846	1,058
1849—1852	1,051
1859—1860	1,058

Äkta.

1816—1841	1,061
1837—1846	1,059
1849—1852	1,060

Oäkta.

1816—1841	1,033
1837—1846	1,039
1849—1852	1,044

Tab. N:o 4. Öfversigt öfver förhållandet mellan vissa ålders-

År.	Af 100 personer af Rikets till ålder kända folkmängd											
	0—10 år.			11—20 år.			21—30 år.			31—40 år.		
	Man-kön.	Qvin-kön.	Båda könen.	Man-kön.	Qvin-kön.	Båda könen.	Man-kön.	Qvin-kön.	Båda könen.	Man-kön.	Qvin-kön.	Båda könen.
1751	12·08	12·07	24·15	9·35	9·60	18·95	7·75	8·87	16·62	6·15	6·79	12·94
1754	12·08	12·17	24·25	9·01	9·22	18·23	7·81	8·91	16·72	6·48	7·02	13·50
1757	12·02	12·10	24·12	9·03	9·21	18·24	7·57	8·69	16·26	6·74	7·38	14·12
1760	12·26	11·87	24·13	9·21	9·36	18·57	7·24	8·66	15·90	6·49	7·41	13·90
1763	11·78	11·84	23·62	9·52	9·67	19·19	7·26	8·41	15·67	6·60	7·36	13·96
1766	11·70	11·65	23·35	9·70	9·84	19·54	7·29	8·25	15·54	6·53	7·36	13·89
1769	11·54	11·68	23·22	9·66	9·72	19·38	7·41	8·17	15·58	6·56	7·17	13·73
1772	11·40	11·50	22·90	9·82	9·88	19·70	7·70	8·44	16·14	6·31	6·97	13·28
1775	11·10	11·21	22·31	9·45	9·83	19·28	8·17	8·84	17·01	6·31	7·04	13·35
1780	11·13	11·22	22·35	9·11	9·40	18·51	8·28	8·89	17·27	6·65	7·13	13·78
1785	11·13	11·13	22·26	8·86	8·93	17·79	8·16	8·86	17·02	7·00	7·43	14·43
1790	11·21	11·10	22·31	8·93	9·15	18·08	7·66	8·75	16·41	6·85	7·53	14·38
1795	11·52	11·52	23·04	9·08	9·24	18·32	7·36	8·33	15·69	6·72	7·42	14·14
1800	11·49	11·50	22·99	9·11	9·16	18·27	7·48	8·31	15·79	6·56	7·28	13·84
1805	11·34	11·35	22·69	9·41	9·48	18·89	7·77	8·40	16·17	6·18	6·93	13·11
1810	10·92	10·97	21·89	9·71	9·78	19·49	7·47	8·54	16·01	6·35	7·07	13·42
1815	10·98	11·01	21·99	9·45	9·49	18·94	7·99	8·79	16·78	6·57	7·30	13·87
1820	11·59	11·60	23·19	8·92	9·00	17·92	8·36	8·74	17·10	6·43	7·16	13·59
1825	12·47	12·41	24·88	8·92	9·02	17·94	7·85	8·10	15·95	6·65	7·22	13·87
1830	12·58	12·54	25·12	9·54	9·63	19·17	7·39	7·65	15·04	6·78	7·16	13·94
1835	12·10	12·03	24·13	10·37	10·40	20·77	7·42	7·63	15·05	6·49	6·81	13·30
1840	11·71	11·61	23·32	10·53	10·58	21·11	7·99	8·28	16·27	6·08	6·42	12·50
1845	11·50	11·53	23·03	10·07	10·10	20·17	8·63	8·88	17·51	6·14	6·44	12·58
1850	11·66	11·57	23·23	9·69	9·72	19·41	8·73	8·97	17·70	6·60	6·94	13·54
1855	11·73	11·60	23·33	9·56	9·63	19·19	8·27	8·55	16·82	7·16	7·50	14·66
1860	12·02	11·86	23·88	9·40	9·41	18·81	7·90	8·16	16·06	7·16	7·56	14·72
Medeltal	11·65	11·64	23·29	9·44	9·55	18·99	7·80	8·51	16·31	6·56	7·15	13·71
1861	12·08	11·92	24·00	9·40	9·38	18·78	7·89	8·16	16·05	7·01	7·41	14·42
1862	12·17	12·00	24·17	9·31	9·26	18·57	7·90	8·17	16·07	6·91	7·29	14·20
1862	12·26	12·06	24·32	9·25	9·22	18·47	7·81	8·06	15·87	6·83	7·21	14·04
1864	12·28	12·07	24·35	9·25	9·22	18·47	7·77	8·01	15·78	6·79	7·17	13·96
1865	12·32	12·13	24·45	9·23	9·19	18·42	7·69	7·93	15·62	6·70	7·08	13·78
1866	12·43	12·22	24·65	9·25	9·21	18·46	7·59	7·82	15·41	6·60	6·98	13·58
1867	12·45	12·25	24·70	9·32	9·28	18·60	7·55	7·78	15·33	6·56	6·96	13·52
1868	12·22	12·01	24·23	9·51	9·45	18·96	7·55	7·81	15·36	6·45	6·88	13·33
1869	11·98	11·78	23·76	9·64	9·58	19·22	7·57	7·86	15·43	6·33	6·80	13·13

klasser af Sveriges befolkning vid slutet af nedanstående år.

voro i nedanstående åldersklasser:									Proportionen mellan könen inom hela folkmängden.		
41—50 år.			51—60 år.			Öfver 60 år.					
Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	År.
4·60	5·28	9·88	3·36	4·31	7·67	3·89	5·90	9·79	47·18	52·82	1751
4·73	5·30	10·03	3·47	4·31	7·78	3·82	5·67	9·49	47·40	52·60	1754
4·89	5·46	10·35	3·56	4·30	7·86	3·67	5·38	9·05	47·48	52·52	1757
4·95	5·68	10·63	3·52	4·29	7·81	3·67	5·39	9·06	47·34	52·66	1760
5·14	5·82	10·96	3·55	4·34	7·89	3·59	5·12	8·71	47·44	52·56	1763
5·24	5·92	11·16	3·60	4·32	7·92	3·55	5·05	8·60	47·61	52·39	1766
5·34	6·02	11·36	3·68	4·44	8·12	3·58	5·03	8·61	47·77	52·23	1769
5·31	5·98	11·29	3·76	4·49	8·25	3·58	4·86	8·44	47·88	52·12	1772
5·35	6·01	11·36	3·98	4·62	8·60	3·49	4·60	8·09	47·85	52·15	1775
5·25	5·86	11·11	4·09	4·69	8·78	3·54	4·66	8·20	48·05	51·95	1780
5·27	5·70	10·97	4·07	4·74	8·81	3·76	4·96	8·72	48·25	51·75	1785
5·42	5·94	11·36	3·97	4·68	8·65	3·81	5·00	8·81	47·85	52·15	1790
5·61	6·13	11·74	3·80	4·42	8·22	3·83	5·02	8·85	47·92	52·08	1795
5·65	6·24	11·89	4·00	4·62	8·62	3·70	4·90	8·60	47·99	52·01	1800
5·47	6·14	11·61	4·17	4·82	8·99	3·66	4·88	8·54	48·00	52·00	1805
5·32	6·13	11·45	4·26	5·00	9·26	3·66	4·82	8·48	47·69	52·31	1810
4·97	5·76	10·73	4·06	4·92	8·98	3·73	4·98	8·71	47·75	52·25	1815
5·08	5·80	10·88	3·86	4·71	8·57	3·71	5·04	8·75	47·95	52·05	1820
5·04	5·77	10·81	3·49	4·31	7·80	3·68	5·07	8·75	48·10	51·90	1825
4·89	5·67	10·56	3·55	4·34	7·89	3·43	4·85	8·28	48·16	51·84	1830
5·15	5·83	10·98	3·53	4·38	7·91	3·25	4·61	7·86	48·31	51·69	1835
5·27	5·84	11·11	3·50	4·33	7·83	3·24	4·62	7·86	48·32	51·68	1840
5·06	5·56	10·62	3·72	4·50	8·22	3·24	4·63	7·87	48·36	51·64	1845
4·76	5·23	9·99	3·80	4·51	8·31	3·21	4·61	7·82	48·45	51·55	1850
4·79	5·28	10·07	3·63	4·27	7·90	3·33	4·70	8·03	48·47	51·53	1855
5·22	5·69	10·91	3·40	4·01	7·41	3·46	4·75	8·21	48·56	51·44	1860
5·14	5·77	10·91	3·75	4·49	8·24	3·58	4·97	8·55	47·93	52·07	
5·28	5·73	11·01	3·47	4·07	7·54	3·46	4·74	8·20	48·60	51·40	1861
5·39	5·81	11·20	3·48	4·08	7·56	3·48	4·76	8·24	48·65	51·35	1862
5·57	5,99	11·56	3·45	4·03	7·48	3·49	4·76	8·25	48·68	51·32	1863
5·65	6·07	11·72	3·46	4·03	7·49	3·49	4·74	8·23	48·68	51·32	1864
5·72	6·12	11·84	3·53	4·10	7·63	3·51	4·75	8·26	48·64	51·36	1865
5·73	6·10	11·83	3·62	4·18	7·80	3·52	4·72	8·24	48·64	51·36	1866
5·69	6·10	11·79	3·67	4·23	7·90	3·49	4·68	8·17	48·64	51·36	1867
5·70	6·14	11·84	3·78	4·36	8·14	3·47	4·67	8·14	48·53	51·47	1868
5·75	6·22	11·97	3·91	4·49	8·40	3·44	4·64	8·08	48·44	51·56	1869

Tab. N:o 5. **Jemförelse mellan länen i afseende på successiva stigandet af manliga befolkningen i procent af hela folkmängden** (med utgångspunkt från uppnådde 48 %).

	1810.	1815.	1820.	1825.	1830.	1835.	1840.	1845.	1850.	1855.	1860.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.	Lefvande födde mankön på 1.000 qvinkön.
Jemtlands län	48·2	48·2	48·5	48·7	49·0	49·2	48·9	49·2	49·2	49·4	49·8	**50·0**	**50·1**	**50·2**	**50·1**	**50·1**	1,064
Malmöhus d:o	**49·4**	**49·3**	**49·7**	**49·8**	**49·9**	**49·9**	**50·0**	**49·8**	**49·7**	**49·7**	49·6	49·4	49·4	49·4	49·3	49·3	1,046
Kristianstads d:o	48·6	48·8	49·0	49·1	49·1	49·3	49·2	49·2	49·3	49·0	49·2	49·2	49·2	49·2	49·1	48·9	1,048
Göteborgs och Bohus d:o	48·9	49·1	49·0	49·1	48·9	48·9	48·8	48·8	48·9	48·8	48·7	48·8	48·8	48·8	48·3	48·3	1,039
Blekinge d:o	48·2	48·5	48·5	48·5	48·4	48·6	48·4	48·5	48·5	48·6	48·8	48·7	48·7	48·7	48·6	48·5	1,037
Elfsborgs d:o	48·2	48·2	48·3	48·7	48·7	48·7	48·7	48·6	48·6	48·5	48·5	48·6	48·6	48·6	48·5	48.4	1,048
Vermlands d:o	48·2	48·2	48·4	48·6	48·7	48·8	48·9	49·0	49·0	49·0	48·9	49·0	49·0	49·0	48·9	48·8	1,051
Vesterbottens d:o	48·3	48·0	48·5	48·6	48·9	48·6	48·7	48·7	48·7	49·0	49·2	49·4	49·4	49·3	49·3	49·3	1.044
Skaraborgs d:o		48·0	48·3	48·3	48·4	48·6	48·6	48·7	48·8	48·8	48·9	48·9	48·9	48·9	48·8	48·7	1,048
Norrbottens d:o			48·2	48·3	48·5	47·9	47·8	48·1	48·5	48·7	48·7	49·3	49·4	49·4	49·4	49·5	1,051
Kalmar d:o			48·1	48·1	48·4	48·6	48·6	48·9	49·0	49·1	49·0	48·9	48·9	48·9	48·9	48·8	1,058
Södermanlands d:o				48·0	48·0	48·2	48·3	48·3	48·4	48·5	48·7	49·0	49·0	49·0	48·9	48·8	1,046
Hallands d:o				48·0	48·1	48·4	48·6	48·4	48·6	48·8	48·9	48·8	48·7	48·7	48·7	48·5	1,045
Örebro d:o				48·0	48·1	48·3	48·3	48·3	48·3	48·5	48·7	48·9	48·9	48·9	48·8	48·8	1,045
Kronobergs d:o					48·2	48·4	48·3	48·5	48·4	48·4	48·4	48·6	48·6	48·6	48·5	48·4	1,047
Jönköpings d:o						48·0	48·1	48·1	48·0	48·1	48·1	48·3	48·3	48·3	48·2	48·0	1,049
Gotlands d:o						48·1	48·1	48·0	47·9	48·0	48·3	48·3	48·3	48·4	48·2	48·1	1,053
Stockholms d:o							48·0	48·2	48·2	48·3	48·6	48·7	48·7	48·8	48·7	48·7	1,046
Östergötlands d:o								48·0	48·0	48·1	48·3	48·3	48·3	48·3	48·2	48·7	1,045
Vesternorrlands d:o									48·2	48·3	48·4	48·8	48·8	48·8	48·7	48·7	1,051
Gefleborgs d:o											48·2	48·4	48·4	48·3	48·3	48·4	1,042
Vestmanlands d:o														48·1	48·0	48·0	1,043
Kopparbergs d:o														48·0	48·0	48·0	1,047
Uppsala d:o	har ännu ej uppnått 48 % manlig befolkning.																1,042

Tab. N:o 6. **Jemförelse mellan folkmängdsbeloppen i åldersklasser inom nedanstående län i procent af hela folkmängden.**

Åldersklasser.	Stockholms stad.						Uppsala län.						Jemtlands län.					
	1810.		1835.		1860.		1810.		1835.		1860.		1810.		1835.		1860.	
	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.
0—10	7·34	7·82	7·54	7·72	8·07	8·22	10·64	10·96	11·60	11·47	10·67	10·52	10·72	10·88	11·29	11·00	11·41	11·08
11—20	7·54	7·48	8·93	8·07	6·93	6·93	8·61	8·52	9·46	9·98	9·03	9·13	9·76	9·67	9·88	9·45	8·98	8·74
21—30.....	8·32	10·58	12·83	10·62	12·24	11·17	6·88	7·84	7·45	7·67	7·97	8·57	7·21	7·54	7·30	7·37	7·34	7·19
31—40.....	8·39	9·16	9·37	9·97	9·71	10·61	5·72	6·83	6·73	7·61	7·07	7·81	5·99	6·42	6·74	7·01	7·25	7·05
41—50	6·68	8·01	4·59	7·28	5·23	7·79	5·85	6·50	5·02	6·01	5·53	5·97	5·21	5·88	5·49	5·53	5·41	5·44
51—60.....	4·08	5·97	2·23	4·79	2·31	4·86	5·01	6·12	3·58	4·98	3·69	4·96	4·42	5·14	3·74	4·09	4·16	4·39
Öfver 60...	2·89	5·74	1·51	4·55	1·28	4·65	4·50	6·02	3·19	5·25	3·41	5·67	4·85	6·31	4·72	6·39	5·22	6·34
Summa	45·24	54·76	47·00	53·00	45·77	54·23	47·21	52·79	47·03	52·97	47·37	52·63	48·16	51·84	49·16	50·84	49·77	50·23
	100		100		100		100		100		100		100		100		100	

Stockholm, 1871. P. A. Norstedt & Söner